ב"ה

אין ליכט פון תורה

ספר

חק לישראל

בא

בלשון הקודש ואידיש

755

הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תשנ"ט לפ"ק

ספר

חק לישראל

פרשת בא

מן

חמשה חומשי תורה

עם מ"ב פירושים. מגדולי המפרשים ראשונים ואחרונים.

א) תורה נדפסה בשלמות עם ההפטרות וחמש מגלות עם הטעמים
ב) תרגום על התורה
ג) פי' רש"י בשלמות ועם פי' רש"י ישן.
ד) פי' שפתי חכמים הנודע ללומדי תורה.
ה) פי' הרשב"ם ז"ל נכד רש"י ז"ל.
ו) פי' בעל הטורים מרבינו בעל ארבעה טורים.
ז) פי' דעת זקנים מבעלי התוספות ז"ל.
ח) תולדות אהרן מראה מקום כל פסוק בש"ס.
ט) מנין המצות למהר"ם חאגיז ז"ל נדפסו בפנים החומש ע"ס הפסוקים.
י) טעמי הקרבנות ברוך חדש ונפלא נאספו מגדולי המפרשים ז"ל.
יא) דיני הקרבנות בקצרה
יב) ההפטרות עם לקוטים ומשלים.
יג) עניני הסדרה פירוש על מקומו אשר גם הוא נאסף מגדולי המפרשים בטוב טעם ודעת.
יד) ענין הסדרה על ע"ס לפני כל סדרה.
טו) ומפי' ע"ס על התורה והוא במעט העתקה הדרשה בטוב טעם וכן בההפטרה.
טז) ליקוטים יקרים ע"ס מהספרים הנקובים בשמותם למטה (יותר מחמשים במספר).
יז) משלי חכמים נעימים המושכים לב הקורא לסור וליראת ה'. על התורה והפטרות.
יח) ספר פדר"א עם ספר הישר יחדו נעתק על ע"ס (יעדער זאל וויסען וואס עס איז געשעהן פון וועלט בעשאפונג ביז היינט.
יט) מצות השם על תרי"ג מצות (אויף ע"ס) יעדער מענטש זאל וויסען די מצות וואס גאט האט געגעבען.
כ) חמש מגלות עם פירש"י (בסוף כל כרך מהחומש נדפסה המגלה השייכה לכרך ההוא). זולת זה

נוספו על חמש מגלות עוד פירושים חדשים להפליא אשר לא בא עוד בדפוס הזה מלוקט מגדולי מפרשים והקורא בו יהנה מאד. ולפי פי' העברי העתקנו גם פי' ע"ס (יעדער וואס קען לייענען זעם גרויס פערגעניגען האבען).

כא) על ספר שיר השירים נקוב בשם שירי שלמה.
כב) על ספר רות נקוב בשם יחוס דוד.
כג) על ספר איכה נקוב בשם קינות ירמיה.
כד) על ספר קהלת נקוב בשם הבלי העולם
כה) על ספר אסתר נקוב בשם מור והדס.
כו) לקוטים יקרים על ח"ם מגדולים אנשי שם.
כז) משלים ערבים ונעימים על כל הח"ם
כח) תרגום שני על מגלת אסתר
כט) פתשגן הכתב על תרגום שני בתקון נפלא.
ל) העתק ע"ס מהתרגום שני ובהוספות ותקונים.
לא) נדפס בסוף כל כרך סדר הנגלה וכו'.
לב) גם הוספנו קצורי הדינים הנצרכים לתפלה.
לג) נביאים עם פרש"י ומצודת דוד
לד) כתובים עם פרש"י ומצודת דוד.
לה) המשניות עם ברטנורא ועיקר תוי"ט בנוסח מכבר עם תוספות ותקונים.
לו) גמרא עם פרש"י והעתקה ע"ס ועם איזה דבורי תוספות.
לז) ההלכה פסוקה עם העתקה ע"ס.
לח) המוסר עם ההעתקה ע"ס.
לט) למהדרים ללמוד בכל יום התרי"ג מצות כאשר תקנו הקדמונים.
מ) ארחות חיים מהרא"ש ז"ל.
כא) הארחות חיים הנ"ל נעתק גם ללשון ע"ס.
כב) אגרת הרמב"ן ז"ל לבנו ז"ל נעתק גם הוא לע"ס.

מיט אלע מפרשים אויף עברי טייטש, תנ"ך, משניות, גמרא, מוסר, הלכה, איבערזעצט אויף א לייכטע אידישע שפראך, מיט שיינע ליכטיגע אותיות און קלארען דרוק.

הוצאת אמונה — 388־8812

שלמה המלך האט געזאגט אשרי אדם מפחד תמיד, וואהל דעם מענטש וואס ער שרעקט שטענדיג, עס איז דא פחד אונ עס איז דא יראה, אמאהל איז די מורא נאנט, דאס הייסט פחד אונ אמאהל איז דיא מורא ווייט, דאס הייסט יראה, זאגט שלמה וואהל דעם מענטש וואס ער האט מורא פאר אווייטע זאך גלייך ווי זיא וואלט געווען נאנט, אפילו עס איז אטווזענדער ספק טאמער וועט דער אומגליק קומען, אונ אפילו אויב עס וועט קומען וועט נאך לאנגע יאהרין אוועק גיין, פון דעסטוועגין אויב מען קען דאס היינט פאר היטען דער אומגליק זאל ניט קומען, זאל מען דאס באלד פאר היטען אונ מען זאל ניט זאגין עס איז נאך צייט, ווארום אמענטש קען האבין אטעות, ער מיינט צו די זאך איז ווייט, אונ הקב"ה קען די זאך ברייגען זייער נאנט, ער זאל דאמאלם שוין ניט צייט האבין אונ ניט קענען פאררעכטען, ווייל דער אומגליק קען ח"ו פלוצלונג קומען, אונ ער קען זיך ניט העלפין, אבער פריער האט ער זיך געקענט העלפין, אזוי וויא עס איז ביא דעם מענטש וואס איז אין דיא יונגע יאהרין, שטעלט אים פאר דער יצר הרע, עס איז אשיינע וועלט מען קען פון איר האבין גרויסע פערגעניגונגם, ווען דו וועסט אלט ווערין וועסטו צייט האבין צו גיין אין בית המדרש לערנען תורה, וועסטו דיינע יאהרין טיילין אין צוויי טייל, אין דער יוגענד וועסטו ארבעטין פאר דיין גוף אונ אויף דער עלטער וועסטו ארבעטין פאר דיא נשמה, אויף דעם מיינונג האט **דוד המלך** געזאגט נטיתי לבי לעשות חקיך לעולם עקב. איך האב גענייגט מיין הארץ, אפילו ווען מיין הארץ האט געצויגין צו דיא פערגעניגונגם פון די וועלט, ווייל זיא האט אויך געזאגט צו לערנען תורה אונ צו טאהן מצות איז נאך צייט אין די אלטע יאהרין, האב איך מיט כח גענייגט מיין הארץ צו טאהן מצות, ווארום איך האב געזאגט צו מיין הארץ לעולם עקב. אייביג דארף דער מענטש מורא האבין טאמער איז שוין זיין סוף, אפילו ער איז אלט צעהן יאהר קען זיין דאס איז שוין זיין עלטער ווייל ער האט שוין מער קיין יאהרין, וויא דער **בחינת עולם** זאגט העולם ים זועף והגופות ספינות. די וועלט איז ווי אים וואס שטורעמט אונ דיא מענטשין זענען די שיפען וואס גייען אויף דעם ים, דיא שיפען וואס פארען אויף דעם ים זענען דא דרייערליי, אמאהל טרעפט אשיף פארט אויף דעם ים אונ דער ים איז גאנץ רוהיג עס איז קיין ווינט אונ דיא שיף גייט אריבער איר וועג אן אשטערונג ביז זיא קומט צו איר ריכטיגע צייט צו דעם ארט וואס זיא איז אהין געגאנגען, אמאהל טרעפט ווען דיא שיף גייט ארויף אויף דעם ים איז דער ים גאנץ רוהיג אונ שטיל, אונ אין אפאר טאג שפעטער ווערט אשטורעם ווינט אונ עס ברעכט די שיף אונ מענטשין שרעקין זיי מיינען די שיף ווערט דער טרונקען אונ זיא גייט אזוי שלעכט פון דעסטוועגין קומט זיא צו איר ארט אמאהל ווערט טאקי די שיף דער־טרונקען אין מיטען ים, דאס זעלביגע איז ביא די מענטשין, עס זענען דא מענטשין וואס זייער הצלחה גייט פון דעם טאג וואס זענען געבארין ביז זייער לעצטין טאג זיי לעבין מיט פערגעניגען אונ שטארבין צו גאנץ אלטע יאהרין, עס זענען דא מענטשין וואס אין דיא ערשטע יאהרין איז זיי ניט גוט אבער די לעצטע יאהרין זענען גוט, אדער פארקערט די ערשטע יאהרין זענען גוט אונ דיא לעצטע יאהרין זענען ניט גוט, אדער עס איז אויסגעמישט אמאהל איז זייא גוט אונ אמאהל איז שלעכט, פון דעסטוועגין לעבין זיי ביז צו גאנץ אלטע יאהרין, אמאהל איז דא וואס דער מענטש שטארבט אין זיינע יונגע אדער מיטעלע יאהרין, פון אקראנקייט אדער פלוצלונג ח"ו, דריבער זאל זיך דער מענטש ניט פאר־זיכערין אויף זיין געזונד ניט אויף זיינע יאהרין, נאר ער זאל פון זיין יוגענד אנהייבין זארגין אויף זיין סוף, פאר די נשמה, אונ ער זאל וויסען עס איז דא אגאט וואס האט אים בשאפין אונ האט די גאנצע וועלט בשאפין, אונ פאר גאט וועט ער דארפין געבין ארעכענונג וואס ער האט אויף דער וועלט גיטאהן, ער האט הנאה געהאט פון אפרעמדע וועלט, ער האט גיגעסין געטרונקען ניט זיינע נאר וואס הקב"ה האט בשאפין, ער האט הנאה געהאט פון די זונן פון דיא לבנה, אונ נאך פון פיל זאכין וואס זענען ניט זיינע נאר זיי גיהערין צו הקב"ה וואס האט ער בצאהלט צו הקב"ה פאר די פערגעניגונגם, דער עיקר וואס הקב"ה פארלאנגט פון דעם מענטש, ניט זיין טובה, נאר די טובה פון דעם מענטש, עס זאל די מענטשין גוט זיין אויף ביידע וועלטין, דריבער דארף דער מענטש זיין אונטערטעניג צו הקב"ה, ווי משה רבינו האט געזאגט צו פרעה עד מתי מאנת לענות מפני, ביז וויא לאנג וועסטו ניט וועלין זיין אונטערטעניג פאר הקב"ה, אונ ווייל פרעה האט ניט געגלויבט אז עס איז דא אגאט וואס האט בשאפין די וועלט אונ האט אים אויך בשאפין, אונ ער האט געזאגט צו משה מי ה׳

אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקוֹלוֹ. ווער איז דאס דער גאט וואס איך זאל זיין אונטערטעניג אונטער אים און איך זאל מוזין הערין זיין שטימע, איך זאל טאהן וואס ער וועט אויף מיר געביטען, און נאך אזוי אגרויסע זאך איך זאל ארויס שיקען אזוי פיל יודין וואס זענען מיינע קנעכט, און עס איז אים גאר ניט אריין געגאנגען אין הארצין אספק טאמער זאגט משה אמת, נאר ער האט גיזאגט אגעוויסע זאך לֹא יָדַעְתִּי אֶת ה'. איך האב קיין מאהל געוואוסט אז עס איז דא אזוי אגאט ווי דו זאגסט און דיא יודין וועל איך ניט ארויס שיקען פון מיין לאנד, זעה וואס איז גיוועזען דער סוף זיינער וויא הקב"ה האט אים גישלאגין מיט אזוי פיל מכות און אלע מצרים זענען גישלאגין גיווארין און דערטרונקען גיווארין אין ים, ער זאל זיין פאר אצייכין אויף דיא גאנצע וועלט אויף אייביג. מען זאל וויסען אז עס איז דא אגאט וואס אלע מענטשין האט ער בשאפין און ער גיט אכטונג אויף אלע בשאפונג וואס געפינט זיך אויף דער וועלט, און ער שפייזט אלע לעבעדיגע זאכין, און ער שטראפט דיא מענטשין וואס גלויבין ניט אין זיין געטליכקייט און ער גיט שכר די מענטשין וואס גלויבין יא. ווי עס שטייט אין דיא סדרה דער סוף פון דיא מצרים מיט זייער שטראף און די הצלחה פון די יודין פאר זייער אמונה אין הקב"ה:

בא יום א תורה

לחמשיך כתית דו"א יהוה נפש י יה יהו יהוה. רוח יוד הא ואו הא. נשמת יהוה חיה יחידה ו' דמילוי יוד אל' שם ב"ן שבעשיה בניקוד חולם:

י א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה כִּי־אֲנִי הִכְבַּדְתִּי

אונקלוס

א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עוֹל לְוָת פַּרְעֹה אֲרֵי אֲנָא יַקְרִית יָת לִבֵּיהּ וְיָת

רשב"ם

(א) בא אל פרעה כי אני הכבדתי וגו'. בכל מכות לא מצינו שהודיע הקב"ה למשה שחיזק את לבו. אך בזאת שהודה פרעה שהוא הצדיק ואני ועמי הרשעים. ובזאת כתיב ויוסף לחטוא לכך הוזקק לו'

בעל הטורים

(א) בא אל פרעה. כשהיה אומר לו לבא לביתו היה אומר לו בא וכשהיה אומר לו לילך אליו המימה היה אומר לו

שפתי חכמים

א מדכתיב כי אני הכבדתי את לבו וגו' כי כל כי שבמקרא נתינת טעם הוא אלמעל' ואי לא פירושו להתרות כו מה זה נתינת טעם אלמעלה. (נח"י) וה"ק הפ"י למשה שאף ע"פ שככר הודה ואמר חטאתי הפעם ואפ"ה לא שלח את בני ישראל אם כן פשיטא דלא תתפני התראה וע"ז נותן טעם כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו דלריך ההתראה משום עבדיו דעד עתה לא הכבידו את לבבם והא דלא הכביד את לבבם קודם לזה היינו משום דעכשיו נאמר הירא דבר ה' הנים וגו' ולולא שהכביד גם לב עבדיו היו מפלירין בו לשלוח את בני ישראל לפיכך הכביד גם לב עבדיו למען שיתי אותותי ואף על גב

רש"י

(א) ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה. א והתרה

התראת' משה על הארבה

(א) ויאמר ה' אל משה בא אל פרעת וגו'. כתב הרב מהרי"א הנראה אלי שמסדר הפרשיות עשה התחלת הסדר במכה הזאת לשתי סבות. הא' לפי שמן המכה הזאת והלאה התחילו פרעה ועבדיו ליראה מהפסד הנכבד וממכותיו כטרם תכלתה נה שלא היה כשאר המכות שעברו כי לא היה מרגיש במכה אלא אחרי בואה. אמנם במכה הזאת כשמוע פרעה ועבדיו בתראת משה על הארבה פחדו ויראו מאד קודם בואו. ומכאן ואילך תמיד היה פרעה משתדל להפיק רלון משה ולתת פשרה עמו על דבר השליחות. ולפי שבמכה הזאת התחילו הפשרות על ענין יציאתם ממצרים עד שנגמרה היציאה. לכן נעשה כאן התחלי זה הסדר מהתחלת היציאה והגאולה. והסבה הב' מפני שמכת הארבה ומכת החשך ומכת בכורות שלשתן היו ביסוד האויר

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) בא אל פרעה וגו' מביא מחר. ומשה היאך ידע והלא לא מצינו שאמר לו הקב"ה מכת הארבה י"ל שהיו חקוקות על המטה דצ"ך עד"ש באח"ב וק"ל א"כ במכות אחרונות אמאי הוצרך להוריע לכן נ"ל דהבין משה המכה מדאמר לו הקב"ה למשה ולמען תספר ודרך הוא לספר על מכת הארבה שהרי גם במכת הארבה דיואל כתיב עליה לבניכם ספרו:

פירוש לתורת אלהים

(א) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה בֹּא אֶל פַּרְעֹה האט גאט גיזאגט צו משה קום צו פרעה און וועסט אים זאגין וועגין אנייע מכה פון אהיישעריק וואס איך וועל אויף אים ברייננגען כִּי אֲנִי ווארום

ספר הישר

ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה וגו'. הקב"ה האט גיזאגט צו משה קום צו פרעה און זאג אים מארגין וועט קומען אהיישעריק אין מצרים, אויף מארגין פריה האט הקב"ה געמאכט אווינט פון מזרח זייט און דער ווינט

משלי חכמים

(א) בֹּא אֶל פַּרְעֹה וגו' לְמַעַן שִׁתִי אוֹתֹתַי אֵלֶּה בְּקִרְבּוֹ. גאט האט גיזאגט צו משה קום צו פרעה און זאג אים עס וועט באלד קומען נאך אמכה, ווארום איך האב שווער געמאכט זיין הארץ ער זאל ניט וועלין ארויס שיקען דיא יודין, איך זאל קענין אויף אים ברייננגען דיא אלע מכות, וועלין מיר פרעגין צו וואס האט גאט גענדארפט ברייננגען אויף פרעה אזוי פיל פערשידענע מכות, עס האט דאך געקענט בלייבין דיא ערשטע

מכה

אֶת־לִבּוֹ וְאֶת־לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שִׁתִי
אֹתֹתַי אֵלֶּה בְּקִרְבּוֹ׃ ב וּלְמַעַן תְּסַפֵּר
בְּאָזְנֵי בִנְךָ וּבֶן־בִּנְךָ אֵת אֲשֶׁר
הִתְעַלַּלְתִּי בְּמִצְרַיִם וְאֶת־אֹתֹתַי

אונקלוס

לִבָּא דְעַבְדוֹהִי בְּדִיל
לְשַׁוָּאָה אָתַי אִלֵּין
בֵּינֵיהוֹן׃ ב וּבְדִיל דְּתִשְׁתָּעֵי
קֳדָם בְּרָךְ וּבַר בְּרָךְ יָת
נִסִּין דִּי עֲבָדִית בְּמִצְרַיִם
וְיָת אָתְוָתַי דִּי שַׁוִּיתִי

בעל הטורים

לך: בא. עולה כני׳ ג׳ רמז לו ג׳ מכות שיבוא עוד עליו: שתי. ג׳ במסרה הכא ואידך שיתי כליל ללך. שתי לבך למסלה. מלמד שאע״פ שלא התרה בו בפי׳ על מכת חשך רמז׳ לו וזהו שיתי כליל ללך ולישראל אמר שיתי לבך למסלה שיכינו עצמם לדרך ויחפשו בבתי המצרים בימי החשך לראות כליהם שישאלו מהם כליהם לכשילכו. שתי כתיב חסר קרי ביה שתי רמז לב׳ מכות חוץ ממכת בכורות שבכר רמזה לי כוהנה לא שמעת עד כה: (ב) באזני בנך ובן בנך. שעד כאן רחמי האב על הבן א״נ כנגד ג׳ דורות שהיו במצרים:

רשב״ם

כי אני הכבדתי וגו׳ ואת לב עבדיו שכך כתיב למעלת ויכבד לבו: שתי. שומי: (ב) התעללתי. פעולת

רש״י

בו: שתי. שימי שאשית ב אני: (ב) התעללתי. שחקתי כמו (במדבר כב) כי התעללת בי (שמואל א ו) הלא כאשר התעולל בהם האמור במצרים ואינו לשון פועל ומעללים שא״כ היה לו לכתוב עוללתי

שפתי חכמים

שאמרו שלח את האנשים וגו׳ הא לא היתה תשובתם שליתה שהרי לא אמרו רק שישלח האנשים וכמו שאמר פרעה לכו נא הגברים וע״ש כאריכות: ב ר״ל שלא תפרשו כמו כי השתות יהרסון שפירושו לשון יסוד או ל׳ מלחמה כמו שות שתו השערה לכ״פ שפירושו לשון שימה ומה שמפרש א״כ שאשית אני ר״ל אף על פי שפי׳ שימי מ״מ נוכל לטעות ולפרשו כמו מאן ס׳ לתתי להלוך עמכם שפירושו תת אותי לכך פי׳ דשתי דהכא פי׳ שאשית אני כמו טוב תתי אותה לך שפירושו תת אני (רא״ם) א״נ משום דיכול לפרשו ל׳ עבר דפי׳ שימה שלי ומשמע שכבר שם אותם לכ״פ שאשית אני להבא. (ג״א) והא דלא פי׳ זה גבי וישת לו עדרים ובני ולא בת לבו משום דודאי לפי הענין א״א לפרשם רק תל׳ שימה אך כאן שהשי״ן נקודה בחיר״ק וכלא יו״ד ה״א

התראת משה על הארבה

ושלשתם היו מחשיכין את הארץ. כי בארבה כתיב ותחשך הארץ ובחשך כתיב ויהי חשך על ארץ מצרים ואמנם מכת בכורות היתה בחצות הלילה ובמחשכים הושיבם כמתי עולם. ומפני השתוף הזה אשר היה בשלש מכות הנשארות הבדיל מסדר הפרשיות בין שלשה המכות הנשארות ובין המכות הראשונות שנזכרו בסדר של מעלה. ומה שאמר הקב״ה למשה בא אל פרעה לפי שמשה היה מחשב בלבו שפרעה בודאי יקים דברו מה שהבטיחו „ואשלחה אתכם ולא תוסיפון לעמוד״. ולא יצטרך הקב״ה עוד למכות אחרות. ומפני זה הודיעו הש״ת שפרעה מולא שפתיו ישנה ולא יקיים את דברו ולכן נצרך שיבא אל פרעה להתרות לו כפעם בפעם כי צריך היה לזה עדיין מפני שלא הי׳ לב פרעה מאמין בהשגחה כמו שדבר אליו כי אחרי הדבור ההוא אני הכבדתי את לבו בספקות בהתהדמו לו במה שחדל המטר. והתכלית מזה הוא כנגד ישראל שיספרו לבניהם ובניהם לבניהם עד דור אחרון את אשר התעללתי במצרים כלומר מה שפעלתי בתוכם וימשך אליהם מזה שלמות האמונה וזהו וידעתם כי אני ה׳: (ב) את אשר התעללתי במצרים וגו׳. רש״י ז״ל פי׳ התעללתי שחקתי. ומה היה השחוק. כתב האלשיך ז״ל והוא כשום לב מדוע נתן ה׳ הגלה לקלת מקנה מצרים מיד הערוב ולא כלו את הכל וכן במכת הדבר. ובמכת הברד למה ריחם ה׳ עליהם

פירוש להורת אלהים

אִיךְ הָאבּ שְׁוֶוער גֶעמַאכְט זַיין הַארְץ וְאֶת לֵב אוּנ דָאס הַארְץ פוּן זַיינֶע קְנֶעכְט לְמַעַן פוּן וֶועגִין דֶעם טַעַם שִׁתִי אִיךְ זָאל טָאהְן אוֹתוֹתַי מַיינֶע צֵייכִין אֵלֶּה דִיא וָואס וֶועט וַוייטֶער שְׁטֵייִן בְּקִרְבּוֹ אִין אִים׃

לקוטים על התורה

(ב) וּלְמַעַן תְּסַפֵּר בְּאָזְנֵי בִנְךָ וגו׳. דֶער רבינו נסים זָאגְט עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק זֶה הַיּוֹם עָשָׂה ה׳ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ. דֶער טָאג וָואס גָאט הָאט אַמָאהְל גִיטָאהְן אִין אִים נִסִּים, אִיז עֶר אָנְגֶעבְּרֵייט אוֹיף אֵייבִּיג

(ב) וּלְמַעַן אוּנ פוּן וֶועגִין דֶעם אוֹיךְ תְּסַפֵּר דוּ זָאלְסְט דֶער צֵיילִין בְּאָזְנֵי בִנְךָ אִין דִי אוֹיעֶרִין פוּן דַיין זוּהְן אוּנ דַיין זוּהְנְס זוּהְן אֵת וָואס אִיךְ הָאבּ גֶעלַאכְט פוּן דִיא מִצְרַיִם וְאֶת אוּנ מַיינֶע צֵייכִין וָואס אִיךְ

משלי חכמים

מַכָּה אִין מִצְרַיִם אַזוֹי לַאנְג בִּיז פַּרְעֹה וֶועט אַרוֹיס שִׁיקְען דִי יוּדִין פוּן מִצְרַיִם, נָאר דָאס וַוייסִין מִיר לְמָשָׁל אַבַּעַל הַבַּיִת וָואס שְׁפַּייזְט זַיינֶע שְׁטוּב מֶענְטְשִׁין, וֶוערְט יֶעדֶער טָאג אָנְגֶענֶרֵייט צוּ מִיטָאג אַזוֹי פִיל עֶסִין וִויא פִיל עֶס זֶענֶען דָא מֶענְטְשִׁין אִין שְׁטוּב נִיט מֶער, אוּנ עֶס וֶוערְט גִיקָאכְט צְווייעֶרְלֵייא עֶסִינְוַוארְג אָדֶער דְרַייעֶרְלֵייא עֶסִינְוַוארְג, אָבֶּער דֶער מֶענְטְשׁ וָואס הָאט אַרְעסְטָארַאצְיֶע, עֶס קוּמֶען צוּ אִים עֶסִין פֶערְשִׁידֶענֶע מֶענְטְשִׁין פִיל עֶרְלֵייא, דֶער בַּעַל הַבַּיִת גְרֵייט אָן עֶסִינְוַוארְג וִויא פִיל עֶר קֶען נָאר אָנְגְרֵייטִין, אוּנ זֵייעֶר פִיל פֶערְשִׁידֶענֶע עֶסִינְוַוארְג, וַוייל עֶר דַארְף גִיט דִי עֶסִינְוַוארְג פַאר זִיךְ נָאר פַאר פְרֶעמְדֶע מֶענְטְשִׁין, יֶעדֶער מֶענְטְשׁ הָאט לִיבּ אֵיין אַנְדֶער סָארְט עֶסִינְוַוארְג, זָאל יֶעדֶער בֶּעקוּמֶען צוּ קוֹיפִין וֶועלְכִין סָארְט עֶסִינְוַוארְג עֶר הָאט לִיבּ, דָאס זֶעלְבִּיגֶע הָאט גָאט גִיזָאגְט צוּ מֹשֶׁה, וֶוען אִיךְ וָואלְט גֶערַארְפְט שְׁלָאגִין פַּרְעֹה נָאר וֶועגִין דֶעם עֶר זָאל אַרוֹיס שִׁיקְען דִיא יוּדִין פוּן מִצְרַיִם, וָואלְט מַאכִי גֶענוּג גִיוֶוען אֵיין מַכָּה, דִיא מַכָּה זָאל זַיין אַזוֹי לַאנְג בִּיז עֶר וֶועט אַרוֹיס שִׁיקְען דִי יוּדִין פוּן מִצְרַיִם, אִיךְ וִויל אָבֶּער דִי יוּדִין זָאלִין דֶערְקֶענֶען דוּרְךְ דִי מַכּוֹת אַז אִיךְ בִּין דֶער גָאט וָואס הָאבּ בַּשַׁאפִין דִיא וֶועלְט, דְרִיבֶּער מוּז אִיךְ בְּרֵיינְגֶען אוֹיף מִצְרַיִם פֶערְשִׁידֶענֶע מַכּוֹת, אֵיינֶער וֶועט זִיךְ וָואנְדֶערִין אוֹיף דִיא מַכָּה דֶער אַנְדֶערֶער וֶועט זִיךְ וָואנְדֶערִין אוֹיף אֵיין אַנְדֶער מַכָּה, פוּן דִיא אַלֶע מַכּוֹת צוּזַאמֶען וֶועט מַיין נָאמֶען בֶּקֶענְט וֶוערִין אוֹיף דֶער וֶועלְט אַז אִיךְ בִּין דֶער גָאט פוּן דִיא גַאנְצֶע וֶועלְט׃

ספר הישר

הָאט גֶעבְּרֵיינְגְט אַזוֹי פִיל הֵיישֶׁערִיקֶען אַז וִויא הָאבִּין בַּדֶעקְט גַאנְץ מִצְרַיִם אוּנ דִיא הֵיישֶׁערִיקֶען הָאבִּין אוֹיפְגֶע־גֶעסִין אַלֶץ וָואס דֶער הָאגֶיל הָאט גִילָאזִין אִין פֶעלְד, פוּן דֶעסְטְוֶועגִין הָאבִּין דִיא מִצְרִיִּים גֶעהַאט אַגְרוֹיסֶע שִׂמְחָה

(ב) אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלַּלְתִּי בְּמִצְרַיִם וגו׳. גָאט הָאט גִיזָאגְט צוּ מֹשֶׁה אִיךְ טוּה אִין מִצְרַיִם אַזוֹי פִיל וָואנְדֶער אִיר זָאלְט הָאבִּין צוּ דֶערְצֵיילִין צוּ אֵייעֶרֶע קִינְדֶער אוּנ קִינְדֶערְס קִינְדֶער וָואס אִיךְ הָאבּ גֶעלַאכְט פוּן מִצְרַיִם, לְמָשָׁל עֶס אִיז אַמָאהְל

אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בָם וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי
יְהוָה׃ ג וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־
פַּרְעֹה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה
אֱלֹהֵי הָעִבְרִים עַד־מָתַי מֵאַנְתָּ
לֵעָנֹת מִפָּנָי שַׁלַּח עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי׃
ד כִּי אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ אֶת־עַמִּי
הִנְנִי מֵבִיא מָחָר אַרְבֶּה בִּגְבֻלֶךָ׃

אונקלוס

בְּהוֹן וְתִדְּעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ׃
ג וְעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְוָת
פַּרְעֹה וַאֲמַרוּ לֵיהּ כִּדְנַן
אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דִיהוּדָאֵי
עַד אֵימָתַי מְסָרֵב אַתְּ
לְאִתְכְּנָעָא מִן קֳדָמַי שַׁלַּח
עַמִּי וְיִפְלְחוּן קֳדָמָי׃ ד אֲרֵי
אִם מְסָרֵב אַתְּ לְשַׁלָּחָא יָת
עַמִּי הָא אֲנָא מַיְתֵי
מְחַר גּוֹבָא בִּתְחוּמָךְ׃

רשב"ם

עלילות: (ג) לענת. כן ענה לענות. מן ראה לראות. והוא ל' עוני ועינוי להיכנע ולהיות עני מלפני:

רש"י

כמו (איכה א) ועולל למו כאשר עוללת לי אשר עולל לי: (ג) **לענות.** כתרגומו לאתכנעא והוא מגזרת

התראת משה על הארבה

לאמר ועתה שלח העז את מקנך. ולא הניחם באופן יכלה אותם הברד. ועוד עשותו ית' פלאי פלאות לחטה ולכוסמת שלא יוכו ולא טוב טוב היה לבלתי השאיר להם הברד דבר. ואמנם הוא כי הוא יתברך משחק על הרשע ומנהלו כמרחם עליו והוא לרעתו לתת בו כח לקבל כדי רשעתו במדה ובמספר ובמשקל. כי הנה גזרה חכמתו ית' להביא על המצרים עשר מכות ואם היה הערוב מכלה כל המקנה על מה יחול הדבר ואם היה הדבר מכלה את כל הנשאר על מה תחול מכת הברד. ואם לא היה מתרה הוא ית' שלח העז את מקנך וגו' איך היתה מתקיימת מכת הים. כי אם לא היה להם סוסים למרכבותיהם ולפרשיהם לא היו רודפים אחרי בני ישראל ולא היו נטבעים בים. שכל הבהמות היו מהירא את דבר ה'. ואם לא היה נשאר החטה והכוסמת על מה תחול מכת הארבה. ובמה שהיה הקב"ה כמטיב ומרחם עליהם לרעתם היה סבת חוזק לבם בראותם כי היתה הרוחה. ובאמת הי' הוא יתברך כמשחק בם מראה להם הרוחה והוא כדי לתת מקום לחול אותותיו וזהו את אשר התעללתי [לחקתי] במצרים למען ואת אותותי אשר שמתי בם. כי לא הי' מקום לשום אותותי בם אלא בדרך זו. ואלו ידעו מצרים כי ה' הוא האלהים. שהרחמים יהיה להם לרונו ולדין בבא עליהם טובה לא היו מתיאשים מן הפורענות ולא היו מחזיקים לבם בראותם כי היתה הרוחה כי אותה הרוחה תביא עליהם רעה כי הרחמים הוא לפעמים דין [וכן הדין הוא לפעמים רחמים] כי המצרים היו אטומים להבין האמת מה שאין כן ישראל שמהבא עליהם ישכילו על להבא. וזהו וידעתם כי אני ה'. וידעתם ישראל כי אני בעל הדין אני ה' בעל הרחמים ולא תתיאשו מהפורענות בבא עליכם טובה ורווחה. וגם לא תבעטו ברעה בהיותכם צדיקים כי הדין הוא לרחמים. כי אלה שתי המדות אחת הנה. וזהו וידעתם כי אני ה' והוא עיקר שכל הכשרון תלוי בו והוא ית' משניא לגוים ומאבדם למען השרים בו שורש האמונה לקיום העולם:

לקוטים על התורה

ער זאל זיין אפרייליכער טאג, מער וויא אלע אנדערע טעג, אזוי ווי וואסער וואס זענען אמאהל אנגעווארעמט געווארין אונ זענען צוריק קאלט געווארין, ווערין געשווינדער הייס וויא אזעלכע וואסער וואס זענען קיין מאהל געווארעמט געווארין, אזוי דיא צייט וואס איז געהייליגט געווארין צו נסים, איז זיא אלע מאהל אנגעגרייט צו נסים, דריבער איז דער חדש ניסן אנגעגרייט מען זאל אין אים אויסגעלייזט ווערין פון גלות, נאר מיט אתנאי אז דעם טאג זאלין מיר לויבין גאט אויף פריערדיגע נסים וואס ער האט מיט אונז געטאהן, דריבער זאגט דער פסוק די נסים פון מצרים ווערין ניט געטאהן אויף היינט אליין נאר דו זאלסט דיא נסים דערציילין צו דיינע קינדער אונ קינדערס קינדער אויף אייביג, ווייל אייביג וועט איר אין די צייט געהאלפין ווערין:

פירוש לתורת אלהים

האב געטאהן אין זיי וִידַעְתֶּם אונ איר זאלט וויסען כִּי אז איך בין גאט: (ג) וַיָּבֹא איז געקומען משה מיט אהרן צו פרעה וַיֹּאמְרוּ אונ האבין צו אים געזאגט כֹּה אזוי האט געזאגט גאט אֱלֹהֵי דער גאט פון דיא יודין עַד ביז ווי לאנג נאך מֵאַנְתָּ ווערסטו ניט וועלין לֵעָנֹת צו זיין אונטערטעניג פאר מיר שַׁלַּח שיק מיין פאלק אונ לאזין זייא מיך דינען: (ד) כִּי אִם מָאֵן אַתָּה ווארום אז דו ווערסט ניט וועלין שיקען מיין פאלק זאג איך דיר הִנְנִי איך וועל

ספר הישר

מיט דעם היישעריק ווייל זיי האבין געפאנגען פיל היישעריקען אונ האבין זייא איינגעזאלצין אין פעסער, נאכדעם האט הקב"ה געשיקט אשטארקין ווינט פון מערב זייט אונ ער האט ארויסגעטריבען אלע היישעריקען פון מצרים אפילו דיא היישעריקען וואס זענען געוועזן איינגעזאלצין אין דיא פעסער זענען אויך אוועק מיט דעם ווינט אונ

משלי חכמים

געוועזן אגרויסער שר וואס ער איז געוועזן גרויס ביי דעם מלך אונ גרויס אין רייכקייט, אונ ביי אים איז פארלארין געווארין אטייערער פינגעריל, אונ אויסער דעם וואס דער פינגעריל איז פיל ווערט געוועזן, איז דער פינגעריל געוועזן ביי דעם שר אירושה פון זיינע אלטערין, דער שר האט געשריבען אין אלע צייטונג אונ האט נישווארין ווער עס וועט אים ברייגען דעם פינגעריל וועט בעקומען טויזענד רובל, אונ אפילו דער גנב אליין וועט ברייגען דאס פינגעריל אונ ער וועט זאגין „איך האב געזינדיגט אונ האב דאס פינגעריל גענבת אונ איך האב חרטה אונ גיב דאס פינגעריל צוריק" וועל איך אים אויך געבין טויזענד רובל, עס האט אבער ניט געהאלפין דער פינגעריל איז ניטא, אמאהל

האט

אונקלוס

ה וִיחַפֵּי יָת עֵין שִׁמְשָׁא
דְאַרְעָא וְלָא יְכוּל לְמֶחֱזֵי
יָת אַרְעָא וְיֵיכוּל יָת שְׁאָר
שֵׁיזָבְתָא דְאִשְׁתְּאָרַת
לְכוֹן מִן בַּרְדָא וְיֵיכוּל
יָת כָּל אִילָנָא דְאַצְמַח
לְכוֹן מִן חַקְלָא׃
ו וְיִתְמְלוֹן בָּתָּךְ וּבָתֵּי
כָּל עַבְדָךְ וּבָתֵּי כָל
מִצְרָאֵי דִי לָא חֲזוֹ
אֲבָהָתָךְ וַאֲבָהַת אֲבָהָתָךְ

ה וְכִסָּה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְלֹא יוּכַל
לִרְאֹת אֶת־הָאָרֶץ וְאָכַל | אֶת־יֶתֶר
הַפְּלֵטָה הַנִּשְׁאֶרֶת לָכֶם מִן־הַבָּרָד
וְאָכַל אֶת־כָּל־הָעֵץ הַצֹּמֵחַ לָכֶם מִן־
הַשָּׂדֶה׃ ו וּמָלְאוּ בָתֶּיךָ וּבָתֵּי כָל־
עֲבָדֶיךָ וּבָתֵּי כָל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר
לֹא־רָאוּ אֲבֹתֶיךָ וַאֲבוֹת אֲבֹתֶיךָ

רשב"ם

(ה) ולא יוכל. הרואה לראות הארץ: העץ הצומח. כי הברד שיבר את כל עץ השדה. ומה שיצמח אחרי כן יאכל הארבה:

רש"י

עני ג' מאנת להיות עני ושפל מפני: (ה) את עין הארץ. את מראה ד' הארץ: ולא יוכל וגו'. הרואה לראות את הארץ ולשון קצרה דבר:

שפתי חכמים

לכך מסרה היו"ד כדי לפרשו מלשון יסוד או מלממה לכ"פ שאף ע"פ כן אין הוכחתו ממה שמסר היו"ד ופי' לפי הענין גם כן מלשון שימה: ג' פי' אבל לא ענין שעבוד כמו והתעני תחת ידיה. והוסיף הרב מאנת להיות עני ושפל לפי שמלת עני בכל מקום הוא נאמר על הממון וכאן מורה על השפלות: ד' פירוש מתוך זריחת השמש יש מראה על הארץ שיוכל לראות את הארץ ואותה מראה דהיינו השמש נתכסה וא"כ ומתוך כך לא יוכל לראות את הארץ וגם אונקלוס תרגם כן עין שמשא דארעא:

מכת הארבה

(ס) וכסה את עין הארץ ולא יוכל לראות את הארץ. רש"י ז"ל פי' שמסר מהפסוק מי הוא אשר לא יוכל לראות את הארץ. והרמ"א ז"ל כתב והמשוב שאין המקרא חסר. כי הנה יקרה בבא ארבה על הארץ וינוחו על דשא הארץ שיהיה בין כל אחד לחברו מעט ריוח והפסק באופן שגם אם יהיה האויר שבין א לזו לג מאד שמגבוה כהתילב איש אצלם לא יראה את עפר הארץ עכ"ז לא יבלר מהארבה עלמו מראות אותה כי קרוב הוא אבל האדמה אשר הם עליו ולא יעלרנו הקירוב מראות אותה כי יראה את הארץ ע"י מעט הפסק שביניהם. אך לפעמים יהיה כ"כ רבוי עלום ורב שתהיה הארץ מלאה כ"כ שתהיינה דבוקות א' עם ו' וזו על זו עד שלא יעלר כח הארבה עלמו לראות את הארץ אשר הוא עליה והעשב אשר הוא אוכל. וז"א הנני מביא מחר ארבה בגבולך וכל כך יכסה את הארץ עד גדר שלא יוכל הארבה עלמו לראות את הארץ. ומשה הבינו לפרעה השגחתו ית' כי הנה דרך הארבה הבא לעיר כי יבא בכל הוריעות דרך ארץ אחת והולך ומתפשט בארץ עד תום דשא מהארץ וא"כ נוסע והולך לו אל מקום אחר. אבל ביאתו למצרים יהיה באופן אחר שבהרף עין ביום ממר יבא בכל גבול ארץ מצרים ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה. אשר אם היה בא כדרך טבע היה לריך ימים רבים להתפשט בכל הגבול הרב ההוא. וזולת בואם בכל השיעור ביום אחד הרבוי מלד עלמו מהלך מ' יום על מ' יום מכוסה כל הארץ בעביות הנמרץ הזה הוא פלא עלום. ועוד השגחה שלישית שבכל הרבוי הזה לא יאכל רק הפלטה הנשארת לכם מן הברד. אך לא הנשאר לישראל בשדותיהם בארץ גושן אף ע"פ שארץ גושן גם הוא מגבול מצרים וכן כל העץ הצומח לכם דוקא. ועוד ד' כי אמר אכלם כל עשב וכל עץ לא ילך ממצרים למקום אחר לבקש אוכל לנפשם. כ"א אחר שאכל את יתר הפלטה ואכל את כל העץ וגו' ומלאו בתיך וגו' להצר לכם. והפעם הזאת הודיעם ית' את אשר התעלל בהם לעשות פלאי פלאות להשאיר המטה והכסמת כל יראה להם כי מזלם או שרם עמדו להם ע"כ אמר ואכל את יתר הפלטה לומר כי היתה פלטה מאתו ית' שהשאיר החטה והכסמת:

פירוש לתורת אלהים

ברינגען אהיישעריק אין דיין לאנד: (ה) וְכִסָּה אונ ער וועט בדעקין די שיין פון דער ערד ולא אונ דער וואס וועט וועלין זעהן דיא ערד וועט ער ניט קענען זעהן מחמת עס וועט זיין בדעקט מיט היישעריקען ואכל אונ דער היישעריק וועט אויף עסין את דאס איבריגע הַנִּשְׁאֶרֶת וואס איז אייך געבליבען אונ איז ניט דער שלאגין געווארין פון דעם האגיל וועט דאס היינט דער היישעריק אויף עסין ואכל אונ ער וועט אויף עסין אלע פירות פון די ביימער וואס ער שפראצט צו אייך פון דעם פעלד: (ו) וּמָלְאוּ בָתֶּיךָ אונ די היישעריקען וועלין דער פילען דיינע הייזער וּבָתֵּי אונ דיא הייזער פון גאנצין לאנד מִצְרַיִם אונ עס וועט זיין אזעלכע היישעריקען אֲשֶׁר וואס דיינע עלטערין אונ דיינע עלטערונס עלטערין האבין אזעלכע ניט געזעהן מִיּוֹם פון דעם טאג וואס

משלי חכמים

האט מען בעמערקט אויף איינעם פון די קנעכט אז ער האט גענבעט דאס פינגעריל, טען האט דעם קנעכט אריין גיזעצט

ספר הישר

אלע היישעריקען זענען אריין אין ים, אפילו איין היישעריק איז ניט געבליבען אין מִצְרַיִם, נאכדעם האט הקב"ה געשיקט אגרויסע פינסטערניס אין מִצְרַיִם, דרייא טעג איז גיוועו פינסטער, אין דיא דרייא טעג זענען גישטארבין פיל יודין, דיא יודין וואס האבין ניט געגלויבט אז הקב"ה האט געשיקט משה מיט אַהֲרֹן ארויס צו נעמען דיא יודין פון מִצְרַיִם, אונ זייא האבין גיזאגט מיר וועלין ניט ארויס גיין פון מִצְרַיִם טאמער וועלין מיר שטארבין אין דער מִדְבָּר פון הונגער, דיא מענטשין זענען גישטארבין אין די דריי

טעג

מיום היותם על־האדמה עד היום הזה ויפן ויצא מעם פרעה:

מיום מהויהון על ארעא עד יומא הדין ואתפני ונפק מלות פרעה:

ביאור הלשון ויפן ויצא

(ו) ויפן ויצא מעם פרעה. הנה לשון כזה לא מצינו בשום פעם. רק בפעם הזאת. כתב הרמ"א כי הנה מאמר עבדי פרעה לפרעה עד מתי יהיה זה לנו למוקש הטרם תדע כי אבדה מצרים אינו כבוד המלך לדבר חרפתם זו בפני משה עד יצא מבית המלך. ואז ידברו כזאת לפני המלך. ואמר לנו הכתוב כי כל כך היו נחפזים עבדי פרעה בדבר שלא עצרו כח ולא יכלו להתאפק עד יצא משה מבית פרעה. כי אם מיד כאשר פנה משה עצמו ללכת ועודנו בביתו טרם יצא החוצה. מיד ענו עבדי פרעה ואמרו לפרעה עד מתי יהיה זה לנו למוקש כי הי' להם הכאב גדול מאד כי ראו אבדת מצרים:

פירוש לתורת אלהים

עד היום הזה ווייא זענען געוועזן אויף דער ערד עד היום הזה ביז דעם היינטיגען טאג. אז משה האט אויס גילאזט דיא ווייד ויפן האט ער זיך אוועק גיקערט אונ איז ארויס געגאנגען פון פרעה:

ספר הישר

טעג וואס איז געוועזן פינסטער איז מען האט וויא באלד בגראבין דיא מצרים זאלין ניט וויסען וואס מיט די יודין איז געוועזן, וויא וועלין מיינען דיא יודין זענען אנטלאפין פון מצרים, ווארום אז דיא מצרים ואלטין געוועקן דיא יורין

משלי חכמים

אין נעפיינקענים ער זאל מודה זיין אז ער האט גענבת, ער האט

נביאים ירמיה סימן מו

תרגום

להמשיך מנ"ח רו"א צבאות נפש צ' צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה רנצח ארני נשמה ההיר יהוה חיה יחירה רנצח יהוה חיה יחירה רהור אל שם ב"ן שבעשיה:

א הדבר אשר דבר יהוה אל־ירמיהו הנביא לבוא
נבוכדראצר מלך בבל להכות את־ארץ
מצרים: ב הגידו במצרים והשמיעו במגדול
והשמיעו בנף ובתחפנחס אמרו התיצב והכן
לך כי־אכלה חרב סביביך: ג מדוע נסחף
אביריך לא עמד כי יהוה הדפו: ד הרבה כושל
גם־נפל איש אל־רעהו ויאמרו קומה | ונשבה
אל־עמנו ואל־ארץ מולדתנו מפני חרב היונה:
ה קראו שם פרעה מלך־מצרים שאון העביר
המועד: ו חי־אני נאם־המלך יהוה צבאות
שמו כי כתבור בהרים וכרמל בים יבוא:

א פתגם נבואה דמליל יי עם ירמיה נביא למיתי נבוכדראצר מלכא דבבל למימחי ית ארעא דמצרים: ב חוו במצרים ובסרו במגדול ובסרו במפים ובתחפנחס אמרו אזדרזו ואתקין לך ארי קטילת חרבא סחרנך: ג מה דין אתברו גברך ולא יכילו למיקם ארי יי תברינון: ד אסגיאו מתקליהון אף אשתמעו גבר לחבריה ויימרון קומו וניתוב לעמנא ולארעא ילדותנא מן קדם חרב סנאה דהיא כחמר מרויא: ה ומינו לתמן פרעה מלכא דמצרים דסגיאין איתרגושתיה מעדי זמנא: ו קיים אנא אמר מלכא יי צבאות שמיה ארי כמא דיציב פתגמא דתבור בטוריא וכברמלא בימא כן ייתי תבריה:

מצודת דוד

(א) לבוא. שיבוא נבוכדנצר על ארץ מצרים להכות אותה כארצם: (ב) הגידו וגו'. אשר נבוכדנצר מעותד לבוא עליהם: אמרו. אתם המשמיעים קול אמרו למלך מצרים: התיצב. לעמוד בקשרי המלחמה: והכן לך. כל צרכי המלחמ' כי חרב האויב אכלה אותך מסביב: (ג) נסחף אביריך. הגבורים שבך מדוע כל אחד נשטף ונגרף לבל יוכל לעמוד על רגליו: לא עמד. כאלו משיב בעבור זה לא עמד כי ה' הדפו והוא נלחם בו: (ד) הרבה כושל. הוא הרבה לו מכשולים: גם נפל איש וגו'. ר"ל האומות הבאים לעזרת מצרים יטו והתחברו זה לזה ואמרו קומה מכאן ונשובה אל עמינו כו': מפני חרב היונה. זה חרב נ"נ המשנ' ואונסה לעשוק הגוף והממון: (ה) קראו שם. במערכ' צבא כשדים הכריזו לאמר אשר פרעה מלך מצרים המרים קול שאון בגאוה ובגודל לבב הנה עתה העביר המועד ר"ל לא בא להלחם בערכ' מול מערכ' ביום המיועד והקבוע כי בא מורך בלבבו: (ו) כי כתבור בהרים. כמו הר תבור הוא קבוע בהרים ולא יזוז ממקומו וכמו שהר הכרמל עומד על הים ולא ימוט משם כן יבוא נבוכדנאצר על מצרים ולא ישתנה ולא יזוז מביאתו שמה:

רש"י

(ב) התיצב והכן לך. לנגד המלחמ': (ג) נסחף. נסחפו והליכו גבורך: (ד) הרבה. הקב"ה לו מכשול: גם נפל. נתקבצו איש אל רעהו לאמר קומה וכו': חרב היונה. חרב השוגה המשכר' כמו יין: (ה) קראו שם. הכריזו במלחמה: שאון. שהיה מגביה קול שאונו: העביר המועד. שיעד יום קבוע לצאת למלחמה ולא יצא: (ו) כי. כאשר דבר אמת הוא שתבור קבוע בהרים והר הכרמל על הים כן באמת יבא הדבר:

דעם פירוש עברי טייטש געפינט מען בייא דער הפטורה פון דער וואך

להמשיך מיסוד ומלכות דז"א שין שין דלת יוד נפש שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אד
אדנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יהוה חיה יחידה דמלכות
אל שם ב"ן שבעשיה :

א ריש וקלון פורע מוסר ושמר תוכחת יכבד : ב תאוה נהיה תערב לנפש ותועבת כסילים סור מרע : ג הלוך את־חכמים וחכם ורעה כסילים ירוע : ד חטאים תרדף רעה ואת־צדיקים ישלם־טוב : ה טוב ינחיל בני־בנים וצפון לצדיק חיל חוטא : ו רב־אכל ניר ראשים ויש נספה בלא משפט :

סהולך קרי סיחכם קרי

א מסכינא ומאן ליה צערא מריש מדודתא ודמזהר במכסינותא מתיקר : ב ריגתא דיאיא תבסם נפשא דמתרחקא דכסילי פריקא מן בישתא : ג דמהלך עם חכימי נתחכם ודמחבר לסכלי נבאש ליה : ד לחטאי תרדף בישתא וצדיקי ישתלמון טבתא : ה גברא טבא מורית לבני בנוהי ומתנטר לצדיקא עותרא דחטאה : ו רבא אכיל ארע מסכינא ואית גברא מתנגיד בלא דינא :

רש"י

(א) ריש וקלון. דלות וחרפות באין על פורע מוסר : (ב) תאוה נהיה. כשבאה תאותו של אדם היא ערב' לנפשו : (ג) ורועה כסילים. המתחבר לכסילים: ירוע. ירוען : (ד) חטאים תרדף. אותם רעתם : (ה) טוב ינחיל. את זכותו : חיל. ממון : (ו) רב אוכל. הרבה תורה בא לעולם על ידי התלמידים שרבותיהם למדין מתוך פלפולם : ניר. ל' חרישה : ויש נספה. ויש הרבה מהם שכלים מן העולם בשביל שאין עושין משפט :

מצודת דוד

(א) ריש. עניות ובזיון מעותדים לבוא על המבטל המוסר אבל השומר בלבו דברי התוכחות יכובד מן הבריות : (ב) תאוה נהיה. כאשר נשברה תאות האדם בעניני הגוף אז תערב לנפש המשכלת כי אז תשכיל אבל הרשעים דבר תעוב הוא להם כאשר המה סרים מן הרע מחסרון התאוה כי יותר יחפצו שיתאוו לעבירה ויעשו : (ג) יחכם. כי ילמד מהם : ורועה. המחבר עצמו לכסילים להיות לו לרעים ישובר וירוצץ עמהם כי ילמוד מהם וגמולו ישיב לו : (ד) תרדף רעה. הרעה שעושים החטאים היא תרדוף אותם עד השמדם כי תקטרג עליהם : ואת צדיקים. הזכות שעם הצדיקים היא ישלם להם שכר טוב כי יליץ טובה עליהם : (ה) טוב. איש טוב ינחיל נחלתו אף לבני בניו אבל עושר החוטא הוא צפון לצדיק ואפי' לבניו לא ינחיל : (ו) רב אוכל. הרבה מאכל בא לעולם על ידי חרישת העניים החורשים בשדה תבואה והנה העשירים אשר לא עמלו בו יאכלום וכ"כ יש מי אשר נאסף מן העולם בלא משפט מות כי לא עשה דבר אשר יומת בעבורו ונתפס הוא בעון אחר :

פירוש ע"ט

(א) ריש וקלון פורע מוסר דער מענטש וואס צו שטערט דעם מוסר, ער טוהט ניט ווי די תורה מיט דרך ארץ הייסין אים טאהן, וועט ער קומען צו ארעמקייט אונ צו שאנד ושומר תוכחת יכובד אונ דער מענטש וואס די רייד פון מוסר היט ער צו טאהן, וועט ער האבין כבוד אונ פרנסה : (ב) תאוה נהיה תערב לנפש אז אמענטש גליסט צו אזאך, אונ ער האט די זאך בעקומען, איז די זאך ביי אים זיס, אדער מען מיינט אז די תאוה ווערט ביי דעם מענטש צו בראכין ער גלוסט ניט צו דיא וועלטליכע פערגעניגען, איז זיס ביי די נשמה, דאמאלס הייבט אן דיא נשמה קענען גלוסטין צו תורה אונ מצות ותועבת כסילים סור מרע אבער די נארין ווילען פון זייערע שלעכטע תאות ניט אוועק גיין, אז זייא זעהן אמענטש שיידט זיך אפ פון די תאות עולם הזה, דער מענטש איז ביי זייא פארמיאוסת : (ג) הולך את חכמים יחכם דער וואס גייט שטענדיג מיט חכמים וועט ער אויך קלוג ווערין ורועה כסילים ירוע אונ דער וואס בהעפט זיך מיט נארען, ומיט רשעים, וועט ער צו בראכין ווערין : (ד) חטאים תרדף רעה די שלעכטס וואס די זינדיגע טוהען וועט זיי יאגין ביז זיי וועלין זיי פארלענדין ואת צדיקים ישלם טוב דאס גוטע וואס דיא צדיקים טוהען, וועט זייא דאס גוטס בצאהלין גוטס : (ה) טוב ינחיל בני בנים דער גוטער מאכט ירשנן זיינע גוטע מדות אפילו צו זיינע אייניקלאך וצפון לצדיק חיל חוטא אונ דאס פארמעגין פון דעם זינדיגער איז בעהאלטין פאר דעם צדיק, אונ אפילו צו זיינע קינדער וועט ער ניט מאכין ירשנן זיין פארמעגין : (ו) רב אוכל ניר ראשים אמאהל איז דער אקער ארעם, ווען מען אקערט זעהט אוים דיא צייט שלעכט, פון דעסטוועגין נאכדעם ווערט די צייט פארבעסערט אונ עס וואקסט אויף דיא ארעמע פעלד פיל תבואה, אונ אמאהל איז פארקערט ויש נספה בלא משפט נאך דעם משפט פון דיא צייט האט דיא זאך בדארפט זיין אויף דער וועלט לאנגע יאהרין, פון דעסטוועגין זעהט מען די זאך ווערט פארלענדט פאר די צייט, צו ווייזין אז ניט דער שכל פון מענטש פירט דיא וועלט נאר הקב"ה פירט די וועלט מיט זיין חכמה :

כלי אמלעי דחסד דמלכות דילירה אל אל

פרק ו א בש״א [א] הבקר לעניים הבקר ובה״א אינו הפקר עד שיופקר אף לעשירים כשמיטה. כל עומרי השדה של קב קב ואחד של ארבעת קבין ושכחו. בית שמאי אומרים אינו שכחה. ובית הלל אומרים שכחה: **ב** העומר שהוא סמוך לגפה ולגדיש לבקר ובלים ושכחו [ב] בית שמאי אומרים אינו שכחה. ובית הלל אומרים שכחה: **ג** ראשי שורות העומר [ג] שכנגדו מוכיח. העומר שהחזיק בו להוליכו אל העיר. ושכחו. מודים שאינו שכחה: **ד** ואלו הן ראשי שורות. שנים שהתחילו מאמצע

פרק ו א בש״א הבקר לעניים. מי שהפקיר לעניים ולא לעשירים דין הפקר יש לו ופטור מן המעשר דכתיב בלקט ופאה (ויקרא יט) לעני ולגר תעזוב אותם מה ת״ל תעזוב אותם למד על עזיבה אחרת דהיינו הפקר שהיא כזו מה זו לעניים ולא לעשירים אף מה שנאמר במקום אחר לעניים ולא לעשירים (א): אף לעשירים כשמיטה. דכתיב (שמות כה) והשביעית תשמטנה ונטשתה מה תלמוד לומר ונטשתה למד על נטישה אחרת דהיינו הפקר שהיא כשביעית מה שביעית לעניים ולעשירים אף הפקר לעניים ולעשירים (ב): **ב** לגפה. גדר אבנים סדורות זו על זו בלא טיט: ולכלים. כלי המחרישה: בית שמאי אומרים אינו שכחה. פלוגתייהו דב״ש וב״ה בעומר שהחזיק בו להוליכו לעיר ונתנו בצד הגפה או בצד הגדיש ושכחו שם שבית שמאי אומרים אינו שכחה שהרי זכה בו ובית הלל אומרים שכחה. והא דתנן לקמן במתני׳ העומר שהחזיק בו להוליכו לעיר ושכחו מודים בית הלל לב״ש שאינו שכחה. זה כשלא הניחו אצל הגפה או אצל הגדיש (ג). פי׳ אחר בש״א אינו שכחה אפי׳ בעומר שלא החזיק בו כלל לא הוי שכחה דהואיל והניחו אצל דבר המסוים עתיד לזכרו ובה״א שכחה כ״ז שלא החזיק בו ומודים בית הלל שאם החזיק בו ואח״כ שכחו שאינו שכחה כדאמרינן בסמוך: **ג** ראשי שורות העומר שכנגדו מוכיח. לקמן בסמוך מפרש לה: **ד** ב׳ שהתחילו מאמצע

[א] הבקר. כמו הפקר. שמניהם הבי״ת והפ״א ממולא השפס ומתחלפין: (א) ואף על גב דדרשינן מתעזוב עזוב לפניהם כריש פרק ד׳. מ״מ שמעינן מיני׳ נמי להך. דכולה בכלל תעזוב. ועי״ל דמאותם דריש שהוא מיותר: (ב) וב״ה. מתעזוב אותם מיעוט זה לעניים ולא לעשירים אבל מה שנאמר במקום אחר לעניים ולעשירים. וב״ש תשמטנה ונטשתה זה לעניים ולעשירים אבל מה שנאמר במקום אחר לעניים ולא לעשירים. ירו׳: [ב] בש״א. טעמא דב״ש שהוא יכול לחלקו לעומרין של קב קב ולעשות ממנו שורה. הואיל ועומרי השדה קטנים שאין בכ״א ואחד כ״א קב וכן עומרי השדה של ב׳ קבין וא׳ של ד׳ קבין וכית שמאי לטעמייהו דאמרו בפירקין ג׳ לעניים וד׳ לבעה״ב. וב״ה לית להו רואין ירו׳: (ג) הר״ת וטעמא דכשלא הניחו אצל א׳ מדברים הללו אע״פ ששכחו אינו שכחה הואיל והחזיק בו להוליכו לעיר אבל כשהניחו אצל דבר מסוים אע״פ שהחזיק בבר להוליכו לעיר הוי שכחה שסוברים דושכחת ע״י עצמך ולא כשיש דבר הגורם השכח׳ שע״י שהחזיק בו ולא הניחו אצל דבר מסוים גרם לו ששכחו. תוי״ט וע״ש: [ג] שכנגדו מוכיח. סדר המשנה כך.

פרק ו א בית שמאי אומרים בית שמאי זאגין הֶבְקֵר לָעֲנִיִּים הֶבְקֵר אז איינער איז מַפְקִיר זיינע תְּבוּאָה נאר פאר אָרעמע וועלכער אָרעם מאן עס וויל מעג עס נעמען, אבער רייכע זאליז עס ניט נעמען, הייסט עס אויך הֶפְקֵר, אונ פון הֶפְקֵר דארף מען ניט געבין מַעֲשֵׂר לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים אֵינוֹ הֶפְקֵר עַד שֶׁיּוּפְקַר אַף לָעֲשִׁירִים כַּשְּׁמִטָּה אונ בית הלל זאגין עס הייסט אנדערש ניט הֶפְקֵר עס זאל פָּטוּר זיין פון מַעֲשֵׂר לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה, סיידין ער איז מַפְקִיר פאר רייכע אויך אזוי וויא עס איז בייא שְׁמִטָּה כָּל עוֹמְרֵי הַשָּׂדֶה שֶׁל קַב קַב וְאֶחָד שֶׁל אַרְבַּעַת קַבִּין וְשְׁכָחוֹ ווען אלע בינטלאך תבואה פון פעלד זענען גיוועז קליינע יעדער בינטל איז גיוועזן פון איין קב אונ איין בינטל איז גיוועזן פון פיר קבין אונ ער האט דעם גרויסין בונד תבואה פאר געסין צו נעמען פון פעלד בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים אֵינוֹ שִׁכְחָה בית שמאי זאגין דאס הייסט ניט אפארגעסונג גיהער דאס צום בַּעַל הַבַּיִת וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים שִׁכְחָה אונ בית הלל זאגין דאס הייסט אפארגעסונג גיהער דאס צו די ארעמע לייט: ב הָעוֹמֶר שֶׁהוּא סָמוּךְ לַגָּפָה וְלַגָּדִישׁ וְלַבָּקָר וְלַכֵּלִים וְשְׁכָחוֹ אבינטול תבואה וואס ליגט נאהענט צו אפארקען (פון שטיינער צו זאמען גיליינגט אן ליים) אדער דער בינטול תבואה ליגט נעבין אשייער אדער דער בינטול תבואה ליגט נעבין אקס מיט זיינע אקר כלים, אונ דער בעל הבית האט פארגעסין צו נעמען דעם בינטול תבואה, דער ווייל האט א ארעם מאן גענומען דעם בינטול תבואה, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים אֵינוֹ שִׁכְחָה בית שמאי זאגין דאס הייסט ניט אפארגעסונג ווייל ער האט דאס גיליינגט בייא אבעצייכענטין ארט וועט ער זיך גיוויס דער מאנען אן דעם דריבער דארף דער ארעם מאן צוריק געבין דעם בעל הבית דעם בינטול תבואה וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים שִׁכְחָה אונ בית הלל זאגין דאס הייסט אפארגעסונג גיהער דאס בינטול תבואה צום ארעם מאן, ווארום איצט ווען דער ארעם מאן האט דאס בינטול תבואה גענומען גערייננט דאך ניט דער בעל הבית אן דעם בינטול תבואה, אפילו שפעטער וועט ער זיך דער מאנען דער נייל הייסט דאס אפארגעסונג: ג רָאשֵׁי שׁוּרוֹת הָעוֹמֶר שֶׁכְּנֶגְדּוֹ מוֹכִיחַ דער פשט פון די משנה שטייט באלד אין דער אנדערער משנה הָעוֹמֶר שֶׁהֶחֱזִיק בּוֹ לְהוֹלִיכוֹ אֶל הָעִיר וְשְׁכָחוֹ מוֹדִים שֶׁאֵינוֹ שִׁכְחָה אבינטול תבואה וואס דער בעל הבית אדער דער פועל האט אים אנגינומען צו ברייננגען אין שטאט אונ מען האט אים פארגעסין, זענען אלע מודה אז דאס הייסט ניט אפארגעסונג, ווארום וויא דער בעל הבית אליין האט גענומען דאס בינטול תבואה אדער דער פועל האט גענומען דאס בינטול תבואה פאר דעם בעל הבית האט שוין דער בעל הבית זוכה גיוועזן אין דעם בינטול תבואה: ד וְאֵלּוּ הֵן רָאשֵׁי שׁוּרוֹת אונ דאס זענען די ראשי שורות שְׁנַיִם שֶׁהִתְחִילוּ מֵאֶמְצַע

השורה

השורה זה פניו לצפון וזה פניו לדרום ושכחו לפניהם ולאחריהם. את שלפניהם שכחה. ואת שלאחריהם אינו שכחה. יחיד שהתחיל מראש השורה ושכח לפניו ולאחריו. שלפניו אינו שכחה. ושלאחריו שכחה. מפני

יחיד שהתחיל מראש השורה.

שורה. של עומרים זה הפך פניו לצפון וזה הפך פניו לדרום: ושכחו לפניהם. לאחר שהתחילו לעמר דלגו עומר ושכחוהו הוי שכחה דקרינן ביה לא תשוב לקחתו (דברים כד): ולאחריהם אינו שכחה. אם כשהפכו פניהם זה לצפון וזה לדרום והתחילו לעמר כאחד עומר א' ביניהם ושכחוהו. אינו שכחה לפי שעניהם סמכו זה על זה ומתוך כך נשכח (ז): יחיד שהתחיל מראש השורה. הכא מפרש להא דתנן לעיל ראשי שורות העומר שכנגדו מוכיח כגון שיש כאן עשר שורות של עשר עשר עומרין מסודרין בשורות מלפון לדרום והתחיל לעמר ברא"ש שור' אחת ושכח עומר אחד לאחריו הוי שכחה כיון שעבר ממנו ועמר עומר הסמוך לו קרינן ביה לא תשוב לקחתו אבל אם שכח עומר א' או ב' בסוף השורה דהיינו לפניו והניחם וחזר והתחיל לעמר מתחלת שורה שניה לא הוי שכחה דלא קרינן ביה לא תשוב שאני אומר דעתו לעשות שורה אחרת מאותם שהניח ממזרח למערב. והיינו דתנן העומר שכנגדו מוכיח שהעומרים (של) שורות אחרות מוכיחים על אלו שהניח שלא שכחן שראויין להתחשב עמהן בשורה אחרת (ה):

שעומר השכוח ראש שורה שכנגדו מוכיח אם שכוח הוא או אינו שכוח. הר"מ: (ד) פי' לפירושו דושכחת משמע שלא ע"י אחר שעמך וכמ"ש כמ"כ. ולפי' זה ואלו הן ראשי שורות אסיפא קאי וכן כתב הר"ב בד"ה יחיד כו'. ועתוי"ט: (ה) ולפניו דהכא לא הוי דומיא דלפניהם דרישא דהתם שלפניהם לאחר שהתחילו דלגו עומר ושכחוהו ואלו הכא לפניו שהניח עומר א' או ב' בסוף השורה ואין כאן דלוג בשורה זו ומ"מ כולה מתני' דלוג אשמעינן ברישא אשמעינן דאע"ג דבשלג במה שלפניהם הוי שכחה. מ"מ הדלוג שהניחו בין שניהם לא הוי שכחה וסיפא אשמעינן שאם היו שורות הרבה ויחיד קוצר אם דלג אחר שהתחיל הוי שכחה אבל כשהניח בסוף השורה והתחיל באחרת אף על גב דהוית

הַשּׁוּרָה זֶה פָּנָיו לְצָפוֹן וְזֶה פָּנָיו לְדָרוֹם װען צװײ מענטשין האבין אן געהויבין צו זאמען נעמען די בינטלאך תבואה וואס זענען געלעגין אויף דער ערד אויס געלייגט אין אשורה אונ זייא האבין אן געהויבין פון מיטין שורה דער האט זיך גיקערט מיטין פנים צו צפון זייט אונ דער האט זיך גיקערט מיטין פנים צו דרום, דער זאל אפ קלויבין איין האלבע שורה אונ דער אנדערער זאל אפ קלויבין איין האלבע שורה וְשָׁכְחוּ לִפְנֵיהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶם אונ זייא האבין פארגעסין בינטלאך תבואה פון פארינט אונ פון הינטין אֶת שֶׁלִּפְנֵיהֶם די בינטלאך תבואה וואס זייא האבין פארגעסין פון פארינט ווען זייא האבין צו זאמען גענומען די בינטלאך שִׁכְחָה דאס הייסט אפארגעסונג אונ עס גיהער צו די ארעמע לייט וְאֵת שֶׁלְּאַחֲרֵיהֶם אונ וואס זייא האבין פארגעסין פון הינטען דהיינו ווען זייא האבין זיך צו טיילט מיט דער שורה אונ דער האט זיך גיקערט אין צפון זייט אונ דער אין דרום זייט האבין זייא באלד פארגעסין איין בינטול תבואה, דס ווערט אן גירופין שֶׁלְּאַחֲרֵיהֶם [ווארום דער בינטול איז געבליבען אונטער זייא] דאס הייסט ניט אפארגעסונג ווארום אין דער תורה שטייט וְשָׁכַחְתָּ אז דו וועסט פארגעסין רורך דיר אליין הייסט אפארגעסונג אבער אז דו וועסט פארגעסין דורך איין אנדערין הייסט ניט אפארגעסונג. אונ דאס איז דאך פארגעסין גיווארין דורך איין אנדערין ווייל איינער האט זיך פאר לאזין אויף דעם אנדערין יעדער האט געמיינט אז דער אנדערער וועט אן הייבין פון דעם בינטול, דאריבער איז דאס בינטול פאר-געסין גיווארין דאס הייסט ניט אפארגעסונג יָחִיד שֶׁהִתְחִיל מֵרֹאשׁ הַשּׁוּרָה וְשָׁכַח לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו שֶׁלְּפָנָיו אֵינוֹ שִׁכְחָה וְשֶׁלְּאַחֲרָיו שִׁכְחָה איצט איז דיא משנה מפורש יענע משנה וואס איז געשטאנען ראשי שורות הָעוֹמֶר שֶׁכְּנֶגְדוֹ מוֹכִיחַ. דְהַיְינוּ ווען איינער האט אויס גישטעלט אויף דער ערד צעהן שורות בינטלאך תבואה אונ אין יעדער שורה איז אויך גיוועז צעהן בינטלאך, אונ איינער האט אן גיהויבין צו זאמען נעמען די בינטלאך, למשל פון צפון זייט צו דרום, אונ האט איינע פארגעסין צו נעמען. די ערשטע אדער אין דער מיטין, איז דער דין באלד וויא ער גייט נאר אוועק פון דער פארגעסענער בינטול אונ הייבט אן צו נעמען די אנדערע בינטול וואס נאך דער פארגעסענער בינטול איז, הייסט שוין די איינע בינטול פארגעסענע. ווארום אז ער זאל וועלין איר צוריק נעמען דארף ער זיך דאך שוין אומקערין אונ אין דער תורה שטייט לא תשוב לקחתה. דו זאלסט דיך ניט אומקערין נעמען דאס פארגעסענע בינטול תבואה וויא איז אבער אז ער האט ניין בינטלאך צו זאמען גענומען אונ האט געלאזין די צעהנטע [דאס הייסט דיא לעצטע] בינטול תבואה ליגען אונ האט אן גיהויבין איין אנדער שורה, דאס הייסט ניט אפארגעסונג. ווארום ווען ער האט די איינע בינטול תבואה פארגעסין אונ האט אן גיהויבין דיא אנדערע שורה האט ער זיך דאך ניט בעדארפט אום קערין צו נעמען די איין בינטול ווארום אז ער וועט האלטין בייא דער אנדערער שורה צום לעצט נעמט ער דעם בינטול אויך מיט. אדער עס קען זיין ער האט נאר ניט פאר-געסין נאר ער וועט אזוי לאזין ביי יעדער שורה איין בינטול צום לעצט וועט דער פון ווידער ווערין אשורה פון צעהן בינטלאך. פון מזרח צו מערב, איז דער פשט אין דער משנה ראשי שורות אז ער האט פארגעסין אבינטול תבואה אין דער שפיץ שורה דאס הייסט ניט אפאר-געסונג ווארום עומר שכנגדו. דס בינטול תבואה

וואס

ברטנורא

ז הוצני פשתן. כמו שנעקר הפשתן מן השדה נקרא הוצני שעומד כמו הוצין (ו): שני גרגרים. ענבים: אלו כדברי בית הלל. וטעמייהו משום דכתיב (ויקרא יט) לעני ולגר תעזוב אותם חד לעני וחד לגר הרי שנים: זב"ש אמרו ג' לעניים וד' לבעל הבית. דכתיב (דברים כד) לגר ליתום ולאלמנה יהיה הרי ג' לעניים (ז): ו והעומר שיש בו סאתים אינו שכחה. דכתיב (שם) לא תשוב לקחתו עומר שאתה יכול להגביה כולו כאחת ולשאת אותו על כתפו. יצא זה של סאתים שאי אתה יכול להגביה כולו כא': אמרו לו יפה כחו.

משנה

שהוא בבל תשוב. [ד] זה הכלל כל שהוא בבל תשוב שכחה. ושאינו בבל תשוב אינו שכחה: ה ב' עומרים שכחה וג' אינם שכחה. שני [ה] צבורי זתים וחרובין שכחה. וג' אינן שכחה. ב' הוצני פשתן שכחה. וג' אינן שכחה. ב' גדגרים פרט. וג' אינן פרט. ב' שבלים לקט. וג' אינן לקט אלו כדברי ב"ה. ועל כולן בש"א ג' לעניים וד' לבעל הבית: ו העומר שיש בו סאתים ושכחו. אינו שכחה. ב' עומרים ובהם סאתים רבן גמליאל אומר לבעה"ב וחכ"א לעניים. אמר רבן גמליאל וכי מרוב העומרים יופי כחו של בעל הבית או הורע כחו. אמרו לו יופי כחו.

עיקר תוי"ט

כעין דו"נ סברי דלג מסורה לשורה מ"מ לא הויא שכחה משום דהעומר שכנגדו מוכיח שהניחן לראש שורה ממזרח למערב. ועתוי"ט בשיטות הר"מ: [ד] זה הכלל. לאתויי קרן זוית תוס' ב"מ דף י"א: [ה] צבורי. בירוש' דייק הא זיתים לא. מה בין לבורים לזיתים לבורים גמר מלאכה זיתים אין גמר מלאכה. הר"ש ועיין רפ"ז: (ו) ומיירי כשהזריעו ואז הוא אוכל אדם כדאיתא בכ"ב דל"ג אבל שאר פשתן לא שייך ביה שכחה. כסף משנה: (ז) בלו' דב"ה סברי כיון דכחד קרא כלול יתום ואלמנה כחדא וקרי להו עני לומר דשנים הוי שכחה. וב"ש סברי אדרבא להכי פטרינהו בקרא תניין לומר

וואס איז אין דער אנדערער שורה נייזט אויף דעם בינטול אז ער איז ניט פארגעסין גיווארין נאר מיט דעם בינטול תבואה פון דער אנדערער שורה וועט ער דעם בינטול אויך מיט נעמען. זה הכלל כל שהוא בבל תשוב שכחה שאינו בבל תשוב אינו שכחה דאס איז אכלל ביא דעם דין פון פארגעסונג אז ער דארף זיך אומקערין דאס צו נעמען איז דאס אפארגעסונג, און ער טאר דאס ניט נעמען, און אז ער דארף זיך ניט אומקערין דאס צו נעמען איז דאס ניט אפארגעסונג און דער בעל הבית מעג דאס נעמען פאר זיך: ז שני עמרים שכחה ושלשה אינן שכחה אז צוויי בינטלאך תבואה ליגען צו זאמען און ער האט זייא פארגעסין איז דאס אפארגעסונג און דאס גיהער צו דיא ארעמע ליט, אבער אז דרייא בינטלאך תבואה ליגען צו זאמען און ער האט זייא פארגעסין איז דאס ניט אפארגעסונג און דאס גיהער צום בעל הבית שני צבורי זיתים וחרובין שכחה ושלשה אינן שכחה אז עס ליגט אויף די ערד צוויי בערגליך איילבירטען אדער באקסארין און מען האט זייא פארגעסין דאס הייסט אפאר-געסונג, אבער אז עס ליגט דרייא בערגליך איז ניט אפארגעסונג שני הוצני פשתן שכחה ושלשה אינן שכחה צוויי בינטלאך פלאקס ווען זיי זענען נאך אזוי ווי שטעקלאך ניט אויסגעקלאפט און זייא ליגען אויף די ערד און זענען פארגעסין גיווארין דאס איז אפארגעסונג, אבער אז דרייא אזעלכע בינטלאך זענען פארגעסין גיווארין איז דאס ניט אפארגעסונג שני גרגרים פרט ושלשה אינן פרט אין די תורה שטייט ופרט כרמך לא תלקט. די איינציגע טרויבין וואס פאלין אראפ פון וויינ-שטאק ווען מען שניידט די טרויבין זאלסטו ניט נעמען פאר זיך זאלסט זיי לאזין פאר די ארעמע ליט, זאגט דיא משנה אז צוויי טרויבין פאלין אראפ מיט איין מאהל גיהער דאס צו די ארעמע ליט און אז דריי טרויבין פאלין אראפ מיט איין מאהל גיהער דאס צום בעל הבית שני שבלים לקט ושלשה אינן לקט אלו כדברי בית הלל ווען מען שניידט די תבואה און עס פאלט ארויס פון שניטערס האנט צוויי זאנגען מיט איין מאהל גיהער דאס צו דיא ארעמע ליט, און אז עס פאלט ארויס דרייא זאנגען מיט איין מאהל גיהער דאס צום בעל הבית, אזוי האלט בית הלל ועל כולן בית שמאי אומרים שלשה לעניים וארבעה לבעל הבית און בית שמאי זאגין ביי דיא אלע זאכין וואס מען האט דא אויסגירעכונט דריי גיהער צו ארעמע ליט און פיר גיהער צום בעל הבית: ו העומר שיש בו סאתים ושכחו אינו שכחה איין בינטול תבואה וואס אין אים איז דא צוויי סאה (דאס איז אזוי אמאס) און מען האט אים פארגעסין ווייל ער איז אזוי שווער אז מען קען אים ניט אויף הייבין אין גאנצין אין איין מאהל הייסט עס ניט אפאר-געסונג און דאס גיהער צום בעל הבית שני עומרים ובהם סאתים רבן גמליאל אומר לבעל הבית וחכמים אומרים לעניים אז ער האט פארגעסין צוויי בינטלאך און אין ביידע בינטלאך צו זאמען איז דא צוויי סאה, אין יעדער בינטול איין סאה, זאגט רבן גמליאל דאס איז ניט אפארגעסונג און עס גיהער צום בעל הבית, און די חכמים זאגין דאס איז אפאר-געסונג און עס גיהער צו די ארעמע ליט אמר רבן גמליאל וכי מרוב העומרים יופי כח של בעל הבית או הורע כחו אמרו לו יופי כחו זאגט רבן גמליאל צו די חכמים אז עס איז דא פיל בינטלאך צו איז בעסער פאר דעם בעל הבית צו איז ערגער. האבין דיא חכמים צו אים גיזאגט וואס מער בינטלאך איז בעסער פאר דעם בעל הבית, אזוי ווי מיר האבין גילערונט אז מען פארגעסט צוויי בינטלאך איז דאס אפארגעסונג און דאס גיהער צו די ארעמע ליט, און אז מען פארגעסט דריי בינטלאך איז דאס ניט אפארגעסונג און דאס

הער

אמר להן ומה אם בזמן שהוא עומר אחד ובו סאתים ושכחו אינו שכחה. בשני עומרים ובהם סאתים אינו דין שלא יהו שכחה. אמרו לו לא אם אמרת בעומר אחד שהוא כגדיש. תאמר בשני עומרים שהן כבריכות: ז קמה שיש בה סאתים ושכחה אינו שכחה אין בה סאתים אבל היא ראויה לעשות סאתים אפי' היא של טופח רואין אותה כאלו היא ענוה של שעורים: ח הקמה מצלת את העומר ואת הקמה. [ו] העומר אינו מציל לא את העומר ולא את הקמה.

כדאמרינן שתים שכחה שלשה אינן שכחה: לא אם אמרת בעומר א' שהוא כגדיש. דין הוא שעומר א' שיש בו סאתים לא יהיה שכחה מפני שהוא כגדיש ואין שייך שכחה בגדיש: תאמר בשני עומרים. שהם כמו שאר עמרים קטנים: כבריכות. כאגודו' קטנות: ז קמה שיש בו סאתים ושכחה אינו שכחה. דילפינן שכחת קמה משכחת עומר מה עומר שיש בו סאתים אינו שכחה אף קמה שיש בו סאתים אינו שכחה, ושכחת קמה ילפינן לה מקרא דכתיב (שם) ושכחת עומר בשדה לרבות שכחת קמה: טופח. מין קטנית דק מאוד וקורין לו בערבי גילבאן. וכקמה של שעורים איירי שנשתדפו ונעשו דקות כטופח ואפ"ה רואים אותם כאלו הן גסים כשאר שעורים ואם כשנחשוב אותן גסים כשאר שעורים יהיה בהן סאתים אף על פי שעכשיו הם שדופות ואין בהם סאתים לא הוי שכחה ואין לפרש דשל טופח ממש יחשבו כאלו הם כשעורים הגסים אלא כשעורים שנשתדפו ונעשו כטופח דהכי אמרינן בירושלמי רואים את השדופות כאלו הן מלאו': ענו' של שעורים. עמה בוי"ו כמו ענבה בבית כלו' גרגירי שעורים: ח הקמה מצלת את העומר. קמה שלא שכחה שהיתה בצד עומר ששכחו מצלת על העומר דלא הוי שכחה דכתיב (שם) כי תקצור ושכחת עומר. עומר שסביבותיו קציר הוי שכחה ולא עומר שסביבותיו קמה: ואת הקמה. אם שכח קמה והיו ראשי שבלים שלה מחוברים לקמה אחרת שלא שכחה. זאת הקמה שלא שכחה מצלת על הקמה השכוח' המחוברת אליה ולא הוי שכחה: העומר אינו מציל. אם היה עומר שכוח או קמה שכוחה בצד עומר שאינו שכוח אין העומר שאינו שכוח מציל לא על העומר ולא על הקמה השכוחה:

דג' הוי שכחה: [ו] העומר. בתוספתא רלה רשב"ג ללמוד בק"ו שהעומר יציל הקמה דמה קמה שיפה כח העני בהן (דהיינו בספה) הרי היא מצלת את העומר. עומר שרע כח העני בו אינו דין שיציל את הקמה א"כ מה לקמה מצלת את העומר שרע כח העני בו יציל עומר את

גֶיהֶער צוּם בַּעַל הַבַּיִת, אָמַר לָהֶם וּמַה אִם בִּזְמַן שֶׁהוּא עוֹמֶר אֶחָד וּבוֹ סָאתַיִם וְשְׁכֵחוֹ אֵינוֹ שִׁכְחָה שְׁנֵי עֳמָרִים וּבָהֶם סָאתַיִם אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יְהֵא שִׁכְחָה זָאגְט רַבָּן גַמְלִיאֵל צוּ דִי חֲכָמִים אַז אַיין בִּינְטוּל אוּנ אִין אִים אִיז דָא צְוֵויי סָאָה הֵייסְט דָאס נִיט אַפָּארְגֶעסוּנְג אוּנ דָאס גֶיהֶער צוּם בַּעַל הַבַּיִת, דַארְף דָאךְ זַיין צְוֵויי בִּינְטְלַאךְ אוּנ אִין זֵיי אִיז דָא צְוֵויי סָאָה זֵיי זָאלִין גֶעווִים גֶיהֶערִין צוּם בַּעַל הַבַּיִת אֲפִילוּ זֵייא זֶענֶען פַארְגֶעסִין גֶיוָוארִין אָמְרוּ לוֹ לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּעוֹמֶר אֶחָד שֶׁהוּא כְּגָדִישׁ תֹּאמַר בִּשְׁנֵי עֳמָרִים שֶׁהֵן כִּבְרִיכוֹת הָאבִּין דִיא חֲכָמִים גֶיזָאגְט צוּ רַבָּן גַמְלִיאֵל עֶס אִיז נִיט גְלַייךְ, אַיין בִּינְטוּל אוּנ אִין אִים אִיז דָא צְוֵויי סָאָה אִיז עֶר גֶירֶעכוּנְט אַזוֹי וִוי אַשְׁייעֶר אוּנ בַּיי אַשְׁייעֶר אִיז דָאךְ נִיט דָא דֶער דִין פוּן אַפָּארְגֶעסוּנְג, תֹּאמַר. ווִילְסְטוּ זָאגִין בַּיי צְוֵויי בִּינְטְלַאךְ וָואס אִין זֵיי אִיז דָא צְוֵויי סָאָה אָבֶּער אִין יֶעדֶער בִּינְטוּל בַּאזוּנְדֶער אִיז דָאךְ נָאר דָא אַיין סָאָה וֶוערִין זֵיי גֶירֶעכוּנְט אַזוֹי וִוי צְוֵויי קְלֵיינֶע בִּינְטְלַאךְ אוּנ אַז מֶען פַארְגֶעסְט צְוֵויי קְלֵיינֶע בִּינְטְלַאךְ הֵייסְט דָאךְ דָאס אַפָּארְגֶעסוּנְג אוּנ זֵייא גֶיהֶערִין צוּ דִיא אָרֶעמֶע לַייט: ז קָמָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ סָאתַיִם וְשְׁכָחָהּ אֵינָהּ שִׁכְחָה אַז מֶען הָאט פַארְגֶעסִין שְׁטֵייעֶנְדִיגֶע תְּבוּאָה וָואס אִיז דָא אִין זֵיי צְוֵויי סָאָה הֵייסְט עֶס נִיט אַפָּארְגֶעסוּנְג אֵין בָּהּ סָאתַיִם אֲבָל הִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת סָאתַיִם אַז עֶס אִיז נִיט דָא אִין דִיא תְּבוּאָה צְוֵויי סָאָה נָאר עֶס וָואלְט קֶענֶען זַיין צְוֵויי סָאָה, דְהַיְינוּ דִיא תְּבוּאָה אִיז צוּ פִיל אוֹיסְגֶעטְרִיקֶענְט גֶיוָוארִין זֶענֶען זֵיי דִין אֲפִילוּ הִיא שֶׁל טוֹפַח רוֹאִין אוֹתָהּ כְּאִילוּ הִיא עֲנוּה שֶׁל שְׂעוֹרִים אֲפִילוּ דִי קֶערְנֶער זֶענֶען אַזוֹי דִין וִוי טוֹפַח (דָאס אִיז אַיין מִין הִילְזֶענְפְרוּכְט וָואס דִיא קֶערְנֶער זֶענֶען גַאנְץ דִין) דֶרִיבֶּער אִיז נִיט דָא אִין זֵיי צְוֵויי סָאָה, אָבֶּער אַז דִי קֶערְנֶער וָואלְטִין גֶיוֶוען גְרֶעבֶּער וָואלְט גֶיוֶוען צְוֵויי סָאָה, זֶעה" מֶען דִי דִינֶע קֶערְנֶער גְלַייךְ וִוי עֶס וָואלְט גֶיוֶוען גְרָאבּ, אוּנ אוֹיבּ עֶס וָואלְט גֶיוֶוען גְרָאבּ וָואלְט גֶיוֶוען צְוֵויי סָאָה אִיז עֶס נִיט אַפָּארְגֶעסוּנְג אוּנ עֶס גֶיהֶער צוּם בַּעַל הַבַּיִת: ח הַקָּמָה מַצֶּלֶת אֶת הָעוֹמֶר אַז עֶס אִיז גֶיוֶוען אִין פֶעלְד שְׁטֵייעֶנְדִיגֶע תְּבוּאָה וָואס עֶר הָאט זִיא נִיט פַארְגֶעסִין אוּנ דֶער בַּיי אִיז גֶילֶעגִין אַבִּינְטוּל תְּבוּאָה וָואס עֶר הָאט זִיא פַארְגֶעסִין, אִיז דִי שְׁטֵייעֶנְדִיגֶע תְּבוּאָה מַצִּיל אוֹיף דֶעם בִּינְטוּל תְּבוּאָה אַז עֶס זָאל נִיט זַיין אַפָּארְגֶעסוּנְג, וָוארוּם וֶוען עֶר נֶעמְט דִיא שְׁטֵייעֶנְדִיגֶע תְּבוּאָה נֶעמְט עֶר מִיט דֶעם בִּינְטוּל תְּבוּאָה אוֹיךְ וְאֶת הַקָּמָה אוּנ אוֹיבּ עֶר הָאט פַארְגֶעסִין שְׁטֵייעֶנְדִיגֶע תְּבוּאָה אוּנ מֶען קֶען אַיינְבֵּייגִין דִי פַארְגֶעסֶענֶע תְּבוּאָה צוּ דִי תְּבוּאָה וָואס עֶר הָאט נִיט פַארְגֶעסִין אוּנ אָפְּשְׁנֵיידִין צוּ זַאמֶען אִיז דִי תְּבוּאָה וָואס עֶר הָאט נִיט פַארְגֶעסִין מַצִּיל אוֹיף דִיא תְּבוּאָה וָואס עֶר הָאט פַארְגֶעסִין אַז דִי פַארְגֶעסֶענֶע תְּבוּאָה זָאל אוֹיךְ גֶיהֶערִין צוּם בַּעַל הַבַּיִת הָעוֹמֶר אֵינוֹ מַצִּיל לֹא אֶת הָעוֹמֶר וְלֹא אֶת הַקָּמָה אוֹיבּ עֶר הָאט פַארְגֶעסִין אַבִּינְטוּל תְּבוּאָה אָדֶער שְׁטֵייעֶנְדִיגֶע תְּבוּאָה אוּנ דֶער בַּייא אִיז גֶיוֶוען אַבִּינְטוּל תְּבוּאָה וָואס עֶר הָאט אִיר נִיט פַארְגֶעסִין, דֶער בִּינְטוּל תְּבוּאָה וָואס עֶר הָאט נִיט פַארְגֶעסִין אִיז נִיט מַצִּיל דֶעם פַארְגֶעסֶענֶעם בִּינְטוּל תְּבוּאָה אוּנ נִיט דִי שְׁטֵייעֶנְדִיגֶע תְּבוּאָה

איזו היא קמה שהיא מצלת את [ז] העומר כל שאינו שכחה אפי' קלח אחד: ט סאה תבואה עקורה [ח] וסאה שאינה עקורה וכן באילן. והשום והבצלים אינן מצטרפין לסאתים. אלא של עניים הם. רבי יוסי אומר אם באת רשות העני באמצע אינן מצטרפין. ואם לאו הרי אלו מצטרפין: י תבואה שניתנה לשחת או לאלומה. וכן באגודי השום. ואגודות השום והבצלים אין להם שכחה. וכל הטמונים בארץ כגון הלוף והשום והבצלים רבי יהודה אומר אין להם שכחה.

ט עקורה. תלושה: ושאינו עקורה. מחובר' לקרקע אינן מצטרפין לסאתים ונימא דלא הוו שכחה אלא אם שכחן הוי שכחה. ודוקא בשכח שניהם דאם שכח עקורה ולא שכח שאינה עקורה היתה שאינה עקורה מצלת על העקורה שאצלה: וכן באילן. סאה פירות תלושין אצל סאה מחוברין אין מצטרפין והוו שכחה: והשום והבצלים. סאה קמה של שום וסאה קמה של בצלים: אינן מצטרפין לסאתים. קמה אי נמי סאה שום עקור וסאה שום שאינו עקור וכן סאה בצלים עקורים וסאה בצלים שאינן עקורין אינן מצטרפין (ח): אם באת. כגון שיש לקט בין סאה לסאה וכן בכרם יש פרט בין סאה לסאה. אבל בפירות האילן לא משכח' רשות עני באמצע דאין לקט ופרט באילן. ואין הלכה כרבי יוסי (ט): י שניתנה לשחת. לקצור בעודה לחה להאכיל' לבהמה: לאלומה. לקצור כדי לאסור בו עומרים אחרים כמו מאלמים אלומים (בראשית לז): אגודי השום. שומים שלקטן כדי לאגוד בה שומין אחרים: ואגודות השום והבצלים. אם שכחן אינן שכחה. דדרך שומין ובצלים שעושין מהן אגודות קטנות וחוזרים ואוגדים בחמש או שש מאלו הקטנו' לאגודה אח' ועל אותן הקטנו' קאמר דלא הוי שכחה משום דהוי כמעמר למקום שאינו גמר מלאכה דאמרינן לעיל בסוף פ' גדיש דלא הוי שכחה: הלוף. רמב"ם אמר שהוא מין ממיני הבצלים: רבי יהודה אומר אין להם שבחה. לכל הטמונים

הקמה שיפה כח העני בה: [ז] העומר. הר"מ פ"ה כ' וכן אם שכח קמה בצד קמה שאינה שכוחה אפי' קלח אחד הרי זו מצלת כו' וצ"ל דתנא עומר דפתח ברישא נקט וה"ה לקמה תוי"ט: [ח] וסאה. ודייק בירושלמי הא אם היו שתיהן עקורות נבעה"כ כר"ג דאמר לעיל ב' עומרים וכהם סאתים לבעל הבית: (ח) משום דשום ובצלים דומיא דפירות האילן דמקצתן של הפירות באילן ומקצתן תלוש ובאילן א' צריכין לומר דאשמעינן בתבואה ובפירות האילן ובירק ותנא תרי מיני ירק לאשמעינן דבכל ירק הדין שוה תוי"ט: (ט) ותימה דמשכחת לה בפאה דשייכא באילן אלא דביון דהמחובר מציל כדלעיל לפיכך אין רשות העני מועל' בו שלא

וואס ער האט פארגעסין איזו היא קמה שהיא מצלת את העומר כל שאינה שכחה אפילו קלח אחד וויא פיל שטייענדיגע תבואה דארף זיין אז עס זאל קענען מציל זיין דעם בינטול תבואה, אדער דיא שטייענדיגע תבואה וואס ער האט פארגעסין. אפילו איין ווארציל תבואה איז אויך גענוג מציל צו זיין: ט סאה תבואה עקורה וסאה שאינה עקורה איין סאה תבואה אפגעשניטענע איז גילעגין נעבין אסאה תבואה שטייענדיגע, אונ ער האט זייא ביידע פארגעסין, זאגט מען ניט וויא באלד צו זאמען איז דא אין די תבואה צוויי סאה זאל דאס גיט זיין אפארגעסונג [ווי עס שטייט אין משנה ו' אז צווייי סאה איז ניט אפארגעסונג] נאר ווייל איין סאה איז אפגעשניטענע תבואה אונ דיא אנדערע סאה איז שטייענדיגע תבואה ווערט יעדער סאה גירעכונט באזונדער אונ ביידע זענען אפארגעסונג אונ דאס גיהער צו דיא ארעמע לייט וכן באילן והשום והבצלים אינן מצטרפין לסאתים אלא של עניים הם אונ בייא אבוים איז אויך אזוי דער דין, אז ער האט פארגעסין איין סאה פירות אויף דעם בוים [וואס זייא וואקסין נאך] אונ איין סאה פירות אפגעריסענע פון בוים רעכונט מען יעדער סאה באזונדער אונ דאס איז אפארגעסונג. איין סאה אפגעריסענע שום [קנאביל] אונ איין סאה קנאביל וואס וואקסט נאך, אדער בצלים [ציבעלעס] איין סאה ציבעלעס אפגעריסענע אונ איין סאה ציבעלעס וואס וואקסט נאך רעכונט מען יעדער סאה באזונדער אונ דאס איז אפארגעסונג, אונ דאס גיהער צו דיא ארעמע לייט רבי יוסי אומר אם באת רשות העני באמצע אינן מצטרפין ואם לאו הרי אלו מצטרפין רבי יוסי זאגט אויב עס איז דא צווישען איין סאה אונ דיא אנדערע סאה ארשות פון דעם ארעם מאן, דהיינו עס ליגט צווישען זייא לקט אדער פאה ווערט יעדער סאה גירעכונט באזונדער אונ דאס הייסט אפארגעסונג, אונ אויב צווישען דיא ביידע סאה ליגט ניט אזוי אזאך וואס גיהער צו די ארעמע לייט, רעכונט מען ביידע סאה צו זאמען איז דאס ניט אפארגעסונג: י תבואה שניתנה לשחת או לאלומה די תבואה וואס מען שניידט צו געבין עסין דיא בהמות אדער מען זאל מיט זייא בינדען בינטלאך תבואה וכן באגודי השום ואגודות השום והבצלים אין להם שכחה אונ אזוי איז דער דין ביי קנאביל אז ער האט אפגעשניטען דעם קנאביל ער זאל מיט אים בינדען בינטלאך קנאביל, אדער ער האט געמאכט קליינע בינטלאך קנאביל אדער קליינע בינטלאך ציבעלעס אונ דער נאך וועט ער מאכין פון צוויי דריי קליינע בינטלאך איין בינטול אגרויסע, דיא אלע זאכין וואס דא איז אויס גירעכונט איז ביי זיי גיט דא דער דין פון פארגעסונג וכל הטמונים בארץ אונ אלע זאכין וואס די פרי איז בהאלטין אין דער ערד ווען זיי וואקסין אונ די בלעטער זענען פון אויבין כגון הלוף והשום והבצלים דהיינו לוף [דאס איז אמין ציבעלע] אדער קנאביל אדער ציבעלע רבי יהודה אומר רבי יהודה זאגט אין להם שכחה ביי זיי איז ניט דא דער דין פון פארגעסונג, וואדום אין דער תורה שטייט שדך. דיין פעלד מיינט מען אזוי ווי אפעלד וואס די פרי איז פון אויבין אונ דער ווארציל איז

דכתיב שדך מה שדה בגלוי וכו' פרט לטמון : וחכמים אומרים יש להן שכחה . כתיב שדך דמשמע גלוי וכתיב קצירך דמשמע כמי גלוי הוו מעוט אחר מעוט ואין מעוט אחר מועט אלא לרבות ומרבינן את הטמון ויפי' טמון דבר שהנאכל ממנו הוא טמון תחת הקרקע כמו הלפת והבצל והשום והלפת וכיוצא בהן (י) ואין הלכה כר"י :
יא הקוצר בלילה והמעמר . בלילה : והסומא . בין ביום בין בלילה : אם היה מתכוין לטול את הגס הגס . כיון דמתכוין ליטול הגסין אפילו דקין אין להם שכחה (יא) : ע"מ מה שאני שוכח אני נוטל יש לו שכחה . דמתנה על מה שכתוב בתורה ותנאו בטל :

להצטרף שיהיה שכוח: (י) וטעמא דר"י דלא אמרינן מעוט כו' לרבות אלא כשאין לנו למעט והכא איכא למעט עלין הטמונים שראוים קלא לאכילה . ועתוי"ט : (יא) כ"ה כירו'. וז"ל הכ"מ פירוש הרא"ש אם היה מתכוין ליטול הגסין ולהניח הדקין אין לו שכחה אפילו לדקים מאחר שלא נתכוין לדקין :

וחכ"א יש להם שכחה : יא הקוצר בלילה . והמעמר . והסומא יש להם שכחה . ואם היה מתכוין ליטול את הגס הגס . אין לו שכחה אם אמר הרי אני קוצר ע"מ מה שאני שוכח אני אטול יש לו שכחה :

אין דער ערד איז דא דער דין פון פארגעסונג , אבער אז די פרי איז בהאלטין אין דער ערד איז ניט דא דער דין פון פארגעסונג וחכמים אומרים יש להם שכחה אונ די חכמים זאגין בייא זייא איז אויך דא דער דין פון פארגעסונג : יא הקוצר בלילה והמעמר והסומא יש להם שכחה ווען איינער שניידט תבואה ביי נאכט אונ ער האט פארגעסין אביסול תבואה צו שניידין , אדער איינער קלויבט צו זאמען בינטלאך תבואה ביי נאכט אונ האט פארגעסין אבינטול תבואה , אדער אבלינדער האט געשניטען תבואה אדער ער האט צו נאמען געקליבען בינטלאך תבואה אונ האט פארגעסין וביא טאג אדער . בייא נאכט) דאס אלץ הייסט אפארגעסונג ואם היה מתכוין ליטול את הגס הגס אין לו שכחה אונ אויב ער האט געטראכט צו נעמען די גרויסע בינטלאך תבואה (ער האט זיי ניט פארגעסין) נאר די קליינע בינטלאך האט ער פארגעסין , איז ביי אלע בינטלאך ניט דא דער דין פון פארגעסונג אם אמר הרי אני קוצר על מנת מה שאני שוכח אני אטול יש לו שכחה אויב דער בעל הבית האט גיזאגט איך שניידט דיא תבואה אויף דעם תנאי אז אלץ וואס איך וועל פארגעסין וועל איך עס צו נעמען , העלפט ניט זיינע רייד נאר וואס ער פארגעסט גיהער צו דיא ארעמע לייט , ווארום אז איינער נעמט אוים אתנאי צו ענדערין די רייד וואס עס שטייט אין דער תורה איז זיין תנאי בטל , אונ די רייד פון דיא תורה מוז מקוים ווערין :

רש"י　　גמרא ברכות דף ו ע"ב

עובר בה' קולות . מזלזל בה' קולות שבירך בהן הקב"ה את ישראל :

שלהם ס' כלה כלי כחיטון דתכד דמלכות דכריאה אלף למד

ואמר ר' חלבו א"ר הונא כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות שנאמר קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו את ה' צבאות . ואם משמחו מה שכרו אמר ריב"ל זוכה לתורה שנתנה בחמשה קולות שנאמר ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר וקול שופר וגו' ויהי קול השופר וגו' והאלהים יעננו בקול .

ואמר רבי חלבו אמר רב הונא רבי חלבו האט גיזאגט פון רב הונא'ס וועגין כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות דער וואס האט הנאה פון די סעודה וואס דער חתן (אדער דיא כלה) מאכט צו דיא חתונה אונ ער מאכט זייא ניט פריילאך האט ער א עבירה וואס ער איז ניט מקיים דיא פינף ערלייא קולות וואס דער נביא האט געבאטין מען זאל מיט זייא פריילאך מאכין חתן כלה שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו את ה' צבאות צווייא שטומען פון צווייא ערלייא פרייליכקייט , אונ אשטומע פריילאך צו מאכין דעם חתן אונ אשטומע פריילאך צו מאכין דיא כלה אונ אשטומע צו לויבין גאט ואם משמחו מה שכרו אונ אויב ער מאכט יא פריילאך דעם חתן מיט דיא כלה וואס וועט זיין דער שכר זיינער אמר רבי יהושע בן לוי האט רבי יהושע בן לוי גיזאגט זוכה לתורה שנתנה בחמשה קולות ער איז זוכה צו קענען לערנען תורה וואס זיא איז גיגעבין גיווארין מיט פינף קולות שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק ויהי ביום השלישי בהיות הבקר עס איז גיוועזן אויף דעם דריטען טאג וויא עס איז נאר ליכטיג גיווארין ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר איז גיווארין שטומען פון דונערין אונ בליצען אונ אשווערער וואלקין איז אראפ געקומען אויף דעם בארג (קולות מיינט מען צוויי שטומען) וקול שופר חזק מאד אונ אשטארקע שופר שטומע ויהי קול השופר הולך וחזק אונ דיא שופר שטומע האט זיך פאר שטארקערט והאלהים יעננו בקול אונ גאט האט אים גיענטפערט

אותן קולות דקודם מתן תורה הוו. הנך קולו' בתראי היינו הנך דאיירי בהו לעיל קאמר דנראין הוו ואף על פי שהקול אינו נראה

איני והכתיב וכל העם רואים את הקולות אותן קולות דקודם מתן תורה הוו. ר' אבהו אמר כאלו הקריב תודה שנאמר מביאים תודה בית ה'. רב נחמן בר יצחק אמר כאלו בנה אחת מחרבות ירושלים שנאמר כי אשיב את שבות הארץ כבראשונה אמר ה'. ואמר ר' חלבו אמר רב הונא כל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין שנאמר סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם. מאי כי זה כל האדם אמר רבי אלעזר אמר הקדוש ברוך הוא כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה. רבי אבא בר כהנא אמר שקול זה כנגד כל העולם כולו. רבי שמעון בן עזאי אמר ואמרי לה רבי שמעון בן זומא אומר כל העולם כלו לא נברא אלא לצוות לזה. ואמר רבי חלבו אמר רב הונא כל שיודע בחבירו שהוא רגיל ליתן לו שלום יקדים לו שלום שנאמר בקש שלום ורדפהו ואם נתן לו ולא החזיר נקרא גזלן שנאמר ואתם בערתם הכרם

זה נראה: מביאים תודה בית ה'. כי אשיב את שבות וגו' סיפיה דקרא דה' קולות דלעיל הוא: בשביל זה. שיברא זה: לצוות. שליו"ן

מיט אשטומע, פרעגט דיא גמרא איני עס איז דאך ניט אזוי. עס איז דאך דא אין פסוק מער קולות וואס זענען געווען ווען גאט האט געגעבין דיא תורה והכתיב וכל העם רואים את הקולות עס שטייט דאך אין פסוק דאס גאנצע פאלק האבין געזעהן דיא קולות, די שטוממען, ענפערט דיא גמרא אותן קולות דקודם מתן תורה הוו דאס מיינט מען דיא זעלביגע פינף שטיממען וואס זענען געווען איידער דיא תורה איז געגעבין געווארין. נאר די תורה דערציילט איצט אז די שטוממען האט מען געזעהן רבי אבהו אמר כאילו הקריב תודה רבי אבהו זאגט דער מענטש וואס מאכט פריילאך חתן כלה איז גלייך וויא ער וואלט מקריב געווען אקרבן תודה שנאמר מביאים תודה בית ה' וואָרום עס שטייט אין פסוק מען וועט הערין די שטוממען פון ששון און שמחה חתן און כלה זייא ברייגגען אקרבן תודה אין די שטוב פון גאט [אין בית המקדש] רב נחמן בר יצחק אומר רב נחמן בר יצחק זאגט דער מענטש וואס מאכט פריילאך חתן כלה כאילו בנה אחת מחרבות ירושלים איז גלייך ווי ער וואלט געבאהט איין חורבה [איין וויסטען ארט] פון די וויסטע ערטער פון ירושלים שנאמר וואָרום עס שטייט אין פסוק מען וועט הערין די שטוממען פון ששון און שמחה חתן און כלה כי אשיב את שבות הארץ כבראשונה אמר ה' וואָרום איך וועל צוריק קערין דאס צוריק קערונג פון דעם לאנד אזוי וויא עס איז אמאהל געווען האט גאט געזאגט ואמר רבי חלבו אמר רב הונא נאך האט געזאגט רבי חלבו פון רב הונא'ס וועגין כל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין דער מענטש וואס האט אין זיך די מורא פון גאט ווערין זיינע רייד געהערט, מען פאלגט אים וואס ער זאגט שנאמר וואָרום עס שטייט אין פסוק סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא דער סוף פון דער זאך איז אלץ ווערט געהערט פון דעם מענטש וואס האט מורא פאר גאט. עס שטייט אין פסוק את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם פאר גאט זאלסטו מורא האבין און זיינע מצות זאלסטו היטען וואָרום דער איז דער גאנצער מענטש מאי כי זה כל האדם וואס מיינט מען מיט דיא ווערטער, דער איז דער גאנצער מענטש" אמר רבי אלעזר האט רבי אלעזר געזאגט אמר הקדוש ברוך הוא גאט זאגט כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה דיא גאנצע וועלט איז נאר בשאפין געווארין וועגין דעם מענטש וואס האט מורא פאר גאט און היט זיינע מצות רבי אבא בר כהנא אומר רבי אבא בר כהנא זאגט אזוי האט גאט געזאגט שקול זה כנגד כל העולם כולו דער מענטש וואס האט מורא פאר גאט און היט זיינע מצות איז ער געוואגין געגין די גאנצע וועלט, ער אליין איז אזוי פיל ווערט ביי גאט וויא די גאנצע וועלט רבי שמעון בן עזאי אומר רבי שמעון בן עזאי זאגט ואמרי לה און אנדערע זאגין רבי שמעון בן זומא האט דאס געזאגט כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה דיא גאנצע וועלט איז נאר בשאפין געווארין זייא זאלין זיין בעדינערס צום צדיק, דער צדיק זאל ניט דארפין אליין טאהן ואמר רבי חלבו אמר רב הונא נאך האט געזאגט רבי חלבו פון רב הונא'ס וועגין כל שיודע בחבירו שהוא רגיל ליתן לו שלום דער מענטש וואס וויים אז זיין חבר גיט אים אלע מאהל פריער שלום [דהיינו ראובן וייס אז שמעון זאגט אים אלע מאהל פריער גוט מארגין. גוט שבת] יקדים לו שלום זאל זיך ראובן איילין ער זאל זאגין צו שמעון פריער גוט מארגין שנאמר וואָרום עס שטייט אין פסוק בקש שלום ורדפהו זוך דעם שלום און זאלסט אים נאכיאגין ואם נתן לו ולא החזיר אויב איינער האט געזאגט צו זיין חבר שלום [אדער גוט מארגין, גוט שבת] און ער האט אים ניט געענפערט נקרא גזלן ווערט ער גערופין גזלן, ער האט ביי אים געגזלת אברכה שנאמר וואָרום עס שטייט אין פסוק ואתם בערתם הכרם איר האט אויסגעראמט [ליידיג געמאכט] דעם

בלע"ז : גזלת העני.
והלא אף גזלת העשיר גזלה

גזלת העני בבתיכם :

היא אלא גזלת העני שאין לו כלום לגזול ממנו אלא שלא להשיב על שלומו :

וויין גארטין גזלת העני בבתיכם דיא גזלה פון ארעם מאן האט אייגעם גיגעבין שלום אדער דעם ארעם מאן איז אין אייערע הייזער , ער האט גיזאגט צו אים גוט מארגין, אדער וואס האט דען דער ארעם מאן מען זאל גוט שבת, אונ דער מענטש האט אים גאר בייא אים גזלנן נאר מען מייגט אויב דער ניט צוריק גיענטפערט הייסט דאס אגזלה :

זוהר בא דף ל"ג ע"ב ת"ת דאלילות יוד הא ואו הא

ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו וגו'. רבי יהודה פתח ואמר (תהלים פט) אשרי העם יודעי תרועה ה' באור פניך יהלכון. כמה אצטריכו בני נשא למהך באורחי דקודשא בריך הוא ולמטר פקודי דאורייתא בגין דיזכון בה לעלמא דאתי ולשיזבא לון מכל קטרוגין דעילא ותתא. בגין דהא כמה דאשתכחו מקטרגין בעלמא לתתא הכי נמי אשתכחו מקטרגין לעילא דקיימי עלייהו דבני נשא. אינון דעבדין פקודי אורייתא ואזלי באורח מישר בדחלא דמאריהון כמה אינון סניגורין דקיימין עלייהו לעילא כמה דאת אמר (איוב לג) אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף וגו'. וכתיב ויחננו ויאמר פדעהו מרדת שחת מצאתי כפר. בגין כך זכאה איהו מאן דנטיר פקודי אורייתא. אמר ליה רבי חייא אי הכי אמאי אצטריך הכא מלאך דליהוי סניגורא עליה דבר נש והא כתיב (משלי ג) כי ה' יהי' בכסלך ושמר רגלך מלכד וכתיב (תהלים קכא) ה' ישמרך מכל רע. דהא חמי קודשא בריך הוא כל מה דבר נש עביד בעלמא הן טב הן ביש וכן הוא אומר (ירמיה כג) אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה'. אמר לי' רבי יהודה כלא הכי הוא ודאי. אבל הא כתיב (איוב ב) וגע אל עצמו ואל בשרו וכתיב (שם) ותסיתני בו לבלעו חנם. לאחזאה' דהא רשו אתמסר לסטרא אחרא לקטרגא על מלין דעלמא ולאתמסרא בידוי ולכל אלין אורחין סתימין קמי קוב"ה ולית אנת כדאי למהך אבתרייהו בגין דאינון גמוסין דקוב"ה. ובני נשא לאו אינון רשאין לדקדקא אבתרייהו בר אינון זכאי קשוט דידעין רזי אורייתא ואזלין באורחא דחכמתא למנדע איטן מלין סתימין דאורייתא :

יוסף לחק

הלכה פסוקה

הרמב"ם הלכות איסורי ביאה פכ"ח

(א) כל הבא על הערוה מן העריות דרך אברים או שחבק ונשק דרך תאוה ונהנה בקירוב בשר הרי זה לוקה מן התורה שנא' לא תעשו מכל חוקות התועבות

(א) כל הבא על הערוה מן העריות דרך איברים דער מענטש וואס איז מזנה מיט איינע פון די עריות מיט דיא גלידער, די גלידער פון אים אונ פון איר האבין אנגערירט איינע די אנדערע או שחבק ונשק דרך תאוה אדער ער האט זיא ארום גענומען אונ געקושט צום פערגעניגען ונהנה בקירוב בשר אונ ער האט הנאה געהאט פון איר וועיל זייערע לייבער זענען גיוועזן איינע נעבין די אנדערע הרי זה לוקה מן התורה האט דיא תורה גיבאטין מען זאל אים שלאגין מלקות שנאמר לא תעשו מכל חוקות התועבות ווארום עס שטייט אין

מוסר

מלוקט מספרי מוסר

מה יתאונן אדם חי בהעלות על לבו כמה פגם באות ברית קודש לא מבעיא אם עבר על איסור ערות אשת איש וכיוצא מאיסור כרת אוי לו ואוי לנפשו ובאות ברית חתום הוי"ה מבפנים ושדי מבחוץ. ובשפגם קלקל חותם המלך ונעשה שטן בפנים ונחש בחוץ ואם לא שב בתשובה אין לו חלק לעולם הבא ונענש יענש על אשר מרה את פי ה' ופגם בשמות הקודש. והמשיך על גופו ונפשו שטן נחש ואין קץ לעונשו. ומה גם אם

מה יתאונן אדם חי בהעלות על לבו כמה פגם באות ברית קודש וויא פיל דארף דאס דער לעבעדיגער מענטש טרויערין ווען ער נעמט ארויף צו בעטראכטין אין הארצין ווי פיל ער האט קאליע געמאכט מיט די זינד וואס ער האט געזינדיגט מיט דעם ברית קודש לא מיבעי אם עבר על איסור ערות אשת איש אויב ער האט געזינדיגט וואס ער האט מזנה גיוועזן מיט א אשת איש וכיוצא מאיסור כרת אדער ער האט מזנה גיוועזן מיט איין אנדערע אשה וואס עס קומט כרת, דארף ער געוויס טרויערין אוי לו ואוי לנפשו וויא צו אים אונ וויא צו זיין נשמה ובאות ברית חתום הוי"ה מבפנים ושדי מבחוץ אויף דעם ברית קודש איז געחתמת דער שם הוי"ה אינוויינג אונ דער שם שדי אויסוויינג ובשפגם אונ אז ער האט געזינדיגט קלקל חותם המלך האט ער קאליע געמאכט דיא חתימה פון מלך ונעשה שטן בפנים ונחש בחוץ איז גיווארין אינוויינג דער שטן אונ אויסוויינג דער שלאנג ואם לא שב בתשובה אונ אויב ער האט ניט גיטאהן תשובה אין לו חלק לעולם הבא האט ער ניט אחלק צו עולם הבא ונענש יענש על אשר מרה את פי ה' ופגם בשמות הקודש אונ ער וועט גישטראפט ווערין וועיל ער האט ווידערשפעניגט דיא מויל פון גאט אונ ער האט קאליע געמאכט דיא היילינע נעמען פון גאט והמשיך על גופו ונפשו שטן נחש ואין קץ לענשו אונ ער האט גיצויגין אויף זיין גוף אונ אויף זיין נשמה דעם שטן אונ דעם שלאנג אונ עס איז גילטא קיין ענדע צו זיין שטראף ומה גם אם

גרם

גרם מזלו הרע שהוליד ממזר שאז אף על פי שעשה תשובה גדולה אין לו מנוחה עד שימות הממזר. ה' יצילנו ויזכנו לשוב בתשובה ויקיים בנו מקרא שכתוב ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ כי השומר ברית הוא צדיק:

ונאמר לא תקרבו לגלות ערוה. כלומר לא תקרבו לדברים המביאין לידי גילוי ערוה: (ב) העושה דבר מחוקות אלו הרי הוא חשוד על העריות ואסור לאדם לקרוץ בידיו וברגליו או לרמוז בעיניו לאחת מן העריות או לשחוק עמה או להקל ראש ואפילו להריח בשמים שעליה או להביט ביפיה אסור ומכין להמתכוין לדבר זה מכות מרדות והמסתכל אפילו באצבע קטנה של אשה ונתכוין ליהנות כמו שנסתכל במקום התורף ואפילו לשמוע קול הערוה או לראות שערה אסור:

גרם מזלו הרע שהוליד ממזר און ווער שמועסט אויב זיין שלעכטער מזל האט געברייגנט צו אים אז זיא האט געבארין פון אים אממזר שאז אף על פי שעשה תשובה גדולה דאמאלס אפילו ער האט געטאהן אגרויסע תשובה, פון דעסטוועגין אין לו מנוחה עד שימות הממזר האט ער קיין רוה ביז דער ממזר וועט שטארבין ה' יצילנו ויזכנו לשוב בתשובה גאט זאל אונז רעטטין און זאל אונז מזכה זיין צו טאהן תשובה ויקיים בנו מקרא שכתוב און ער זאל אויף אונז מקיים זיין דעם פסוק וואס איז געשריבען ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ דיין פאלק וועגען אלע צדיקים אויף אייביג וועלין זייא ירשנן די לאנד כי השומר ברית הוא צדיק ווארום דער מענטש וואס היט דעם ברית קודש ער זאל אים ניט מטמא זיין הייסט ער אצדיק:

פסוק איר זאלט ניט טאהן פון די אלע מיאוסה געזעצע וואס דיא כנענים טוהען ונאמר לא תקרבו לגלות ערוה נאך זאגט דיא תורה איר זאלט ניט גענענען אויף-צו-דעקין דיא ערוה כלומר דער פסוק מיינט לא תקרבו לדברים המביאין לידי גלוי ערוה איר זאלט ניט גענענען צו טאהן אזעלכע זאכין וואס דאס קען ברייגנגען מען זאל אויף-דעקין דיא ערוה: (ב) העושה דבר מחוקות אלו דער מענטש וואס טוהט אזאך פון דיא אלע געזעצע וואס די כנענים טוהען הרי הוא חשוד על העריות איז ער אין חשד אז ער וועט מזנה זיין ואסור לאדם לקרוץ בידיו וברגליו או לרמז בעיניו לאחת מן העריות אמענטש טאר ניט ווינקען ניט מיט דיא הענט און ניט מיט די פים, און טאר ניט ווינקען מיט דיא אויגין צו אזוי א אשה וואס זיא איז אסור צו אים או לשחוק עמה און ער טאר ניט לאכין מיט איר או להקל ראש און ער זאל ניט שמועסין מיט איר מיט אגרינגען קאפ ואפילו להריח בשמים שעליה און ער טאר ניט שמעקין די בשמים וואס איז אויף איר או להביט ביפיה אסור און ער טאר ניט קוקען אויף איר שיינקייט ומכין להמתכוין לדבר זה מכת מרדות און דער וואס טוהט יא איינע פון די זאכין און ער מיינט וועגין הנאה צו האבין פון איר שלאגט מען אים אזוי לאנג ביז ער טוהט תשובה והמסתכל אפילו באצבע קטנה של אשה ונתכוין ליהנות און דער וואס קוקט אויף א אשה אפילו אויף איר קלענסטין פינגער און ער קוקט פון הנאה וועגין כמו שנסתכל במקום התורף איז די עבירה אזוי גרויס גלייך וויא ער וואלט געקוקט אויף איר ערוה ואפילו לשמוע קול הערוה או לראות בשערה אסור און אפילו צו הערין דיא שטוממע פון א אשה וואס איז אסור צו אים, אדער זעהן אירע האר, טאר מען ניט:

בא יום ב תורה

אונקלוס

להמשיך מת"ת דז"א יהוה נפש י יה יהו יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמה יהוה חיה יחידה ד' רמלוי יו"ד אל שם ב"ן שבעשיה בניקוד חולם:

ז וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי פַרְעֹה אֵלָיו עַד־מָתַי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שַׁלַּח

ז וַאֲמַרוּ עַבְדֵי פַרְעֹה לֵיהּ עַד אֵימָתַי יְהֵי דֵין לָנָא לְתַקְלָא שַׁלַּח יַת גּוּבְרַיָּא

בעל הטורים

(ז) עד מתי יהיה זה לנו למוקש. זה היינו משה כדכתיב כי זה משה האיש: שלח את האנשים. האנשים בגי' גדלים עם קטנים:

טענות עבדי פרעה לפרעה

(ז) עד מתי יהיה זה לנו למוקש. הלא ראה תראה כי זה כמכות סוגות ומי יודע איזה מכות עוד יבוא אלינו. ומה סוף משה האיש אינו נותן לנו רפיון. ובכל עת בא יבא אלינו מבקש ממך רק לילך שלשת ימים במדבר ולעבוד שם את ה'

פירוש להורת אלהים

(ז) ויאמרו האבין געזאגט עבדי די קנעכט פון פרעה אליו צו פרעה עד מתי ביז ווי לאנג יהיה וועט דער

ספר הישר

ידין שטארבין אזוי פיל וואלטין זייא געהאט אנקמה און אשמחה, און דיא פינסטערניס איז געוועזן זייער שטארק

משלי חכמים

האט אבער ניט מודה געווען, דער שר חאט אמאהל ביי נאכט

אין מצרים, ווער עס איז געשטאנען ווען די פינסטערניס איז געווארין איז ער געבליבען שטיין און האט ניט געקענט זיך

אֶת־הָאֲנָשִׁים וְיַעַבְדוּ אֶת־יְהֹוָה
אֱלֹהֵיהֶם הֲטֶרֶם תֵּדַע כִּי אָבְדָה
מִצְרָיִם: ח וַיּוּשַׁב אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־
אַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לְכוּ
עִבְדוּ אֶת־יְהֹוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וָמִי
הַהֹלְכִים: ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בִּנְעָרֵינוּ
וּבִזְקֵנֵינוּ נֵלֵךְ בְּבָנֵינוּ וּבִבְנוֹתֵנוּ

אונקלוס

וְיִפְלְחוּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲהוֹן
הַעַד כְּעַן לָא יְדַעְתְּ אֲרֵי
אֲבָדַת מִצְרָיִם: ח וְאִתּוֹתַב
יָת מֹשֶׁה וְיָת אַהֲרֹן לְוָת
פַּרְעֹה וַאֲמַר לְהוֹן אֱזִילוּ
פְּלַחוּ קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן מַן
וּמַן דְּאָזְלִין: ט וַאֲמַר מֹשֶׁה
בְּעוּלֵימָנָא וּבְסָבָנָא נֵיזֵיל
בִּבְנָנָא וּבִבְנָתָנָא בְּעָנָנָא
זבתורנא

בעל הטורים

(ח) מי ומי ההולכים. אמר פרעה למשה מה אתם מבקשים כל כך ללכת וכי אתם סבורים ליכנס לארץ מי ומי ההולכים ליכנס לארץ כי כולם ימותו במדבר חוץ יהושע וכלב. מי ומי ההולכים, בגימטריא כלב ובן נון. השיבו משה בנערינו ובזקנינו נלך כי לא נגזרה גזירה לא על פחות מבן ך' ולא על יתר מבן

רשב"ם

(ז) הטרם תדע. וכי עדיין לא ידעת כי אבדה מצרים בדבר ובברד ובשאר מכות:

רש"י

(ז) הטרם תדע. העוד לא ידעת ה כי אבדה מצרים:
(ח) ויושב. הושבו ע"י שליח ו שש לחו אחריהם והשיבום

שפתי חכמים

ה דטרם לשון עדיין לא כמ"ש בפ' בראשית בפסוק וכל שיח השדה טרם יצמח ובפ' וארא בפסוק טרם תיראון ולא תפרשו לשון קודם ויהיה תדע עתיד במקום עבר: ו דק"ל דהל"ל וישובו

טענות עבדי פרעה לפרעה

אלהיהם. האם בשביל זמן מועט כזה איזה ימים כדאי הוא לסבול צרות כמו אלה. הטרם תדע כי אבדה מצרים. האם עדיין לא תדע כי אבדה מצרים עד הנה. כי בהמכות החריב במעט כל המדינה. או רצה לומר האם תרצה לידע מקודם שאבדה מצרים ואחרי כך תשלחם. טוב יותר שתשלחם טרם אבדה מצרים:

(ח) ויושב את משה ואת אהרן אל פרעה וגו'. הנה עבדי פרעה לא חכו על תשובתו. רק הם מעצמם שלחו להשיב את משה ואהרן. כי ראו פני פרעה כמסכים לדבריהם. או רצו שמשה ואהרן יהיו תיכף פה טרם שיתיישב פרעה בדבר לשלח או למנוע. ופרעה שהיה רע בעיניו דברי עבדיו ולא רצה לשלח את ישראל. מחמת פן לא ישובו עוד אליו ויפסיד שם מאות אלף עבדים. גם לא רצה להכניע את עצמו לפני משה ואהרן. כי בזה יושפל כבודו בעיני המצרים. ועל כולם התחזקות לבו ע"י הקב"ה. ולא היה יכול ג"כ לדחות דברי עבדיו. ע"כ בא עם משה ע"ד פשרה. ויאמר אליהם לו יהא שאניח לכם לילך לעבוד את אלהיכם. אבל לא את כלכם אשלח. רק בחרו לכם מי ומי יהיו ההולכים. ע"ז השיבו משה:

תשובת משה לפרעה

(ט) בנערינו ובזקנינו נלך. לעבוד ה' בבנינו ובבנותינו בצאננו ובבקרנו נלך מחמת כי חג ה' לנו. ואיזה שמחת החג יהי' לנו אם בנינו ובנותינו יהיו נשארים במצרים [כי בכל המועדים שכתוב בהם שמחה. נאמר ושמחת אתה ובנך ובתך וגו']. ויהי כשמוע פרעה דברי משה כי כלם ילכו. התחרט תיכף ממה שאמר מי ומי יהיו ההולכים. וחזר ואמר יהי כן ה' עמכם כאשר אשלח אתכם ואת טפכם. לא רק את טפכם לא אשלח. רק אף אתכם לא אשלח. ראו כי רעה נגד פניכם. הרעה אשר אתם חושבים לעשות. דהיינו לברוח מפה לגמרי ושלא לבוא בחזרה לפה לעולם. הכרת פניכם ענתה זאת:

פירוש לתורה אלהים

משה זיין צו אונז אשטרויבלונג שלח שיק דיא יודין אונ לאזין זיי דינען זייער גאט הטרם ווייסטו דען נאך ניט כי אז דאס לאנד מצרים איז שוין פארלארין גיווארין דורך די מכות וואס ווערט אויף אונז געשיקט דורך זיי: (ח) ויושב אונ מען האט געשיקט אשליח אונ מען האט אום גיקערט את משה מיט אהרן צו פרעה ויאמר האט פרעה צו זיי גיזאגט לכו גייט אונ דינט אייער גאט נאר איך פרעג אייך מי ומי ווער אונ ווער ההולכים וועלכע מענטשין פון אייך זאלין גיין: (ט) ויאמר האט משה גיזאגט בנערינו מיט אונזערע יונגע לייט אונ מיט אונזערע אלטע לייט וועלין מיר

משלי חכמים

אנגישאהן פראסטע קליירער, אונ האט אויסגיזעהן ווי איינער פון די גנבים, אונ ער האט גיזאגט צו זיינע צוויי קנעכט זייא זאלין אים פירען צו דעם געפיינקעניס אונ זאלין זאגין צו דעם עלצטין פון געפיינקעניס זיי האבין געחאפט אגנב אונ זאלין אים זיך זעצין, אונ ווער עס איז געזעסין האט ניט גיקענט זיך שטעלין, אונ ווער עס איז געלעגין האט ניט גיקענט זיך אויפהייבין אונ ווער עס איז געגאנגען האט זיך געמוזט זעצין אויף דער ערד אונ איז געבליבען זיצען, נאך דיא דרייא טעג איז דיא פינסטערניס אוועק געגאנגען אונ עס

ספר הישר

איז צוריק ליכטיג גיווארין וויא עס איז גיוועזען פריער, נאכדעם האט הקב"ה געשיקט משה אונ אהרן זייא זאלין זאגין דיא יודין זיי זאלין שעכטין דעם קרבן פסח אונ זאלין מאכין יום טוב דעם פערצעהנטין טאג אין ניסן ביי נאכט, ווארום האלבע נאכט וועט הקב"ה קומען אין מצרים אונ וועט הרגנן אלע בכורים פון דיא מצרים מענטשין אונ בהמות, אונ דיא יודין האבין גיטאהן אזוי וויא הקב"ה האט גיבאטין צו משה אונ אהרן, וויא עס איז גיווארין

האלבע

בִּצֹאנֵנוּ וּבִבְקָרֵנוּ נֵלֵךְ כִּי חַג־יְהֹוָה
לָנוּ: י וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יְהִי כֵן יְהֹוָה
עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְאֶת־
טַפְּכֶם רְאוּ כִּי רָעָה נֶגֶד פְּנֵיכֶם:

אונקלוס

וּבְתוֹרָנָא נֵיזֵיל אֲרֵי
חַגָּא קֳדָם יְיָ לָנָא: י וַאֲמַר
לְהוֹן יְהֵי כֵן מֵימְרָא
דַיְיָ בְּסַעְדְכוֹן כַּד
אֲשַׁלַּח יָתְכוֹן וְיָת טַפְלְכוֹן
חֲזוֹ אֲרֵי בִישָׁא דְאַתּוּן
סְבִירִין לְמֶעְבַּד לָקֳבֵיל
אַפֵּיכוֹן לְאִסְתַּחֲרָא:

רשב"ם

(י) כי רעה נגד פניכם. אתם חושבים רעה כלבבכם. וזה מוכיח הוי חכמים בעיניהם ונגד פניהם נבונים:

בעל הטורים

ס': (ט) חג ה'. ד' במסורה חג ה' לנו. באספכם ונו' תחגו את חג ה'. הנה חג ה' בשילו. מה תעשו ליום מועד וליום חג ה'. שאמרו לו כי חג ה' לנו וצריכין אנו לאסוף כל מה שיש לנו תבואת פארן וכנסים לתל במחולות ולא ישאר דבר הכל אזה צריך לשלוח ואם אינך משלח תרתה מה תעשה ליום חג ה': (י) רעה נגד פניכם. ס"ג הדם שראה כוכב של דם עולה לקראתם:

רש"י

אל פרעה: (י) כאשר אשלח אתכם וגו'. אף כי אשלח גם את הצאן ואת הבקר כאשר אמרתם: ראו כי רעה נגד פניכם. כתרגומו ומ"א שמעתי כוכב אחד יש ששמו רעה אמר להם פרעה רואה אני באיצטגנינות שלי אותו כוכב עולה לקראתכם במדבר והוא סימן דם והריגה. וכשחטאו ישראל בעגל ובקש הקב"ה להרגם אמר משה בתפלתו (שמות לב) למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם זו היא שאמר להם ראו כי רעה נגד פניכם מיד וינחם ה' על הרעה והפך את הדם לדם מילה שמל יהושע אותם וזהו שנאמר (יהושע ה) היום גלותי את חרפת מצרים מעליכם שהיו אומרים לכם דם אנו רואין עליכם במדבר:

שפתי חכמים

אלא ויושב הוא מכנין הנפעל המקבל הפעולה מאחר: ז פירוש שצאן ובקר היו חשובין בעיני פרעה יותר מטפם דהא בסמוך אחר מכת חושך אמר רק צאנכם ובקרכם יוצג גם טפכם ילך עמכם משמע אע"פ שרצה שילכו עמהם טפם מ"מ לא רצה שילכו עמהם צאנם ובקרם וא"כ ה"פ דקרא ויאמר אליהם אתם אמרתם לשלח טפכם וצאנכם ובקרכם יהי כן ה' עמכם כאשר אשלח אתכם ואת טפכם מכ"ש שאשלח גם את הצאן וכו' ואף כי היינו כמו שכת' בפ' וילך אף כי אחרי מותי (ויש עוד נ"א עיין בקל"מ):

לקוטים על התורה

(י) כִּי רָעָה נֶגֶד פְּנֵיכֶם וגו'. דער כלי יקר שרייבט פרעה האט גיזאגט צו משה איך זעה וואס איר ווילט גיין אין דער מדבר שעכטין קרבנות צו אייער גאט, ווייל איר זעהט אז פאר אייך איז אנגעברייט שלעכטס אין דער מדבר, וויא איר האט אליין גיזאגט מיר האבין מורא טאמער וועט אונז גאט הרגנן מיט אפעסט [חולי־רע] אדר מיט אשווערד, דריבער ווילט איר שעכטין קרבנות צו אייער גאט, איר זאלט אים איבערבעטין מיט צוויערליי בלוט, מיט דיא בלוט פון קרבנות, אונ מיט דיא בלוט פון מילה, ווארום מקריב צו זיין אקרבן מוז מען זיין געמלת, דריבער איז דאך בעסער פאר אייך איר זאלט גאר ניט גיין אין דער מדבר, אין מצרים זענט איר דאך זיכער פאר דיא שלעכטס, דיא שלעכטס ווייזט נאר אויף אייך אין דער מדבר, אבער ניט אין מצרים אונ אויב איר ווילט יא גיין אין דער מדבר מוזין דאך נאר גיין גרויסע מענטשין, ווארום ווייבער קענען ניט זיין געמלת אונ קינדער קענען דאך ניט שעכטין קרבנות, קען דאך דאס שלעכטס קומען אויף זייא

פירוש לתורת אלהים

גיין בִּבָנֵינוּ מיט אונזערע זיהן וּבִבְנוֹתֵנוּ אונ מיט אונזערע טעכטער וּבִבְקָרֵנוּ אונ מיט אונזערע רינדער נֵלֵךְ וועלין מיר גיין כִּי ווארום אפייער טאג פון גאט איז פאר האנדען צו אונז דרום מוזין מיר אלע גיין אונ אלץ מיט זיך נעמען: (י) וַיֹּאמֶר האט פרעה צו זייא גיזאגט יְהִי זאל אזוי גאט מיט אייך זיין כַּאֲשֶׁר וויא איך וועל שיקען אייך מיט אייער קליינע קינדער. כלומר איך וועל אפילו אייערע קליינע קינדער ניט שיקען איז שוין אבל שכן אז אייערע שאף מיט דיא רינדער וועל איך בוודאי ניט שיקען רְאוּ זעהט כִּי דאס בייז וואס איר האט אין זינען צו טאהן שטייט אקעגין אייער פנים. ודער מדרש שרייבט עס איז דא אשטערין וואס הייסט רָעָה האט פרעה גיזאגט צו דיא יודין איך זעה מיט מיין כישוף אז דער שטערין גייט אקעגין אייך אין דער מדבר אונ דאס איז אסימן פון בלוט אז איר וועט געהרגת ווערין אין דער מדבר]:

ספר הישר

האלבע נאכט איז הקב"ה געקומען אין מצרים אונ האט געהרגת אלע בכורים פון מצרים מענטשין אונ בהמות, אונ פרעה מיט זיינע אלע קנעכט אונ אלע מצריים זענען אויפגעשטאנען אין מיטען נאכט אונ עס איז גיווארין אגרויס געשרייא אין מצרים, ווארום אין אלע שטובין זענען גילעגען גישטארבענע מענטשין, אפילו די פאטעגרבאפין פון דיא בכורים זענען אפגעמעקט גיווארין אונ ארויסגעשפארין פון דיא ווענט אויף דיא ערד, וויא דיא מצריים האבין געזעהן דיא פלוצלונגע שלעכטס וואס אויף זייא איז געקומען האבין זייא געשריגען אונ געוויינט אויף

משלי חכמים

אריין פירען אין די זעלביגע שטוב וואו זיין קנעכט זיצט, ווי דער שר איז אריין געקומען צום קנעכט אונ דער קנעכט האט אים ניט דערקענט, האט דער קנעכט ניפרעגט דעם שר פאר וועלכע זינד מען האט אים אהער געבריינגט, האט ער גיענטפערט ווייל מען האט אים געחאפט ביי אגנבה, האט דער קנעכט גיזאגט מיך האט מען ביי דיא גנבה ניט געחאפט, נאר איך האב דיא גנבה ביי זיך, מיין גנבה איז דאס פינגערל פון שר, נאר געווים

ייען

בלי

להמשיך מנ"ה דו"א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דהוד יהוה חיה יחידה דנצח יהוה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשיה :

א כלי גולה עשי לך יושבת בת־מצרים כי־נף לשמה תהיה ונצתה מאין יושב : ב עגלה יפה־פיה מצרים קרץ מצפון בא בא : ג גם־שכריה בקרבה כעגלי מרבק כי־גם־המה הפנו נסו יחדיו לא עמדו כי יום אידם בא עליהם עת פקדתם : ד קולה כנחש ילך כי־בחיל ילכו ובקרדמות באו לה כחטבי עצים :

א מני גלותא אתקיני ליך מלכות כנשתא דמצרים ארי מפים לצדו תהי ותצדי מבלי יתיב : ב מלכות יאיא דנות מצרים עממין קטולין מצפונא ייתון עלה למבזה : ג אף רברבהא בגוה כעיגלי רבקה ארי אף אינון אתפניאו ערקו כחדא לא יכילו למיקם ארי יום תבירהון אתא עליהון עדן סעורן בישתהון : ד קל ניקוש זיניהון כחיון זחלין ארי במשרין יהכון עליכון וכמא דעלין בכשילין למיקץ אעי חורשא :

רש"י

(א) ונצתה. לשון ציה : (ב) עגלה יפיפיה. מלכותא יאייא : קרץ. לשון חותך : (ג) שכיריה. שריה : כעגלי מרבק. כעגלים פטומים : הפנו. פנו עורף לנוס : (ד) כי בחיל. יבואו אליה :

מצודת דוד

(א) כלי גולה. דרך הולכי גולה לתקן לעצמם כלי לשתות בו וכלי ללוש בה עיסה וכדומה : לשמה תהיה. כי תגלו ממנה : ונצתה. תהיה שממה מבלי ישאר מי יושב בה : (ב) עגלה. מצרים שהיתה מלכות יפה כעגלה היפה מאד הנה מפאת צפון יבא עליה נ"נ המחתך וכורת אותה : בא בא. כפל המלה לחזק ולומר שבודאי יבא : (ג) גם שכיריה. גם השרים סגדולים אשר בקרבה יוכלו לטבח כעגלים המפוטמים במרבק שאחר שנעשו שמנים מוליאם לטבח : כי גם המה. אף שדרך השרים להיות אמולי לבב לעמוד בקשרי המלחמה הנה המה לא כן עשו כי פנו מן המלחמה ונסו יחדיו ולא עמדו על עמדם ולזה כאשר השיגם האויב נפלו כנופלים ולא לקחום בשבי כדרך השרים : כי יום אידם. ר"ל על כי בא עליהם יום אידם עת מותם שהיא פקודת כל חי לכן בא מורך בלבבם : (ד) קולה. קולה של מצרים ילך להיות נשמע למרחוק כמו קול הנחש הנשמע למרחוק : כי בחיל ילכו. הכשדים ילכו עליהם בחיל רב ובקרדומות יבואו עליהם לכרתם כחוטבי עצים ר"ל כמו שאין יד העצים למנוע מעצמם כריתת החוטבים כן לא יוכלו מצרים למנוע מעצמם חרב הכשדים ·

דעם פירוש עברי טייטש געפינט מען בייא דער הפטורה פון דער וואך :

תרגום — כתובים משלי יג

להמשיך מיסוד ומלכות דו"א שין נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אר ארג אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יהוה חיה יחידה דמלכות אל שם ב"ן שבעשיה

א חושך שבטו שונא בנו ואהבו שחרו מוסר : ב צדיק אכל לשבע נפשו ובטן רשעים תחסר : ג חכמות נשים בנתה

א דחשיך שבטיה סניה בריה ודרחים ליה מקדם ליה מרדותא : ב צדיקא אכיל ושבעא נפשיה וכרבי דרשיעי תתסר : ג חכימתא דנשיא בנייא ביתה ושטיתא בידהא

רש"י

(א) חושך שבטו. מכנו סופו שעוכאו שיולא לתרבות רעה : שחרו מוסר. ידרשו במוסר : (ב) לשובע נפשו. לומה שיהא שבע : תחסר. איננו שבע : (ג) בנתה ותמיד בטנו חסרה כי רואה לבסימא שכיחא ויוכל עוד למלאות' :

מצודת דוד

(א) חושך. המונע מכנו שבט מוסר הנה לבסוף תחשב כי סופו ילא לתרבות רעה וימות בעונו : ואהבו. האוהב את בנו מייסרו בעת השחר ר"ל בילדותו עת יוכל לנטותו לכל אשר יחפוץ : (ב) לשובע. איננו חפץ במעדנים ורק בדבר המשביע את הנפש אבל הרשעים יתענגו באכילת מעדנים מתוקים וערבים : (ג) חכמת נשים. כל אחת מהחכמות שבנשים בנתה ביתם.

פירוש ע"ט

(א) חושך שבטו שונא בנו דער מענטש וואס פאר־מיידט די רוט פון זיין זוהן, אז ער זעהט זיין קינד פירט זיך ניט וויא מען דארף פון דעסטוועגין שלאגט ער אים ניט אונ שטראפט אים ניט, נאר ער לאזט אים טאהן וואס ער וויל, האט ער פיינט זיין זוהן וואורום דער סוף וועט זיין ער וועט אויפוואקסין אהולטיי, אונ דער פאטער וועט אים פיינט האבין אונ ער וועט פיינט האבין דעם פאטער ואוהבו שחרו מוסר אונ דער פאטער וואס האט ליב זיין זוהן שטראפט ער אים באלד אין דער פריה, באלד אין דער יוגענד, ווען ער איז נאך אקינד אונ געוויינט זיי אים באלד צו אלע גוטע מדות : (ב) צדיק אוכל לשובע נפשו דער צדיק עסט נאר ער זאל זאט זיין, אונ ער פארלאנגט ניט גוטע שפייזין, באקשט מיט ברויט איז פאר אים אויך גענוג אונ איז צופרידען ובטן רשעים תחסר אונ דעם בויך פון די רשעים פעלט אייביג, וועלכע גוטע שפייזין ער עסט איז ער נאך ניט צו פרידען, ער וויל אלע מאהל נאך בעסער אדער מען מיינט דער צדיק אז ער עסט אונ איז זאט איז ער צו פרידען, אפילו ער זעהט אויף דעם טיש איז געבליבען נאך עסינווארג גלוסט ער ניט צו זיי, אבער דער רשע אפילו ער איז שוין זאט אויב

ער

ביתה ואולת בידיה תהרסנו: ד הולך בישרו ירא יהוה ונלוז דרכיו בוזהו:

ד דמהליך בתריצותא דחיל מן קדם אלהא ודעשיק באורחתיה שאט ליה:

מצודת דוד

ר"ל מעמדת ביתה על בסיסה: תהרסנו. מהרסת ביתה בידיה: הולך בישרו. ההולך בדרך ישר הוא ירא את ה' והמסיר דרכיו מן היושר יבזה את ההולך בישרו כי מחשיבו לכסיל:

רש"י

ביתה. מתקיימת על ידה: ואולת. ואשה שוטה: (ד) ונלוז דרכיו. המעקש דרכיו בוזהו להקב"ה:

פירוש ע"ט

ער זעהט אויף דעם טיש איז נאך דא גוטע עסינוואַרג, זאגט ער וואו נעמט מען נאך אבויך מען זאל דאס איבעריגע עסין אויך קענען אויף עסין, דאס זאגט דער פסוק ובטן רשעים תחסר. דיא רשעים זענען ניט צו פרידען מיט איין בויך זיי ווילען האבין נאך אבויך: (ג) חכמות נשים בנתה ביתה אַקלוגע ווייב באהט-אויף אהויז, זיא דערהאַלט איר שטוב אין ארדענונג ואולת בידיה תהרסנו אונ די נארעשע ווייב מיט איר נארעשין פירונג צו ווארפט זיא דיא הויז וואס איר מאן האט אויפגעבאהט: (ד) הולך בישרו ירא ה' דער מענטש וואס האט מורא פאר הקב"ה גייט מיט גלייכקייט ונלוז דרכיו בוזהו אונ דער וואס פאר-קרימט זיינע וועגין פארשעמט ער הקב"ה:

ברטנורא

פרק טו א אלו קשרים. קשר הגמלין. שנוקבים לגמל חוטמו ונותנין בו רצועה וקושרים אותה קשר עולם וכמו כן נוקבים בראש הספינ' נקב ונותנין בו חבל וקושרין אותו קשר של קיימא שאינו מתירו לעולם והוי דומיא דקושרי חוטי יריעו' הנפסקי' במשכן וקשר של קיימא ואינו מעשה אומן או מעשה אומן ואינו של קיימא פטור אבל אסור ואינו חייב עד שיהא של קיימא ומעשה אומן ושאינו של קיימא ולא מעשה אומן מותר לכתחלה: וכשם שחייב על קשורן כך חייב על התירן. שכן ציידי חלזון היו צריכים לפרקים להתיר קשרי רשתות הקיימי' כדי לקצרן או להרחיבן: שיכול להתירו. דלא הדקיה: אין חייבין עליו. ואפי' עשאו לקיימא ואין הלכה כר"מ: ב יש לך קשרים שאין חייבין עליהם. הטעות כמו שחייבים על קשר גמלים וקשר של ספנים אלא פטור אבל אסור ולא נזכרו קשרים הללו במשנה ובש"ס מפרש כגון רצועה ארוכה שקושרים בטבעת שבחוטם הנאקה וכמו כן חבל ארוך שקושרים בחבל העשוי כמין טבעת התלוי בנקב שבראש הספינה ופעמים מניחה שם שבוע ושבועיים ומתירה וכן כל קשר שקושר אותה לעמוד כך זמן ידוע לא שיהי' קיים לעולם אין חייבין עליו: קושרת אשה מפתח חלוקה. כעין לשונות לכאן ולכאן וקושרים של ימין בכתף של שמאל ושל שמאל בכתף ימין דכיון דכל יומי שרי ליה לא דמי לקשר של קיימא ומיתר לכתחלה (א): סבכה. מגבעות שעל הראש עשויה כעין רשת: פסיקיא. אזור רחב וחוטין תלוין בראשו

משנה שבת פרק טו

כלי אמלעי דגבורה דמלכות דילירה אלהים

פרק טו א אלו קשרים שחייבין עליהן. קשר הגמלין. וקשר הספנין. וכשם שהוא חייב על קשורן. כך הוא חייב על התירן. רבי מאיר אומר כל קשר שהוא יכול להתירו באחת מידיו אין חייבין עליו: ב יש לך קשרים שאין חייבין עליהן. בקשר הגמלין. ובקשר הספנין. קושרת אשה [א] מפתח חלוקה. [ב] וחוטי סבכה. [ג] ושל פסיקיא.

עיקר תוי"ט

(א) ואסורא מחסרא וה"ק ואלו הן המותרין לכתחלה הר"ב: [א] מפתח חלוקה. בגמרא פשיטא. לא צריכא דאית לה ב' נקבים דהיינו אותן לשונות שזכר הר"ב ואם אינה מתרת אלא לא' יכולה לפושטה וללובשה בדוחק מ"ד חד מנייהו בטולי מבטל לה ותהוי קשר של קיימא ותרווייהו ליתסרי קמ"ל: [ב] וחוטי סבכה. גמ' פשיטא צ"ל דרויחא לה ואינו מהודק בראשה מ"ד משלף שלפה לה מראשה בשהיא קשורה וה"ל קש"ק קמ"ל דאשה חסה על שערה פן תנתק השער ומישרא שרי ליה: [ג] ושל פסיקיא. איכא נמי לשנויי כהאי גוונא מ"ד מתתה ליה דרך רגלה ואולא קמשמע לן דלא עבדי הכי משום צניעותא רש"י:

פרק טו א אלו קשרים שחייבין עליהן אויף דיא קניפ איז מען חייב אז מען קניפט אויף אדער מען קניפט צו אום שבת קשר הגמלין דעם קניפ וואס מען מאכט ביי דיא קעמלען, מען לעבערט דעם קעמול דיא נאז אונ מען ציהט דורך אשטריקול וויא אַרינג אונ מען קניפט צו אויף אייביג וקשר הספנין אונ דער קניפ וואס דיא שיפער מאכין אין דעם שטריק וואס זיא ציהען דורך אין די שיף, דער קנופ בלייבט אויך אויף אייביג, אויף אזוי אקנופ אז מען קניפט צו אום שבת איז מען חייב וכשם שהוא חייב על קישורן אונ אזוי וויא ער איז חייב אויף דעם צו קניפען אום שבת כך הוא חייב על התירן אזוי איז ער חייב אויף דעם אויף קניפען אום שבת רבי מאיר אומר רבי מאיר זאגט כל קשר שהוא יכול להתירו באחת מידיו אין חייבין עליו אלע קניפ וואס מען קען אויף קניפען מיט איין האנט איז מען ניט חייב אז מען קניפט אויף אום שבת: ב יש לך קשרים עס איז דא קניפ שאין חייבים עליהם כקשר הגמלים וכקשר הספנים וואס מען איז ניט חייב אויף זיי אחטאת אזוי וויא מען איז חייב אויף דעם קניפ פון דיא קעמלען אונ אויף דעם קניפ פון די שיפערס, נאר צו קניפען טאר מען ניט, אונ אז מען האט צו געקניפט איז מען ניט חייב אחטאת (ועיין בהרע"ב) קושרת אשה מפתח חלוקה אאשה מעג צו קניפען שבת דיא שנירלאך פון איר העמד וחוטי סבכת אונ זיא מעג צו קניפען שבת די פעדים פון איר קאפקע ושל פסיקיא אונ זיא מעג צו קניפען שבת דיא

פעדים

[ד] ורצועות מנעל וסנדל ונודות יין ושמן. וקדרה של בשר. רבי אליעזר בן יעקב אומר קושרין [ה] לפני הבהמה בשביל שלא תצא. קושרין דלי בפסיקיא. אבל לא בחבל. רבי יהודה מתיר. כלל אמר ר' יהודה' כל קשר שאינו של קיימא. אין חייבין עליו:

ג [ו] מקפלין את הכלים אפילו ארבעה וחמשה פעמים. [ז] ומציעין את המטות מלילי שבת לשבת אבל לא משבת למוצאי שבת. רבי ישמעאל אומר מקפלין את הכלים ומציעין את המטות מיום הכפורים לשבת. וחלבי שבת קרבין ביום הכפורים (ס"א אבל לא של יום הכפורים בשבת). [ח] רבי עקיבא אומר לא

ברטנורא

לקשרו כאן: ונודות יין. של עור שכופפים פיהם וקושרין אותן. ואע"ג דאית להו תרתי איסרי. (ב) ולא אמרינן חד מנייהו בטולי מבטל לה והוי קשר של קיימא: וקדירה של בשר. פעמים שקושר בה בגד סביב לפיה ואע"פ שיש לה דדין שיכולין להוציא המרק מהן בלא היתר הקשר אפ"ה לא הוי קשר: קושרין לפני הבהמה. חבל ברוחב הפתח לנעול בפניה שלא תצא וכן הל' (ג): קושרים דלי בפסיקיא. על פי הבור שיהיה קשור ותלוי שם דפסיקיא לא מבטל ליה התם: אבל לא בחבל. דמבטל ליה התם והוי קשר של קיימא: ר' יהודה מתיר. לא התיר ר' יהודה אלא בחבל של גרדי (ד) שצריך לו למלאכתו ולא מבטל ליה התם ורבנן סברי אי שרית ליה חבל של גרדי יקשיר נמי בשאר חבלי' דחבל בחבל מיחלף והלכה כחכמים: ג מקפלין את הכלים. בגדי' שפושטן מקפלין: אפילו ארבעה וחמשה פעמים. כדי לחזור וללבשם בו ביום ולא שנו אלא באדם א' אבל בשני בני אדם לא שנראים כמתקנין ובאדם אחד נמי לא אמרן אלא בבגדים חדשים שהם קשים ואין ממהרי' לקמוט אבל ישנים קפולן מתקנן טפי ומחזי כמתקן ובחדשים נמי לא אמרן אלא בלבנים אבל צבועים לא שהצבועים קפולן מתקנן ביותר ובלבנים נמי לא אמרן אלא שאין לו בגדים אחרי' להחליף אבל יש לו בגדים אחרים להחליף לכבוד שבת אסור לקפל: מיום הכפורים לשבת. כשחל יום הכפורים להיות בערב שבת (ה) לפי שבשבת תמור (ו) מיום כפורים. ושל יום הכפורים אינן קרבין בשבת דהוי כעולת חול בשבת: רע"ק אומר. שוין הן ואין

עיקר תוי"ט

[ד] ורצועות כו'. יש בגמרא הרבה מהן לחיוב מהן לפטור מהן להיתר. והמותרים הם שקושרים אותה על הרגל בשעת מלבוש שאלו ודאי אינן מעשה אומן ולא של קיימא הר"מ: (ב) ובאחת מהן יכול להוציא יין פירוש רש"י ונ"ל אבל דוחק וכן בקדירה של בשר וכמו שפירש בכל האחרים. תוי"ט: [ה] לפני הבהמה. בגמרא פשיטא לי"ל דאית ליה תרתי איסרי פירש"י שני חבלים קושר ברוחב הפתח זה למעלה מזה ל"א תרי איסרי שקושרין היום בשני צדי הפתח ולא היתה תלויה בה מאתמול מ"ד חד מנייהו בטולי מבטל ויוליא' כדוחק קמ"ל: (ג) מסיק בגמרא דלא פליג דהא דמי להנך דלעיל: (ד) שאין כלי הגרדי מוקצין הר"מ והכי איתא בגמרא: [ו] מקפלין כו'. משום דתני לעיל קושרת אשה מפתח חלוקה שהם מתיקוני בגדי האדם נקט נמי להך שהם תקוני הבגדים ואע"ג דלא הווין משום קשירה. ולא נאסרו אלא משום דהוי כמתקן מנא וכדרך שאסרו טבילת כלים: [ז] ומציעין כו'. מצעות בגדים על המטות לישן עליהם כמו יצועי עלה (בראשית מט). הר"מ: (ה) וכן וחלבי שבת קריבין בי"ה שחל להיות במ"ש פרש"י וא"ת הא לא מקלעי י"ה במ"ש כמ"ש בפ"ה דסוכה מ"ה. הא מוקמינן התם להך משנה כאחרים דס"ל דכל החדשים כסדרן א' מלא וא' חסר: [ח] רע"א כו'. וטעמו כדתני' עולת שבת בשבתו לימד על חלבי שבת שקריבין בי"ה יכול אף של יוה"כ בשבת ת"ל בשבתו דר"י רע"א עולת וגו' לימד שקריבין בי"ט יכול אף בי"ה ת"ל בשבתו: (ו) כלו'

פעדים פון איר גארטול ורצועות מנעל וסנדל און די שנירלאך פון אירע לעדערנע שיך אדער הילצערנע שיך ונודות יין ושמן און מען מעג צו קניפען שבת דיא לאגלען מיט וויין אדער מיט אייל וקדרה של בשר אטאפ מיט פלייש אז ער איז צו גירעקט מיט אטוך פון אויבין מעג מען ארומבינדען דיא טוך מיט אשנירול, דיא אלע זאכין מעג מען אויף בינדען און צו בינדען אום שבת רבי אליעזר בן יעקב אומר רבי אליעזר בן יעקב זאגט קושרין לפני הבהמה בשביל שלא תצא מען מעג צו בינדען אשטריק איבער דיא ברייט פון טיר פאר דיא בהמה זיא זאל ניט קענען ארויס גיין פון שטאל אדער פון הויף קושרין דלי בפסיקיא מען מעג אן בינדין שבת אנארטול אן אעמער אן צו שעפין וואסער פון ברונען, ווייל ער דארף דעם גארטול וועט ער אים באלד אפ בינדין אבל לא בחבל אבער אשטריק טאר מען ניט אנבינדען שבת אין דעם עמער טאמער וועט ער דעם שטריק לאזין בייא דעם עמער פון ברונען וועט ער ראך האבין געמאכט אקניפ אויף אייביג אום שבת רבי יהודה מתיר רבי יהודה זאגט מען מעג אשטריק אויך צו בינדין וואיב דער שטריק איז פון יאוועבער וואס ער דארף

דעם שטריק וועט ער אים אפ בינדען היינט אדער מארגין, אבער אשטריק וואס מען דארף אים ניט טאר מען אים ניט צו בינדין) כלל אמר רבי יהודה אכלל האט רבי יהודה גיזאגט כל קשר שאינו של קיימא דער קניפ וואס וועט ניט בלייבין מען וועט אים אפ קניפען אין חייבין עליו איז מען ניט חייב אויף אים אז מען קניפט אים אום שבת: ג מקפלין את הכלים מען מעג צו זאמען לייגין קליידער אום שבת אפילו ארבעה וחמשה פעמים אפילו פיר פינף מאהל אין טאג אויב מען דארף דיא קליידער היינט אן טאהן ומציעין את המטות מען מעג אויף בעטין דיא בעט צום שלאפין אויף איר מלילי שבת לשבת פון שבת בייא נאכט אויף שבת בייא טאג אבל לא משבת למוצאי שבת אבער ניט פון שבת אויף מוצאי שבת רבי ישמעאל אומר רבי ישמעאל זאגט מקפלין את הכלים מען מעג צו זאמען לייגין קליידער ומציעין את המטות אוג אויף בעטין די בעט מיום הכפורים לשבת פון יום כפור אויף שבת (אויב יום כפור איז גיוועזן פרייטאג) וחלבי שבת קריבין ביום הכפורים דיא חלב פון תמיד פון שבת פארין נאכט איז מען מקריב יום כפור ביי נאכט (אויב יום כפור איז מוצאי שבת) רבי עקיבא אומר רבי עקיבא זאגט לא של

קרבנו של א' מהן קרב בחבירו (ז) והלכה כר"ע :

של שבת קרבין ביום הכפורים. ולא של יום הכפורים [ט] קרבין בשבת :

ולהכי נקט מתניתין לאו הכפורים ולא מיום הכפורים לשבת : (ז) כלומר שהכתוב פשיטא שאין לדבר זה דהא ודאי דשבת חמור שהוא בסקילה ויום הכפורים בכרת : [ט] קרבין כו'. וכ"ש קיפול דצורך היום :

של שבת קריבין ביום הכפורים די חלב פון קרבן תמיד פון שבת איז מען ניט מקריב אים יום כפור ולא של יום הכפורים קריבין בשבת און די חלב פון קרבן תמיד פון יום כפור איז מען ניט מקריב אום שבת :

תוספות

אבל יש לו להחליף לא. ולנו שיש לנו להחליף אסור ומסתפק ר"י אי קרי יש לו להחליף כשאין לו יפה כזה :

גמרא שבת דף קי"ג ע"א

הלכה ה' כלה סלי סחילון דגבורס דמלכות דכריאס אבדנם

מקפלין את הכלים אפילו ד' וה' פעמים אמרו דבי ר' ינאי לא שנו אלא באדם אחד אבל בשני בני אדם לא ובאדם אחד נמי לא אמרן אלא בחדשים אבל בישנים לא. וחדשים נמי לא אמרן אלא בלבנים אבל בצבועים לא ולא אמרן אלא שאין לו להחליף אבל יש לו להחליף לא. תנא של בית רבן גמליאל לא היו מקפלין כלי לבן שלהם מפני שהיה להן להחליף אמר רב הונא אם יש לו להחליף יחליף ואם אין לו להחליף ישלשל בגדיו מתקיף לה רב ספרא והא מתחזי כרמות רוחא כיון דבל יומא לא קא עביד והאידנא הוא דקא עביד לא מתחזי כרמות רוחא.

רש"י

בשני בני אדם. כשמקפלין אותן מפשטין קמטיהן ונראין כמתקן: ישנים. קפולן מתקן יותר מן החדשים שקפולן מאליהן ואין ממהרים לקמוט: צבועין. קפולן מתקן: יש לו. אחרים להחליף היום לא: כלי לבן שלהן. רבותא נקט וכל שכן צבועין: יש לו להחליף יחליף. מי שיש לו בגדים לכד מאותן שלבש בחול יחליפם בשב': ישלשל בגדיו. כלפי מטה שיראו ארוכים והיא מדת עשירי'

מקפלין את הכלים אפילו ארבעה וחמשה פעמים מען מעג צו זאמען לייגן די כלים וקליידער אום שבת אפילו פיר אדער פינף מאהל, ואפילו ער האט די קליידער אנגיטאהן און אויסגיטאהן פיר אדער פינף מאהל אין דעם שבת, פון דעסטוועגין צו יעדער מאהל וואס ער טוהט-אויס דאס קלייד מעג ער זיא צו זאמען לייגין אמרו דבי רבי ינאי די תלמידים פון רבי ינאי האבין גיזאגט לא שנו אלא באדם אחד עס איז נאר גילערנט גיווארין אז מען מעג צו זאמען לייגין אקלייד אום שבת אז איין מענטש לייגט צו זאמען אבל שני בני אדם לא אבער צווייא מענטשין זאלין צו זאמען לייגין איין קלייד אום שבת טאר מען ניט ובאדם אחד נמי לא אמרן און ווען מעג מען אז איין מענטש לייגט צו זאמען אלא בחדשים נאר נייע קליידער אבל בישנים לא אבער אלטע קליידער אפילו איין מענטש טאר זייא אויך ניט צו זאמען לייגין אום שבת וחדשים נמי לא אמרן און ווען זאגין מיר אז נייע קליידער מעג איין מענטש זייא צו זאמען לייגין אום שבת אלא בלבנים נאר אז דיא קליידער זענען ווייסע אבל בצבועין לא אבער געפארבטע קליידער אפילו איין מענטש טאר זייא אויך ניט צו זאמען לייגין אום שבת ולא אמרן אלא שאין לו להחליף ווען זאגין מיר אז מען מעג די קליידער צו זאמען לייגין אום שבת אפילו ער האט זייא אויסגיטאהן און אנגיטאהן עטליכע מאהל, נאר אז ער האט ניט קיין אנדער קלייד אן-צו-טאהן אום שבת נאר דיא איינע קלייד, דריבער ביי יעדער מאהל וואס ער טוהט-אויס דאס קלייד מעג ער זיא צו זאמען לייגין זיא זאל ניט צו קנייטשט ווערין אבל יש לו להחליף לא אבער אז ער האט נאך קליידער אן-צו-טאהן אום שבת, טאר מען ניט צו זאמען לייגין אום שבת אפילו איין קלייד, נאר אז ער טוהט-אויס אקלייד אום שבת זאל ער זיא לאזין ליגען ניט צו זאמען געלייגט ביז מוצאי שבת, און ער טוהט אן אום שבת איין אנדער קלייד תנא מיר האבין גילערנט של בית רבן גמליאל לא היו מקפלין כלי לבן שלהם דיא מענטשין פון רבן גמליאל'ס שטוב פלעגין ניט צו זאמען לייגין אפילו זייערע ווייסע קליידער אום שבת מפני שהיה להן להחליף ווייל זייא האבין געהאט קליידער אום-צו-טאהשין אום שבת אמר רב הונא אם יש לו להחליף יחליף רב הונא זאגט דער מענטש וואס האט שבתדיגע קליידער זאל ער אום שבת אום-טאהשין די וואכעדיגע קליידער אויף שבתדיגע ואם אין לו להחליף אויב ער האט ניט שבתדיגע קליידער אום-צו-טאהשין אויף שבת, נור ער מוז גיין שבת אין דיא וואכעדיגע קליידער ישלשל בגדיו זאל ער אראפ-לאזין דיא קליידער זייא זאלין זיין לייגגער, צו ווייזין אז היינט איז שבת און ער טוהט קיין ארבעט מתקיף לה רב ספרא והא מתחזי כרמות רוחא האט רב ספרא גיפרעגט אקשיא אז ער לאזט אראפ דיא קליידער אום שבת און מאכט זייא לייגגער אזוי וויא די רייכע מענטשין גייען זעהט דאך דאס אוים וויא אגרויסקייט, ער גלייכט זיך צו די רייכע מענטשין, ענטפערט דיא גמרא כיון דכל יומא לא קא עביד ווייל אלע טאג טוהט ער ניט אזוי והאידנא הוא דקא עביד נאר איצט אום שבת טוהט ער אזוי לא מתחזי כרמות רוחא זעהט דאס

וכבדתו מעשות דרכיך וכבדתו שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול וכי הא דרבי יוחנן קרי למאני מכבדותיה. מעשות דרכיך שלא יהא הלוכך של שבת כהלוכך של חול. ממצוא חפצך חפציך אסורין חפצי שמים מותרין. ודבר דבר שלא יהא דיבורך של שבת כדיבורך של חול דיבור אסור הרהור מותר. בשלמא כולהו לחיי אלא שלא יהא הלוכך של שבת כהלוכך של חול מאי היא כדבעיא מיניה רבי מרבי ישמעאל בר' יוסי מהו לפסוע פסיעה גסה בשבת אמר לו וכי בחול מי הותרה שאני אומר פסיעה גסה נוטלת א' מחמש מאות ממאור עיניו של אדם ומהדר ליה בקידושי דבי שמשי:

רש"י

יושבים בביתם ואין צריכים לסלק בגדיהם מן הארץ בשביל מלאכה יכביד שבת הוא: מכבדותיה. מכבדין בעליהן: שלא יהא הלוכך וכו'. לקמן מפרש להו: ממצוא חפצך. כי הוא דאמרינן בעירובין לא יטייל אדם בתוך שדהו בשבת לידע מה הוא צריך לאחר השבת: חפצי שמים מותרין. כגון פוסקים צדקה ומשדכין על התינוקות ליארס: שלא יהא דיבורך של שבת כדיבורך של חול. כגון מקח וממכר וחשבונות: הרהור מותר. להרהר בלבו כך וכך יציאות אני צריך להוציא על שדה זו: מהו לפסוע פסיעה גסה. מי עובר משום מעשות דרכיך: פסיעה גסה. יותר מאמ' פסיעה בינונית אמה: קידושא דבי שמשי. השותה מיין של קידוש בלילי שבתות:

תוספות

שלא יהא דיבורך של שבת כדיבורך של חול. פי' בקונטרס כגון מקח וממכר ואין נראה לר"ת דהא כבר נפקא ממצוא חפצך אלא אור"ת כדאמר בויקרא רבה (פ' ל"ד) ר"ש בן יוחאי הוה ליה אימא סבתא דהוה מישתעי סגי' אמר לה אימא שבתא הוא שתק' משמע שאין כל כך לדבר בשב' כמו בחול ובירוש' אמרי' בטורח התירו בשאילת שלום בשבת:

גיט אוים וויא אַגרויסקייט, עס שטייט אין פסוק וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ זאָלסט געבין כבוד צום שַׁבָּת פון צו טאהן דיינע וועגין וְכִבַּדְתּוֹ זאָלסט געבין כבוד צום שַׁבָּת שֶׁלֹּא יְהֵא מַלְבּוּשְׁךָ שֶׁל שַׁבָּת כְּמַלְבּוּשְׁךָ שֶׁל חוֹל דיינע קליידער פון שַׁבָּת זאָלין ניט זיין דיא זעלבינע קליידער פון אום-רעד-וואָכין, נאָר אויף שַׁבָּת זאָלסטו האָבין אַנדערע קליידער וְכִי הָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן קָרֵי לְמָאנֵיהּ מְכַבְּדוּתֵיהּ אַזוי וויא רַבִּי יוֹחָנָן פלעגט רופין זיינע קליידער מְכַבְּדוּתֵיהּ, דיא קליידער גיבען אים כבוד מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ פון צו טאהן דיינע וועגין, דאָס מיינט מען שֶׁלֹּא יְהֵא הִלּוּכְךָ שֶׁל שַׁבָּת כְּהִלּוּכְךָ שֶׁל חוֹל שַׁבָּת זאָלסטו ניט גיין ווי דו גייסט אום-רעד-וואָכין, אים-רעד-וואָכין גייט דער מענטש געשווינט, ווייל ער איילט זיך צו זיינע געשעפטין, אָבער שַׁבָּת דאַרף ער גיין פּאַמעלאַך צו ווייזין אז שַׁבָּת האָט ער קיינע געשעפטין מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ פון צו געפינען דיינע בעגערונג חֲפָצֶיךָ אֲסוּרִין דיינע זאַכין וואָס דיא דאַרפסט פאַר זיך טאָרסטו ניט טאהן אום שַׁבָּת חֶפְצֵי שָׁמַיִם מוּתָּרִין אָבער הימעל זאַכין, תּוֹרָה און מצות מעגסטו טאהן אום שַׁבָּת וְדַבֵּר דָּבָר צו ריידין אום שַׁבָּת, דאס מיינט מען שֶׁלֹּא יְהֵא דִּבּוּרְךָ שֶׁל שַׁבָּת כְּדִבּוּרְךָ שֶׁל חוֹל דיינע רייד וואָס דו רעדסט שַׁבָּת זאָלין ניט זיין דיא זעלבינע רייד וואָס דו רעדסט אום-רעד-וואָכין שַׁבָּת זאָלסטו ניט ריידין פון האַנדיל אָדער פון אַרבעט וויא דו רעדסט אום-רעד-וואָכין דִּבּוּר אָסוּר הִרְהוּר מוּתָּר ריידין פון געשעפטין טאָר מען ניט שַׁבָּת, אָבער טראַכטין פון געשעפטין מעג מען שַׁבָּת. זאָגט דיא גְמָרָא בִּשְׁלָמָא כֻּלְּהוּ לְחַיֵּי אלע זאַכין וואָס שַׁבָּת זאָל זיין גיענדערט פון דער וואָכין, ווייסין מיר אֶלָּא שֶׁלֹּא יְהֵא הִלּוּכְךָ שֶׁל שַׁבָּת כְּהִלּוּכְךָ שֶׁל חוֹל מַאי הִיא וואָס מיינט מען זאָלסט ניט גיין שַׁבָּת ווי דו גייסט אום-רעד-וואָכין, ענטפערט דיא גְמָרָא כִּדְבָעְיָא מִינֵּיהּ רַבִּי מֵרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי אַזוי וויא רַבִּי האָט גיפרעגט פון רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי מַהוּ לִפְסוֹעַ פְּסִיעָה גַּסָּה בְּשַׁבָּת וויא איז דער דין, מעג מען טרעטין גרויסע טריט אום שַׁבָּת אָדער ניין אָמַר לוֹ האָט רַבִּי יִשְׁמָעֵאל גיזאָגט צו רַבִּי וְכִי בְּחוֹל מִי הוּתְּרָה און אום-רעד-וואָכין מעג מען רען גיין גרויסע טריט שֶׁאֲנִי אוֹמֵר פְּסִיעָה גַסָּה נוֹטֶלֶת אֶחָד מֵחֲמֵשׁ מֵאוֹת מִמְּאוֹר עֵינָיו שֶׁל אָדָם ווארום איך זאָג אז מען גייט איין גרויסען טריט נעמט דאָס צו פון דעם מענטש אַפינף הונדערט חלק פון זיינע אויגין ליכטיגקייט וּמְהַדַּר לֵיהּ בְּקִידּוּשָׁא דְּבֵי שִׁמְשֵׁי און דיא ליכטיגקייט קומט צוריק אז מען קוקט אין דעם כוס און אויף דיא ליכט שַׁבָּת ביי נאַכט ווען מען זאָגט קידוש:

זוהר בא דף מ' ע"א ת"ת דאצילות יוד הא ואו הא

תנא לא נפקו ישראל ממצרים עד דאתברו כלהו שלטונין דלעילא משולטניהון ונפקו ישראל מרשותהון ואעלו ברשותא קדישא עלאה בקודשא בריך הוא ואתקטירו ביה הדא הוא דכתיב (ויקרא כה) כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם. מאי טעמא עבדי הם. אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים דאפקית להו מרשותא אחרא ועאלית לון ברשותי והיינו דאמר ר"ש מאי דכתיב אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם כי כל אוכל מחמצת אלא הכי אוקימנא האי שאור והאי מחמצת דרגא חד איגון וכלהו רשו אוחרי איגון שלטנין דממנן על עו"ג וקרינן להו יצה"ר רשות' אחר' אל נכר אלהים אחרים אוף הכי שאור ומחמצת ואמן כלא חד אמר קב"ה כל האי שני קיימיתו ברשית' אחר' עבדין לעם אחר' מכאן ולהלא' דאתון בני חורין אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם כל מחמצת לא תאכלו ולא יראה לך חמץ א"ר יהודה אי הכי כל שאר ימי בתא כמי אמאי שבעת יומין דכתיב שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם שבעת ימים ולא יתיר א"ל כל זמני דאתחייב ב"נ לאתחזאה גרמיה בן חורין הכי אצטריך כל זמנא דלא אתחייב לא אצטריך למלכ' דעבד לחד ב"נ רופינוס כל איגון יומין דסליק להאי דרגא חדי ולביש לבושי יקר לבתר

לא אצטריך לסט' אחר' בטר איכון יומין דסליק ליקרי דא ילבש איגון לבושין וכן בכל שתא ושת' כהאי גו נא ישראל שבעת ימים שאור לא ימצא דאיכון יומי חדיותא יימין דסליקו ליקר' דא זכפקו מפעבוד' אחר' וכגין כך נטרין בכל שתא ושתא יומין דסליקו כהאי יקר ונפקו מרשות' אחר' ועאלו ברשות' קדישא ועל דא כתיב שבעת ימים מצות תאכלו:

מוסר

מלוקט מספרי מוסר

הבא על עכו"ם נעשה חתן לעכומ"ז דכתיב כי חלל יהודה קודש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה. הלא תראה זמרי שבא על כזבי בת צור בא פנחס ודקר את שניהם ובעון זה מתו ארבעים ועשרים אלף מישראל ומכל השבטים העמידו מלך או שופט ומשבט שמעון לא קם אפי' שופט. וזמרי גרם רעה לעצמו ולכל השבט שלא מיחו בידו. ואשר מטמא עצמו בעכו"ם באותה שעה עולה על לבו להיות עכו"ם למצוא חן ונמצא שהורג את בניו ונמצא עובר על

יוסף לחק

הלכה פסוקה

הרמב"ם הל' איסורי ביאה פרק א'

(א) אסור להשתמש באשה כלל בין גדולה בין קטנה בין שפחה בין משוחררת שמא יבא לידי הרהור באיזה שמוש אמרו רחיצת פניו ידיו ורגליו והצעת מטה לפניו ומזיגת הכוס שאין עוש' לאיש דברים אלו אלא אשתו בלבד ואין שואלין בשלו' אשה כלל ואפי' ע"י שליח: (ב) המחבק אחת מן העריות שאין לבו של אדם נוקפו עליהן או שנשק לאחת מהן כגון אחותו הגדולה ואחות אמו וכיוצא בהן אע"פ שאין שם תאוה ולא הנאה כלל הרי זה מגונה ביותר ודבר אסור הוא ומעשה טפשים הוא שאין קרבין לערוה כלל

הבא על עובדת כוכבים נעשה חתן לעבודה זרה דער מענטש וואס איז מזנה מיט אגויה וואס איז אנגעצין דינערין ווערט ער אאיידים צו איר געצין דינסט דכתיב ווארום עס שטייט אין פסוק כי חלל יהודה קודש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר יהודה (דיא יודין) האבין פארשעמט די היילינקייט פון גאט, ווייל ער האט ליב געהאט און האט מזנה גיוועזן מיט די טאכטער פון דעם פרעמדין גאט אז די געצין דינערין ווערט גערופין די טאכטער פון איר געצין דינסט. ווער עס איז מיט איר מזנה, איז דער איידים פון די געצין דינסט יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה גאט וועט פארשניידין דעם מענטש וואס וועט דאס טאהן ער זאל בלייבין אליין און זאל שטארבין פאר זיין צייט הלא תראה זמרי שבא על כזבי בת צור דו זעהסט דאך זמרי האט מזנה גיוועזן מיט כזבי דיא טאכטער פון צור בא פנחס ודקר את שניהם פנחס איז געקומען און האט זייא ביידע נישטאכין ובעון זה מתו ארבעה ועשרים אלף מישראל און וועגין דיא עבירה זענען גישטארבין פיר און צוואנציג טויזענד יודין ומכל השבטים העמידו מלך או שופט פון אלע שבטים איז גיוועזן אמלך אדער אשופט ומשבט שמעון לא קם אפילו שופט און פון שבט שמעון אפילו אשופט איז אויך ניט גיוועזן וזמרי גרם רעה לעצמו ולכל השבט שלא מיחו בידו און זמרי האט געבריינגט שלעכטס אויף זיך און אויף דעם גאנצין שבט ווייל זייא האבין אים גילאזין טאהן דיא עבירה און האבין אים ניט גישטערט ואשר מטמא עצמו בעובדת כוכבים און דער מענטש וואס איז זיך מטמא מיט אגעצין דינערין באותה שעה עולה על לבו להיות עכו"ם למצוא חן דאמאלס וואלט ער אויך וועלין זיין איין געצין דינער גלייך מיט איר ער זאל בייא איר געפונען חן ונמצא שהורג את בניו ווערט געפונען אז ער הרגת זיינע קינדער ונמצא עובר על

(א) אסור להשתמש באשה כלל אזכר טאר ניט נעמען אאשה ואפרעמדע זאל אים בעדינען בין גדולה בין קטנה סיי אגרויסע אשה און סיי אקליינע אשה בין שפחה בין משוחררת סיי זיא איז אבגענישע דינסט וואס זיא דינט ביי איודין, און סיי דער יוד האט זיא שוין פרייא געמאכט. טאר ניט אמאנספערזאהן זיך לאזין בעדינען פון איר שמא יבא לידי הרהור טאמער וועט ער קומען טראכטין וועגין איר ער זאל מיט איר מזנה זיין באיזה שמוש אמרו וועלכע בעדינונג האט מען גיזאגט מען טאר ניט רחיצת פניו ידיו ורגליו זיא טאר ניט אים וואשין זיין פנים, זיינע הענט זיינע פיס והצעת מטה לפניו און זיא טאר ניט אויפבעטין דיא בעט ווען ער איז אין שטוב און זעהט ומזיגת הכוס און זיא טאר ניט אים געבין אגלאז וויין שאין עושה לאיש דברים אלו אלא אשתו בלבד דיא זאכין טאר ניט טאהן אאשה צו אמאנספערזאהן נאר אווייב צו אמאן ואין שואלין בשלום אשה כלל אמאנספערזאהן טאר ניט פרעגין בייא איין אשה אויף איר פרידען (וואס זיא מאכטן) ואפילו על ידי שליח און אפילו דורך אשליח טאר ער ניט שיקען פרעגין וואס זיא מאכט: (ב) המחבק אחת מן העריות שאין לבו של אדם נוקפו עליהן אז ער נעמט ארום איינע פון דיא נקבות וואס וועגען אסור צו אים נאר ער האט ניט קיין תאוה צו זייא (דאס הייסט דיא הארץ זיינע קלאפט אים ניט אויף זייא) או שנשק לאחת מהן אדער ער האט געקושט איינע פון זייא כגון אחותו הגדולה דהיינו זיינע אשוועסטער אגרויסע ואחות אמו אדער זיין מיטערס שוועסטער וכיוצא בהן נאך אזוי אגלייכין אף על פי שאין שם תאוה ולא הנאה כלל אפילו ער גלוסט נאר ניט צו זייא און ער האט קיין הנאה פון דעם ארומנעמען און ניט פון דעם קושען. פון דעסטוועגין הרי זה מגונה ביותר איז דאס שטארק מיאוס ודבר אסור הוא און מען טאר דאס ניט ומעשה טפשים הוא און דאס איז אנארעשע טוהעכץ שאין קרבין לערוה כלל ווייל מען טאר נאר

בין גדולה בין קטנה חוץ מהאם לבנה והאב לבתו : ע"ז וג"ע וש"ד ומטמא כל גופו ומערב קודש בחול וגורם להמשיך הגלות ועי"ז בית המקדש חרב ובטלה העבודה ואשר עבר עליו רוח קנאה וטמא נפשו ימהר לשוב כי אין דבר עומד בפני התשובה וישוב אל ה' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח :

ניט צו גיין צו אזוי א אשה וואס איז אסור צו אים בין גדולה בין קטנה סאיי אגרויסע און סאיי אקליינע חוץ מהאם לבנה נאר אמוטער מעג קושען איר זוהן והאב לבתו און אפאטער מעג קושען זיין טאכטער :

עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים ווערט געפונען אז ער האט געטאהן דריי גרעסטע עבירות, ער האט געדינט געצין דינסט [אין הארצין], און האט מזנה גיוועזן, און האט פארגאסן בלוט [ווער האט געהרגעט זיינע קינדער] ומטמא כל גופו

און ער האט מטמא גיוועזן זיין גאנצין גוף ומערב קודש בחול און ער האט אויסגעמישט היילינג מיט אונהייליג וגורם להמשיך הגלות און וועגין די עבירה ציהט זיך [עס דויערט לאנג] דער גלות ועל ידי זה בית המקדש חרב ובטלה העבודה און דורך דעם איז חרב דער בית המקדש און מען איז ניט מקריב קרבנות ואשר עבר עליו רוח קנאה וטמא נפשו און דער מענטש וואס אויף אים איז ארויף געגאנגען אצארענדיגער גייסט און ער האט זיך מטמא גיוועזן ימהר לשוב זאל ער געשווינד טאהן תשובה כי אין דבר עומד בפני התשובה ווארום עס איז ניט דא אזאך וואס זאל פארהאלטין די תשובה וישוב אל ה' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח ער זאל צוריק קערין צו גאט וועט ער אויף אים רחמנות האבין, ער זאל צוריק קערין צו אונזער גאט, ווארום ער וועט מערין צו פארגעבין די זינד :

לתמשיך כת"ת דז"א יהוה נפש י יה יהו יהוה, רוח יוד הז' יאו הא. נשמה יהוה חיה יהידה ה' דמילוי ה"ה אל שם ב"ן שבעשיה בניקוד חולם :

יא לָא כֵן אִיזִילוּ כְעַן גּוּבְרַיָּא וּפְלַחוּ קֳדָם יְיָ אֲרֵי יָתָהּ אַתּוּן בָּעַן וְתָרִיךְ יָתְהוֹן מִלְּוָת אַפֵּי פַרְעֹה:
יב וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲרֵים יְדָךְ עַל אַרְעָא דְמִצְרַיִם

יא לֹא כֵן לְכוּ נָא הַגְּבָרִים וְעִבְדוּ אֶת־יְהוָה כִּי אֹתָהּ אַתֶּם מְבַקְשִׁים וַיְגָרֶשׁ אֹתָם מֵאֵת פְּנֵי פַרְעֹה: שני
יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה יָדְךָ

רשב"ם

(יא) ועבדו את ה' כי אותה אתם מבקשים. לעבוד את ה' אתם מבקשים פני. וא"כ טף ונשים למה (ולכם שאמר) [נ"א לכם. אמר] להם יהי כן ה' עמכם: ויגרש אותם. המגרש :

רש"י

(יא) לא כן. כאשר אמרתם להוליך הטף עמכם אלא לכו הגברים ועבדו את ה': כי אותה אתם מבקשים. (אותה ח עבודה) בקשתם עד הנה ט נזבחה לאלהינו ואין דרך הטף לזבוח: ויגרש אותם הרי זה ל'

שפתי חכמים

ח (מהרש"ל) פי' העבודה דא"ל באמר אותה על התפלים. דא"כ הל"ל אותם וכו': ט דא"ל אותה אתם מבקשים עכשיו שהרי

תשובת פרעה למשה

(יא) לא כן לכו נא הגברים וגו'. ענין פרעה הי' כנהוג בין הסוחרים. המוכר אומר הרבה והקונה אומר מעט. והמוכר חשב בתחלה להוזיל מקחו ממה שאמר. והקונה חשב להוסיף על המקח עד שיבואו לידי פשרה. וכן היה כאן פרעה אמר מעט מי ומי. היינו איזה אנשים מסוימים. ומשה אמר שכולם ילכו. ואמר פרעה לא כן, לא כאשר אמרתי ולא כאשר אמרת. רק לכו נא הגברים ועבדו את ה'. כי אותה אתם מבקשים עד עכשיו. רק לעבוד את ה'. ועניין החג הלא זה דבר חדש. אשר לא הוזכרת מעולם. ודבר זה בדית מלבך ורק להוציא את כלם ממצרים לחירות עולם כונתך ואל זה לא אסכים :

ענין נטית יד משה על מצרים

(יב) ויאמר ה' אל משה נטה ידך על ארץ מצרים וגו'. הקב"ה אמר למשה שיטה ידו אל הארבה ויקראהו שיבא

פירוש להורת אלהים

(יא) דרום גיב איך אייך איין עצה לא כן איר זאלט ניט טאהן וויא איר זאגט איר זאלט דיא קליינע קינדער מיט זיך פירען נאר לכו גייט איר מאנען ועבדו און דינט גאט כי ווארום דאס האט איר ביז אהער בגערט כלומר איר האט גיזאגט מיר וועלין גיין שעכטין קרבנות צו גאט און קליינע קינדער שעכטין ניט קרבנות ויגרש האט ער ארויס געטריבען משה מיט אהרן פון פרעה: (יב) ויאמר

משלי חכמים

ווען מען וועט מיך רופין צום משפט וועט מען ביי מיר זיכין

ספר הישר

זייערע קינדער וואס זענען גישטארבין און זייער געשרייא איז געהערט גיווארין זייער וייט און בתיה דיא טאכטער פון פרעה מיט איר ברודער דער מלך פון מצרים זענען געגאנגען ביינאכט זיכען משה און אהרן און זיי האבין

גיטראפין

עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם בָּאַרְבֶּה וְיַעַל
עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וְיֹאכַל אֶת־כָּל־
עֵשֶׂב הָאָרֶץ אֵת כָּל־אֲשֶׁר הִשְׁאִיר
הַבָּרָד׃ יג וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּהוּ עַל־
אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיהוָה נִהַג רוּחַ־קָדִים
בָּאָרֶץ כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלָּיְלָה
הַבֹּקֶר הָיָה וְרוּחַ הַקָּדִים נָשָׂא

וְיֵיתֵי גוֹבָא וְיִסַּק עַל
אַרְעָא דְמִצְרָיִם וְיֵיכוּל
יָת כָּל עִשְׂבָּא דְאַרְעָא יָת
כָּל דִּי אַשְׁאַר בַּרְדָּא׃
יג וַאֲרֵים מֹשֶׁה יָת חוּטְרֵיהּ
עַל אַרְעָא דְמִצְרַיִם וַיְיָ
דַּבַּר רוּחַ קִידּוּמָא
בְּאַרְעָא כָּל יוֹמָא הַהוּא
וְכָל לֵילְיָא צַפְרָא הֲוָה
וְרוּחַ קִידּוּמָא נְטַל

בעל הטורים

(יב) ויאכל. ג' במס'. ויאכל כל עשב. יקום אני ויאכל. קראן לו ויאכל לחם. ויאכל לחם גבי נביא השקר שהחזיר לאיש האלהים אשר בא מיהודה. ויאכל פרי מגדיו מלמד שהארבה אכל כל פרי המגדים ויתרו היה כאותה עלה וכשביל שברח והאכיל למשה ניצל סימנו וכן אותו נביא השקר בשביל שהאכיל לאיש האלהים זכה שדבר עמו השם וכן עשו בשביל שבא להאכיל את אביו זכה ונתברך:

שפתי חכמים

פקשו גם הטף והאמן והבקר: י דא"ל פרעה עלמו גרש אותם קאר י ולא פירש מי המגרש:

(יג) ורוח הקדים. רוח מזרחית נשא את הארבה. לפי שבא כנגדו שמצרים בדרומית מערבית

רש"י

(יב) בארבה. בשביל מכת הארבה:

סנין נטית יד משה על מצרים

על ארץ מצרים. כאדם המרמז לחברו בנטית ידו ויקראהו אצלו. אבל משה מחמת ענותנותו לא רצה לרמז בנטית ידו רק ויט משה במטהו מטה האלהים. כאילו ה' קורא לארבה שיבא. לא הוא הקורא:

(יג) ורוח הקדים נשא את הארבה. ויעל הארבה. לא נאמר ויעל את הארבה. שהיה כמשמע שרוח הקדים העלה את הארבה על ארץ מצרים. והיו יכולים המצרים לומר כי זה היה על פי דרך הטבע. מחמת שהיה רוח קדים על כן הביא את הארב'. לפיכך אמרה לנו התורה כי לא כן היה. רק ורוח הקדים נשא את הארבה עד סמוך למצרים. ויעל הארבה מעצמו ויתפשט על ארץ מצרים. וינח בכל גבול מצרים. ולא הלך משם וד"ל

פירוש לתורת אלהים

האט גאט געזאגט צו משה נטה נייג דיין האנט איבער דעם לאנד מצרים בארבה פון וועגן דעם היישעריק ער זאל אויף גיין אויף דעם לאנד מצרים ויאכל אונ ער זאל אויף עסין את גאר דאס גראז וואס וואקסט אויף דער ערד אשר וואס דער האגיל האט געלאזט אונ האט ניט דער שלאגין זאל דאס דער היישעריק אויף עסין: (יג) ויט האט משה געניינט את מטהו זיין שטעקין על איבער דעם לאנד מצרים וי' אונ גאט נהג ער האט געפירט רוח אווינט קדים פון מזרח זייט בארץ אין לאנד מצרים כל היום ההוא דעם גאנצין טאג וכל הלילה אונ דיא גאנצע נאכט הבוקר אונ עס איז געוועזן מארגין פריה ורוח אונ דער מזרח ווינט נשא האט געבראכט צו טראגין דעם היישעריק:

ספר הישר

גיטראפין משה אונ אהרן מיט פיל יודין זיצען אונ עסין אונ טרינקען זייער פרייליך בתיה האט געזאגט צו משה דאס בצאלסטו מיר פאר דיא טובה וואס איך האב דיר גיטאהן, פאר דעם וואס איך האב דיך פון וואסער ארויס גענומען אונ האב דיך געדערוועט אונ איצט האסטו געברייגגט דיא שלעכטס אויף מיין פאטערס הויז, האט משה געזאגט צו בתיה צעהן מכות האט הקב"ה געברייגגט אויף דיא מצריים, איז איין מכה ניט גיוועזן בייא דיר, דו האסט קיין שלעכטס געליטען פון אלע מכות, דו ביזט אבכורה צו דיין מוטער אונ דו וועסט ניט שטארבין עס וועט צו דיר קיין שלעכטס קומען אין מצרים, האט בתיה גיזאגט צו משה וואס האב איך פון דעם וואס איך אליין בין גירעטעט אז איך זעה מיין ברודער דער מלך אונ זיין גאנצע הויז געזונד שטארבין זייערע אלע בכורים צו זאמען מיט דיא בכורים פון אלע מצריים, האט משה געזאגט צו בתיה וואס בין איך שולדיג דיין ברודער אונ דיין פאטער אונ זייגע קנעכט אונ אלע מצריים האבין ניט גיוואלט הערין דיא רייד פון הקב"ה דריבער איז אויף זייא געקומען דיא צרה, אונ פרעה דער מלך פון מצרים האט גערופין צו משה אונ צו אהרן אונ האט געזאגט צו זייא נעמט אלע יודין וואס אין מצרים מיט זייערע בהמות אונ אלץ וואס

משלי חכמים

וועט מען דאס פינגעריל געפינען בין איך אומגליקליך, טוה מיר אטובה אונ נעם דו ביי מיר דאס פינגעריל, ביז איך וועל פרייא ווערין פון געפיינקעניש, האט דער שר געזאגט צו נעמען ביי דיר דאס פינגעריל וויל איך ניט, נאר בעגראב דאס פינגעריל אין די ערד, אונ דו זאלסט ניט מודה זיין אז דו האסט געגנבת, אפילו מען וועט דיך שלאגין זאלסטו ניט מודה זיין, אונ געפינען ביי דיר וועט מען ניט, וועסטו פרייא ווערין, דער שר האט אין דער שטיל בעצייכונט דעם ארט ווא דאס פינגעריל איז בגראבין, דערווייל איז אריין געקומען אבעדינטער פון געפיינ־קענים מיט עסין האט דער שר צו אים אזונק גיטאהן, האט ער גיזאגט צום שר דיך רופט מען צום משפט איז דער שר ארויס געגאנגען, ווי ער איז געקומען אהיים האט ער געשיקט זיינע

אֶת־הָאַרְבֶּה׃ יד וַיַּעַל הָאַרְבֶּה עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיָּנַח בְּכֹל גְּבוּל מִצְרָיִם כָּבֵד מְאֹד לְפָנָיו לֹא־הָיָה כֵן אַרְבֶּה כָּמֹהוּ וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה־כֵּן׃ טו וַיְכַס אֶת־עֵין כָּל־הָאָרֶץ וַתֶּחְשַׁךְ הָאָרֶץ וַיֹּאכַל אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ

יָת גּוֹבָא׃ יד וּסְלֵיק גּוֹבָא עַל כָּל אַרְעָא דְמִצְרַיִם וּשְׁרָא בְּכָל תְּחוּם מִצְרָיִם תַּקִּיף לַחֲדָא קֳדָמוֹהִי לָא הֲוָה כֵן גּוֹבָא דִכְוָתֵיהּ וּבָתְרוֹהִי לָא יְהֵי כֵן׃ טו וַחֲפָא יָת עֵין שִׁמְשָׁא דְכָל אַרְעָא וַחֲשׁוֹכַת אַרְעָא וַאֲכַל יָת כָּל עִשְׂבָּא דְאַרְעָא וְיָת כָּל

בעל הטורים

(יד) וינח. ב' במסורה דין ואידך וינח ביום השביעי מלמד שנח הארבה בשבת. ד"א רמז להם דאיתא בתע נית מתריעין ומתענין ע הארבה במול אכל לא בשבת וזהו וינח בכל גבול מצרים אפילו אם נח הארבה בכל הגבול אעפ"כ וינח ביום השביעי:

רש"י

היתה כמו שמפורש במקום אחר: (יד) ואחריו לא יהיה כן. ואותו שהיה בימי יואל שנאמר (יואל ב) כמוהו לא נהיה מן העולם למדנו שהיה כבד משל משה (כי של יואל היה) ע"י מינין הרבה שהיו יחד ארבה ילק חסיל גזם אבל של משה לא היה אלא מין אחד ב (כ"ג רא"ס יע"ש) וכמוהו לא היה ולא יהיה:

שפתי חכמים

ב (נח"י) הרמב"ן והרא"ם האריכו בכוונת הרב ואני אומר יגיד עליו רעו ח"ל הרב בס' יואל אבל מין ארבה לבדו לא היה כמו אותו של מצרים ע"כ משמע כדברי הרא"ם שהארבה של משה היה גדול מהארבה דא"כ מאי זה דכתיב מאת פני פרעה:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יד) ואחריו. פירש"י וביואל כתיב וכמוהו לא היה לפניו שהיו ממין הרבה. וקשיא שהרי בספר תהלים קא חשיב על מכת ארבה מצרים ילק וחסיל. וי"ל דמ"מ לא היו כל כך מינים כמו ביואל אי נמי כימי משה באו כל המינים ביחד והא דקאמר ואחריו לא יהיה כן היינו בבת אחת אבל בימי יואל בא זה אחר זה כדכתיב יתר הגזם אכל הארבה. והא דכתיב וכמהו לא היה לפניו מגזם לחודיה לא היה לעולם כמו שבא בימי יואל וכן מארבה לחודיה וכן מילק לחודיה:

פירוש לתורת אלהים

(יד) וַיַּעַל אונ דער היישעריק איז אויף געגאנגען עַל כָּל אויף גאר דעם לאנד מִצְרַיִם וַיָּנַח אונ ער האט גערוהט בְּכֹל אין דעם גאנצין לאנד מִצְרַיִם כָּבֵד מְאֹד זייער שווער כלומר דער היישעריק איז גיוועזן זייער שטארק אונ גרויס לְפָנָיו פאר אים זינט דיא וועלט שטייט איז נאך אזוי א היישעריק ניט גיוועזן וְאַחֲרָיו אונ נאך אים ביז אייביג וועט ניט זיין אזעלכער: (טו) וַיְכַס אונ דער היישעריק האט בדעקט דיא שיין פון דעם לאנד אין גאר דעם לאנד האט מען ניט גיקענט זעהן דיא שיין פון דער זון וַתֶּחְשַׁךְ הָאָרֶץ דאס לאנד איז פינסטער

לקוטים על התורה

(טו) וַיְכַס אֶת עֵין כָּל הָאָרֶץ. היישעריקען קריכען אויף דיא ערד אונ קענען פליהען, איז פון זיי גיוועזן צוויא מכות, דיא וואס זענען גיקראכין אויף דיא ערד, זענען גיוועזן אזוי פיל, אז דיא זענען גילעגין איינער אויף דעם אנדערין, אונ דער היישעריק אליין האט ניט גיקענט זעהן די ערד, אונ די וואס זענען געפלויגין אין דערהייך, זענען געפלויגין אזוי פיל געדיכט מיט איין מאהל צו זאמען אז זייא האבין פארשטעלט דיא זונן אונ זענען ניט געקומען ביסלאכווייז אויף מִצְרַיִם, נאר זייא זענען געקומען אלע מיט איין מאהל אויף דעם לאנד מצרים וואס דיא לאנד איז גיוועזן גרויס פיר הונדערט מייל אויף פיר הונדערט מייל, אונ זייא זענען געגאנגען מיט חכמה וויא מענטשין, פריער זענען זייא פול גיווארין אין דיא שטובין פון פרעה, נאכדעם אין דיא שטובין פון זייגע קנעקט, נאכדעם אין די שטובין פון מִצְרַיִם, פון וואנען האבין זייא געוואקסט וויא פרעה וואהנט זייא זאלין פריער גיין צו אים, האט מען גיזעהן אז דיא מכה איז פון גאט (האלשיך):

משלי חכמים

קנעכט אין געפיינקענים מען זאל ארויס נעמען דאס פינגעריל פון די ערד, אונ דעם קנעכט האט מען שטארק גישלאגין אונ איז גיזעסין ווייטער אין געפיינקענים, ביז דער כעס פון שר איז אוועק פון אים האט ער געהייסין מען זאל דעם קנעכט פרייא מאכין, נאכדעם איז דער קנעכט געקומען צום שר אונ האט גיזאגט צו אים דו האסט געשריבען אין דיא צייטונג ווער עס וועט דיר ברענגען דעם פינגעריל, אפילו דער גנב וועט דיר ברענגען, וועסטו אים געבין טויזענד רובל, איך האב דאך דיר גיוואלט געבין דעם פינגעריל, נאר דו האסט אים ניט גיוואלט נעמען, אונ דו האסט מיר געהייסין איך זאל אים בגראבין, דאס האסטו גיטאהן וועגין דעם דו זאלסט קענען זאגין איך האב דיר דאס פינגעריל ניט גיגעבין, נאר מען האט דאס געפונען, דו זאלסט מיר ניט דארפין געבין די טויזענד רובל, אבער פאר

ספר הישר

זייא האבין אונ גייט ארויס פון מִצְרַיִם איר זאלט קיין זאך לאזין אין מִצְרַיִם נאר איר זאלט בעטין גאט פון מיינעט-וועגין איך זאל בלייבין לעבין, משה האט גיזאגט צו פרעה דו ביזט אויך אבכור בייא דיין מוטער פון דעסט-וועגין זאלסטו ניט מורא האבין ווארום הקב"ה האט גיזאגט דו וועסט בלייבין לעבין ווייל ער וויל דיר ווייזין זיין גרויסין כח, פרעה האט גיבעטין דיא מִצְרִיִים זייא זאלין ארויס שיקען די יודין פון מִצְרַיִם, אונ די מִצְרִיִים האבין געאיילט

וואס

וְאֵת כָּל־פְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר הוֹתִיר הַבָּרָד וְלֹא־נוֹתַר כָּל־יֶרֶק בָּעֵץ וּבְעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃

פֵּירֵי אִילָנָא דִי אַשְׁאַר בַּרְדָא וְלָא אִשְׁתְּאַר כָּל יְרוֹקָא בְּאִילָנָא וּבְעִסְבָּא דְחַקְלָא בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃

בעל הטורים

(טו) בעץ . ב׳ במסורה הכא והידך ונערים בעץ כשלו . כשביל הנערים שלא רלה לשלוח שאמר וכי דרך הטף לזכות נכשל בעץ שלא נותר כל ירק בעץ :

שפתי חכמים

של יואל ושל יואל גדול משל משה כריבוי המינים עכ״ל ויש מקשין אפירושו דגבי משה היה גם כן שלשה מינים (דכתיב בתהלים ע״ח) ארבה חסיל וילק והאריכו בזה אבל נראה שעשה כן ליפות המליצה כמו ויהרוג בברד גפנם ושקמותם בחנמל וכן דבר ורשפים : ל דקשה ליה והא איך שייך גבי עץ לשון ירק דהא כתיב כירק עשב ועשב השדה נקראים ירקות ומפרש עלה ירוק ועל זה מביא וירדור״א בלעז כלומר כמו בלעז קורין לירק וירדור״א כמו שקורין לעלה ירוק כ״ה בלה״ק :

רש״י

(טו) כל ירק. עלה ירוק ל וירדור״א בלעז (גרינעס) :

פירוש לתורת אלהים

גיוואָרין ויאכל אונ ער האט אויף גיגעסין גאר דאס גראז פון דעם לאנד ואת אונ אַלע פּירות פון דעם בוים אשר וואס דער האגיל האט גילאזט אונ האט ניט דער שלאגין האט אַלץ דער הייזשעריק אויף גיגעסין ולא נותר עס איז ניט געבליבען כל קיין שום גרין בלעטעל אויף אבוים ובעשב השדה אונ דאס גראז פון דעם פעלד איז אויך ניט געבליבען אין דעם גאנצין לאנד מצרים׃

ספר הישר

אויף דיא יודין זייא זאלין געשווינט ארויס גיין פון מצרים, ווייל זייא האבין מורא געהאט טאמער וועלין אַלע מצריים שטארבין, דיא מצריים האבין ארויס געשיקט דיא יודין מיט זילבער אונ גאלד אונ בהמות אונ זיסע פרוכטין אויפין וועג צו עסין, עס איז גיוועזן וויא הקב״ה האט צו גיזאגט צו

משלי חכמים

וואס האסטו געהייסין מען זאל סיך אזוי שטארק שלאגין, האט דער שר גיזאגט צום קנעכט דו האסט ניט גוט געלייענט דיא ציימונג

נביאים ירמיה מו

להמשיך מנ״ה דו״א צבאות נפ״ש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דהוד יְהֹוָה חיה יחידה דנצח יְהֹוָה חיה יחידה דהוד אל שם ב״ן שבעשית :

א כָּרְתוּ יַעְרָהּ נְאֻם־יְהוָה כִּי לֹא יֵחָקֵר כִּי רַבּוּ
מֵאַרְבֶּה וְאֵין לָהֶם מִסְפָּר׃ ב הֹבִישָׁה בַּת־מִצְרָיִם
נִתְּנָה בְּיַד עַם־צָפוֹן׃ ג אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל הִנְנִי פוֹקֵד אֶל־אָמוֹן מִנֹּא וְעַל־פַּרְעֹה
וְעַל־מִצְרַיִם וְעַל־אֱלֹהֶיהָ וְעַל־מְלָכֶיהָ וְעַל־פַּרְעֹה
וְעַל הַבֹּטְחִים בּוֹ׃ ד וּנְתַתִּים בְּיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם
וּבְיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל וּבְיַד עֲבָדָיו וְאַחֲרֵי־
כֵן תִּשְׁכֹּן כִּימֵי־קֶדֶם נְאֻם־יְהוָה׃ ה וְאַתָּה
אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב וְאַל־תֵּחַת יִשְׂרָאֵל

תרגום

א שֵׁיצוּ כְרַכְּהָא אֲמַר יְיָ אֲרֵי לֵית לְהוֹן סוֹף אֲרֵי סַגִּיאִין מִזַּחְלָא וְלֵית לְהוֹן מִנְיָן׃ ב בְּהִיתַת מַלְכוּת דְּמִצְרַיִם אִתְמְסָרַת בְּיַד עַמָּא דְּאָתְיָא עֲלַהּ מִצִּפּוּנָא׃ ג אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל הָא אֲנָא מַסְעַר עַל אִתְרְגוּשַׁת אֲלֶכְּסַנְדְּרִיָא וְעַל פַּרְעֹה וְעַל מִצְרַיִם וְעַל טַעֲוָתְהָא וְעַל מַלְכְּהָא וְעַל פַּרְעֹה וְעַל דְּמִתְרַחֲצִין עֲלוֹהִי׃ ד וְאֶמְסְרִינוּן בְּיַד דְּבָעַן לְמִקְטַלְהוֹן וּבְיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל וּבְיַד עַבְדוֹהִי וּבָתַר כֵּן תִּשְׁרֵי כְּיוֹמֵי קֳדָם אֲמַר יְיָ׃ ה וְאַתְּ לָא תִדְחַל עַבְדִּי יַעֲקֹב וְלָא תִתְּבַר יִשְׂרָאֵל

מצודת דוד

(א) כרתו יערה . ר״ל אתם בני כשדים הרגו כל אנשי מצרים כי הכת ככם לכרות הכל כי לא יחקר מספר אנשי כשדים כי רבו מארבה : (ב) הובישה . הכלמ׳ עדת מצרים כי הנה נמסרה ביד עם לפון הם הכשדים : (ג) הנני פוקד . אשגיח להביא פורעניות על המון עם של נא שהיתה בת רבת עם וכן נאמר את המון נא (יחזקאל ל׳) : ועל מלכיה . ממלכות רבות היו בארץ מצרים כמ״ש ממלכה בממלכה (ישעיה י״ט) : ועל פרעה וגו׳. ר״ל וכמו שאפקוד על פרעה כן אפקוד על האומות הבוטחים בו : (ד) ואחרי כן . מקץ ארבעים שנה תשכון בארצם כלי גלות כימי קדם כמ״ש ביחזקאל : (ה) ואתה אל תירא וגו׳ . כא לנחם בני הגולה לבל יתייאשו מן הגאולה בראותם שמצרים גלו למקום

רש״י

(א) כרתו יערה . כא יש בהן לכרות כל יערה : כי לא יחקר . מספר לבאם : (ג) אמן מנא . השר מעיר נא : (ד) ואחרי כן . מקץ ארבעים שנה הכתובים לעיל : (ה) ואתה אל תירא עבדי יעקב . לדיקים שבתוך מצרים שמלו לשם על כרחם :

יִשְׂרָאֵל אֲרֵי הָא אֲנָא פָּרִיק לָךְ מֵרָחִיק וְיָת בְּנָךְ מֵאֲרַע גָּלוּתְהוֹן וִיתוּבוּן דְּבֵית יַעֲקֹב וְיִשְׁתְּקוּן וְיִשְׁרוּן לְרוּחְצָן וְלֵית דְּמָנִיד :

כִּי הִנְנִי מוֹשִׁעֲךָ מֵרָחוֹק וְאֶת־זַרְעֲךָ מֵאֶרֶץ שִׁבְיָם וְשָׁב יַעֲקוֹב וְשָׁקַט וְשַׁאֲנַן וְאֵין מַחֲרִיד :

ס יעקב מלא ו׳

מצודת דוד

מרחוק. מארץ מרחק שגלית׳ שמה : ושב יעקב. יהיה בשובה ונחת והשקט ושאנן ואין מי מחריד אותו : מקום קרוב וחזרו מהר והם גלו למרחק ועדיין לא שבו ובעבור ה יחשבו פן יתקעו שמה לכן אמר ואתה אל תירא וגו׳ :

־יום פירוש עברי טייטש געפינט מען בייא דער הפטורה פון דער וואך

תרגום כתובים משלי יד

להמשיך מיסוד ומלכות דו״א שין שין דלת יוד נפש שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה ריסוד א אד אדנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה ריסוד יְהֹוָה חיה יחידה דמלכות אל שם ב״ן שבעשיה :

א בְּפוּמֵיהּ דְשַׁטְיָא זִיקְתָא דְצַעֲרָא וְשִׂפְוָתְהוֹן דְחַכִּימֵי נָטְרָן אִינוּן : ב אֲתַר דְלֵית תּוֹרָא דְכַיְין אוּרְוָתָא וְסוּגְעָא דְעַלַלְתָּא בְּחֵילֵיהּ דְתוֹרָא : ג סָהֲדָא מְהֵימְנָא לָא מְכַזֵּיב וּדְמַמְלֵיל כַּדְבוּתָא סָהֲדָא דְגָלָא הוּא : ד בָּעֵי מְמִיקְנָא חָכְמְתָא וְלֵית וִידִיעְתָא לְמַאן דְמִתְבַּיַּין זְלִילָא : ה אִיזִיל בְּאוּרְחָא אַחֲרִיתָא מִן קֳדָם סַכְלָא דְלֵית בְּשִׂפְוָתֵיהּ יְדִיעְתָא :

א בְּפִי־אֱוִיל חֹטֶר גַּאֲוָה וְשִׂפְתֵי חֲכָמִים תִּשְׁמוּרֵם : ב בְּאֵין אֲלָפִים אֵבוּס בָּר וְרָב־תְּבוּאוֹת בְּכֹחַ שׁוֹר : ג עֵד אֱמוּנִים לֹא יְכַזֵּב וְיָפִיחַ כְּזָבִים עֵד שָׁקֶר : ד בִּקֶּשׁ־לֵץ חָכְמָה וָאָיִן וְדַעַת לְנָבוֹן נָקָל : ה לֵךְ מִנֶּגֶד לְאִישׁ כְּסִיל וּבַל־יָדַעְתָּ שִׂפְתֵי־דָעַת :

רש״י

(א) חוטר. מקל : תשמורם. תשמור את החכמים : (ב) באין אלפים. באין שוורים : אבוס בר. האבוס ריקם כלומר במקום שאין ת״ח אין הוראה : (ג) ויפיח כזבים. ומדבר כזבים : (ד) בקש לץ חכמה. כשהוא צריך לה ואינה מוצאה בלבו : (ה) לך מנגד לאיש כסיל. אם תתחבר אצלו סוף שלא תדע חכמה :

מצודת דוד

(א) חוטר גאוה. גאוה זקופה כמקל : תשמורם. מלדבר גאוה : (ב) באין אלפים. בהעדר הבקר יהיה אוצר התבוא׳ ברור ונקי ר״ל במקום שאין ת״ח אין הורא׳ מצויה : ורב. הרבה תבואות באה ע״י כח השור כי יחרוש בשדה ר״ל המקבל עליו עול תורה כשור לעול ימצא על ידו תורה הרבה : (ג) עד אמונים. העד אשר יתמיד לדבר אמונה בודאי לא יכזב בדבר העדות אבל הרגיל לדבר כזבים ואם המה בדברים של מה בכך מ״מ הואיל ורגיל בכך יעיד ג״כ שקר ויש לחקור הרבה בדבריו : (ד) ואין. לא ימצא בלבו חכמה כי השמן לבו אבל לנבון נקל למצוא דעת כי הורגל בה : (ה) לך מנגד. לך ממרחק לכסיל : ובל ידעת. או בל תדע שפתי דעת כאומר או הרחק ממנו או סוף להיות כמוהו :

פירוש ע״ט

(א) בְּפִי אֱוִיל חוֹטֶר גַּאֲוָה דער מענטש וואס איז אנאר איז דיא גרויסקייט זיינע איינגיוואָרצילט אין זיין מויל, וואס ער רעט איז מיט גרויסקייט וְשִׂפְתֵי חֲכָמִים תִּשְׁמוּרֵם אָבער דיא חכמים היטען זייערע לעפצין זייא זאלין ניט ריידין מיט גרויס־קייט : (ב) בְּאֵין אֲלָפִים אֵבוּס בָּר עס איז אמת דער מענטש וואס האט קיין אָקסין בלייבט די תבואה אין דיא קארעטע, ווייל ער האט קיין אָקסין זאלין עסין דיא תבואה וְרָב תְּבוּאוֹת בְּכֹחַ שׁוֹר די פיל תבואה קומט אָבער פון דעם כח וואס דער אָקס אַרבעט אין פעלד, אונ אַז ער האט קיין אָקסין וועט ער ניט האבין תבואה : (ג) עֵד אֱמוּנִים לֹא יְכַזֵּב דער מענטש וואס רעט שטענדיג אמת אַז ער איז אמאהל אַעדות וועט ער קיין ליגען זאגין וְיָפִיחַ כְּזָבִים עֵד שָׁקֶר אונ דער מענטש וואס איז געוואוהנט צו זאגין ליגען אפילו ער איז אַעדות וועט ער אויך זאגין ליגען : (ד) בִּקֶּשׁ לֵץ חָכְמָה וָאָיִן דער מענטש וואס לאכט פון הורה אונ פון אַלע חכמים, זאגט ער, איך האב געזוכט צו געפונען חכמה אין דיא הורה, אונ עס איז אין איר קיין חכמה צו געפונען וְדַעַת לְנָבוֹן נָקָל אָבער דעם פאר־שטענדיגען מענטש איז גרינג צו געפונען וויסענ־שאפט אין דיא תורה : (ה) לֵךְ מִנֶּגֶד לְאִישׁ כְּסִיל אויב דו גייסט אין גאס אונ זעהסט פון ווייטין אנאר גייט, זאלסטו דיך דערווייטערין פון אים וּבַל יָדַעְתָּ שִׂפְתֵי דָעַת אונ אפילו דער מענטש איז קיין נאר נאר דו ווייסט זיינע רייד זענען ניט קלוג, זאלסטו דיך אויך דערווייטערין פון אים :

ברטנורא

פרק טו **א האשה. שלום בינו לבינה**. שאם היתה קטטה בינו לבינה דילמא מחמת שנאה מכוונה לאסור עצמה עליו: **ושלום בעולם**. שאם היה שעת הרוס דילמא כשראתה שהיה זמן הרבה ולא חזר אמר' ודאי לסטים הרגוהו א"נ ראתה אותו מוכה במלחמה וסברה ודאי ימות אבל כששלום בעולם אי לא חזיתיה דמית ודאי חיישא לקלקולת' שמא יבא לאחר שתנשא ותהא מקולקלת: **ר' יהודה אומר כו'**. ולית הלכתא כוותיה: **א"ל**. לר"י פקחת תנשא שוטה לא תנשא (א) אלא אחת זו ואחת זו תנשא: **ב בבאה מן הקציר וכמעשה שהיה**. שהלכו בני אדם לקציר חטין ונשכו נחש לאחד מהם ומת ובאה והודיעה בב"ד ושלחו ומצאו כדבריה ולא התירו הכמים אלא דוגמתו שיהא הדבר קרוב אבל ממדינת הים (ב) אינה נאמנת: **אלא בהווה.**

כלי אמצעי דת"ת דמלכות דיליה צבאות

פרק טו א האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים. [א] שלום בינו לבינה ושלום בעולם. ובאתה ואמרה מת בעלי. [ב] תנשא. מת בעלי תתיבם. שלום בינו לבינה. ומלחמה בעולם. [ג] קטטה בינו לבינה. ושלום בעולם. ובאתה ואמרה מת בעלי אינה נאמנת. ר' יהודה אומר לעולם אינה נאמנת. אלא א"כ באתה בוכה ובגדיה קרועין. [ד] אמרו לו אחת זו ואחת זו תנשא: ב בית הלל אומרים לא שמענו אלא בבאה מן הקציר בלבד ובאותה המדינה וכמעשה שהיה אמרו להן בית שמאי אחת הבאה מן הקציר ואחת הבאה מן הזתים ואחת הבאה מן הבציר ואחת הבאה ממדינה למדינה. לא דברו חכמים בקציר אלא בהווה.

עיקר תוי"ט

[א] שלום כו'. בגמרא תנא שלום כו' משום סיפא קטטה בינו לבינה. מלחמה בעולם ופי' התוס' דסתמא דמלתא הכי הוא דשלו' בינו לבינה ושלום בעולם וז"ל הה"מ פי' שאין אנו צריכין לידע בבירור שיש שלום בינו לבינה ושיש שלום בעולם אלא שסתמא דמילתא הכי הוא: [ב] תנשא. כמ"ש הרפ"י בטעם שתנשא על פי עד אחד: [ג] קטטה כו'. מפרשים בגמרא כאומרת לבעלה גרשתני בפני פלוני ופלוני ואמרו להד"מ: [ד] אמרו לו. אין להקשות היינו ת"ק דהא מעיקרא לא פירש אי מיירי אפי' בלא בוכה והכא מפרש ליה תו': (א) בגמרא וז"ל דה"פ פקחת יודעת שיש לבא לב"ד באמיתת דברים ולכך תתחכ' לאמת את דבריה ותבא בבכי וקריעת בגדים אבל השוטה אע"פ שתבכה על מיתת בעלה כי רע לה מ"מ כבואה לב"ד אינה נותנת לב לאמת דבריה ע"י בכיה: (ב) רש"י. ומשמע דלא קפידי כ"כ אלא שיהיה ממקום קרוב. והתו' הביאו ירו' למה קציר. ומשני

פרק טו **א** הָאִשָּׁה שֶׁהָלְכָה הִיא וּבַעְלָהּ לִמְדִינַת הַיָּם

אַ אִשָּׁה וואס זיא מיט איר מאן זענען גיגאנגען אין די מדינות פון ים שָׁלוֹם בֵּינוֹ לְבֵינָהּ **עס איז גיוועזן שלום ביי דעם מאן אונ זיין ווייב** וְשָׁלוֹם בָּעוֹלָם **אונ עס איז גיוועזן שלום אויף דער וועלט** וּבָאתָה וְאָמְרָה מֵת בַּעְלִי **אונ זיא איז גיקומען אונ האט גיזאגט מיין מאן איז גישטארבין** תִּנָּשֵׂא **מעג זיא חתונה האבין אויב זיא האט קינדער פון איר מאן אונ אפילו דער מאן האט קיין קינדער נאר ער האט גיט ברידער מעג זיא חתונה האבין** מֵת בַּעְלִי **אויב דיא אשה זאגט מיין מאן איז גישטארבין אונ דער מאן האט קיין קינדער אונ ער האט ברידער** תִּתְיַבֵּם **מעג איר מאנס ברידער איר מיבם זיין** שָׁלוֹם בֵּינוֹ לְבֵינָהּ **עס איז גיוועזן שלום ביי דעם מאן אונ זיין ווייב** וּמִלְחָמָה בָּעוֹלָם **אונ אויף דער וועלט איז גיוועזן מלחמות, אדער** קְטָטָה בֵּינוֹ לְבֵינָהּ וְשָׁלוֹם בָּעוֹלָם **עס איז גיוועזן קריג בייא דעם מאן מיט זיין ווייב אונ אויף דער וועלט איז גיוועזן שלום** וּבָאתָה וְאָמְרָה מֵת בַּעְלִי **אונ זיא איז גיקומען אונ האט גיזאגט מיין מאן איז גישטארבין** אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת **איז זיא ניט בגלויבט** רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר **רבי יהודה זאגט** לְעוֹלָם אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת **אַ אשה איז קיין מאהל בגלויבט צו זאגין איר מאן איז גישטארבין** אֶלָּא אִם כֵּן בָּאתָה בוֹכָה וּבְגָדֶיהָ קְרוּעִין **נאר סיידין זיא איז גיקומען וויינענדיג אונ אירע קליידער זענען גיוועזן צוריסען** אָמְרוּ לוֹ **האבין די חכמים גיזאגט צו רבי יהודה** אַחַת זוֹ וְאַחַת זוֹ תִּנָּשֵׂא **סאיי זיא קומט וויינענדיג אונ סאיי זיא וויינט ניט איז זיא אלץ בגלויבט צו זאגין איר מאן איז גישטארבין אונ זיא מעג נעמען אמאן:** **ב** בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים **בית הלל** **זאגין** לֹא שָׁמַעְנוּ **מיר האבין ניט גיהערט אז אַ אשה זאגט איר מאן איז גישטארבין זאל זיא מעגין נעמען אמאן** אֶלָּא בְּבָאָה מִן הַקָּצִיר **נאר אז זיא קומט פון שניט (ווא מען שניידט די תבואה)** וּבְאוֹתָהּ מְדִינָה **אונ אין דער מדינה** וּכְמַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה **אונ אזוי ווי עס האט גיטראפין מענטשין זענען גיגאנגען שניידין ווייץ האט אשלאנג אבים גיטאהן איינעם פון זייא אונ ער איז גישטארבין, איז דיא ווייב געקומען אונ האט דאס דער ציילט צו בית דין האט בית דין גישיקט זעהן אויב עס איז אמת וויא זיא דער ציילט, אונ עס איז גיוועזן ריכטיג וויא זיא האט גיזאגט, האבין די חכמים גיזאגט אויב עס וועט נאך אמאהל אזוי טרעפין וויא איצט האט גיטראפין אז א אשה וועט קומען פון נאהנט אונ וועט זאגין דער מאן איז גישטארבין איז זיא בגלויבט, אבער אז זי קומט פון אווייטע מדינה אונ זאגט דער מאן איז גישטארבין איז זיא ניט בגלויבט** אָמְרוּ לָהֶן בֵּית שַׁמַּאי **האבין בית שמאי גיזאגט צו בית הלל** אַחַת הַבָּאָה מִן הַקָּצִיר **סאיי זיא קומט פון שניט פון די תבואה שניידין** וְאַחַת הַבָּאָה מִן הַזֵּיתִים **אונ סאיי זיא קומט פון דיא איילבירען שניידין** וְאַחַת הַבָּאָה מִן הַבָּצִיר **אונ סאיר זיא קומט פון די ווינטרויבען שניידין** וְאַחַת הַבָּאָה מִמְּדִינָה לִמְדִינָה **אונ סיי זיא קומט פון איין מדינה אין דער אנדערע מדינה אונ זאגט דער מאן איז גישטארבין איז זיא בגלויבט** לֹא דִבְּרוּ חֲכָמִים בַּקָּצִיר אֶלָּא בַּהֹוֶה **נאר וואס דיא חכמים האבין גיזאגט אז זיא קומט פון דיא תבואה שניידין אונ זאגט דער מאן איז גישטארבין איז זיא בגלויבט. דאס איז נאר ווייל דיא מעשה איז אזוי גיוועזן, עס האט אזוי גיטראפין, אבער אפילו זיא קומט**

חזרו בית הלל להורות כדברי ב"ש: ג בית שמאי אומרים תנשא ותטול כתובתה וב"ה אומרים תנשא ולא תטול כתובתה. אמרו להן ב"ש ההרתם ערוה חמורה לא תתירו את הממון הקל. אמרו להן ב"ה מצינו שאין האחים נכנסים לנחלה על פיה. א"ל ב"ש והלא מספר כתובתה נלמוד. שהוא כותב לה שאם תנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי. וחזרו ב"ה להורות כדברי בית שמאי: ד הכל נאמנין להעידה. חוץ מחמותה ובת חמותה. וצרתה. ויבמתה. ובת בעלה מה בין גט למיתה. שהכתב מוכיח.

מעשה שהיה כך היה והוא הדין לשאר מקומות: ג שאין האחים נכנסים. לנחלת בעלה דרחמנא אמר (דברים י"ז) על פי שנים עדים וגבי ממונא דידה הוא דאקילו רבנן משום עגונא: מספר כתובתה. מנוסח הכתוב בשטר כתובה כשהכניסו לאחר והרי היא נשאת. וא"כ תטול כתובתה: ד חוץ מחמותה. טעמא דכולהו מפני ששונאות אותה ומתכוונות לקלקלה חמותה שונאתה שאומרת כלתה זאת תאכל כל עמלי. בת חמותה אומר זאת תירש כל עמל אבי (ג) ואמי. יבמתה יראה שמא סופה להיות צרתה (ד) בת בעלה אומרת זאת באה בנכסים אמי ותאכל כל עמלה: מה בין גט למיתה. דאמרי' אף הנשים שאין נאמנות לומר מת בעלה נאמנות להביא גיטה: שהכתב מוכיח. דסמכי' עיקרא על הגט ואף על גב דעלייהו נמי סמכינן שצריכו' לומר בפני נכתב ובפני נחתם:

דאונס' דשכיח הוא. משמע דכדוקא נקטי קציר וכדדמי ליה שהוא שכיח וכת"ח מפ' דהתוס' מפרשי דהירוס' אסיפא קאי וה"פ דמתני' דברו חכמים בהוה ורגיל ושכיח. וכ"ה קודם חזרה הוו ס"ל דוקא קציר וכמעשה שהיה ולא כדדמי ליה: (ג) לומר דל"ד בת לחמותה אלא ה"ה בת חמיה שאינה בת חמותה: (ד) וא"ת והלא כשמעיד' על יבמה שמת שמא ייבמנה בעלה ותהא צרתה לאחר. י"ל שאינה

פון אין אנדער ארט אוייטין איז זיא אויך בגלויבט צו זאגין דער מאן איז גישטארבין חזרו האבין זיך אומגעקערט בית הלל להורות צו פסקנן כדברי שמאי אזוי וויא בית שמאי: ג בית שמאי אומרים בית שמאי זאגין אז א אשה זאגט דער מאן איז גישטארבין תנשא ותטול כתובתה מעג זיא חתונה האבין און נעמט דיא כתובה פון ערשטין מאנס פארמעגין בית הלל אומרים תנשא בית הלל זאגין זיא מעג חתונה האבין ולא תטול כתובתה נאר דיא כתובה נעמט זיא ניט אמרו להן בית שמאי האבין בית שמאי גיזאגט צו בית הלל התרתם ערוה חמורה אז איר האט מתיר גיוועון עריות וא אשת איש זאל נעמען א מאן, ווייל איר גלויבט איר אז איר מאן איז גישטארבין לא תתירו זאלט איר ניט מתיר זיין את הממון זיא זאל נעמען דאס געלט פון דיא כתובה הקל וואס געלט איז גרינגער וויא דער איסור אשת איש אמרו להן בית הלל האבין בית הלל גיזאגט צו בית שמאי מצינו מיר געפונען אזוי אגלייכין שאין האחין נכנסים לנחלה על פיה דיא ברידער (דיא קינדער) ירשנן ניט זייער פאטער דורך איר וואס זיא זאגט דער מאן (זייער פאטער) איז גישטארבין וועהט מען דאך צו א מאן נעמען גלויבט מען איר אז דער מאן איז גישטארבין און צו געלט זאכין גלויבט מען איר ניט אז דער מאן איז גישטארבין אמרו להם בית שמאי האבין, בית שמאי גיזאגט צו בית הלל והלא מספר כתובה נלמוד פון דעם לשון וואס עס שטייט אין דער כתובה לערנען מיר אז מען דארף איר געבין די כתובה שהוא כותב לה וואורום דער מאן שרייבט איר אין ער כתובה שאם תנשאי לאחר אויב דו וועסט גינומען ווערין צו איין אנדערין מאן תטלי מה שכתוב ליכי זאלסטו נעמען וואס איך האב דיר געשריבען אין די כתובה, דריבער מוז מען איר געבין די כתובה ווייל זיא נעמט א מאן וחזרו האבין זיך אומגיקערט בית הלל להורות כדברי בית שמאי צו פסקנן אזוי וויא בית שמאי: ד הכל נאמנים להעידה אלע זענען בגלויבט עדות צו זאגין צו א אשה אז דער מאן איז גישטארבין און זיא זאל מעגין נעמען איין אנדער מאן חוץ מחמותה נאר אשוויגער איז ניט בגלויבט צו זאגין אז דער זוהן איז גישטארבין די שנור זאל נעמען איין אנדערין מאן ובת חמותה און דער שוויגערם א טאכטער איז אויך ניט בגלויבט צו זאגין אז איר ברודער איז גישטארבין די שוועגערין זאל נעמען איין אנדער מאן וצרתה און דיא אנדערע ווייב דעם מאנס ודהיינו דער מאן האט גיהאט צוויי ווייבער און איינע זאגט דער מאן איז גישטארבין טאר ניט דיא אנדערע נעמען א מאן דורך אירע עדות) ויבמתה און איר שוועגערין דעם מאנס ברודערס ווייב איז ניט בגלויבט צו זאגין אז איר מאנס ברודער איז גישטארבין דהיינו ראובן און שמעון צוויא ברודער איז שמעון'ס ווייב ניט בגלויבט צו זאגין אז ראובן איז גישטארבין דיא שוועגערין ראובן'ס ווייב זאל נעמען איין אנדער מאן ובת בעלה און דעם מאנס טאכטער פון איין אנדער ווייב איז ניט בגלויבט צו זאגין אז דער פאטער איז גישטארבין דיא שטיפמוטער זאל מעגין נעמען איין אנדער מאן, ווייל בייא די אלע ווייבער קען זיין אז זיי זענען דיא אשה שונאים דרום זאגין זייא איר אז דער מאן איז גישטארבין און זיא זאל נעמען איין אנדער מאן דער נאך אז דער מאן וועט קומען וועט ער איר מוזין גטין און פון דעם אנדערין מאן וועט זיא אויך מוזין נעמען גט, אבער דיא פינף ווייבער אז זיי ברייננען א גט און זאגין דער מאן האט איר געשיקט א גט זענען זיי בגלויבט מה בין גט למיתה וואס איז דער חילוק צווישען גט און מיתה, פאר וואס אויף א גט זענען זייא בגלויבט און אויף מיתה זענען זייא ניט בגלויבט שהכתב מוכיח דער געשריפט פון גט

עד אחד אומר מת ונשאת. לאו דוקא נשאת אלא התירוה להנשא (ה) אף ע"פ שלא נשאת ואח"כ בא עד אחד ואמר לא מת: לא תצא. מהתירה הראשון:
עד אחד אומר מת ושנים אומרים לא מת. כגון שהם פסולי עדות (ו) ואשמועינן הואיל והאמינה תורה עד א' אין כאן תורת עדות וכי היכי דחד חשיב פסולי עדות נמי חשיבי הילכך הלך אחר רוב דעות בין כשרים (ז) בין פסולים: **שנים אומרים מת ואחד אומר לא מת וכו'.** הא קמ"ל דאזלינן אחר רוב דעות בפסולי עדות בין לקולא (ח) ובין לחומרא: **ה אחת אומרת מת.** שתי צרות הבאות ממדינת הים אחת אומרת מת בעלי ואחת אומרת לא מת: **ר"מ אומר הואיל ומכחישות כו'.** ולית הלכתא כותיה: **ו היתה בת ישראל לכהן.** אם היתה צרתה בת ישראל לכהן: **תאכל בתרומה.** בחזק' שבעלה קיים

עד אומר מת ונשאת. ובא אחד ואמר לא מת הרי זו לא תצא. עד אומר מת. ושנים אומרים לא מת. אף על פי [ה] שנשאת תצא. שנים אומרים מת. ועד אומר לא מת. אע"פ שלא נשאת תנשא: ה אחת אומרת מת. ואחת אומרת לא מת. זו שאומרת מת תנשא ותטול כתובתה וזו שאומרת לא מת [ו] לא תנשא ולא תטול כתובתה. אחת אומרת מת ואחת אומרת נהרג [ז] רבי מאיר אומר הואיל ומכחישות זו את זו הרי אלו לא ינשאו. רבי יהודה ור"ש אומרים הואיל וזו וזו מודות שאינו קיים הרי אלו ינשאו. עד אומר מת ועד אומר לא מת. אשה אומרת מת [ח] ואשה אומרת לא מת. הרי זו [ט] לא תנשא: ו האשה שהלכו היא ובעלה למדה"י ובאה ואמרה מת בעלי תנשא ותטול כתובתה. וצרתה אסורה. היתה בת ישראל לכהן. תאכל בתרומה.

חוששת בכך כיון שיודעת שבעל' חי ויחזור ולבסוף יקלקלנה. תו': (ה) דכ"מ שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים ואין דבריו של א' במקום שנים גמרא ומ"מ התירוה כעינן דאל"ה כיון שעדיין לא שניכנא עליה לא חשבינן ליה כתרי וכפרש"י: (ו) דאל"ה פשיטא דאין דבריו של א' במקום שנים. **ועוד דאוקי תרי להדי תרי אלא מיירי** כפסולי עדות. וכין עד שבא הראשון וכין הב' הבאים אחר שהתירוה כולם פסולים אשמעי' הואיל והאמינה תורה כו': (ז) בחנם נקטה אבל עד כשר הבא בתחלה והתירוה ואח"כ באו הפסולים לא תנא דשתי נשים כאיש אחד כפלגא ופלגא דמי כדאיתא בגמרא ותוי"ט: [ה] שנשאת. כיון שנשאת ועכד' אסורה אע"פ שלא נבעלה תלא. כ"מ: (ח) גמרא וכתב הרא"ש דאפילו שלא התירוה עדיין לינשא תנשא: [ו] לא תנשא. פשיטא כו'. הא קמ"ל דמ"ד כיון דאתאי ומערע' גליא דעתה דנלעורי לצרה קא עבדה. ותמות נפשה עם פלשתים כו' הלכך אם חזרה בה ונתנה אמתלא לדבריה אפילו היא תשתרי ולא אמרינן לעיל דאין צרה מעידה לחברת' אלא כי שתק' השני' קמ"ל

גמרא: [ז] ר"מ אומר כו'. וקאמרינן בגמרא דר"מ פליג כמי בריתא ומשום דה"א דסיפא מודה נקט פלוגתייהו בסיפא תו': [ח] ואשה. ואפי' צרתה כמשמע וסתמא כר"מ. גמרא. ואשה. אבל עד פסול ועד כשר אע"ג דבכת אחת כי היכי דהורע כח ב' נשים לגבי עד כשר כדלעיל ה"נ הורע כח אשה א' לגבי עד כשר. דאל"ה לתני רבותא עד אומר מת ואשה אומרת לא מת. הר"מ. אבל בירו' אמרו תני דבי רבי כן ויש פוסקים כוותי': [ט] לא תנשא. ומדלא קתני ואם נשאת תצא כדקתני לעיל

[ווייזט אז עס איז אֶמֶת אַז ער האָט איר גֶגֶט עֵד אוֹמֵר מֵת איין עֵדוּת זאָגט אויף איינעם [והיינו אויף ראובן] ער איז געשטאָרבּין וְנִשֵּׂאת און מען האָט מַתִּיר גיוועזן ראובן'ס ווייב זיא זאָל נעמען אַמאַן און זיא האָט נאָך אֲפִילוּ קיין מאַן גענומען וּבָא אַחֵר וְאָמַר לֹא מֵת איז געקומען איין אַנדער עֵדוּת און זאָגט ראובן איז ניט געשטאָרבּין הֲרֵי זוֹ לֹא תֵצֵא זאָל דיא אִשָּׁה ניט אַרויס גיין פון איר ערשטין הֶיתֵּר נאָר זיא מעג נעמען אַמאַן עֵד אוֹמֵר מֵת איין עֵדוּת זאָגט ראובן איז געשטאָרבּין וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים לֹא מֵת און צוויי עֵדוּת זאָגין ער איז ניט געשטאָרבּין [אֲפִילוּ די עֵדוּת זענען פְּסוּלָה] אַף עַל פִּי שֶׁנִּשֵּׂאת תֵּצֵא אֲפִילוּ זיא האָט שוין גענומען איין אַנדער מאַן זאָל זיא אַרויס גיין פון אַנדערין מאַן שְׁנַיִם אוֹמְרִים מֵת צוויי עֵדוּת זאָגין ראובן איז געשטאָרבּין [אֲפִילוּ זיי זענען פְּסוּלָה] וְעֵד אוֹמֵר לֹא מֵת און איין עֵדוּת זאָגט ער איז ניט געשטאָרבּין אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשֵּׂאת אֲפִילוּ זיא האָט נאָך ניט חַתוּנָה געהאַט ביז דער איין עֵדוּת איז געקומען פון דעסטוועגין תִּנָּשֵׂא מעג זיא חַתוּנָה האָבּין מיט איין אַנדער מאַן: ה אַחַת אוֹמֶרֶת מֵת צוויי ווייבער פון איין מאַן קומען פון מְדִינַת הַיָּם איינע זאָגט דער מאַן איז געשטאָרבּין וְאַחַת אוֹמֶרֶת לֹא מֵת און איינע זאָגט ער איז ניט געשטאָרבּין זוֹ שֶׁאוֹמֶרֶת מֵת די אִשָּׁה וואָס זאָגט ער איז געשטאָרבּין תִּנָּשֵׂא וְתִטּוֹל כְּתוּבָּה מעג זיא חַתוּנָה האָבּין און זיא נעמט דיא כְּתוּבָּה וְזוֹ שֶׁאוֹמֶרֶת לֹא מֵת און דיא אִשָּׁה וואָס זאָגט ער איז ניט געשטאָרבּין לֹא תִנָּשֵׂא וְלֹא תִטּוֹל כְּתוּבָּתָהּ טאָר זיא ניט חַתוּנָה האָבּין און נעמט ניט דיא כְּתוּבָּה אַחַת אוֹמֶרֶת מֵת איינע זאָגט דער מאַן איז געשטאָרבּין וְאַחַת אוֹמֶרֶת נֶהֱרַג און איינע זאָגט ער איז געהַרְגֶעט געוואָרין רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר רבי מאיר זאָגט הוֹאִיל וּמַכְחִישׁוֹת זוֹ אֶת זוֹ ווייל איינע לייקנט אָפּ וואָס די אַנדערע זאָגט הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יִנָּשְׂאוּ טאָרין בּיידע ניט חַתוּנָה האָבּין רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים רבי יהודה און רבי שמעון זאָגין הוֹאִיל וְזוֹ וְזוֹ מוֹדוֹת שֶׁאֵין קַיָּם ווייל בּיידע ווייבער זענען מוֹדֶה אַז דער מאַן לעבּט ניט יִנָּשְׂאוּ מעגין זייא בּיידע חַתוּנָה האָבּין עֵד אוֹמֵר מֵת איין עֵדוּת זאָגט ער איז געשטאָרבּין וְעֵד אוֹמֵר לֹא מֵת און איין עֵדוּת זאָגט ער איז ניט געשטאָרבּין אִשָּׁה אוֹמֶרֶת מֵת איין אִשָּׁה זאָגט ער איז געשטאָרבּין וְאִשָּׁה אוֹמֶרֶת לֹא מֵת און איין אִשָּׁה זאָגט ער איז ניט געשטאָרבּין הֲרֵי זוֹ לֹא תִנָּשֵׂא טאָר זיא ניט חַתוּנָה האָבּין: ו הָאִשָּׁה שֶׁהָלְכָה הִיא וּבַעְלָהּ לִמְדִינַת הַיָּם אַ אִשָּׁה וואָס זיא מיט איר מאַן זענען געגאַנגען אין מְדִינַת הַיָּם וּבָאָה וְאָמְרָה מֵת בַּעֲלִי און זיא איז געקומען און האָט גיזאָגט מיין מאַן איז געשטאָרבּין תִּנָּשֵׂא וְתִטּוֹל כְּתוּבָּתָהּ מעג זיא חַתוּנָה האָבּין און נעמען די כְּתוּבָּה וְצָרָתָהּ אֲסוּרָה און די אַנדערע ווייב [אויב ער האָט געהאַט צוויי ווייבער] טאָר ניט נעמען אַמאַן און זיא נעמט ניט דיא כְּתוּבָּה הָיְתָה בַּת יִשְׂרָאֵל לְכֹהֵן תֹּאכַל בתרומה

אע"פ שנשאת תלא דקדק הר"מ שאם נשאת לאותו שאמר מת לא תלא: (ט) דכמו דחמות' אינה מעידה לכלה וטעמא שסונאה ה"נ כלה שונאה לחמות' דכמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם גמרא: (י) משום דאמרינן לא בעלה מיית לא חמיה מיית יהא דקאמר' הכי לקלקולא לחמותה היא דקא מכוונה סברא לבתר שעתא כשישוב בעלי ובעלה תדחה לחרפות ולא תיתו לטרדן זליטר' לאשמעי' לרה וחמות' כו' כדאיתא בגמרא: [י] קדש כו'. גזל. אוקימנא בגמרא דוקא קידש בביאה דאסורה דרבנן עבד בהא סבר ר' מאיר דקנסוהו רבנן אבל קידש שלא בביאה מודה וגזל נמי דוקא הואיל ואסורה עבד אבל לקח מקח מודה ותנ' קידש לפודיעך כחו דר' עקיבא כו' וגזל להודיעך כחו דר"ט דאע"ג דאיסורא דאורייתא עבד לא קנס: [יא] ומסתלק. לאו דוקא ביניהן דשקלי להו כולהו ואזלי ולדידן מספקא לן למי הוא הכתוב' והוי כספק היזוק דלא יטול אלא יניח

ד"ר טרפון. רבי עקיבא אומר אין זו דרך מוציאתה מידי עבירה. עד שתהא אסורה לינשא. ואסורה מלאכול בתרומה: ז אמרה מת בעלי ואח"כ מת חמי. תנשא ותטול כתובתה. וחמותה אסורה. היתה בת ישראל לכהן תאכל בתרומה. ד"ר טרפון. רבי עקיבא אומר אין זו דרך מוציאתה מידי עבירה עד שתהא אסורה לינשא ואסורה לאכול בתרומה. קידש אחת מחמש נשים ואינו יודע איזו [י] קידש כל אחת אומרת אותי קידש. נותן גט לכל אחת ואחת ומניח כתובה ביניהן ומסתלק. ד"ר טרפון. ר' עקיבא אומר אין זו דרך מוציאתו מידי עבירה. עד שיתן גט וכתובה לכל אחת ואחת. גזל אחד מחמשה ואינו יודע מאיזה גזל. כל אחד אומר אותי גזל. מניח גזלה ביניהן [יא] ומסתלק. ד"ר טרפון. ר"ע אומר אין זו דרך מוציאתו מידי עבירה עד שישלם גזלה לכל אחד ואחד: ח האשה שהלכה היא ובעלה למדה"י ובנה עמהם. ובאה ואמרה מת בעלי. ואח"כ מת בני. נאמנת.

והיכ' חיששת לעדות לרתה שהואיל ואינה נאמנת להשיאה אינה נאמנת לפסלה. וכן הלכה: ז אמרה מת בעלי ואחר כך מת חמי חמותה אסורה. שאין כלה מעידה על המותה (ט) ואע"ג דאמרה ברישא מת בעלי דתו אינה כלתה והויא נכרית אפילו הכי לא מהימנא (י): היתה בת ישראל לכהן תאכל בתרומה. וכהאי נמי הלכה כר' טרפון אבל בקידש אחת מחמש נשים ואינו יודע איזה מהן קידש וכן גזל אחד מחמשה ואינו יודע איזה מהן גזל בתרוויהו הלכה כרבי עקיבא: ח מת בעלי ואח"כ מת בני נאמנת. הואיל והיה לה בן ולא היתה בחזק' זקוק' ליבם כשיצא' השתא נמי כי אמרה מת בעלי ואחר כך מת בני שאין כה זיקת יבם מהימנא אבל כי אמרה מת בני ואח"כ מת בעלי ורוצת להתיכס לא

בתרומה אויב דיא אנדערע ווייב איז געוועזן אטאכטער פון אישראל אונ דער מאן איז געוועזן אכהן מעג זיא עסין תרומה אין דער חזקה אז דער מאן לעבט דברי רבי טרפון אזוי זאגט רבי טרפון רבי עקיבא אומר רבי עקיבא זאגט אין זו דרך מוציאתה מידי עבירה ניט דער וועג וועט איר אויס ציהען פון איין עבירה עד שתהא אסורה לינשא ביז זיא זאל זיין אסור צו נעמען איין אנדער מאן טאמער לעבט דער מאן ואסורה מלאכול בתרומה אונ זיא טאר ניט עסין תרומה טאמער איז דער מאן גישטארבין: ז אמרה מת בעלי ואחר כך מת חמי א אשה האט גיזאגט מיין מאן איז גישטארבין, נאכדעם איז מיין שווער אויך גישטארבין תנשא ותטול כתובתה זיא מעג נעמען אמאן אונ נעמט די כתובה אויך וחמותה אסורה אונ דיא שוויגער טאר ניט נעמען אמאן ווייל אשנור איז ניט בעגלויבט עדות זאגין צו אשוויגער אז איר מאן איז גישטארבין היתה בת ישראל לכהן אז די שוויגער איז געוועזן אטאכטער פון אישראל אונ דער מאן איז געוועזן אכהן תאכל בתרומה מעג זיא עסין תרומה אין דער חזקה אז איר מאן לעבט דברי רבי טרפון אזוי זאגט רבי טרפון רבי עקיבא אומר רבי עקיבא זאגט אין זו דרך מוציאתה מידי עבירה ניט דער וועג וועט איר אויס ציהען פון די עבירה עד שתהא אסורה לינשא ואסורה לאכול בתרומה ביז זיא זאל זיין אסור צו נעמען איין אנדער מאן טאמער לעבט דער מאן אונ זיא טאר ניט עסין תרומה טאמער איז ער גישטארבין קידש אחת מחמש נשים ער האט מקדש גיוועזן איין אשה פון פינף ווייבער ואינו יודע איזה קידש אונ ער

ווייס ניט וועלכע אשה ער האט מקדש גיוועזן אויף פינף ווייבער איז אים אספק וועלכע פון זייא ער האט מקדש גיוועזן כל אחת אומרת אותי קידש יעדערע אשה זאגט מיך האט ער מקדש גיוועזן נותן גט לכל אחת ואחת גיט ער אגט צו יעדערע אשה באזונדער ומניח כתובה ביניהן ומסתלק אונ ער לייגט די כתובה צווישען זיי אונ ער ווערט פטור דברי רבי טרפון אזוי זאגט רבי טרפון רבי עקיבא אומר רבי עקיבא זאגט אין זו דרך מוציאתו מידי עבירה ניט דער וועג וועט אים אויס ציהען פון דיא עבירה עד שיתן גט וכתובה לכל אחת ואחת ביז ער וועט געבין גט אונ כתובה צו יעדערע אשה באזונדער גזל אחד מהם ער האט געגזלת ביי איינעם פון פינף מענטשין ואין יודע מאיזה גזל אונ ער ווייס ניט ביי וועלכין פון די פינף מענטשין ער האט געגזלת כל אחד אומר אותי גזל יעדער זאגט מיך האט ער געגזלת מניח גזלה ביניהן ומסתלק לייגט ער דיא גזלה צווישען זייא אונ ער ווערט פטור דברי רבי טרפון אזוי זאגט רבי טרפון רבי עקיבא אומר רבי עקיבא זאגט אין זו דרך מוציאתו מידי עבירה ניט דער וועג וועט אים אויס ציהען פון דיא עבירה עד שישלם גזלה לכל אחד ואחד ביז ער וועט בצאהלין די גזלה צו יעדען באזונדער: ח האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים א אשה איז געגאנגען מיט איר מאן אין מדינת הים ובנה עמהם אונ זייער זוהן איז געגאנגען מיט זיי ובאה ואמרה מת בעלי ואחר כך מת בני אונ זיא איז געקומען אונ האט גיזאגט מיין מאן איז גישטארבין נאכדעם איז גישטארבין מיין זוהן נאמנת איז זיא בעגלויבט אונ דארף ניט יבום

אונ

מת בני ואח"כ מת בעלי [יב] אינה נאמנת. וחוששי' לדבריה [יג] וחילצת ולא מתיבמת: ט ניתן לי בן במדינת הים ואמרה מת בני ואח"כ מת בעלי. נאמנת. מת בעלי. ואח"כ מת בני. אינה נאמנת. וחוששים לדבריה וחולצת ולא מתיבמת: י ניתן לי יבם במדה"י, אמרה מת בעלי ואח"כ מת יבמי. יבמי ואח"כ בעלי נאמנת. הלכה היא ובעלה ויבמה למדה"י. אמרה מת בעלי. ואח"ב מת יבמי. יבמי ואח"כ בעלי. אינה נאמנת. [יד] שאין האשה נאמנת לומר מת יבמי שתנשא, ולא מתה אחותי שתכנס לביתו. ואין האיש נאמן לומר מת אחי שייבם אשתו. ולא מתה אשתי שישא אחותה:

ברטנורא

מהימנא ואם באת להנש' לשוק חוששין לדבריה דשויתה לנפש' חתיכה דאיסורא לעלמא וחולצת ולא מתיבמת: ט ניתן לי בן במדינת הים. ומת בני ואח"כ מת בעלי דלא מפקא נפשה מחזק' קמייתא שאומר' עדיין היא צריכה ליבם: נאמנת. ומותר' להתיב': אינה נאמנת. להנשא לשוק בלא חליצ' דכי הימנוה רבנן לאש' גבי בעלה הימנוה משום דדייק' ומנסבא אבל לאפוקי נפשה מיבם לא הימנוה משום דזמנין דסניא לי' וחוששין לדבריה דאפק' נפשה מיבם וחולצת ולא מתיבמת: י ניתן לי יבם במדינת הים. שילדה חמותה במדינת הים והיא הלכה בחזקת שאין לה יבם: מת בעלי ואח"כ מת יבמי וכו'. דתרוייהו קא שריא נפשה לשוק: נאמנת. ומותרת לשוק בחזקתה הראשונה שהפה שאסר היא הפה שהתיר:

עיקר תוי"ט

עד שיתברר מי הם הבעלים גמרא: [יב] אינה נאמנת. ולא מהימנא כמגו דעדיין קיים דהא רוב נשים מתעברות ויולדות משום דאיכא מיעוט דמפילות וחזקה דקיימת ליבום כנגד הרוב: [יג] וחולצת. וכר"פ דלקמן בגמ' מוקמינן למתניתין בגרושה דפסולה לכהונה א"נ כאמרה אני והוא נחבאנו כמער' ואין איש עמנו לבוא ולהעיד דאם לא כן לא תחלוץ אלא תתעגן: [יד] שאין כו'. כדפי' הר"ב במשנה דלעיל ולא מתה אחותי כו' דלא מקלקלי' בהכי. הלכך לא דייקא ומנסבא וכ' הר"מ שלא האמינו עד אחד אלא משום התרת עגונה ע"כ ומטעמא דאיתתא דייק' היא:

און ניט חליצה ווייל זיא איז אוועק געגאנגען פון דאנען מיט אזוהן איז זיא געוועזן אין דער חזקה אז זיא דארף ניט יבום און ניט חליצה און איצט זאגט זיא אויך אז זיא דארף ניט חליצה און ניט יבום איז זיא בעגלויבט מת בני ואחר כך מת בעלי אבער אז זיא זאגט מיין זוהן איז געשטארבען נאכדעם איז געשטארבען מיין מאן אז זיא וויל איר מאנס ברודער זאל איר מיבם זיין אינה נאמנת איז זיא ניט בעגלויבט. און איר מאנס ברודער טאר ניט איר נעמען פאר אווייב ווייל זיא איז געוועזן אין דער חזקה אז זיא דארף ניט יבום בלייבט זיא אויף איר חזקה, נאר וחוששים לדבריה מען זארגט צו אירע רייד טאמער איז דאך אמת וויא זיא זאגט, דרום וחולצת ולא מתיבמת נעמט זיא חליצה און אן חליצה טאר זיא ניט נעמען אמאן און מיבם זיין טאר מען איר ניט: ט ניתן לי בן במדינת הים זיא איז אוועק געגאנגען פון דאנען מיט איר מאן אן אקינד און זיא זאגט אין מדינת הים איז מיר געבארין געווארין אזוהן ואמרה מת בני ואחר כך מת בעלי און זיא זאגט פריער איז מיין זוהן געשטארבען נאכדעם איז מיין מאן געשטארבען נאמנת איז זיא בעגלויבט מען זאל איר מיבם זיין, ווייל זיא איז אוועק געגאנגען פון דאנען אן אזוהן איז זיא דאך געוועזן אין דער חזקה מען זאל איר דארפין מיבם זיין איז זיא איצט אויך אין דער זעלביגער חזקה מת בעלי ואחר כך מת בני אז זיא זאגט מיין מאן איז פריער געשטארבען נאכדעם איז מיין זוהן געשטארבען דארף איך ניט יבום און חליצה אינה נאמנת איז זיא ניט בעגלויבט, ווייל אויס ציען פון די חזקה איז זיא ניט בגלויבט וחוששים לדבריה און מען זארגט צו אירע רייד טאמער איז אמת ווי זיא זאגט און מען טאר איר ניט מיבם זיין, נאר וחולצת ולא מתיבמת זיא נעמט חליצה און מיבם זיין טאר מען איר ניט: י ניתן לי יבם במדינת הים אאשה איז אוועק געגאנגען פון דאנען אן קינדער נאר איר מאן האט קיין ברודער געהאט, איז זיא אין דער חזקה אז זיא דארף ניט יבום און ניט חליצה, און איצט זאגט זיא אז אין מדינת הים האט איר שוויגער געבארין אזוהן דאס איז איר מאנס אברודער אמרה מת בעלי ואחר כך מת יבמי און זיא זאגט מיין מאן איז געשטארבען נאכדעם איז דער יבם געשטארבען, אדער זיא זאגט יבמי ואחר כך בעלי פריער איז דער יבם געשטארבען נאכדעם איז מיין מאן געשטארבען נאמנת איז זיא בעגלויבט הלכה היא ובעלה ויבמה למדינת הים אז אאשה מיט איר מאן מיט איר מאנס ברודער זענען געגאנגען אין מדינת הים אמרה מת בעלי ואחר כך מת יבמי און זיא זאגט פריער איז געשטארבען מיין מאן נאכדעם איז געשטארבען מיין שוואגער, אדער זיא זאגט יבמי ואחר כך בעלי פריער איז געשטארבען מיין שוואגער נאכדעם איז געשטארבען מיין מאן אינה נאמנת איז זיא ניט בעגלויבט שאין האשה נאמנת לומר מת יבמי שתנשא וואררום אאשה איז ניט בעגלויבט צו זאגין מיין שוואגער איז געשטארבען זיא זאל מעגין נעמען אמאן ולא און זיא איז ניט בעגלויבט צו זאגין מתה אחותי מיין שוועסטער איז געשטארבען שתכנס לביתו זיא זאל אריין קומען אין איר שוועסטערס מאנס שטוב איר שוואגער זאל איר נעמען פאר אווייב ואין האיש נאמן לומר אמענטש איז ניט בעגלויבט צו זאגין מת אחי מיין ברודער איז געשטארבען שייבם אשתו ער זאל מיבם זיין דעם ברודערס ווייב ולא און ער איז ניט בעגלויבט צו זאגין מתה אשתי מיין ווייב איז געשטארבען שישא אחותה ער זאל נעמען איר שוועסטער:

נענעתי לו ראשי. ועבר על גבי והלך לו: **ינענע להן ראשו.** ידחה מפני הסע' ולא יתגר' בהן:

הלכה ה' כלה כלי החיצון ת"ת דמלכות דכריתה השתפא

תניא אמר רבן גמליאל פעם אחת הייתי מהלך בספינה וראיתי ספינה אחת שנשברה והייתי מצטער על תלמיד חכם שבה ומנו רבי עקיבא. ובשעליתי ביבשה בא וישב ודן לפני בהלכה אמרת לו בני מי העלך אמר לי דף של ספינה נזדמן לי וכל גל וגל שבא עלי נענעתי לו ראשי מכאן אמרו חכמים אם יבואו רשעים על אדם ינענע להם ראשו אמרתי באותה שעה כמה גדולים דברי חכמים שאומרים מים שיש להם סוף מותרת ושאין להם סוף אסורה תניא אמר ר' עקיבא פעם אחת הייתי מהלך בספינה וראיתי ספינה אחת שנטרפה בים והייתי מצטער על ת"ח שבה ומנו רבי מאיר ובשעליתי למדינת קפוטקיא בא וישב ודן לפני בהלכה אמרתי לו בני מי העלך אמר לי גל טרדני לחבירו וחבירו לחבירו עד שהקאוני ליבשה אמרתי באותה שעה כמה גדולים דברי חכמים שאמרו מים שיש להם סוף אשתו מותרת

תניא אמר רבן גמליאל מיר האבין גילערונט רבן גמליאל זאגט פעם אחת הייתי מהלך בספינה אמאהל בין איך גיפארין מיט אשיף אויף דעם ים וראיתי ספינה אחת שנשברה אונ איך האב גיזעהן אשיף איז צובראכין גיווארין והייתי מצטער על תלמיד חכם שבה האב איך געהאט צער וועגין דעם תלמיד חכם וואס איז גיוועזן אין דיא שיף וואס ער וועט אויך דער טרונקען ווערין ומנו רבי עקיבא דער תלמיד חכם איז גיוועזן רבי עקיבא ובשעליתי ביבשה וועז איך בין ארויף גענאנגען אויף די טריקעניש. ווען איך בין שוין גיוועזן אין דערהיים בא וישב ודן לפני בהלכה איז רבי עקיבא געקומען פאר מיר אונ איז גיזעסין אונ גיקלערט אין אדין אמרתי לו בני מי העלך האב איך גיזאגט צו רבי עקיבא מיין זוהן ווער האט דיך ארויס גענומען פון ים אמר לי האט רבי עקיבא צו מיר גיזאגט דף של ספינה נזדמן לי עס האט זיך גיטראפין פאר מיר אברעט פון אשיף בין איך געשוואמען אויף דיא ברעט וכל גל וגל שבא עלי נענעתי לו ראשי יעדער וואל וואסער וואס איז געקומען אויף מיר האב איך איינגעבויגין דעם קאפ ביז דער וואל איז אריבער גענאנגען מכאן אמרו חכמים פון דאנען האבין דיא חכמים גיזאגט אם יבואו רשעים על האדם אויב רשעים קומען אויף אמענטש זייא זאלין אים טאהן שלעכטס ינענע להם ראשו זאל ער פאר זייא איינבייגין דעם קאפ ביז דיא צרות וועלין אריבער גיין אמרתי באותה שעה דאמאלס האב איך גיזאגט כמה גדולים דברי חכמים וויא גרויס זענען דיא רייד פון דיא חכמים שאומרים מים שיש להם סוף מותרת וואס זייא זאגין אז איינער ווערט דערטרונקען אין וואסער וואס מען זעהט ארויס פון אלע זייטין דעם ברעג. אונ מען האט דעם מענטש ניט גיזעהן ארויס קומען פון וואסער איז געווים אז ער איז דער־טרונקען גיווארין אונ גישטארבין איננווייניג, ווארום אז ער וואלט גילעבט אונ ארויס געקומען פון וואסער וואלט מען דאך אים גיזעהן, אונ אז מען האט אים ניט גיזעהן ארויס קומען, מעג זיין ווייב געמען איין אנדער מאן שאין להם סוף אסורה אבער אז איינער איז דערטרונקען גיווארין אין אוואסער וואס מען זעהט ניט דעם ברעג אין אלע זייטין, אפילו מען האט אים ניט גיזעהן ארויס קומען פון וואסער. פון רעכטסוועגין זיין ווייב טאר ניט נעמען איין אנדער מאן. טאמער איז ער ערגעץ ווייט אוועק געשוואמען אונטער דעם וואסער אונ דארטין איז ער דורך וועלכע סבה ארויס געקומען פון וואסער אונ ער לעבט תניא אמר רבי עקיבא מיר האבין גילערונט רבי עקיבא האט גיזאגט פעם אחת הייתי מהלך בספינה אמאהל בין איך גיפארין אין אשיף וראיתי ספינה אחת שנטרפה בים האב איך גיזעהן וויא אשיף איז דערטרונקען גיווארין אין ים והייתי מצטער על תלמיד חכם שבה האב איך געהאט צער וועגין דעם תלמיד חכם וואס איז גיוועזן אין דיא שיף וואס ער איז אויך דער־טרונקען גיווארין ומנו רבי מאיר דער תלמיד חכם איז גיוועזן רבי מאיר ובשעליתי למדינת קפוטקיא ווען איך בין געקומען אין דיא שטאט קפוטקיא בא וישב ודן לפני בהלכה איז רבי מאיר געקומען פאר מיר אונ איז גיזעסין אונ געקלערט אין אדין אמרתי לו האב איך גיזאגט צו רבי מאיר בני מי העלך מיין זוהן ווער האט דיך ארויס גענומען פון וואסער אמר לי האט רבי מאיר צו מיר גיזאגט גל טרדני לחבירו איין וואל האט מיך גיווארפין צום אנדערין וואל וחבירו לחבירו דער אנדערער וואל האט מיך גיווארפין צו אדריטען וואל עד שהקיאני ליבשה ביז מען האט מיך ארויס גיווארפין אויף דעם ברעג אמרתי באותה שעה דאמאלס האב איך גיזאגט כמה גדולים דברי חכמים ווי גרויס זענען דיא רייד פון די חכמים שאמרו וואס זייא האבין גיזאגט מים שיש להם סוף אשתו מותרת אז איינער ווערט דערטרונקען אין וואסער וואס מען זעהט ארום פון אלע זייטין דעם ברעג, אונ מען האט דעם מענטש ניט גיזעהן ארויס קומען פון וואסער איז געווים אז ער איז דערטרונקען גיווארין אונ גישטארבין אין וואסער, ווארום אז ער וואלט גילעבט אונ ארויס געקומען פון וואסער וואלט מען דאך אים גיזעהן, אונ אז

מען

ושאין להם סוף אשתו אסורה:

מען האט איהם ניט געזעהן ארויס קומען, מעג זיין ווייב נעמען איין אנדער מאן שאין להם סוף אשתו אסורה אבער אז איינער איז דערטרונקען געווארין אין אוואסער וואס מען זעהט ניט דעם ברעג אין אלע זייטין, אפילו מען האט איהם ניט געזעהן ארויס קומען פון וואסער, פון דעסט וועגין טאר ניט זיין ווייב נעמען איין אנדער מאן, טאמער איז ער ערגעץ ווייט אוועק געשוואמען און די וואלין האבין איהם געווארפין איין וואל צו דעם אנדערין וואל ביז זייא האבין איהם ארויס געווארפין אויף דעם ברעג אין אוויטע מדינה:

זוהר בא דף מ׳ ע״ב ת״ת דאצילות יוד הא ואו הא

וישא העם את בצקו טרם יחמץ וגו׳. פקודא בתר דא לספר בשבחא דיציאת מצרים דאיהו חיובא על בר נש לאשתעי בהאי שבחא לעלמין. הכי אוקימנא כל בר נש דאשתעי ביציאת מצרים ובההוא ספירה חדי בחדוה זמין איהו למחדי בשכינתא לעלמא דאתי דהוא חדו מכלא דהאי איהו בר נש דחדי במריה. וקב״ה חדי בההוא ספור. ביה שעתא כניש קודשא בריך הוא, לכל פמלייא דיליה ואמר לון זילו ושמעו ספורא דשבחא דילי דקא משתעי בני וחדאן בפורקני. כדין כלהו מתכנשין ואתיין ומתחברין בהדייהו דישראל ושמעו ספורא דשבחא דקא חדאן בחדוה דפורקנא דמריהון כדין אתיין ואודאן ליה לקודשא בריך הוא על כל אינון נסין וגבורן ואודאן ליה על עמא קדישא דאית ליה בארעא דחדאן בחדוה דפורקנא דמאריהון. כדין אתוסף ליה חילא וגבורתא לעילא. וישראל בההוא ספורא יהבי חילא למאריהון כמלכא דאתוסף חילא וגבורתא כד משבחין גבורתיה ואודאן ליה וכלהו דחלין מקמיה ואסתלק יקריה על כלהו. ובגין כך אית לשבחא ולאשתעי בספור דא כמה דאתמר. כגוונא דא חובה איהו על בר נש לאשתעי תדיר קמי קודשא בריך הוא ולפרסומי ניסא בכל אינון ניסין דעבד. ואי תימא אמאי איהו חובתא והא קב״ה ידע כולא כל מה דהוה ויהוי לבתר דנא אמאי פרסומא דא קמיה על מה דאיהו עבד ואיהו ידע. אלא ודאי אצטריך בר נש לפרסומי ניסא ולאשתעי קמיה בכל מה דאיהו עבד. בגין דאינון מלין סלקין וכל פמליא דלעילא מתכנשין וחמאן לון ואודאן כלהו לקב״ה ואסתלק יקריה עלייהו עילא ותתא. על דא יאות לאודהרא בר נש בכל הני בגין דישתכח עבדא מהימנא קמי קוב״ה:

יוסף לחק

מוסר

מלוקט מספרי מוסר

מני שים אדם על לב חטאות נעוריו יחרד האיש וילפת כי על ידי הסתכלות בעריות אותם הצורות נקבעו בדעתו והשטן ויצה״ר מביאם לנגד עיניו תמיד וזה גורם להשחית זרעו והוא עון פלילי הלא תראה ער ואונן שהיו בני ח׳ שנים בני יהודה הצדיק נכדי יעקב אבינו ע״ה בחור שבאבות ונכרתו הגם שהיו נשמות עליונות והוא עון דור המבול. האדם אשר יש לו לב יחשוב כמה וכמה פעמי׳ בא לידי כך ע״י הרהורים

הלכה פסוקה

הרמב״ם הלכות איסורי ביאה פכ״א

(א) לא יהלכו בנות ישראל פרועי ראש בשוק אחת פנויה ואחת אשת איש. ולא תלך אשה בשוק ובנה אחריה גזירה שמא יתפסו בנה ותלך אחריו להחזירו ויתעללו בה הרשעים שתפסוהו דרך שחוק:

מני שים אדם על לב חטאות נעוריו פון דיא צייט וואס דער מענטש נעמט זיך אין הארצין צו בעטראכטין דיא זינד וואס ער האט געטאהן אין זיין יוגענד יחרד האיש וילפת דארף דער מענטש דערשראקין און פארציטערט ווערין כי על ידי הסתכלות בעריות ווארום וייל ער קוקט אויף דיא ווייבער וואס ער טאר ניט קוקען אויף זייא אותם הצורות נקבעו בדעתו ווערין די צורות אריין גענומען אין זיין מוח והשטן והיצר הרע מביאם לנגד עיניו תמיד דער שטן און דער יצר הרע ברייננגען די צורות שטענדיג פאר זיינע אויגין וזה גורם להשחית זרעו און דאס ברייננגט איהם דיא זרע זאל ארויס גיין פון איהם והוא עון פלילי און דאס איז א שטארקע זינד הלא תראה ער ואונן שהיו בני ח׳ שנים בני יהודה הצדיק נכדי יעקב אבינו עליו השלום בחור שבאבות ונכרתו דו קענסט זעהן ער און אונן זייא זענען אלט געוועזען צו אכט יאהר, זייא זענען געוועזען דיא קינדער פון דעם צדיק יהודה, דיא איינקלאך פון יעקב אבינו וואס ער איז געוועזען דער בעסטער פון די אבות און זייא זענען פארשניטען געווארין פון דער וועלט הגם שהיו נשמות עליונות אפילו זיי זענען געוועזען נשמות פון אגאנץ הויכין ארט והוא עון דור המבול דאס איז געוועזען דיא זינד פון דיא מענטשין וואס אויף זיי איז געקומען דער מבול והאדם אשר יש לו לב דער מענטש וואס האט א הארץ צו בערעכענען יחשוב כמה וכמה פעמים בא לידי כך על ידי הרהורים וועט ער בערעכענען ווי פיל מאהל ער איז געקומען צו די עבירה פון זרע לבטלה דורך זיינע טראכטונגען פון ווייבער והיצר הרע מטעהו:

(א) לא יהלכו בנות ישראל פרועי ראש בשוק יודישע טעכטער זאלין ניט גיין אין גאס מיט אאפגעדעקטין קאפ אחת פנויה ואחת אשת איש סייא זיא איז אלײדיגע זיא האט קיין מאן און סייא זיא האט יא אמאן ולא תלך אשה בשוק ובנה אחריה א אשה זאל ניט גיין אין גאס מיט איר קינד און דאס קינד זאל גיין אינטער איר גזרה שמא יתפסו בנה מיר האבין מורא טאמער וועלין רשעים חאפין דאס קינד ותלך אחריו להחזירו וועט זיא גיין צו די רשעים זייא זאלין איר אוועק געבין דאס קינד ויתעללו בה הרשעים וועלין דיא רשעים מיט איר מזנה זיין שתפסוהו דרך שחוק ווארום זייא

(ב) אסיר להוציא שכבת זרע לבטלה לפיכך לא יהיה אדם דש כבפנים וזורה כבחוץ ולא ישא קטנה שאינה ראויה לילד אבל אלו שמנאפין ביד ומוציאין שכבת זרע לא די להם שאיסור גדול הוא אלא שהעושה זה בנידוי הוא יושב ועליהם נאמר ידיכם דמים מלאו וכאילו הרג את הנפש :

מטעהו שהיה באונס אבל אין בפיהו נכונה כי הוא פושע גמור כי ע"י הסתכלות בעריות בא לידי הרהור ועי"ז הרבה להשחית והרג את בניו וטמא חותמא דמלכא. וגברו רחמיו להאריך אפו אולי ישוב בתשובה ויתמרמר בודוי וחרטה ושב ורפא לו :

האבין געחאפט דאס קינד נאר וועגין דעם גילעבטער. די מוטער זאל מוזין קומען צו זייא אין שטוב אפנעמען דאס קינד דערוייל וועלין זיי מיט איר מזנה זיין : (ב) אסור להוציא שכבת זרע לבטלה מען טאר ניט אויסציהען פון זיך זרע אויב עס איז ניט צו האבין קינדער לפיכך לא יהיה אדם דש כבפנים וזורה כבחוץ דריבער ווען אמענטש בהעפט זיך מיט זיין ווייב און ער זעהט עס דארף שוין פון אים ארויס גיין דיא זרע זאל ער ניט ארויס נעמען דעם גליד און אויס גיסען די זרע אויסער איר ולא ישא קטנה שאינה ראויה לילד און ער זאל ניט נעמין אווייב אזעלכע וואס איז נאך אקינד וואס זיא קען נאך קיין קינדער האבין אבל אלו שמנאפין ביד ומוציאין שכבת זרע דיא מענטשין וואס זענען מזנה מיט דיא הענט און ציהען ארויס פון זיך זרע לא די להם שאיסור גדול הוא ניט גענוג פאר זייא וואס דער איסור איז גרויס אלא שהעושה זה בנידוי הוא יושב נאר דער וואס טוהט דאס איז ער אין חרם ועליהם נאמר אויף זייא איז גיזאגט גיווארין ידיכם דמים מלאו אייערע הענט זענען פול מיט בלוט וכאילו הרג את הנפש און עס איז גלייך ווי ער וואלט געהרגעט אמענטש ווארום פון דיא זרע וואלט דאך גיבארין גיווארין אקינד :

מטעהו שהיה באונס און דער יצר הרע נארט אים און זאגט אים ער זאל ניט זארגין וועגין דיא עבירה די זרע איז ארויס געגאנגען פון אים ניט ווילענדיג אבל אין בפיהו נכונה אבער דער יצר הרע זאגט ניט ריכטיג כי הוא פושע גמור ווארום ער איז אאמתר זינדיגער ווייל דער מענטש אליין האט אויף זיך געברייננגט דיא זינד כי על ידי הסתכלות בעריות בא לידי הרהור ווייל ער האט געקוקט אויף ווייבער וואס זענען אסור צו אים, דריבער האט ער גיטראכט אין זייא ועל ידי זה הרבה להשחית און דורך דעם טראכטונג איז פון אים ארוים געגאנגען זרע והרג את בניו און ער האט געהרגעט זיינע קינדער וטמא חותמא דמלכא און ער האט מטמא גיוועזן די חתימה פון מלך הקדוש ברוך הוא דאס איז דער ברית מילה וגברו רחמיו להאריך אפו די רחמנות פון גאט האבין זיך געשטארקט אויף אים ער זאל איין האלטין זיין כעס אולי ישוב בתשובה טאמער וועט ער טאהן תשובה ויתמרמר בודוי וחרטה און ער וועט זיך פארביטערין מיט ודוי און חרטה ושב ורפא לו און ער וועט טאהן תשובה וועט ער געהיילט ווערין :

בא יום ד תורה

אונקלוס

להמשיך מת"ת דו"א יהוה נפש י יה יהו יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמה יהוה חיה יחידה ד' דמלוי ו"ן אל שם ב"ן שבעשיה בניקוד חולם :

טו ואוחי פרעה למיקרי למשה ולאהרן ואמר חבית קדם יי אלהכון ולכון: יז וכען שבוק כען

טז וימהר פרעה לקרא למשה ולאהרן ויאמר חטאתי ליהוה אלהיכם ולכם: יז ועתה שא נא

בקשת פרעה על חטאיו

(טז) ויאמר חטאתי לה' אלהיכם ולכם. ועתה שא נא חטאתי וגו'. כי פרעה מלא בעלמו שחטא לה' ולמשה ואהרן. אבל מ"מ העיקר היה אלא משה. ולא ידעו כי אם מפי משה. ואת אהרן רצה כי הוא רק לפה. כי את ה' לא ראה

פירוש לתורת אלהים

(טז) וימהר האט פרעה געאיילט און האט גילאזט רופין משה מיט אהרן ויאמר און האט גיזאגט צו זייא חטאתי איך האב געזינדיגט צו אייער גאט און צו אייך : (יז) ועתה און אצונד שא בעט איך

משלי חכמים

ציטונג, איך האב געשריבען, ווער עס וועט מיר ברייננגען דעם פינגעריל, אפילו דער גנב וועט אים ברייננגען און וועט מורה

ספר הישר

צו אברהם אבינו, דיא יודין האבין ניט גיוואלט ארויס גיין פון מצרים ביא נאכט, זייא האבין גיזאגט מיר ווילען ניט ארויס גיין ביא נאכט וויא גנבים, און זייא האבין געוואדט אין מצרים ביז אין דער פריה. משה איז דערווייל געגאנגען צום טייך נילוס און האט ארויס געגומען פון טייך

חַטָּאתִי אַךְ הַפַּעַם וְהַעְתִּירוּ לַיהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וְיָסֵר מֵעָלַי רַק אֶת־הַמָּוֶת
הַזֶּה׃ יח וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה וַיֶּעְתַּר
אֶל־יְהוָה׃ יט וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה רֽוּחַ־יָם
חָזָק מְאֹד וַיִּשָּׂא אֶת־הָאַרְבֶּה
וַיִּתְקָעֵהוּ יָמָּה סּוּף לֹא נִשְׁאַר אַרְבֶּה
אֶחָד בְּכֹל גְּבוּל מִצְרָיִם׃ כ וַיְחַזֵּק
יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ פ כא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־

אונקלוס

חוֹבִי בְּרַם זִמְנָא הָדָא
וְצַלּוֹ קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן
וְיַעְדֵּי מִנִּי לְחוֹד יָת מוֹתָא
הָדֵין׃ יח וּנְפַק מִלְּוָת
פַּרְעֹה וְצַלִּי קֳדָם יְיָ׃
יט וַהֲפַךְ יְיָ רוּחַ מַעַרְבָא
תַּקִּיף לַחֲדָא וּנְטַל יָת
גּוֹבָא וּרְמָהִי לְיַמָּא דְסוּף
לָא אִשְׁתְּאַר גּוֹבָא חַד
בְּכָל תְּחוּם מִצְרָיִם׃
כ וְתַקֵּיף יְיָ יָת לִבָּא
דְפַרְעֹה וְלָא שַׁלַּח יָת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ כא וַאֲמַר יְיָ

רשב״ם

(יט) **ויהפך ה׳ רוח ים.** כי רוח הקדים הביאו מן

בעל הטורים

(יז) ויסר. ג׳ במסור׳ דין ואידך ויסר הצפרדעים ויסר מעלינו את שנחש מלמד שעם הצפרדעים ועם הארבה היו נחשים והיו ממיתים בהם ע״כ אמר ויסר מעלי את המות:

שפתי חכמים

מ ר״ל מדכתיב לעיל וישא את הארבה גו׳ ל״ל עוד לא נשאר ארבה א׳ וגו׳ ובכי ערוב לא הוצרך הקרא לגלות שאף המלוחים לא

רש״י

(יט) **רוח ים.** רוח מערבי: **ימה סוף.** אומר אני שים סוף היה מקצתו במערב כנגד **כל** רוח דרומית וגם במזרחה של א״י לפיכך רוח ים תקעו לארבה בימה סוף כנגדו. וכן מצינו לענין תחומין שהיא פונה לצד מזרח שנאמר (שמות כג) מים סוף ועד ים פלשתים ממזרח למערב שים פלשתים במערב היה שנאמר **בפלשתים** (צפניה ב) יושבי חבל הים גוי כרתים: **לא נשאר ארבה אחד.** אף המלוחים מ שמלחו מהם (ב״ר):

בקשת פרעה על חטאיו

למשה. ע״כ תחלה אמר חטאתי לה׳ אלהיכם ולכם. וכו׳ את משה ואהרן בתכת לכם. ואח״כ חזר ואמר למשה לבדו ועתה שא נא חטאתי. אך הפעם. כי לך לא חטאתי רק פעם אחת. אשר גרשתיך מאת פני. מחול לי על עון זה:

פירוש לתורת אלהים

דיך זייא מיר מוחל מיינע זינד נאר דאס מאהל וְהַעְתִּירוּ אונ בעט גאט אייער גאט וְיָסֵר מֵעָלַי אונ ער זאל פון מיר אפ טאהן רַק נאר דעם טויט דעם היישעריק: (יח) וַיֵּצֵא איז משה מיט אהרן ארויס גיגאנגען פון פרעה וַיֶּעְתַּר אונ משה האט גיבעטין צו גאט: (יט) וַיַּהֲפֹךְ יְיָ האט גאט פאר קערט וואָרום אַמִזְרָח ווינד האט גיבראכט דעם היישעריק אונ היינט האט גאט פאר קערט אונ האט געשיקט רוּחַ אווינט פון מַעֲרָב זייט זייער אשטארקין וַיִּשָּׂא אונ ער האט אוועק גיטראגין דעם היישעריק וַיִּתְקָעֵהוּ אונ ער האט אים אריין גיווארפין יָמָּה סוּף אין ים סוף לא עס איז ניט געבליבען אפילו איין היישעריק אין גאנצין לאנד מצרים, [רש״י שרייבט אפילו דיא היישעריקען וואס דיא מצרים האבין גיהרגת אונ האבין איין גיזאלצין זייא צו עסין האט דער ווינט זייא אויך אוועק גיטראגין פון מצרים]: (כ) וַיְחַזֵּק יְיָ האט גאט גישטארקט דאס הארץ פון פרעה וְלֹא אונ האט ניט גיוואלט שיקען דיא ישראל: (כא) וַיֹּאמֶר יְיָ האט גאט גיזאגט צו משה

ספר הישר

טייך דעם קאסטין וואס אין אים איז גילעגין יוסף אונ האט אים גענומען מיט זיך, אונ אלע יודין האבין מיט גענומען אלע קאסטינס וואס אין זיי זענען געלעגין זייערע אלטערין אונ אלע שבטים, דיא צוועלף קינדער פון יעקב אבינו, ראובן שמעון אונ אזוי ווייטער, די יודין האבין געצויגין פון רעמסס ביז די שטאט סוכות, זעקס מאהל הונדערט

משלי חכמים

זיין אז ער האט גענבה׳ט אונ ער האט חרטה אויף דער גניבה, אונ גיט אים מיר צוריק, וועל איך אים געבין טויזענד רובל״, אבער דו האסט דען מיר גיוואלט געבין דעם פינגעריל, דו האסט דאך גיוואלט געבין דעם פינגעריל צו א גנב, אונ דער פינגעריל זאל נאכדעם בלייבין בייא דיר אונ בייא דעם גנב, אונ איך זאל דעם פינגעריל קיין מאהל האבין, דו האסט מיר גיוואלט געבין דאס פינגעריל ווייל דו האסט גימיינט איך בין דער גנב, נאר פון דעסטוועגין ווען איך וואלט גענומען דאס פינגעריל פון דיין האנט, וואלסטו געהאט א שנאה פאר דער וועלט, דו האסט מיר גיגעבין דאס פינגעריל אונ איך גיב דיר גיט די טויזענד רובל, אפילו די מענה איז אזאלכע. דריבער

האב

למשה ארים ידך על צית שמיא ויהי חשוכא על ארעא דמצרים בתר דיעדי קביל ליליא :

משה נטה ידך על־השמים ויהי חשך על־ארץ מצרים וימש חשך :

רשב״ם

הים ורוח מערבי החזירו לים : (כא) וימש חשך. כמו ולא יהל שם ערבי כמו לא יאהל. כלו׳ החשך של לילה יאמיש ויאפיל זמן מרובה שלא האירה לילה עד ג׳ ימים :

רש״י

(כא) וימש חשך. ויחשיך עליהם חשך יותר מחשכו של לילה וחשך של לילה יאמיש ויחשיך עוד: וימש. כמו ויאמש יש לנו תיבות הרבה חסרות אל״ף לפי שאין הכרת האל״ף נכרת כ״כ אין הכתוב מקפיד על חסרונה כגון (ישעיה יג) לא יהל שם ערבי כמו לא יאהל לא יטה אהלו וכן (ש״ב כב) ותזרני חיל כמו ותאזרני ואונקלוס תרגם לשון הסרה כמו לא ימיש בתר דיעדי קבל ליליא ע כשיגיע סמוך לאור היום. אבל אין הדבור מיושב על הוי״ו של וימש לפי שהוא כתיב אחר ויהי חשך. ומ״א פותרו לשון (דברים כח) ממשש בצהרים שהיה כפול ומכופל ועב עד שהיה בו ממש :

שפתי חכמים

נשארו כיון שהם חיות טורפים בודאי לא היו לדין אימן מפחד : ב פירוש וימש חושך משמע שאותו של אמש היה כאן ובקרא משמע שהיתה מכה מחודשת בחושך ולא של לילה ועז״פ יותר וכו׳ : ם רצונו לומר כמו אמש דהיינו לילה דעל יום שעבר אומרים אתמול ועל לילה שעברה אומרים אמש : ע פירוש אחר שהסיר חושך של לילה והתחיל היום כאותו זמן התחיל אותו חושך :

ענין החושך

(כא) ויהי חושך על ארץ מצרים וימש חושך. הספ״כ כתב שהחשך של מצרים היתה בריאה חדשה [ר״ל כאותו החשך שהיה קודם שנבראת האור] לא כאשר חשך אבר הוא אפיסת אור שכאשר תבא השמש ותעדר זריחת אורה יהיה חשך. רק בריאה חדשה נהיתה. כי השמש תזרח בשמים אורה כגבורתה. ועל ישראל ועל כל הארצות תופיע אורה. רק בארץ מצרים הי׳ החשך. והיו שני הפכים בנושא אחד. השמש תורח ממעל. ועל הארץ היה חשך אפלה. וזה כונת דוד המלך ע״ה שלח חשך ויחשיך. לא כאשר חשך שאינה בריאה רק אפיסת אור אבל שלח החשך כבריאה חדשה ותחשך הארץ. ולא מרו את דברו. השמש תהל אור ממעל והחשך מתחת ושניהם לא מרו את דברו. ע״כ היה ממש כחשך ההוא שהרגישו בו כחוש המישוש ועבור זה לא קמו איש תחתיו. ותיבת מרו הוא לשון תמורה. ר״ל האור והחשך לא החליפו ההנהגה התמידית רק בריאה חדשה נהיתה. כי האיר היום כדרכו תמיד והחשך יחשיך כעלם היום וזה היה חוץ לטבע :

פירוש להורת אלהים

נטה ידך על השמים גייג דיין האנד אקעגין דעם הימעל ויהי חשך על ארץ מצרים עס זאל זיין פינצטער אויף דעם לאנד מצרים וימש חשך אונ דאס פינצטערניש זאל מען קענען אן טאפין :

משלי חכמים

האב איך פון דיר געלאבט אונ האב דאס פינגערל ניט געוואלט נעמען, נאר דו האסט איהם בגראבין, דו זאלסט איהם נאך דעם מישפט צוריק ארויס געבען אונ ער זאל בלייבין ביא דיר, אונ ביידע קנעכט האבין איהם פריער ארויס גענומען, פאר וואס קומט דיר טויזענד רובל, פארקערט, די ביים ווייטער אננב אונ עס קומט דיר מען זאל דיך שלאגין, דאס געלביגע איז געווען ביא פרעה, פרעה האט געהאט אטענה, נאט האט אביין געפירט

ספר הישר

טויזענד יודין גרויסע מענטשין אויסער קינדער אונ ווייבער אונ פיל מצריים זענען געגאנגען מיט דיא יודין אונ פיל בהמות, די מחנה איז געווען זייער גרויס, די יודין האבין געארבעט אין מצרים צוויא הונדערט מיט צעהן יאהר דעם פופצענטין טאג אין חדש ניסן אין דער פריה זענען דיא יודין ארויס געגאנגען פון מצרים אונ האבין גערוהט אין דעם ארט וואס הייסט סוכות, דרייא טעג זענען דיא מצריים געווען בעשעפטיגט צו בגראבין דיא געשטארבענע בכורים, דיא יודין האבין געצויגין פון סוכות אונ האבין גערוהט אין איתם ביא דעם אנהייב מדבר :

תרגום　　נביאים ירמיה מו

להמשיך בנ״ה דה א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דהוד יהוה חיה יחידה דנצח יהוה חיה יחידה דהוד אל שם ב״ן שבעשיה :

א את לא תדחל עבדי יעקב אמר יי ארי בסעדך מימרי ארי אעביד גמירא בכל עממיא די אגליתך לתמן ועמך לא אעביד גמירא ואיתי עלך יסורין לאלפותך ברם בדין חסוך ושיצאה לא

א אתה אל־תירא עבדי יעקב נאם־יהוה כי אתך אני כי אעשה כלה בכל־הגוים | אשר הדחתיך שמה ואתך לא־אעשה כלה ויסרתיך למשפט

רש״י

(א) ויסרתיך למשפט. מעט מעט:

מצודת דוד

(א) כי אעשה כלה. ר״ל אף אם אעשה כלה בכל הגוים ומ׳ הנה אותך לא אכלה עם כי תהיה ביניהם : ויסרתיך למשפט. אייסר אותך כמשפט הראוי לגלות אין למוסר ולא אנקה אותך מן הכל כ״ש שיראה העולם נקי ממך ר״ל לא אכריתך מן

וְנַקֵּה לֹא־אֲנַקֶּךָּ׃ ב אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה אֶל־
יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא אֶל־פְּלִשְׁתִּים בְּטֶרֶם יַכֶּה פַּרְעֹה
אֶת־עַזָּה׃ ג כֹּה | אָמַר יְהוָה הִנֵּה־מַיִם עֹלִים מִצָּפוֹן
וְהָיוּ לְנַחַל שׁוֹטֵף וְיִשְׁטְפוּ אֶרֶץ וּמְלוֹאָהּ עִיר וְיֹשְׁבֵי
בָהּ וְזָעֲקוּ הָאָדָם וְהֵילִל כֹּל יוֹשֵׁב הָאָרֶץ׃ ד מִקּוֹל
שַׁעֲטַת פַּרְסוֹת אַבִּירָיו מֵרַעַשׁ לְרִכְבּוֹ הֲמוֹן גַּלְגִּלָּיו
לֹא־הִפְנוּ אָבוֹת אֶל־בָּנִים מֵרִפְיוֹן יָדָיִם׃ ה עַל־
הַיּוֹם הַבָּא לִשְׁדוֹד אֶת־כָּל־פְּלִשְׁתִּים לְהַכְרִית
לְצֹר וּלְצִידוֹן כֹּל שָׂרִיד עֹזֵר כִּי־שֹׁדֵד יְהוָה אֶת־
פְּלִשְׁתִּים שְׁאֵרִית אִי כַפְתּוֹר׃ ו בָּאָה קָרְחָה אֶל־
עַזָּה נִדְמְתָה אַשְׁקְלוֹן שְׁאֵרִית עִמְקָם עַד־מָתַי
תִּתְגּוֹדָדִי׃

תרגום

אשיצנך: ב דהוה פתגם
נבואה מן קדם יי עם ירמיה
נביא על פלשתאי עד לא
ייתי פרעה וימחי ית יתבי
עזה: ג כדנן אמר יי הא
עממיא אתן מצפונא ניהון
כנחל מגבר ויבזון ארעא
ומלאה קרויא ודיתבין בהון
ויצוחון בני אנשא ויילילון כל
יתבי ארעא: ד מקל מפסועית
פרסת גברוהי מזיע לרתיכוהי
אתרגושת גלגלוהי לא מתפנן
אבהן לרחמא על בנין
מאתרשלות ידין: ה על יומא
דאתי למיבז ית כל ארעא
פלשתאי לשיצאה לצור
ולצידון כל שאר סעיד ארי
אביז יי ית ארעא פלשתאי שאר נגות קפוטקאי: ו מטת פורענותא ליתבי עזה אתברו אשקלנאי
שאר תוקפיהון עד אימתי תתהממון:

מצודת דוד

מן העולם: (ב) את עזה. היא סיתה מארץ פלשתים ופרעה הכה אותה בעת שחזר מדרכו שרלה ללכת לעזור לישראל מול הכשדים כ"כ בס"ע: (ג) הנה מים וכו'. הם הכשדי' היושבים בלפון השוטפים כמים רבים: והיה לנחל שוטף וגו'. ר"ל יאבדו ויכלו ארץ פלשתים והאנשים הממלאים אותה: עיר. כל עיר ועיר והיושבים בה: וזעקו. ילעקו בקול מר: (ד) מקול שעטת. מקול פסיעות פרסות סוסיו החזקים ומהרעשת קול שיהיה לרכבו ומקול המיית גלגלי המרכבות יאחוס חלחלה עד לא יפנו אבות על בנים להצילם כי ירפו ידיהם ויתיאשו מן ההצלה: (ה) על היום הבא. מוסב למקרא של מעלה לומר רפיון הידים יהיה בעבור היום ההוא הבא לשדוד את כל פלשתים: לצור ולצידון. גם המה מארץ פלשתים: כל שריד עוזר. ר"ל לא ישאר מי שיוכל לעזור במלחמה כי לא ישאר מהן כי אם נשים וטף: כי שודד ה'. ר"ל בהשגחת המקום יבא להן השודד: שארית אי כפתור. ר"ל אף השארית ישודד כי לא ישאר מה מאי כפתור וגם היא מארץ פלשתים: (ו) באה קרחה. ר"ל הנה מעזה נתלש השער מכל וכל ונשארה מוקרחת ר"ל לא נשאר כלום ממנה כי פעם יכה פרעה ופעם נ"נ: נדמתה אשקלון. נכרתה אשקלון אף השארית מהיושבים בעמקים עם כי רבים היו: עד מתי תתגודדי. עד מתי תשרטי בשרך מחמת לער והאבל כאומר הנה מאז התגודד' ממכת פרעה ועתה שנית ממכת נ"נ ועד מתי תתגודדי עוד ואמר בענין מלילת המקונני':

רש"י

ונקה לא אנקך. לא אשמיד אותך: (ב) אל פלשתים. על פלשתים: (ג) והילל. ל' יללה וזעקה: (ד) שעטת. פסיעות: מרעש. אשר לרכבו: גלגליו. אופן מרכבותיו: (ה) אי כפתור. איי כפתור: (ו) נדמתה. נכרתה: תתגודדי. תשרטי באבל ובבכי:

כתובים משלי יד

תרגום

להמשיך מיסוד ומלכות דז"א שין נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אד־
אדנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יְהוָֹה חיה יחידה
דמלכות אל שם ב"ן שבעשיה

א חָכְמַת עָרוּם הָבִין דַּרְכּוֹ וְאִוֶּלֶת כְּסִילִים מִרְמָה׃ ב אֱוִלִים
יָלִיץ אָשָׁם וּבֵין יְשָׁרִים רָצוֹן׃ ג לֵב יוֹדֵעַ מָרַּת נַפְשׁוֹ

א חכמתא דעריםא ביונא
דארחא ושטיותא דסכלי
רמיותא: ב כסילי מתלין
בחטאה ובינת תריצי רעותא: ג לבא ידיע מרירותא דנפשיה

מצודת דוד

(א) חכמת ערום. יסוד חכמת הערום הוא להבין דרכו לכל יעשה כפי ההזדמן ויסוד אולת הכסילים הוא לעשות המרמה שחשב כי לא יעשו גם המה כפי ההזדמן: (ב) יליץ אשם. האשם שמביא הוא תליץ עליו להתכפר על מעלו אבל בין ישרים יש ויש רלון ה' ומבלי קרבן: (ג) לב יודע. לבו של

רש"י

(א) חכמת ערום. הוא שהוא חכם להבין דרכו: ואולת כסילים. היא המרמה שלהם: (ב) אוילים יליץ אשם. לריכין לתת ממון למי שחטאו לו: (ג) מרת נפשו. טרחו ויגיעו שעמל בתורה:

פירוש ע"ט

(א) חָכְמַת עָרוּם הָבִין דַּרְכּוֹ די חכמה פון אחכם איז ער זאל פארשטיין זיין וועג, זיין פירונג, ער זאל וויסען וואס ער טוהט וְאִוֶּלֶת כְּסִילִים מִרְמָה דיא נארעשקייט פון דיא נארען איז זייערע פאלשקייט וואס זייא ווילען טאהן:

(ב) אֱוִלִים יָלִיץ אָשָׁם ווען עס זיצען עטליכע נארען (רשעים) צו זאמען, דער מויל זייערע איז דיא עבירה, ווייל אלע טוהען איין ערליי זינד, דיא זינד בהעפט זייערע הערצער איינע צו דיא אנדערע, גלייך ווי דער זינד רעט פון זייערטוועגין

בחדותיה לא מתערב נוכראה: ד ביתא דרשיעי ישתצי ומשכנא דתריצי מפריח: ה אית אורחא דסברין בני נשא דתריצא היא וסופא אורחא דמותא: ו אף בגוחכא נכאב לבא וסופא דחדותא המוצא:

ובשמחתו לא־יתערב זר: ד בית רשעים ישמד ואהל ישרים יפריח: ה יש דרך ישר לפני־איש ואחריתה דרכי־מות: ו גם־בשחק יכאב־לב ואחריתה שמחה תוגה:

רש״י

ובשמחתו לא יתערב זר. כשיקבל שכרו לעתיד: (ה) יש דרך ישר לפני איש. העושה עבירה: (ו) גם בשחוק. הקב״ה משחק עמהם בעולם הזה יכאיב לבם לעתיד לבא:

מצודת דוד

האדם יודע ומרגיש במרירות נפשו בעמל התורה ואין זולתו מרגיש בצערו של זה ולכך בשמחתו בעת קבול השכר לא יתערב זר לחלוק בו כי לבדו יקבל שכרו משלם: (ד) בית. ר״ל עם שהוא בנין חזק וכדרך הבית: ואהל. עם שהוא עראי כדרך האהל אבל מקום יפריח ויעלה מעלה מעלה: (ה) ישר לפני איש. נראה בעיניו כי ישר הוא: ואחריתה. אבל סוף הדבר הוא מדרכי המות: (ו) גם בשחוק. אפי׳ בעבור רבוי השחוק עם כי לא עבר בזה על מצות ה׳ מכל מקום יכאב לבו בעת יקבל הגמול על שפכה לבו לבטלה: ואחריתה. ר״ל א״כ סופה תהיה אשר השמחה תהפך לתוגה:

פירוש ע״ט

זייא זאלין ליב האבין איינער דעם אנדערין ובין ישרים רצון אונ ווען פרומע מענטשין זיצען צו זאמען, דער מליץ זייערער איז וואס אלע טוהען גליך דעם ווילען פון הקב״ה, דאס בהעפט זייערע הארצער איינע צו דיא אנדערע: (ג) לב יודע מרת נפשו דער רשע ווייס דיא ביטערקייט פון זיין נשמה, ער ווייס ער איז אזינדיגער ובשמחתו לא יתערב זר אונ אין די שמחה פון צדיק קען זיך אויך קיין פרעמדער אריין מישען, ווייל זיין שמחה איז אאינווייניגסטע שמחה, דיא שמחה פיהלט גאר זיין אייגענע הארץ: (ד) בית רשעים ישמד דיא שטוב פון דיא רשעים וועט פארטיליגט ווערין ואהל ישרים יפרית אונ דער גיצאלט פון די פרומע וועט בליהען: (ה) יש דרך ישר לפני איש דער מענטש סיינט אמאהל זיין וועג איז גליך אונ גוט ואחריתה דרכי מות דער סוף פון דעם וועג פירט אמאהל דעם מענטש צום טויט: (ו) גם בשחוק יכאב לב אפילו דו זעהסט דער רשע לאכט אונ איז פריילין, פון דעסטוועגין זאלסטו וויסען אז אים שמערצט זיין הארץ, ווייל ער ווייס ואחריתה שמחה תוגה דער סוף פון זיין שמחה וועט זיין טרויערקייט:

עיקר תוי״ט | משנה בבא מציעא פרק ה | ברטנורא

(א) דכתיב את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך ולא כתיב את כספך לא תתן לו בנשך ואכלך במרבית קרי ביה הכי את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית ובנשך ובמרבית לא תתן אכלך ולמה חלקן הכתוב לעבור עליו בב׳ לאוין. גמ׳: (ב) רש״י כ״ל דלא טעמא דקרא קאמרי ולא קאי אפירות אלא אהלואת כרף וכלו׳ דמרבית דקרא קאי נמי עליה וכן בגמרא מי איכא נשך בלא תרבית. ועתוי״ט: (ג) וחלקן בשמות דלריבית דאורייתא קורא נשך

כלי אמלעי דכלא דמלכות דיליה א אל

פרק ה א איזהו נשך ואיזהו תרבית. איזהו נשך. המלוה סלע בחמשה דנרין סאתים חטין בשלשה (גמ׳ אסור) מפני שהוא נושך. ואיזהו תרבית. המרבה בפירות. כיצד לקח הימנו חטין בדינר זהב הכור.

פרק ה א איזהו נשך. שהוא נושך דשקיל מיניה מאי דלא יהיב ליה: המרבה בפירות. המרבה שכר לעצמו בפירות ובין בהלוא׳ כסף. ובין בהלואת פירו׳ הוי ריבית (א) שהרי מתרבה ממונו (ב) אלא דבסיפא ריבית דרבנן קמפרש שהוא דרך מקח וממכר (ג): דינר זהב. כ״ה דינר כסף

אין דיא תורה שטייט „את כספך לא תתן לו בנשך” דיין געלט זאלסטו ניט געבין צו דיין חבר, אז דו זאלסט אים בייסין, דו זאלסט נעמען פון דיין חבר וואס דו האסט אים ניט גיגעבין, דאס הייסט געביסין [טארסטו ניט], „ובמרבית לא תתן אכלך” דיין עסינווארג זאלסטו ניט געבין צו דיין חבר, אז דיר זאל גימעהרט ווערין, דו זאלסט האבין מעהר וויא דו האסט אים גיגעבין טארסטו ניט, זאגט דיא משנה.

פרק ה א איזהו נשך וועלכעס הייסט געביסען וואס מען טאר ניט ואיזהו תרבית אונ וועלכעס הייסט גימערט ווערין וואס מען טאר ניט איזהו נשך וועלכעס הייסט געביסען זיין חבר וואס מען טאר ניט המלוה סלע בחמשה דנרין ער פאר בארגט אטאלער [דאס איז פיר גילדין] מען זאל אים אפ געבין פינף גילדין סאתים חטים בשלש ער פאר בארגט צוויי סאה ווייץ מען זאל אים אפ געבין דריי סאה, דאס טאר מען ניט מפני שהוא נושך ווייל ער בייסט אים, ער נעמט ביי אים וואס ער האט אים ניט גיגעבין ואיזהו תרבית אונ וועלכעס הייסט זיך גימערט וואס מען טאר ניט המרבה בפירות ער מערט זיך פארדינסט דורך פירות כיצד וויא אזוי לקח הימנו חטין בדינר זהב הכור ראובן האט גימאכט מיט שמעון ער זאל אים געבין אגאנץ יאהר ווייץ אויף דעם מקח

ארי׳ ד״ל

וכן השער. עמדו חטין בל' דינרין. אמר לו תן לי חטין שאני רוצה למכרן. וליקח בהן יין. אמר לו הרי חטיך עשויות עלי בל' דינרין. והרי לך אצלי בהן יין. ויין אין לו: ב המלוה את חבירו. לא ידור בחצרו חנם. ולא ישכור ממנו בפחות. מפני שהוא רבית. מרבין על השכר ואין מרבין על המכר. כיצד השכיר לו את חצירו ואמר לו אם מעכשיו אתה נותן לי

כסף: וכן השער. כך היו נמכרין בעיר והותר לו לתת מעות עכשיו ע"מ ליתן לו זה חטין כל ימות השנה כדמי' הללו בשיעור מעותיו (ד) ואף ע"פ שעכשיו אין לו חטין. דתנן בפרקין יצא השער פוסקין. אע"פ שאין לזה יש לזה ויכול המוכר הזה לקנותם עתה במעות הללו: עמדו חטין בשלשים דינרים אמר לו תן לי חטין. וזה מותר אם נתן לו חטין אבל אם פסק ליתן לו בהם יין אסור שמא יוקיר היין הואיל ואין לו יין. ואף על פי שפוסק עמו כשער היין של עכשיו וכבר יצא השער הואיל ואינו נותן לו דמים שנוכל לומר יכול הוא לקנות יין בדמים שקיבל אלא בא לעשות עליו דמי החטין חוב. ולפסוק על החוב יין. אסור אם יין אין לו דאי היה לי' יין הוה קניי לו מעכשיו לזה שבא לפסוק על החוב יין. וכי אייקר ברשותו אייקר (ה): ב מרבין על השכר. בשכר המתנת מעות השכירו': ואין מרבין על המכר. בשכר המתנת המקח. וטעמא משום דשכירות אינה משתלמ' אלא לבסוף (ו) הלכך כי שקיל מיניה סלע בחדש דהוו להו י"ב סלעים אין זה שכר המתנת מעות שהרי לא נתחייב

דכתיב כרישא ולריכות דרבנן קור' תרבית שכתוב אח"כ: (ד) רש"י ולא קאי אסור אלא איין ונקט רישא לרבותא דסיפא דיין אסור אע"ג שבא מכח פסק הראשון של חטין שהיה דרך מקח וממכר ולא דרך הלואה והתוס' הקשו עליו ופי' דלקח חטים דתנן כנוי כהעמד' מלוה שהיתה לו עליו כבר ואסור קאי גם אחטין: (ה) ואע"ג דלא נשך ולא הו"ל ריבית הואיל ואם בא לחזור קאי עלייהו כמי שפרע רש"י. ועתוי"ט: (ו) ואע"פ דקי"ל

אַרֶענְדִיל [פִינְף אוּנ צְוָואנְצִיג גִילְדִין] אַסוּר וְכֵן הַשַׁעַר אוּנ דֶער מֶקַח אִין גַאם אִיז אוֹיךְ גִיוֶעןן אַרֶענְדִיל אַסוּר, אוּנ רְאוּבֵן הָאט אִים גִיגֶעבִּין פָארְאוֹיס גֶעלְט אוֹיף דֶעם גַאנְצִין יָאהְר, אוּנ סַאיי וַויין וֶועט וֶוערִין וֶועלְוֶועלֶער אוּנ סַאיי עֶס וֶועט וֶוערִין טֵייעֶרֶער, זָאל שִׁמְעוֹן רֶעכֶענֶען אַרֶענְדִיל אַסוּר [אוּנ אֲפִילוּ שִׁמְעוֹן הָאט קֵיין וַויין], דָאס מָעג מֶען, אֲפִילוּ עֶס וֶוערְט טַאקִי שְׁפֶּעטֶער טֵייעֶרֶער וַויין, מֶעג אוֹיךְ שִׁמְעוֹן גֶעבִּין צוּ רְאוּבֵן וַויין אוֹיף אַרֶענְדִיל אַסוּר. אוּנ מִיר זָאגִין נִיט פָאר וָואס טוּהְט דָאס שִׁמְעוֹן, גֶעווים וַוייל רְאוּבֵן גִיט אִים פָארְאוֹיס גֶעלְט, אִיז דָאךְ דָאס רִבִּית [פְּרָאצֶענְט], פוּן דֶעסְטְוֶועגִין מֶעג מֶען, וַוייל רְאוּבֵן גִיט אִיצְט גֶעלְט צוּ שִׁמְעוֹן, אוּנ דֶער מֶקַח אִין גַאם אִיז אַרֶענְדִיל אַסוּר, הֵייסְט דָאס אַהַאנְדִיל, נִיט פָאר בָארְגְט, וָוארוּם עֶס אִיז גְלַייךְ וִויא רְאוּבֵן וָואלְט גִימַאכְט שִׁמְעוֹן פַאר אַשָׁלִיחַ עֶר זָאל גֵייען אִין גַאם קוֹיפִין פַאר דִי גַאנְצֶע גֶעלְט וַויין אוּנ לָאזִין לִיגֶען בַּיי זִיךְ אוּנ רְאוּבֵן זָאל פוּן זֵייא גֶעבֶּען אַגַאנְץ יָאהְר בִּיסְלַאכְוַוייז, אוּנ אַז וַויין אִיז טֵייעֶרֶער גִיוָוארִין זֶענֶען דָאךְ רְאוּבֵן'ס וַויין טֵייעֶרֶער גִיוָוארִין עָמְדוּ חִטִּין בִּשְׁלשִׁים דִינָרִין אוֹיב וַויין אִיז טַאקִי טֵייעֶרֶער גִיוָוארִין, עֶס אִיז גִיוָוארִין דְרַייסִיג גִילְדִין אַסוּר אָמַר לֵיהּ זָאגְט רְאוּבֵן צוּ שִׁמְעוֹן תֵּן לִי חִטַּי גִיבּ מִיר מַיינֶע וַויין שֶׁאֲנִי רוֹצֶה לְמָכְרָן וְלִיקַּח בָּהֶן יַיִן אִיךְ וִויל דִי וַויין פַארְקוֹיפִין אוּנ קוֹיפִין פַאר זֵייא וַויין אָמַר לֵיהּ זָאגְט שִׁמְעוֹן צוּ רְאוּבֵן הֲרֵי חִטֶּיךָ עֲשׂוּיוֹת עָלַי בִּשְׁלשִׁים דֵיינֶע וַויין אִיז שׁוֹין פַאר רֶעכוּנְט אוֹיף מִיר צוּ דְרַייסִיג גִילְדִין אַסוּר, בֶּערֶעכִין צוּ זַאמֶען וִויא פִיל גֶעלְט דִיר קוּמְט בַּייא מִיר וַהֲרֵי לְךָ אֶצְלִי יַיִן אוּנ דוּ הָאסְט בַּייא מִיר וַויין פַאר דֶעם חוֹב, אוּנ זֵייא הָאבִּין צְוִוישֶׁען זִיךְ גִימַאכְט אַמֶקַח אוֹיף וַויין אֲפִילוּ אוֹיף דֶעם זֶעלְבִּיגֶען מֶקַח וָואס אִיצְט אִיז אִין גַאם, שִׁמְעוֹן זָאל גֶעבִּין צוּ רְאוּבֵן וַויין אַגַאנְץ יָאהְר, פַאר דֶעם גֶעלְט וָואס קוּמְט פוּן אִים, אוֹיף דֶעם מֶקַח וָואס אִיצְט אִיז אִין גַאם, אֲפִילוּ עֶס וֶועט טֵייעֶרֶער וֶוערִין וַויין זָאל עֶר אִים אוֹיךְ גֶעבִּין אוֹיף דֶעם אִיצְטִיגֶען מֶקַח וְיַיִן אֵין לוֹ. אוּנ שִׁמְעוֹן הָאט קֵיין וַויין, טָאר מֶען נִיט, וָוארוּם אִיצְט אִיז שׁוֹין דָאס קֵיין הַאנְדִיל, וַוייל רְאוּבֵן גִיט אִים קֵיין גֶעלְט, דָאס אִיז נָאר אַחוֹב, עֶס קוּמְט רְאוּבֵן אַחוֹב פוּן שִׁמְעוֹן, דְרִיבֶּער אוֹיב שְׁפֶּעטֶער וֶועט וַויין טֵייעֶרֶער וֶוערִין אוּנ שִׁמְעוֹן וֶועט גֶעבִּין דִיא וַויין צוּ רְאוּבֵן אוֹיף דֶעם וָואלְוֶועלִין מֶקַח, פַאר וָואס טוּהְט דָאס שִׁמְעוֹן, גֶעווים וַוייל רְאוּבֵן וַוארְט אִים דָאס פְרִיעֶרְדִיגֶע גֶעלְט, אִיז דָאךְ דָאס רִבִּית, נָאר אַז שִׁמְעוֹן וָואלְט גֶעהַאט וַויין, וָואלְט נִיט אָסוּר גִיוֶועןן, וָוארוּם רְאוּבֵן וָואלְט שׁוֹין זוֹכֶה גִיוֶועןן דִי וַויין וָואס שִׁמְעוֹן הָאט. אַז דִיא וַויין וֶוערְט טֵייעֶרֶער, אִיז דָאס רְאוּבֵן'ס וַויין טֵייעֶרֶער גִיוָוארִין, אָבֶער אַז שִׁמְעוֹן הָאט קֵיין וַויין טָאר מֶען נִיט [עתוי"ט]:

ב הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ אַז רְאוּבֵן הָאט פַאר בָּארְגְט גֶעלְט צוּ שִׁמְעוֹן לֹא יָדוּר בַּחֲצֵרוֹ חִנָּם טָאר נִיט רְאוּבֵן וואהְנֶען בַּיי שִׁמְעוֹן אִין הוֹיף אוּמְזִיסְט וְלֹא יִשְׂכּוֹר מִמֶּנּוּ בְּפָחוֹת אוּנ רְאוּבֵן טָאר נִיט דִינְגֶען אַדִירָה בַּיי שִׁמְעוֹן וֶועלְוֶועלֶער וִויא שִׁמְעוֹן פַארְדִינְגְט צוּ אֵיין אַנְדֶערִין מִפְּנֵי שֶׁהוּא רִבִּית וַוייל דָאס הֵייסְט פְּרָאצֶענְט מַרְבִּין עַל הַשָּׂכָר מֶען מֶעג נֶעמֶען טֵייעֶרֶער וַוייל מֶען וַוארְט דִי גֶעלְט פוּן שְׂכִירוּת פוּן פַארְדִינְגֶען וְאֵין מַרְבִּין עַל הַמֶּכֶר אוּנ מֶען טָאר נִיט נֶעמֶען טֵייעֶרֶער וַוייל מֶען וַוארְט דִי גֶעלְט פוּן פַארְקוֹיפוּנְג כֵּיצַד וִויא מֵיינְט מֶען הִשְׂכִּיר לוֹ אֶת חֲצֵרוֹ רְאוּבֵן הָאט פַארְדִינְגֶען אַשְׁטוּבּ אִין זַיין הוֹיף צוּ שִׁמְעוֹן וְאָמַר לוֹ אוּנ רְאוּבֵן הָאט גִיזָאגְט צוּ שִׁמְעוֹן אִם מֵעַכְשָׁיו אַתָּה נוֹתֵן לִי אוֹיב דוּ וֶועסְט מִיר אִיצְט גֶעבִּין דָאס דִירָה גֶעלְט פַאר אַגַאנְץ יָאהְר

הו׳

לשלם לו שכירות עד סוף החדש. והאי דא״ל אם מעכשיו תתן לי הרי היא שלך בי׳ סלעים אי הוה מקדים ליה הוה מחיל ליה מדמי השכירו׳ ומוגר ליה בפחו׳ משוי׳. אבל גבי מכר משמשך המקח דינו ליתן המעות וכי אמר ליה אם מעכשיו תתן לי הרי הוא לך באלף זוז. הן הן דמיה וכי מטפי עלייהו לגורן. שכר המתנת מעות הוא: **מכר לו את שדהו וכו׳.** וה״ה מטלטלים וכל סחורה אם מכר לו יותר משויה בשכר המתנת מעות אסור והוי אבק ריבי׳ מדבריהם וכל אבק ריבית אם נתן אינה יוצאה בדיינים דאלו ריבית קצוצה דאורייתא יוצאה בדיינים: **ג הבא מעות וטול את שלך אסור.** הכא מותר מעות שעליך וטול שדה שלך אסור לעשות כן וכגון שאמר לו מוכר ללוקח לכי מייתי׳ מותר המעות קני מעכשיו לפיכך אסור לעשות כן שאם יאכל מוכר הפירות בתוך כך לכשיביא זה המעות נמצא שדה זו קנוי׳ לו מיום המכר וזה אכל הפירות בשכר המתנ׳ מעותיו ואם יאכל לוקח פירות מעכשיו שמא לא יביא מותר המעות ויחזור לו זה מה שקבל ונמצא שלא היתה השדה קנויה לו. דהא לכי מייתי׳ קני מעכשיו אמר ליה. והא לא אייתי. ומעות הראשונות כמלוה בעלמא היו אצל מוכר. וזה אכל פירות בשכרו:

הרי הוא לך בעשרה סלעים לשנה. ואם של חודש בחודש בסלע לחודש מותר. מכר לו את [א] שדהו ואמר לו אם מעכשיו אתה נותן לי הרי היא שלך באלף זוז אם לגורן בשנים עשר מנה אסור: **ג** מכר לו את השדה. ונתן לו מקצת דמים. ואמר לו אימתי שתרצה הבא מעות וטול את שלך אסור. הלוהו על שדהו ואמר לו אם אי אתה נותן

בקדושין פ״ג מ״ז דישנה לשכירות מתחלה ועד סוף היינו לומר שבכל יום ויום מרויח כנגד יום. נ״י: [א] שדהו. ולא תני אלירו כמו ברישא דמלתא אגב אורחי׳ קמ״ל שאם הגיע לידי כך למכור קרקעותיו שימכור שדהו ולא אלירו כדמוכחי קראי בס״פ בהר ומכר מאחוזתו וגו׳ והדר כי ימכור בית מושב:

הרי הוא לך בעשר סלעים לשנה פארדינג איך דיר דיא דירה פאר צעהן טאלער איאהר ואם של חודש בחודש אויב דו וועסט מיר געבין די דירה געלט אלע חודש בסלע לחודש זאלסטו מיר געבין אטאלער אחודש, דאס איז צוועלף טאלער איאהר מותר דאס מעג מען, אונ מיר זאגין ניט דאס הייסט פראצענט שמעון צאהלט צוויי טאלער איאהר פראצענט ווייל ראובן ווארט אים דאס געלט, ווארום דירה געלט דארף מען צאהלין אז מען האט שוין אפ געוואהנט, יעדער חודש וואס מען וואהנט אפ, דארף מען דער נאך בצאהלין די דירה געלט דארף דאך ראובן ווארטין צו שמעון דאס דירה געלט, אז ראובן זאגט אטאלער אחודש איז דאס דער מקח פון די דירה, אונ וואס ראובן זאגט אז מען וועט אים געבין באלד פאר אגאנץ יאהר וועט ער נאר נעמען צעהן טאלער, ווייל ער דארף געלט וועט ער לאזין די דירה מיט צוויי טאלער איאהר וואלוועלער אונ אמענטש מעג דאך פארקויפין זיין סחורה פאר וועלוועלער ווען ער דארף געלט מכר לו את שדהו אבער אז ראובן האט פארקויפט צו שמעון אפעלד [אדער איין אנדער זאך], דארף דאך שמעון באלד בצאהלין דאס געלט אונ ראובן דארף ניט ווארטין אויף דעם געלט ואמר לו האט ראובן גיזאגט צו שמעון אם מעכשיו אתה נותן לי אויב דו וועסט מיר איצט געבין דאס געלט, אזוי ווי מיר קומט הרי היא שלך באלף זוז איז די פעלד דיינע פאר טויזענד גילדין, אזוי ווי זיא איז ווערט אם לגורן אויב דו וועסט מיר ניט געבין איצט דאס געלט, נאר אז דו וועסט אראפ נעמען די תבואה פון פעלד אין שייער, דאמאלס וועסטו מיר געבין דאס געלט בשנים עשר מנה זאלסטו מיר געבין צוועלף הונדערט גילדין, איז דאך צוויי הונדערט גילדין פראצענט, ווייל ער ווארט אים דאס געלט פון איצט ביז ער וועט אריין נעמען די תבואה אין שייער אסור דאס טאר מען ניט: **ג** מכר לו את השדה ראובן האט פארקויפט אפעלד צו שמעון ונתן לו מקצת דמים אונ שמעון האט גיגעבין צו ראובן אביסעל געלט ואמר לו אונ ראובן האט גיזאגט צו שמעון אימתי שתרצה הבא מעות וטול את שלך ווען דו וועסט וועלין ברייננ דיא רעשט געלט אונ נעם דיין פעלד, אונ אז דו וועסט בריינגען דיא רעשט געלט וועט זיין די פעלד דיינע פון איצט אסור דאס טאר מען ניט, ווארום ווער וועט עסין די פירות פון פעלד פון היינט ביז ער וועט בריינגען די רעשט געלט, וועט ראובן עסין די פירות פון פעלד, טאמער בריינגט שמעון די רעשט געלט, גיהער דאך די פעלד צו שמעון פון דעם טאג וואס ער האט זיא געקויפט, פאר וואס האט ראובן גיגעסין די פירות, געווים ווייל ער האט גיווארט דיא רעשט געלט, האט דאך ראובן גענומען פראצענט, וועט שמעון עסין די פירות, טאמער ברייננט ער ניט די רעשט געלט, וועט דאך דיא פעלד בלייבין ביי ראובן, אונ ראובן וועט דארפין צוריק געבין צו שמעון דאס געלט וואס ער האט ביי אים גענומען ואונ די פעלד איז קיין מאהל ניט פארקויפט גיווארין צו שמעון, ווארום ראובן האט דאך גיזאגט צו שמעון אז דו וועסט בריינגען די רעשט געלט זאל זיין די פעלד פארקויפט צו דיר, אונ ער האט דאך ניט גיבראכט, איז דאך די געלט גיוועזן ביי ראובן פאר בארגט] פאר וואס האט שמעון גיגעסין די פירות, געווים ווייל ראובן האט געהאלטין זיין געלט ביז איצט צאהלט דאך ראובן פראצענט פון געלט הלוהו על שדהו או יב ראובן האט פאר בארגט געלט צו שמעון אויף זיין פעלד ואמר לו אונ ראובן האט גיזאגט צו שמעון אם אי אתה נותן

לי מכאן ועד ג' שנים הרי היא שלי. הרי היא שלו. וכך היה ביתוס בן זונין עושה על פי חכמים: ד אין מושיבין חנוני למחצית שכר. ולא יתן [כ] מעות ליקח בהן פירות למחצית שכר. אלא אם כן נותן לו שכרו כפועל. אין מושיבין [ג] תרנגולין למחצה.

הרי היא שלו. וכגון דאמר ליה הני מעכשיו. אם לא אביא לך מכאן עד ג' שנים דלאו אסמכתא היא אלא קנין גמור שע"מ מכר גמור החזיק בה מעכשיו בדמים הללו ואיזולי אוזיל גביה וזה קבל עליו שאם יחזיר לו מעותיו עד ג' שנים יקבלם והפירות יהיו מונחים ביד שליש. (ז) אם יחזיר הלוה מעותיו למלוה עד ג' שנים יתן הפירות ללוה ואם לאו יתן הפירות למלוה. שהיתה השדה קניה לו משעת הלואה ואותה הלואה דמי השדה היתה: ד אין מושיבין חנוני למחצית שכר. לא יאמר בעל הבית לחנוני הרי פירות נמכרים בשוק ארבע סאין בסלע ואתה מוכרן בחנות פרוטה פרוטה ומשתכר שאם הילך פירות ושב ומכור בחנות והריוח נחלוק. וטעמא דמלתא משום דקיימא לן הך עסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון. שתם המקבל פרקמטיא למחצית שכר מקבל עליו אחריות חצי הקרן באונסא וזולא. הלכך ההיא פלגא כיון דמתחייב באונסין מלוה היא אצלו. שהרי הוא שומא אצלו במעות בשער השוק ודינו ליטול חצי שכר. נמצא מתעסק בחציו של בעל הבית שהיא פקדון אצלו בשכר המתנ' מעות המלוה לפיכך אסור: אא"כ נותן לו. שכר עמלו שהוא עמל בחותו החצי כפועל בטל של איתה מלאכה דבטל מינה. אם היה נגר או נפח כונה אדם רוצה ליטול ליבטל ממלאכה כבדה כזו ולעשות מלאכה קלה (ח): אין מושיבין תרנגולים למחצה.

(ז) ורישא וסיפא שוין אלא רישא מיירי בזוכי הוה רבותא למנקט בגוונ' דאסור וסיפא דבהלואה הוה רבותא למנקט בגוונא דהתיר'. ועתוי"ט: [כ] מעות כו'. ולריכא דאי תנא חנוני חנוני הוא דסני ליה כפועל בטל משום דלא נפיש טרחיה אבל מעות לקנות בהן פירות דנפיש טרחיה אימ' לא ואי תנא מעות כו' ה"א התם הוא דבעי כפועל בטל משום דנפיש טרחי' אבל חנוני דלא נפיש פרחי' אימ' סגי להו במשהו בעלמא דאפי' לא טיבל עמו אלא בציר ולא אכל עמו אלא גרוגרת אחת זהו שכרו לריכה. גמרא: (ח) רש"י והקשו בתו' דהא אמרן דלהכי אצטריך למתני' מעות אלא משום דנפיש טרחי' אימא לא סגי ליה כפועל בטל והלא למה שהיה כבדה נוטל יותר אמאי ס"ד דלא תסגי כפועל בטל ופירשו כפועל בטל היינו כיושב בטל לגמרי ופי' דבריהם דאומדין כמה רוצה ליטול פועל א' כדי לבטל ממלאכתו לגמרי דהשתא בין שעתנים לו מלאכה קלה או כבדה שיעורו שוה. ועתוי"ט: [ג] תרנגולין. אילטריך לאשמועי' דיהיב ליה מזונות דאפרוחי' אע"פ שהוא דבר

לי מִכַּאן וְעַד שָׁלֹשׁ שָׁנִים אויב דו וועסט מיר ניט צוריק געבין דאס געלט פון איצט ביז דריי יאהר הֲרֵי הִיא שֶׁלִּי זאל זיין דיא פעלד מיינע פון איצט אן, אויב שמעון וועט אים ניט צוריק געבין דאס געלט הֲרֵי הִיא שֶׁלּוֹ וועט זיין די פעלד זיינע ונאר די פירות פון די דריי יאהר דארף מען איינלייגין ביא אדריטען מענטש, אויב שמעון וועט אפ ברייגגען די געלט צו ראובן ביז די דריי יאהר, גיהער דיא פירות צו שמעון, אויב שמעון וועט ניט אפ ברייגגען דאס געלט ביז דריי יאהר זאל מען געבין דיא פירות צו ראובן] וְכֵן הָיָה בַּיְתוּס בֶּן זוֹנִין עוֹשֶׂה עַל פִּי חֲכָמִים ביתוס בן זונין פלעגט אויך אזוי פאר בארגין געלט, אונ דיא חכמים האבין גיזאגט מען מעג אזוי טאהן: ד אֵין מוֹשִׁיבִין חֶנְוָנִי לְמַחֲצִית שָׂכָר מען טאר ניט זעצין אקרעמער אויף העלפט פארדינסט, ראובן זאגט צו שמעון אין גאס פארקויפט מען פירות פיר סאה פאר אטאלער, אונ דו פארקויפסט דיא פירות אין גיוועלב ביסלאכוויז דריי סאה פאר אטאלער פארדינסטו אסאה דו האסט דאך אבער קיין געלט צו קויפין פירות, איך וועל דיר געבין פירות אין דיין גיוועלב אונ דו וועסט זייא פארקויפין ביסלאבוויז אונ מיט דעם פארדינסט וועלין מיר אונז טיילין אויף העלפט, דאס טאר מען ניט וְלֹא יִתֵּן מָעוֹת לִיקַּח בָּהֶן פֵּירוֹת לְמַחֲצִית שָׂכָר אונ ראובן זאל געבין געלט צו שמעון, ער זאל קויפין פאר די געלט פירות אונ זאל זייא פארקויפין, אונ דער פארדינסט זאל גיהערין העלפט צו ראובן אונ העלפט צו שמעון, דאס טאר מען אויך ניט, ווארום דיא געלט אדער די פירות וואס שמעון נעמט צו זיך ער זאל האנדלען מיט זיי אונ דאס פארדינסט זאל זיין אין שותפות, הייסט העלפט געלט האט ער גיבארגט אונ העלפט געלט איז ביי אים בעהאלטין. למשל ראובן האט גיגעבין צו שמעון הונדערט רובל ער זאל מיט זייא האנדלען, דער פארדינסט וועט זיין שותפות, פון פופציג רובל פארדינסט נעמט ראובן, אונ פון פופציג רובל פארדינסט נעמט שמעון, אונ אז עס וועט זיין שארין, דארף ראובן האבין שאדין פון פופציג רובל, אונ שמעון דארף האבין שארין פון פופציג רובל, אונ אויב דיא גאנצע הונדערט רובל וועט זיין שאדין וועט ראובן שאדין האבין פופציג רובל אונ שמעון וועט שאדין האבין פופציג רובל אונ וועט די פופציג רובל מוזין בצאהלין צו ראובן, דריבער דיא פופציג רובל וואס שמעון נעמט פון זייא פאר-דינסט, אונ האט פון זייא שאדין, זענען זיי ביי אים גיבארגט, פאר וואס האנדילט שמעון מיט די אנדערע פופציג רובל אונ גיט דעם פארדינסט צו ראובן, געווים פאר פראצענט ווייל ער האט אים גיבארגט פופציג רובל, דריבער טאר מען ניט אֶלָּא אִם כֵּן נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ כְּפוֹעֵל נאר סיידין ראובן גיט צו שמעון שכירות פאר וואס ער האנדילט פאר אים מיט זיינע פופציג רובל, אזוי ווי מען גיט אארבייטער נאר ניט גאנצע שכירות, מען זעהט איין אנדער מענטש וואס גייט אין גאס אונ האט קיין ארבעט ביא וואס צו פארדינען ווי פיל ער וויל פארדינען ער זאל אוים פאר-קויפין פאר דיא פופציג רובל פירות, אזוי פיל זאל ראובן געבין צו שמעון אֵין מוֹשִׁיבִין תַּרְנְגוֹלִים לְמֶחֱצָה ראובן גיט צו שמעון צוואנציג. אייער אונ שאצט זיי אפ וויא פיל זייא זענען ווערט, אונ

שמעון

[ד] ואין שמין עגלין וסייחין למחצה. אא"כ נותן לו [ה] שכר עמלו ומזונו. אבל מקבלין עגלין וסייחין למחצה. ומגדלין אותן עד שיהו משולשין, וחמור עד שתהא [ו] טוענת: ה שמין פרה וחמור וכל דבר שעושה ואוכל למחצה. מקום שנהגו לחלוק את הולדות מיד חולקין.

מעט ולא תימא דלא קפדי ביה אינשי וה"ט שהקדימו רש"י ור"ב לפרש מזונות שלא כמקומו: [ד] ואין כו' משום סיפא דאבל מקבלין כו' תני ליה: [ה] שכר עמלו. הכא לא שייך למתני כפועל בטל דאין מתבטל להאכילם ולהשקותם אלא רגע א' ביום. אבל חנוני כל עסקו ככך דתניא בתוספתא המושיב חנוני אם הוא אומן לא יעסוק באומנתו: (ט) וקמ"ל דכשתמא אין מקבל עליו שום אחריות ולא הוי עיסקא כיון דכתחלה כשקבל עגלי' לא שמו אותם אלא לאחר שגדלו וכאין לחלק השבח או שמין אותם כמה השביחו ולהכי תני ברישא שמין וכסיפא מקבלין וכששמין בשעת קבלה סתם מקבל עליו חצי האחריות כמו בשאר עיסקא תו' וכן הדין בכלי' וככל דבר שלא קבל עליו אחריותו נ"י: (י) שאז הוא עומד בעיקר טעם בשרו: [ו] טוענת. וכן מלינו בכמה מקומות במשנה

לשום בלים בדמים לבעל התרנגולת להושיבם עליהם לגדל אפרוחים למחצית שכר מה שיהיו האפרוחים שוים יותר על דמי הבלים דהואיל וזה מקבל עליו אחריות חצי דמי הבלים אם יתקלקלו או אם ימותו הוה ליה פלגא מלוה נמצא זה מגדל את חציין השני בשכר המתנת מעותיו: ומזונו. מזון שהוא מולך באפרוחים: אין שמין עגלין וסייחין למחצה. עכשיו הם שוים כך וכך קבלם עליך לגדלם שנתים למחצית שכר ולמחצית הפסד אם ימותו: אבל מקבלים עגלים וסייחים. קטני' בלא שומא (ע) שאם ימותו לא ישלם כלום ואם יחיו יחלקו ביניהם. כשיהיו משולשים פירוש כשיעמדו על שליש גדולן (י) ואז יחלקו: ובחמור עד שתהא טוענת. משאוי. כך היה מנהגם לגדלם קודם חלוקה: ה שמין פרה. גדולה וחמור גדול שראוין למלאכה ומלאכתן כולה למקבל: למחצה. לחלוק שבח שישביחו בדמיה ובולדות: לחלוק את הולדות מיד. כשתבא שעת חליקתן. בבהמה דקה ל' יום. ובגסה חמשים יום:

שמעון זאל זעצין זיינע הינער אויף די אייער, עס זאל ווערין פון זיי הינדלאך, אונ ווי פיל די הינדלאך וועלין ווערט זיין מער וויא די אייער זאלין זיך ביידע צו טיילין, טאר מען ניט, ווייל אהעלפט [צעהן] אייער האט דאך שמעון גיבארגט, וואררום אז זיי וועלין קאליע ווערין וועט ער דארפין בצאהלין צו ראובן, פאר וואס ארבעט ער אין די אנדערע העלפט [צעהן] אייער, געוויס ווייל ער האט אים די צעהן אייער גיבארגט, איז דאך דאס פראצענט ואין שמין עגלין וסייחין למחצה מען טאר ניט שאצין קעלבער אונ אייזלען אויף העלפט אויב ראובן האט קעלבער אדער ער האט יונגע אייזלען אונ ער שאצט זיי אפ ווי פיל זיי זענען איצט ווערט, אונ ער גיט זיי צו שמעון ער זאל זייא אדעווען צוויי אדער דריי יאהר אונ ווי פיל זיי וועלין צום סוף צוויי אדער דריי יאהר מער ווערט זיין וויא איצט זאלין זייא זיך ביידע צו טיילין, טאר מען ניט, ווייל העלפט קעלבער אונ יונגע אייזלען האט דאך שמעון גיבארגט ביי ראובן, ווארום אז זייא וועלין פייגערין וועט ער דארפין בצאהלין פאר זייא. פאר וואס ארבעט ער אין דיא אנדערע העלפט קעלבער אונ יונגע אייזלען וואס גיהערין צו ראובן; געוויס פאר פראצענט, ווייל ער האט אים דיא העלפט קעלבער אונ יונגע אייזלען גיבארגט אלא אם כן נותן לו שכר עמלו ומזונו נאר סיידין ראובן בצאהלט צו שמעון פאר דיא ארבעט פון זיין העלפט, אונ ער בצאהלט אים פאר די עסין פון זיין העלפט, וואס זיין העלפט קעלבער אונ אייזלען וועלין אויף עסין אין דיא צוויי אדער דריי יאהר אבל מקבלין עגלין וסייחין למחצה אבער שמעון מעג נעמען פון ראובן קליינע קעלבער אונ קליינע אייזלען יונגע ער זאל זייא אדעווען, אויב זיי וועלין לעבין אונ גרויס ווערין זאלין זייא זיך צו טיילין מיט דעם פארדינסט וואס זיי וועלין שפעטער מער ווערט זיין וויא איצט, אונ אויב זיי וועלין פייגערין זאל שמעון גאר ניט דארפין בצאהלין האט דאך שמעון זיין העלפט ניט גיבארגט נאר אז עס וועט זיין פאר-דינסט וועט ער נעמען פארדינסט פון איין העלפט ווייל ער ארבעט אין די אנדערע העלפט ומגדלין אותן עד שיהו משולשין אונ שמעון מוז זייא אדעווען ביז זייא וועלין אויף וואקסין אדריטול, וויא זיי דארפין אויף וואקסין דאמאלס וועלין זיי זיך צו טיילין, ניט פריער וחמור עד שתהא טוענת אונ אַ אייזיל מוז ער אדעווען ביז זיא וועט קענען טראגין אמשא, דאמאלס וועלין זיי זיך צו טיילין, ניט פריער: ה שמין פרה וחמור וכל דבר שהוא עושה ואוכל למחצה ראובן מעג אפ שאצין זיין קוה אדער זיין אייזיל אדער אנדערע בהמות וואס ארבעטין אונ עסין, וויא פיל זיי זענען איצט ווערט, אונ ער גיט זייא צו שמעון, אויף צוויי אדער אויף דריי יאהר, אונ ווי פיל זיי וועלין צום סוף צוויי אדער דריי יאהר מער ווערט זיין ווי איצט זאלין זייא זיך ביידע צו טיילין, אונ דיא קעלבער אונ אייזלען וואס וועט פון זיי גיבארין ווערין אין די צוויי אדער דריי יאהר זאלין זיי אויך צו טיילין, אונ שמעון זאל ארבעטין מיט די בהמות אונ ווי פיל דיא בהמות וועלין פארדינען פון זייער ארבעט דאס זאל גיהערין אין גאנצין צו שמעון, ווייל ער אדעוועט די העלפט פון ראובן האט דאך שוין שמעון שכר פאר זיין ארבעט, ארבעט ער דאך שוין ניט פאר פראצענט וואס ראובן בארגט אים זיינע העלפט בהמות מקום שנהגו לחלוק את הולדות מיד ווא דער מנהג איז מען זאל באלד צו טיילין די קינדער וואס ווערט גיבארין פון דיא בהמות חולקין זאלין זייא באלד צו טיילין נבאלד הייסט, שעפסין ציגען נאך

שמין עגל עם אמו. וא"ל ליתן עמל ומזון לעגל (יא) אלא לאס. ואין הלכה כר"ש ב"ג: ומפרין על שדהו. לשון פרה ורבה. ואית דגרסי ומפריז בזיין ל' פרזות תשב ירושלים (זכריה ב) כלומר מרחיב על שדהו והוא שיאמר לו (חוכר למחכיר) אתה רגיל ליקח בחכירות שדך עשרת כורין לשנה. הלויני מאתים זוז שאוכל להוציא לזבל שדה זו ולזרעה ולחרשה. ואני מעלה לך בחכירותיה שתים עשר כורים לשנה ואחזיר לך מעותיך זה מותר דהוי כאלו מעדיף לו שכר כורים הללו. מפני שחוכר ממנו שדה טובה ומשובחת שחכירתה יפה מחכירות שדה רעה: ו אין מקבלין צאן ברזל. כל אחריות הנכסים על המקבל ושם אותם עליו במעות וכל זמן שאין נותן לו מעותיו חולקים השכר. ואף על גב דמשנה יתירה היא דהא תנא ליה לעיל אין מושיבין חנוני למחצית שכר משום דמקבל עליה פלגא בהפסד וכל שכן הכא דקבל כל האחריות עליו נקט ליה משום סיפא (יב) אבל מקבלים לאן ברזל מן הנכרי:

מקום שנהגו לגדל יגדילו. ר' שמעון בן גמליאל אומר שמין עגל עם אמו וסייח אם אמו ומפריז (ס"א ומפרין) על שדהו ואינו חושש משום רבית: ו אין מקבלין צאן ברזל מישראל מפני שהוא רבית. אבל מקבלין צאן ברזל מן הכותי ולוין מהן ומלוין אותן ברבית וכן בגר תושב.

שסוגה חמור והכונ' לנקבה כו' וכן בכתוב וכתב הרד"ק דחמור כולל זכר ונקבה: (יא) דאיכא גללים ואידך גללים אפקורי מפקיר להו. גמרא: (יב) וגי' פי' דהכא אתא לאשמעינן דאין מקבלין כלל ואפילו יהיב ליה אגרת הואיל דכולה מלוה:

דרייסיג טאג, קעלבער אייזלען נאך פופציג טאג. אזוי לאנג מוז זיי שמעון אדעוועז פאר דעם צו טיילין] מקום שנהגו לגדל אונ ווא דער מנהג איז מען זאל זייא אדעווען ביז זייא וועלין גרוים ווערין דער נאך צו טיילט מען יגדלו מוז זייא שמעון אדעוועז ביז זייא וועלין גרוים ווערין, רבן שמעון בן גמליאל אומר רבן שמעון בן גמליאל זאגט שמין עגל עם אמו וסייח עם אמו ראובן מעג אפ שאצין אקאלב מיט דיא מוטער, אדער איונגען אייזיל מיט דיא מוטער, וויא פיל זייא זענען איצט ווערט, אונ ער גיט זייא צו שמעון ער זאל זיי אדעוועז, אונ ער גיט צו שמעון שכירות מיט עסין נאר פאר דיא מוטער, אונ פאר דיא קאלב אונ פאר דעם יונגען אייזיל גיט ניט ראובן צו שמעון שכירות פאר זיין ארבעט אונ ניט פאר זיין עסין ווארום ארבעט האט ניט שמעון ביא דיא קאלב אונ ניט ביא דעם יונגען אייזיל ווארום זייא גייען אליין נאך דיא מוטער, אונ עסין פאר דעם קאלב אדער פאר דעם יונגען אייזיל דארף ער אויך ניט געבין צו שמעון ווארום דיא געלט וואס ער נעמט פאר זייער מיסט איז גענוג פאר זייער עסין [עתוי"ט] ומפריז על שדהו ואינו חושש משום רבית ער דער ברייטערט אויף דיא פעלד ווער ניט מעהר געלט פאר דיא פעלד] אונ דאס איז קיין רבית, אויב ראובן האט גיהאלטין אפעלד פון שמעון אין חכירות, דאס הייסט ראובן האט גדונגען אליידיגע פעלד פון שמעון ראובן זאל אין דיא פעלד אקערין אונ זייען אונ אפשניידין דיא תבואה וואס וועט וואקסין אין דיא פעלד פיל צו ווייניג זאל אלץ גיהערין צו ראובן אונ צו שמעון זאל ער געבין ניטץ געלט פאר דיא ערד אגעוויסע זאך אלע יאהר, צעהן כור ווייץ. אונ ראובן זאגט צו שמעון בארג מיר צוויא הונדערט גילדין אונ איך וועל מיט דעם געלט פאר בעסערין דיא פעלד וועט אין איר מער וואקסין שפעטער אז איך וועל אראפ נעמען די תבואה פון פעלד וועל איך דיר דיין געלט צוריק געבין אונ וועל דיר געבין נאך צוויא כור ווייץ, דאס מעג מען, ווייל דאס איז גלייך וויא ער דינגט איצט ביא אים אבעסערע פעלד איז ווערט מען זאל געבין פאר איר צוויא כור ווייץ מעהר אַיאהר: ו אין מקבלין צאן ברזל מישראל מען טאר ניט נעמען אייזערנע שעפסין פון איודין וראובן האט פאר קויפט צו שמעון שעפסין אדער אנדערע בהמות, ואונ מען האט זייא גישאצט וויא פיל זייא זענען ווערט. אונ שמעון האט איצט ניט בצאהלט פאר זייא, נאר ער האט אויף זיך גינומען. אפילו דיא שעפסין וועלין פיינגערין מוז ער אויך פאר זייא בצאהלין, אונ אזוי לאנג וויא ער וועט ניט בצאהלין פאר דיא שעפסין מוז ער געבין אטייל פון פאר דינסט צו ראובן, אונ ווייל שמעון מוז פאר זייא אייביג בצאהלין אפילו זייא פיינגערין, דריבער הייסט דאס אייזערנע שעפסין, ווייל ראובן האט ניט שאדין דיא שעפסין. דאס טאר מען ניט] מפני שהוא רבית ווארום דאס איז פראצענט ווייל ראובן ווארט צו שמעון דאס געלט פון דיא שעפסין דריבער גיט אים שמעון העלפט פארדינסט פון דיא שעפסין אבל מקבלין צאן ברזל מן העו"ב אבער מען מעג נעמען אייזערנע שעפסין פון אעובד גלולים ולוין מהן ומלוין אותן ברבית ווארום איוד מעג בארגין געלט פון אעובד גלולים אונ געבין אים פראצענט, אונ ער מעג פאר בארגין געלט צו אעובד גלולים אונ נעמען פון אים פראצענט וכן בגר תושב אונ אזוי איז דער דין ביא איין עובד גלולים וואס האט זיך מגייר גיוועז אין ארץ ישראל נאר אויף דעם תנאי ער זאל ניט דינען עבודת גלולים, אבער צו אלע זאכין איז ער וויא איין עובד גלולים דריבער הייסט ער גר תושב ווייל ער האט זיך נאר מגייר גיוועז ער זאל מעגין זיצען אונ וואהנען

אין

מלוה ישראל מעותיו של כותי מדעת הכותי [ז] אבל לא מדעת ישראל: ז [ח] אין פוסקין על הפירות עד שיצא השער. (יצא השער פוסקין [ט] ואף על פי שאין לזה יש לזה) היה הוא תחלה לקוצרים. פוסק עמו על הגדיש. ועל העביט של ענבים ועל המעטן של זתים.

מדעת הכותי. כגון ישראל שלוה מעות מהכותי ברבית ובקש להחזירם לו. מצאו ישראל אחר ואמר תנם לי ואני אעלה לך כדרך שאתה מעלה לו. אם העמידו אצל נכרי אע"פ שישראל נותנם לו במצות הנכרי מותר (יג) ואם לא העמידו אצל נכרי אסור דהוא ניהו דקא מוזיף ליה ברבית: ז היה הוא תחלה לקוצרים. ויש לו גדיש ועדיין לא יצא השער: פוסק עמו. כאיזה שער שירצה דכיון דיש לו אין כאן רבית דמעכשיו אותו גדיש קנוי לו. ואע"ג דלא משך כיון דכי אין לו נמי לא הוה אלא אבק רבית דרבנן כי יש לו לא גזר (יד): על העביט. כלי גדול שעוברים בו את

(יג) ופרכינן בגמרא דהא אין שליחות לעכו"ם מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית ולכל התורה כולה ילפי' לה ומסקינן כגון שנטל העכו"ם ביד וקבלן מן הראשון וקמ"ל דל"ת עכו"ם גופי' כי עביד אדעתא דישראל קא גמר ויהיב. ועתוי"ט: [ז] אבל כו'. כגון נכרי שלוה מישראל בריבי' ובקש להחזירו לו מצאו ישראל אחר ואמר לו תנם לי ואני אעלה לך כדרך שאתה מעלי' לו מותר ואם העמידו אצל ישראל אסור גמרא ולרש"י ולר"ת טעמא דאסור משום שיש שליחות לעכו"ם לחומרא מדרבנן ור"ת מוקי הכא ג"כ בנטל ונתן ביד: [ח] אין כו'. אין נותנין מעות לישראל חבירו על מנת ליתן לו בהם פירות סך כך לזמן פלוני דכיון שלא יצא השער בכנה נמכרים שמא יתיקרו בשילא שער שלהם נמצא שהיה משתכר זה בהמתנות מעותיו. שיתן לו פירות בפי מה שפסקו בזול. כ"י: [ט] ואע"פ כו'. בגמרא דא"ל שקל לטיבותיך ושדיא אחיזרא מאי אהנית לי. אי הוה לי זוזי בידי הוי מזבינא בהיני שילי. והתו' כתב אע"ג דלא משך אין זה רבית כיון שאם היה בא מוכר לחזור היה קאי במי שפרע ולכך חשיבו בנתייקרו ברשות לוקח. ע"כ נראה שדעתם שאין להוציא מידי איסור ריבי' אא"כ שנוכל לומר שהיו קנוים ללוה שנתן המעות וברשותי' אייקיר. וזה כדעת רש"י שכתב בר"פ. ועתוי"ט: (יד) רש"י וכלו' הואיל ולענין מי

אין ארץ ישראל) מעג מען נעמען פון אים פראצענט אונ מען מעג אים געבין פראצענט מלוה ישראל מעותיו של עובד גלולים מדעת העובד גלולים איוד מעג פאר בארגין דיא געלט פון איין עובד גלולים צו איין אנדער יוד אויב דער עובד גלולים הייסט. למשל ראובן איז שולדיג גיוועזן געלט צו איין עובד גלולים אונ האט אים גיצאהלט פראצענט, אונ ראובן האט גיוואלט צוריק געבין דיא געלט צום עובד גלולים, האט אים גיטראפין שמעון אונ זאגט צו אים בארג מיר דיא געלט וואס דו ווילסט צוריק געבין דעם עובד גלולים אונ איך וועל צאהלין דעם עובד גלולים דיא זעלביגע פראצענט וואס דו צאהלסט צום עובד גלולים, אויב ראובן האט געפירט שמעון צום עובד גלולים, אונ האט גיפרעגט דעם עובד גלולים זאל איך געבין שמעון דאס געלט צו גיין, אונ דער עובד גלולים האט גיהייסין ראובן זאל געבין דאס געלט צו שמעון, אפילו שמעון האט גינומען דאס געלט פון ראובן'ס האנט, מעג שמעון צאהלין פראצענט צום עובד גלולים אבל לא מדעת ישראל אבער אז ראובן האט ניט גיפרעגט בייא דעם עובד גלולים, נאר ער אליין מיט זיין ווילען האט גיגעבין דיא געלט פון עובד גלולים צו שמעון, אפילו דיא פראצענט צאהלט מען צום עובד גלולים, פון דעסטוועגין טאר מען ניט: ז אין פוסקין על הפירות עד שיצא השער מען טאר ניט מאכין אמקח אויף פירות ביז עס גייט ארויס אמקח אויף פירות אין גאס, ראובן זאל געבין געלט צו שמעון איצט ער זאל אים געבין ווייץ אין אהאלב יאהר שפעטער אויף ארענדיל אפור אויב אין גאס איז נאך ניטא אריכטיגער מקח אויף ווייץ, אמאהל איז טייערער אונ אמאהל איז וועלוועלער טאר מען ניט, טאמער וועט ווייץ שפעטער טייערער ווערין, אונ שמעון וועט געבין צו ראובן ווייץ אויף ארענדיל אפור וויא פריער איז גיוועזן, צו וואס טוהט דאס שמעון, געוויס ווייל ראובן האט אים גיגעבין פאראויס געלט, איז דאך דאס רבית יצא השער פוסקין אבער אז אין גאס איז דא אגעוויסער מקח אויף ווייץ, ארענדיל אפור, מעג ראובן זאגין צו שמעון איך גיב דיר איצט געלט, אונ איך וועל בייא דיר נעמען ווייץ פאר דיא געלט, אין אהאלב יאהר שפעטער, אויף דעם איצטיגען מקח (אפילו עס וועט טייערער ווערין, זאלסטו מיר אויך געבין אויף דעם איצטיגען מקח, דאס מעג מען) ואף על פי שאין לזה אונ אפילו שמעון האט קיין ווייץ מעג מען אויך, ווארום יש לזה איז דא ווייץ ביי אאנדערין אויף דעם מקח, קען דאך שמעון קויפין ווייץ אויף ארענדיל אפור אונ לאזין ליגען ביי זיך ביז ראובן וועט זייא נעמען ביי אים וועט דאך שמעון קיין שאדין האבין, אונ ראובן האט אויך קיין טובה פון שמעון. ווארום ראובן קען אויך איצט קויפין ווייץ אויף ארענדיל אפור, ביי איין אנדער מענטש, אונ לאזין ליגען בייא אים ביז ער וועט זייא דארפין היה הוא תחלה לקוצרים אויב שמעון האט געשניטען דיא תבואה פון זיין פעלד פריער ווי אנדערע שניטער, אונ ער האט זיין אייגענע תבואה פוסק עמו על הגדיש מעג ראובן מאכין אמקח מיט שמעון אויף דעם שייער תבואה וועלכין מקח ער וויל, אפילו עס איז נאך ניטא קיין מקח אין גאס, ווארום אז ראובן גיט איצט געלט צו שמעון אויף די תבואה וואס ליגט בייא שמעון אין שייער, גיהער שוין דיא תבואה וואס ליגט אין שמעון'ס שייער צו ראובן פון איצט אונ אז עס ווערט טייערער איז ראובן'ס תבואה טייערער גיווארין ועל העביט של ענבים אז שמעון האט אגרויסע כלי מיט וויינ-טרויבין ועל המעטן של זיתים אדער ער האט אגרויסע כלי מיט איילבירטין מעג ראובן מאכין

ועל הבצים של יוצר. ועל הסיד משישקעו בכבשן [י] ופוסק עמו על הזבל כל ימות השנה. רבי יוסי אומר אין פוסקין על הזבל. אלא אם כן היתה לו זבל באשפה וחכמים מתירין. ופוסק עמו בשער הגבוה. ר' יהודה אומר אע"פ שלא פסק עמו כשער הגבוה יכול לומר תן לי כזה. או תן לי מעותי:

ח מלוה אדם את אריסיו חטין בחטין לזרע.

העגבים לפני דריסה והם מתחממים להוציא יינם יפה ושל זתים קרוי מעטן: על הבצים של יוצר. אם הכניס עפרו ועשאו בצים לעשות מהן קדרות פוסק עמו על הקדרות כאילו שער שירלה ואף ע"פ שלא יצא השער: ועל הסיד. פוסק עמו כאילו שער שירלה: משישקענו בכבשן. העצים והאבנים לשרוף ולעשות מהן סיד: וחכמים מתירין. איכא בין הכמים לת"ק דת"ק כל ימות השנה קאמר ופליג עליה רבי יוסי ואמר לא שנא ימות החמה ולא שנא ימות הגשמים עד שיהיה לו למוכר זבל באשפה וחכמים מתירין דוקא בימות החמה שאע"פ שאין לו יש לאחרים שהכל יש להם זבל שכבר נרקב ונשוף בימות הגשמים. אבל בימות הגשמים לא. והלכה כחכמים: כשער הגבוה. אם יפחות השער ממה שהוא עכשיו תתן לי כשער הזול: גבוה. היינו בזול שנותנים פירות גבוהים ורבים בדמים מועטים: תן לי כזה או תן לי מעותי. שהרי לא משך ויכול לחזור בו ואפי' מי שפרע ליכא הואיל ולא נתן מעותיו על מנת לקבל עכשיו אלא לאחר זמן וכתוך כך נשתנה השער וסתם דעתי' דאינש אתרעא זילא פסוק (טו) ואין הלכה כר"י: ח חטין בחטין לזרע. סאה בסאה מותר להלוות לאריס דוקא כשרוצה לזרעו. וטעמא דבאתרא דאריס הוא שנותן הזרע אם אין לו זרע לזרע השדה יסלקנו בעל הבית. וכשלוה האריס מבעל הבית וזורע וכשיוקירו חטין יתן חטין אין זו הלואה אלא הרי הוא כיורד לתוכה מעכשיו על מנת שיטול בעל הבית הזרע תחלה מהלק שיגיע לאריס. והאריס יטול השאר שכר

ספרע מיהא קנה: [י] ופוסק כו'. ארישא קאי יצא השער פוסקין ואע"פ שיש נוספתא דל"ג לאותה בבא כמ"ש תוי' מ"מ מדיוק' שמעו לה ועלה קאי ופוסק עמו: (טו) ואף ע"פ שאין לו. וגם מתחלה כשנתן לו המעות לא התנה לא הוי כרישא גבי יין אין לו דהתם זקפו עליו כהלואה אבל הכא כתורת מקח נותן לו

אמקח מיט שמעון אויף ווייטרויבין אדער אויף אייל־בירטין. [אזוי וויא עס שטייט פריער בייא תבואה] וויא כלי וואס מען האלט אין איר דיא וויינטרויבין הייסט עביט. אונ די כלי וואס מען האלט אין איר איילבירטין הייסט מעטן] ועל הביצים של יוצר דער טעפער וואס האט אריין גיבראכט ערד צו מאכין פון זייא טעפ, אונ ער האט שוין די ערד אויסגיקנעטין אונ האט זייא גימאכט קיילעבדיג ווי אייער, מעג מען מאכין אמקח מיט דעם טעפער אויף טעפ. [אזוי וויא עס שטייט פריער בייא תבואה] ועל הסיד משישקעו בכבשן אז איינער האט וואפנע שטיינער אונ ער האט זייא אריין גילייגט אין קאלעך הויבין צו ברענען זייא, מאכין פון זיי וואפנע, אונ האלץ האט ער אויך אריין גילייגט אין הויבין, מעג מען מיט אים מאכין אמקח אויף וואפנע [אזוי וויא עס שטייט פריער בייא תבואה] ופוסק עמו על הזבל כל ימות השנה ראובן מעג מאכין אמקח מיט שמעון אויף מיסט, סייא זומער סייא ווינטער, אז אגאנץ יאהר זאל שמעון אים געבין מיסט פאר ארובל אפור, אפילו עס וועט ווערין טייערער רבי יוסי אומר רבי יוסי זאגט אין פוסקין על הזבל אלא אם כן היתה לו זבל באשפה מען טאר ניט מאכין אמקח אויף מיסט ניט זומער און ניט ווינטער נאר סיידין שמעון האט מיסט אין זיין מיסט קאסטין [אזוי וויא עס שטייט פריער בייא תבואה] וחכמים מתירין אונ די חכמים זאגין אפילו ער האט קיין מיסט, מעג מען אויך מאכין מיט אים אמקח אויף מיסט, אויף אגאנץ יאהר, אבער נאר זומער, ווייל זומער בעקומט מען מיסט צו קויפין, אבער ווינטער טאר מען ניט מאכין אמקח אויף מיסט מען זאל געבין אגאנץ

יאהר מיסט אויף דעם איצטיגען מקח סיידין דער וואס נעמט דאס געלט זאל האבין ביי זיך מיסט ופוסק עמו כשער הגבוה וואס מיר זאגין אין אנהייב משנה יצא השער פוסקין, אויב עס איז דא אמקח אויף תבואה, אדער אויף אנדערע פירות מעג מען מאכין מיט איינעם אמקח ער זאל אים געבין תבואה אדער פירות אגאנץ יאהר אויף דעם איצטיגען מקח, זאגט דיא משנה איצט, אז ראובן מוז אוים ריידין מיט שמעון אויב פירות וועלין וואלוועלער ווערין, מוז ער אים געבין אויף דעם וואלוועלין מקח רבי יהודה אומר רבי יהודה זאגט אף על פי שלא פסק עמו כשער הגבוה אפילו ער האט ניט אויס גירעדט אז תבואה וועט ווערין וואלוועלער זאל ער אים געבין אויף דעם וואלוועלין מקח, מוז ער אים אויך געבין אויף דעם וואלוועלין מקח יכול לומר וואָרום ראובן קען זאגין צו שמעון תן לי כזה אדער גיב מיר אויף דעם וואלוועלין מקח או תן לי מעותי אדער גיב מיר צוריק מיין געלט:

ח מלוה אדם את אריסיו חטין בחטין לזרע אז איינער האט פעלדער אונ ער וויל ניט אליין ארבעטין בייא זיי, גיט ער די פעלד צו אמענטשין, דער מענטש זאל געבין זיינע תבואה צו פאר זייען אונ זאל אקערין אונ שניידין דיא תבואה. אונ אז ער וועט האבין פארטיגע תבואה, זאל ער געבין דעם בעל הבית אחלק תבואה פון דיא פעלד, דער מענטש הייסט אריס, אונ אז דער מענטש האט קיין תבואה צום פאר זייען, זאגט דיא משנה דער בעל הבית מעג בארגין דעם אריס צעהן קארץ ווייץ צום פאר זייען, אונ אז מען וועט אראפ נעמען פון פעלד נייע ווייץ, וועט דער בעל הבית אפ נעמען די צעהן קארץ

ווייץ:

וכ"כ התו' : [יא] ביוקר כו'. שאם היה הסאה בב' סלעים והוזלו שסא' עומדת בסלע היה נוטל רק סאה אע"פ שבשע' שנתן היה נותן לו מה ששוה ב' סלעים ואם כשנתן היה סאה בסלע ואח"כ עמד סאה בב' לא היה נוטל אלא חצי סאה שבשעה שנתן לו לא היה נותן אלא מה ששוה סלע א' : (טז) בבא הראשונה נקט אבל בזול והוקרו הוא רבותא טפי דהשתא מקבל חטין נוטעין ממה שנתן וכ"ה בנ"י : [יב] לגורן. דחיישי' שמא תתייקר אע"פ שאז אין רגיל להתייקר. תוספות : (יז) דסאה בסאה דרבנן הוא ולא נשך דאורייתא רש"י : (יח) ונמצאת אותה שלוה נזקפת על פירות שבשוק (כלומר על פירות אחרים) וזו פנויה ללות עליה. וכשלו' כל אחת ואחת לוה בהיתר דהא אלו לוה לסאה ואכלה ואכל גם הראשונה הואיל כשלו' בהיתר לוה ישלם חטין ה"נ כשלוה בהיתר לוה כל סאה וסאה שהרי זו עומדת רש"י. ועתוי"ט : [יג] וכן כו'. משום דשמעינהו לרבנן בסאה וסאה דיש לו ובכבר אפי' שאין לו וטעמייהו דשאלת ככר שהו' דבר מועט

אבל לא לאכול. שהיה ר"ג מלוה את אריסיו חטין בחטין לזרע. [יא] ביוקר והוזלו. או בזול והוקרו. נוטל מהן כשער הזול. לא מפני שהלכה כן. אלא שרצה להחמיר על עצמו : **ט** לא יאמר אדם לחבירו. הלויני כור חטים. ואני אתן לך [יב] לגורן. אבל אומר לו הלויני עד שיבא בני. או עד שאמצא מפתח. והלל אוסר. [יג] וכן היה הלל אומר. לא תלוה אשה ככר לחברתה עד שתעשנו דמים. שמא יוקירו חטים. ונמצאו באות לידי רבית : **י** אומר אדם לחבירו. נכש עמי.

טרחו ועל מנת כן ירד שיטול פחות משאר אריסין כשיעור הזרע ואין כאן ריבית : שהיה ר"ג. כלומר לכך הוצרך לשנות משנה זו. לפי שהיה ר"ג מחמיר שאם הוזלו נוטל כשער הזול (טו) ואשמועינן מתניתין לא שהלכה כן אלא שרצה להחמיר על עצמו : **ט** הלויני עד שיבא בני. דכיון שיש לו ספיר דמי. דלא גזור רבנן אלא כשאין לו (יז) ואפילו אין לו אלא סאה אחת לוה עלי' כמה כורין. דכל חדא וחדא אמרינן זו תהא תחתיה שהרי אינה קנויה למלוה וביד הלוה למכרה ולאכלה (יח). וכשלוה כל אחת ואחת לוה בהיתר : וכן היה הלל אומר לא תלוה אשה. ואין הלכה כהלל. אלא הלכה כחכמים שאומרים לוין סתם ופורעים סתם : **י** נכש עמי היום

ווייץ פון דעם אריס חלק, אונ אפילו ווייץ וועט זיין שפעטער טייערער מעג מען אויך אבל לא לאכול אבער אז דער אריס נעמט דיא ווייץ צום עסין טאר מען ניט פאר בארגין, ווייל טאמער וועט שפעטער טייערער ווערין ווייץ וועט דאך זיין פראצענט שהיה רבן גמליאל מלוה את אריסיו חטין בחטין לזרע ווארום רבן גמליאל פלעגט ניט אזוי טאהן, אז זיינע אריסין פלעגין ניט האבין ווייץ צו פאר זייען, פלעגט רבן גמליאל זייא בארגין ווייץ צום פאר זייען, אז מען וועט אראפ נעמען די נייע ווייץ פון פעלד, זאלין דיא אריסין אים צוריק געבין דיא ווייץ וואס ער האט זייא פאר בארגט, פון זייער חלק ביוקר והוזלו אויב ווייץ איז גיוועזן טייער ווען רבן גמליאל האט זיי פאר בארגט, אסאה ווייץ האט גיקאסט צוויא רובל, אונ ער האט זייא פארבארגט צעהן סאה ווייץ, וואס זענען ווערט גיוועזן צוואנציג רובל, דער נאך ווען מען האט אראפ גינומען די נייע ווייץ, איז ווייץ גיוועזן וועלוועלער. איין רובל אסאה, האט רבן גמליאל בייא זייא גינומען צעהן סאה ווייץ וואס זענען איצט נאר ווערט צעהן רובל או בזול והוקרו אדער ווען רבן גמליאל האט פאר בארגט דיא ווייץ, איז גיוועזן ארובל אסאה, אונ ער האט פאר בארגט צעהן סאה, וואס זענען ווערט צעהן רובל, דער נאך ווען מען האט אראפ גינומען דיא נייע תבואה, איז טייערער גיווארין, אסאה ווייץ קאסט צווייא רובל נוטל מהן כשער הזול האט ער גינומען פון זייא אויף דעם וואלוועלין מקח, ער האט נאר גינומען פינף סאה ווייץ וואס זענען ווערט צעהן רובל ולא מפני שהלכה כן ניט דער דין איז מען זאל אזוי טאהן אלא שרצה להחמיר על עצמו נאר רבן גמליאל האט גיוואלט אויף זיך שווער מאכין דעם דין פון רבית : **ט** לא יאמר אדם לחברו הלויני כור חטים ואני אתן לך לגורן אמענטש טאר ניט זאגין צו זיין חבר בארג מיר אכור ווייץ, אונ צום שייער ווען מען וועט אראפ נעמען דיא נייע תבואה וועל איך דיר צוריק געבין אכור ווייץ, טאמער וועט ווייץ טייערער ווערין וועט דאך זיין פראצענט אבל אומר לו הלויני עד שיבוא בני אבער ער מעג זאגין צו זיין חבר בארג מיר אכור ווייץ ביז מיין זוהן וועט קומען או עד שאמצא המפתח אדער ביז איך וועל געפונען דעם שליסעל פון שפייכלער, ווייל דאס איז אקורצע צייט האט מען ניט מורא טאמער וועט טייערער ווערין נאך אטעם איז ווייל ער האט ווייץ אין זיין שפייכלער הייסט דאס גאר ניט געבארגט נאר דאס הייסט געטאהשט, אונ אסאה ווייץ פון דיא ווייץ וואס ער האט אין זיין שפייכלער גיהער שוין צו זיין חבר וואס ער בארגט בייא אים אונ אז ווייץ איז טייערער גיווארין איז זיין חבר'ס ווייץ טייערער גיווארין והלל אוסר אונ הלל זאגט דאס טאר מען אויך ניט וכן היה הלל אומר אונ אזוי האט הלל גיזאגט לא תלוה אשה ככר לחברתה אאשה טאר ניט פאר בארגין אברויט צו איר חברתה זיא זאל איר צוריק געבין אברויט טאמער איידער זיא וועט צוריק געבין וועט דער ווייל ברויט טייערער ווערין עד שתעשנו דמים סיידין זיא זאל שאצין דעם ברויט וויא פיל ער איז ווערט אויף געלט, אונ פאר אזוי פיל געלט זאל מען איר צוריק געבין ברויט, ווארום אז זיא וועט צוריק געבין אברויט פאר אברויט שמא יוקירו חטים טאמער וועט ווייץ טייערער ווערין, וועט אברויט טייערער קאסטין אונ אז זיא וועט איר צוריק געבין אברויט פאר אברויט ונמצא באות לידי רבית וועט דאך דאס זיין פראצענט : **י** אומר אדם לחברו נכש עמי אמענטש

ואנכש עמך. עדור עמי. ואעדור עמך אבל לא יאמר לו נכש עמי ואעדור עמך. עדור עמי. ואנכש עמך. כל ימי גריד אחד. כל ימי רביעה אחת. לא יאמר לו חרוש עמי בגריד. ואני אחרוש עמך ברביעה. ר״ג אומר [יד] יש רבית מוקדמת. ויש רבית מאוחרת. כיצד נתן עיניו ללות הימנו. והיה משלח לו ואומר בשביל שתלוני. זה היא רבית מוקדמת. לוה הימנו. והחזיר לו את מעותיו. והיה משלח לו ואומר. בשביל מעותיך שהיו בטלות אצלי. זו היא רבית מאוחרת. ר״ש אומר. יש רבית דברים. [טו] לא יאמר לו דע כי בא איש פלוני ממקום פלוני:

ברטנורא

ואנכש עמך למחר. נכש הוא עקירת העשבים הרעים הגדלים בתבואה: **עדור.** חפור: **לא יאמר לו נכש עמי ואעדור עמך.** פעמים שזו קשה מזו ויש כאן אגר נטר (יט): **כל ימי גריד אחד.** ולא חיישינן אם יום א' גדול מחבירו: **וכן כל ימי רביעה אחד.** ומותר לומר עדור עמי יום זה של גריד ואני אעדור עמך יום אחר של גריד וכן ברביעה. **גריד.** ימות החמה (כ). **רביעה.** ימות הגשמים: **לא יאמר לו חרוש עמי בגריד ואני אחרוש עמך ברביעה.** שימי רביעה קשים למלאכה שבשדות (כא):

עיקר תוי״ט

לא בעינן שער בשוק שאע״פ שאין לזה יש לזה א״נ משום דלא קפדי שכנים בהא מלתא ואת' לאיפלוג עלייהו כתרתי כ״י. ועתוי״ט: (יט) כשכר שממתין לו על שכר פעולתו עד אותו זמן הוא מקבל עליו מלאכה שהיה קשה מזו רש״י: (כ) וז״ל רש״י לשון יובש שהארץ יבשה ואין גשמים יורדין: (כא) וז״ל הר״מ הקרקע כימות החמה קל לחפור ולתקן למעט הטנוף ואורך היום: [יד] יש כו'. ל' הר״מ מה שאמר ר״ג ור״ש הכל הלכה אבל צריך שתדע שהדברים האלה וכיוצא בהם הם הדברים שראוים להתרחק מהם כלכד וכלומר שאין בהם איסור דאורייתא אלא הם רבית דרבנן: [טו] לא יאמר כו'. נראה בעיני שהם דברי הלוה למלוה שמודיעו שבא איש פלוני כו' וכלל לא יאמר דמתני' בלוה הם אמורים ומיירי שמכשרו בכך וטעמא כדתני' רשב״י אומר מנין לנושה בחבירו

מעג זאגין צו זיין חבר העלף מיר היינט אוים רייסין דיא שלעכטע גראז פון פעלד ואנכש עמך מארגין וועל איך דיר העלפין אוים רייסין דיא שלעכטע גראז פון דיין פעלד עדור עמי אונ ער מעג זאגין צו זיין חבר העלף מיר היינט גראבין מיין פעלד ואעדור עמך מארגין וועל איך דיר העלפין גראבין דיין פעלד ולא יאמר לו נכש עמי אבער ער טאר ניט זאגין צו זיין חבר העלף מיר אוים רייסין דיא שלעכטע גראז פון מיין פעלד ואעדור עמך וועל איך דיר העלפין גראבין דיין פעלד, אדער ער זאגט פאר קערט עדור עמי העלף מיר גראבין מיין פעלד ואנכש עמך וועל איך דיר העלפין אוים רייסין די שלעכטע גראז פון דיין פעלד, ווייל טאמער איז איין ארבעט שווערער וויא דיא אנדערע איז דאך דאס רבית ער ארבעט פאר זיין חבר שווערער ווייל זיין חבר האט פאר אים פריער געארבעט איז דאך דאס פראצענט כל ימי גריד אחד אלע טעג פון זומער ווערט גירעכונט וויא איינס, ער מעג זאגין צו זיין חבר ארבעט מיט מיר היינטיגען זומער טאג, אונ איך וועל מיט דיר אפ ארבעטין איין אנדער טאג פון זומער, אונ מיר האבין ניט מורא טאמער וועט דער אנדערער טאג זיין גרעסער וועט ער לייננער ארבעטין פאר פראצענט ווייל זיין חבר האט מיט אים פריער געארבעט כל ימי רביעה אחד אלע טעג פון ווינטער ווערט גירעכונט וויא איינס, ער מעג זאגין צו זיין חבר ארבעט מיט מיר היינטיגען ווינטער טאג אין מיין פעלד, אונ איך וועל מיט דיר אפ ארבעטין איין אנדער טאג פון ווינטער אין דיין פעלד, אונ מיר האבין ניט מורא טאמער וועט דער אנדערער טאג זיין שווערער צו ארבעטין אין פעלד וועט דאס זיין פראצענט וויא מיר זאגין פריער] לא יאמר לו חרוש עמי בגריד ואני אחרוש עמך ברביעה אבער ער טאר ניט זאגין צו זיין חבר אקער מיט מיר דעם היינטיגען טאג פון זומער, וועל איך מיט דיר אקערין א טאג אום ווינטער, ווארום ווינטער איז שווערער צו ארבעטין אין פעלד וויא זומער וועט דאס זיין פראצענט וויא מיר זאגין פריער] רבן גמליאל אומר רבן גמליאל זאגט יש רבית מוקדמת עס איז דא פריערדיגע פראצענט ויש רבית מאוחרת אונ עס איז דא שפעטערדיגע פראצענט כיצד וויא מיינט מען נתן עיניו ללות הימנו ראובן האט גיגעבין זיינע אויגין [ער האט גיטראכט] ער זאל בארגין געלט פון שמעון והיה משלח לו האט ראובן געשיקט אמתנה צו שמעון ואומר אונ ראובן האט גיזאגט צו שמעון דיא מתנה גיב איך דיר בשביל שתלוני דו זאלסט מיר בארגין געלט זו היא רבית מוקדמת דס איז פריערדיגע פראצענט. ער גיט פראצענט איידער ער האט נאך דיא געלט גיבארגט לוה הימנו אדער ראובן האט גיבארגט געלט פון שמעון, און פראצענט והחזיר לו את מעותיו אונ ראובן האט צוריק גיגעבין דאס געלט צו שמעון והיה משלח לו אונ ראובן האט געשיקט אמתנה צו שמעון ואמר אונ ראובן האט גיזאגט צו שמעון דיא מתנה גיב איך דיר בשביל מעותיך שהיו בטלות אצלי פאר דיין געלט וואס זענען גיוועזן ליידיג ביי מיר, דו האסט מיט זייא גאר ניט פאר דינט זו היא רבית מאוחרת דאס הייסט שפעטערדיגע פראצענט, די ביידע ערליי פראצענט טאר מען ניט רבי שמעון אומר, רבי שמעון זאגט יש רבית דברים רייד הייסט אויך פראצענט לא יאמר לו דער לוה טאר ניט זאגין צום מלוה דע כי בא איש פלוני ממקום פלוני זאלסט וויסען אז דער מענטש איז גיקומען פון דעם ארט, אונ דער לוה ווייס אז דער מלוה דארף דאס וויסען, אונ ווען דער לוה וואלט ניט גיבארגט געלט ביי דעם מלוה,

אינו רגיל להקדים לו שלום שאסור להקדים לו שלום ת"ל כל דבר אשר ישך אפי' דבור אסור וכ"א דע אם כו' ופי' שהם דברי המלוה ללוה. עתוי"ט: [טז] הסופר. משום לא תשימון הר"ן וכ"ל דס"ה בלפני עור כשלא הלוהו בלא שטר: [יז] לא תתן. את כספך לא תתן לו בנשך: (כב) בכל הני דחשוב במתני' דהוא נותן כנסך בשעת הלואה והוא לוקח בשעת פרעון והוא לו כנוש' כשתובעו ודוחקו (ר"ל שכן רגילות כשתובעו דוחקו והוא שם עליו נשך בשעת פיסוק התנאי ונותן מכשול לפני הלוה להעבירו על לא תשיך לאחיך היא אזהרה ללוה)

רש"י ועתוי"ט: (כג). לא תשיך לאחיך: (כד) זמנין דעברי נמי אלפני עור לא תתן מכשול כגון שלא היה מלוה בלא ערב ועדים אבל לא תשימון פסיקה ליה תו':

יא ואלו עוברין בלא תעשה המלוה והלוה והערב והעדים. וחכ"א אף [טז] הסופר. עוברים משום [יז] לא תתן. ומשום בל תקח מאתו. ומשום לא תהיה לו כנושה. ומשום ולא תשימון עליו נשך. ומשום ולפני עור לא תתן מכשול ויראת מאלהיך אני ה':

יא עוברין משום לא תתן וכו'. מלוה עובר בכולן (כב) לוה עובר משום בל תשיך (כג) שהוא לשון מפעיל לאחרים לא תגרום שאחיך ישוך ועובר על ולאחיך לא תשיך ולפני עור לא תתן מכשול. ערב ועדים עוברים על לא תשימון עליו נשך בלבד (כד):

וואלט ער אים דאס גאר ניט דער ציילט, דריבער טאר מען ניט (ועתוי"ט): **יא** ואלו עוברין בלא תעשה דיא מענטשין זענען עובר אלאו, אז מען בארגט געלט מיט פראצענט המלוה דער וואס פאר בארגט דאס געלט והלוה אונ דער וואס בארגט דאס געלט והערב אונ דער וואס נעמט אויף זיך אז דער לוה וועט ניט בצאהלין זאל ער בצאהלין איז ער עובר אויף אלאו ווען ער וואלט ניט גיוועין אערב וואלט דאך דער מלוה ניט גיבארגט דאס געלט אויף פראצענט והעדים אונ דיא עדות ווארום ווען ניט דיא עדות וואלט דאך דער מלוה ניט גיבארגט דאס געלט אויף פראצענט דריבער זענען זייא אויך עובר אויף אלאו וחכמים אומרים אונ די חכמים זאגין אף הסופר דער וואס האט געשריבען דעם וועקסיל איז אויך עובר אויף אלאו עוברים משום לא תתן זייא זענען עובר אויף דעם לאו וואס עס שטייט אין דיא תורה דיין געלט זאלסטו ניט געבין צו בייסין דיין חבר זאלסט ניט נעמען ביי דיין חבר וואס דו האסט אים ניט גינעבין ומשום בל תקח מאתו אונ אויף דעם לאו וואס עס שטייט דו זאלסט ניט נעמען פון דיין חבר רבית פראצענט ומשום לא תהיה לו כנושה אונ אויף דעם לאו וואס עס שטייט אין דיא תורה דו זאלסט ניט מאנען ביא דיין חבר אז דו ווייסט ער האט ניט צו בצאהלין ומשום ולא תשימון עליו נשך אונ אויף דעם לאו וואס עס שטייט אין דיא תורה. איר זאלט ניט טאהן אויף דעם לוה בייסונג, איר זאלט ניט מאכין אז מען זאל דעם לוה בייסין, מען זאל בייא אים נעמען וואס מען האט אים ניט גינעבין, דאס מיינט מען דעם מלוה מיט דעם סופר די עדות מיט דעם ערב ומשום ולפני עור לא תתן מכשול אונ אויף דעם לאו וואס עס שטייט אין די תורה פאר אבלינדין זאלט איר ניט געבין אשטראבלונג, איר זאלט ניט גינארין אזעלכין וואס איז בלינד אין דער זאך, אויב ער וויים ניט אז מען טאר ניט, זאלט איר אים ניט גענארין אונ זאגין מען מעג אז דער מלוה אדער דער לוה די עדות דער ערב דער סופר ווער פון זייא וואס וויים ניט אז מען טאר ניט נעמען פראצענט אדער ער וויים ניט אז בייא דעם בארגין געלט איז דא פראצענט מוז מען אים זאגין פון דעם איסור ויראת מאלהיך אני ה' דו זאלסט מורא האבין פאר גאט, איך בין גאט וואס וויים אלץ וואס דער מענטש טראכט אונ טוהט אונ דער לוה איז עובר אויף דעם לאו וואס שטייט "בל תשיך" אונ "לא תשיך", דו זאלסט ניט מאכין מען זאל דיך בייסין, דו זאלסט ניט צו זאגין פראצענט:

רש"י | גמרא בבא מציעא דף נ"ה ע"א | רש"י

הוא מוצאת והיא שלחה. אף ע"פ שהיו מוציאין אותה לשרפה לא

הלכה ס' כלה כלי החילון דגלת דמלכות דכריאה בם

אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים מנ"ל מתמר דכתיב הוא מוצאת והיא שלחה אל חמיה וגו'.

אמרה להם ליהודה נבעלתי אלא שלחה לו למי שאלה לו אנכי הרה ואם יודה הוא

אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי רבי יוחנן האט גיזאגט פון רבי שמעון בן יוחאי'ס וועגין נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים עס איז בעסער פאר דעם מענטש ער זאל זיך ארייןווארפין אין קאלך הויבין פייער אונ ער זאל ניט פארשעמען דעם פנים פון זיין חבר צווישען פיל מענטשין מנא לן מתמר דאס ווייסין מיר פון תמר דכתיב ווארום עס שטייט אין פסוק היא מוצאת והיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה תמר איז ארוים געפירט גיווארין מען זאל זיא פארברענען אונ זיא האט געשיקט צו איר שווער יהודה מען זאל אים זאגין צו וועמען דיא זאכין גיהערין פון דעם מענטש בין איך מעוברת, אונ זיא האט ניט גיוואלט זאגין צו יהודה פון דיר בין איך מעוברת, ווייל זיא האט אים ניט גיוואלט פארשעמען, אונ אז יהודה

וואלט

מעלמו יודע: עמיתו. עס אתו: באונאת אשתו. באונאת דברים לצערה: אונאתה קרובה. פירענות אונאתה ממהר לבא: שמעה תפלתי. אין לשונו מלשון בקשה שמבקש מאת הקב"ה שישמע תפלתו אבל אל תחרש יש לשונו מלשון בקשה ולו' כזו אני בוטח שאין דרכך

א"ר חנינא בריה דרב אידי מאי דכתיב לא תונו איש עמיתו עם שאתך בתורה ובמצות אל תונהו אמר רב לעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו שמתוך שדמעתה מצויה אונאתה קרובה אמר ר' אלעזר מיום שנחרב בהמ"ק ננעלו שערי תפלה שנאמר גם כי אזעק ואשוע שתם תפלתי ואע"פ ששערי תפלה ננעלו שערי דמעה לא ננעלו שנאמר שמעה תפלתי ה' ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש. ואמר רב כל ההולך בעצת אשתו נופל בגיהנם שנאמר רק לא היה כאחאב וגו' אמר ליה רב פפא לאביי והא אמרי אינשי אתתך גוצא גחין ותלחוש לה לא קשיא הא במילי דעלמא והא במילי דביתא לישנא אחרינא הא במילי דשמיא והא במילי דעלמא. א"ר חסדא כל השערים ננעלים חוץ משערי אונאה שנאמר הנה ה' נצב על חומת אנך ובידו אנך. אמר רבי אלעזר הכל נפרע בידי שליח

לשתוק ולא להחריש וכו': רק לא היה כאחאב. סיפיה דקרא אשר הסתה אותו איזבל אשתו: כל השערים. של תפלה ננעלו: חוץ משערי אונאה. הצועק על אונאת דברים אין השער ננעל בפניו: הכל על ידי שליח. על כל עבירות נפרעין על ידי

וואלט געלייקנט און וואלט זאגן דיא זאכין זענען ניט מיינע, וואלט מען תמר געפירט צום פארברענען און זיא וואלט ניט זאגן אז זיא איז מעוברת פון יהודה זיא זאל אים ניט פארשעמען אמר רבי חנינא בריה דרב אידי רבי חנינא דער זוהן פון רב אידי האט גיזאגט מאי דכתיב לא תונו איש את עמיתו וואס מיינט דער פסוק איר זאלט ניט נארין [און ניט דערצערענען] איין מענטש את עמיתו. וואס מיינט מען עמיתו עם שאתך בתורה ובמצות אל תונהו דאס פאלק וואס איז מיט דיר צו זאמען צום היטען תורה און מצות זאלסטו אים ניט נארין [און ניט דערצערענען] אמר רב לעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו רב זאגט אייביג זאל א מענטש זיין געהיט ער זאל ניט דערצערענען זיין ווייב שמתוך שדמעתה מצויה ווארום זיא וויינט באלד מיט טרערין אונאתה קרובה דריבער ווערט מען באלד גישטראפט אויף איר דערצערענונג אמר רבי אלעזר מיום שנחרב בית המקדש רבי אלעזר זאגט פון דעם טאג וואס דער בית המקדש איז חרוב גיווארין ננעלו שערי תפלה זענען פארשלאסין גיווארין דיא טויערין פון הימעל וואס דורך זייא פלעגין ארייין גיין דיא תפלות אין הימעל שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק גם כי אזעק ואשוע שתם תפלתי אפילו איך שרייא און בעט העלפט אויך ניט וייל גאט פארמאכט דיא טויערין וואס אין הימעל דיא תפלות זאלין ניט קענען קומען אין הימעל ואף על פי ששערי תפלה ננעלו שערי דמעה לא ננעלו אפילו די טויערין פון תפלות זענען פארשלאסין גיווארין אבער דיא טויערין פון טרערין זענען ניט פאר־שלאסין גיווארין, אז מען וויינט מיט טרערין גייען ארויף די טרערין אין הימעל שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק שמעה תפלתי ה' גאט הער מיין תפלה ושועתי האזינה און פארנעם מיין געשריי אל דמעתי אל תחרש און צו מיינע טרערין וועסטו ניט שווייגין, דאס וייס איך געוויס אז דו וועסט נים שווייגין צו מיינע טרערין, ווייל די טויערין

פון טרערין זענען ניט פארשלאסין ואמר רב כל ההולך בעצת אשתו נופל בגיהנם נאך האט רב גיזאגט דער מענטש וואס גייט נאך דיא עצה פון זיין ווייב פאלט ער אין גיהנם שנאמר רק לא היה כאחאב אשר התמכר לעשות הרע בעיני ה' אשר הסתה אותו איזבל אשתו ווארום עס שטייט אין פסוק עס איז ניט גיוועז אזוי ארשע וויא אחאב וואס ער האט זיך איבערגיגעבין צו טאהן וואס שלעכט איז אין די אויגין פון גאט וואס זיין ווייב איזבל האט אים אנגירעדט אמר ליה רב פפא לאביי רב פפא האט גיזאגט צו אביי והא אמרי אינשי איתתך גוצא גחין ותלחוש לה מענטשין זאגין דאך אויב דיין ווייב איז אקליינע זאלסטו דיך איינבייגין צו איר, און זאלסט איר זאגין אין אויער דיינע זאכין וואס דו דארפסט וויסען אויף זייא א עצה, ענטפערט דיא גמרא לא קשיא עס איז קיין קשיא הא במילי דעלמא אין וועלטליכע זאכין זאלסטו ביי איר קיין עצה פרעגין והא במילי דביתא אין שטוב זאכין זאלסטו בייא איר יא פרעגין א עצה לישנא אחרינא אנדערע זאגין אזוי הא במילי דשמיא אין הימעל זאכין זאלסטו בייא איר קיין עצה פרעגין והא במילי דעלמא אין וועלטליכע זאכין זאלסטו בייא איר יא פרעגין א עצה אמר רב חסדא כל השערים ננעלים רב חסדא זאגט אלע טויערין פון הימעל זענען פארשלאסין פאר דעם מענטש וואס שרייט צו גאט אויף זיין חבר וואס ער האט אים גיטאהן אומרעכט, און די תפלה זיינע ווערט ניט גיהערט חוץ משערי אונאת אויסער אז איינער שרייט צו גאט אויף זיין חבר וואס ער האט אים דערצערונט מיט שלעכטע רייד, דער טויער איז אפין און גאט הערט זיין שרייען און טוהט אמשפט אן זיין חבר שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק הנה ה' נצב על חומת אנך גאט שטייט אויף דיא מאהער פון דערצע־רענונג, גאט זעהט נאר עס דערצערונט איינער דעם אנדערין מיט רייד שטראפט ער אים אמר רבי אלעזר הכל נפרע בידי שליח רבי אלעזר זאגט אויף אלע

חוץ מאונאה שנאמר ובירו אנך. אמר רבי אבהו ג' אין הפרגוד ננעל בפניהם אונאה וגזל וע"ז. אונאה דכתיב ובידו אנך. גזל דכתיב חמס ושוד ישמע בה על פני תמיד. ע"ז דכתיב העם המכעיסים אותי על פני תמיד. ואמר רבי חלבו לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו שאין הברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו שנא' ולאברם הטיב בעבורה והיינו דאמר להו רבא לבני מחוזא אוקירו לנשייכו כי היכי דתתעתרו:

שליח: ובידו וגו'. לא מסר' לשליח: פרגוד. מחילה שבין שכינה לצבא מרום: אינו ננעל. להפסיק ראייתן מן המקום אלא תמיד רואה אותם עד שיפרע: ובידו אנך.

משמע שהיה תמיד אצלו ומשמש בה: על פני. לפני ואין מחילה בינו לבין העבירה: מחוזא. עיר שהיה רבא דר בתוכה כך שמה: אוקירו לנשייכו. כבדו נשותיכם:

אלע עבירות שטראפט גאט דורך אשליח חוץ מאונאה נאר אז איינער דערצערונט זיין חבר שטראפט אים גאט אליין שנאמר ובידו אנך ווארום עס שטייט אין פסוק גאט אליין האט אין זיין האנט די שטראף פון דערצערענונג אמר רבי אבהו שלשה אין הפרגוד ננעל בפניהם רבי אבהו זאגט דריי עבירות ווענען דא וואס פאר זיי איז גיטא אנואנט צו פארשטעלין צווישען דיא עבירות אונ גאט, נאר גאט גיט אכטונג אויף דיא מענטשין וואס טוהען דיא עבירות ער זאל זייא שטראפין אונאה וגזל ועכומ"ז אז איינער דערצערונט זיין חבר מיט רייד, אדער איינער נעמט אוועק אנאך פון זיין חבר, אדער איינער דינט עבומ"ז אונאה דכתיב ובידו אנך ביי אונאה [דערצערענען] שטייט אין פסוק גאט האלט אין האנט דיא שטראף צו שטראפין דעם וואס דערצערונט גזל דכתיב חמס ושוד ישמע בה על פני תמיד ביי גזלה שטייט אין פסוק גאט זאגט אין די שטאט ירושלים ווערט גיהערט דיא שטומע פון דיא רויבער'ס אונ פון די וואס ווערין גערויבט, אונ דיא עבירה איז שטענדיג פאר מיר איך זאל פאר איר שטראפין עכומ"ז דכתיב העם המכעיסים אותי על פני תמיד ביא עבומ"ז שטייט אין פסוק גאט זאגט דאס פאלק וואס דער- צערענען מיך, אונ דינען עבומ"ז, זייער עבירה ווערט זיין פאר מיר שטענדיג איך זאל פאר איר אייביג שטראפין ואמר רבי חלבו נאך האט רבי חלבו גיזאגט לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו אמענטש זאל אייביג זיין געהיט צו געבין כבוד זיין ווייב שאין הברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו דיא ברכה וואס איז דא ביא דעם מענטש אין שטוב דאס איז נאר וועגין זיין ווייב שנאמר ולאברם הטיב בעבורה ווארום עס שטייט אין פסוק גאט האט גיטאהן גוטעס צו אברם וועגין זיין ווייב שרה והיינו דאמר להו רבא לבני מחוזא דאס איז וואס רבא האט גיזאגט צו דיא מענטשין פון דיא שטאט מחוזא אוקירו לנשייכו כי היכי דתתעתרו איר זאלט האלטין טייער אייערע ווייבער וועט איר רייך ווערין:

זוה"ר בא דף מ"ג ע"א ת"ת דהלולות יוד הא ואו הא

והיה לאות על ידכה ולטוטפות בין עיניך וגו'. פקודא דא פקודא דאקרי בגוונא אחרא דלא אקרי מצוה אלא קדושה ואלין אינון תפלין. תפלה של יד ותפלה של ראש. תקונא פארא שפירו דגוונין עלאין. וע"ד אקרון טוטפות כד"א (ישעיה מט) ישראל אשר בך אתפאר. וכתיב (הושע יא) כי נער ישראל ואהבהו. ישראל זוטא שמע ישראל ישראל סבא שפירי דגוונין עילא ותתא. יוסף סליק ואתעטר בתרין גוונין (נ"א דרגין) בקדמיתא נע"ר ובסופא צדי"ק. כמה יאן בי' גוונין למחזי לרזא דא (בראשית לט) ויהי יוסף יפה תאר ויפה מראה שפירא בתרין סטרין בתרין דרגין בתרין גוונין עילא ותתא. כתיב (דברים ו) ועשית הישר והטוב. הישר דא תפלה של יד לאמשכא (ס"א לאסמכא) ליה בתפילין של ראש לאתיחדא כחדא ותפלה של יד אקדים לשל ראש ואצטריך דלא יהוי פרודא בינייהו כלל. מאן דמתעטרא בתפלין קאים ברזא דגוונא עלאה וקאים באינון תרין רזין דקאמרן כיוסף דאקרי נער ואקרי צדיק ברזא דעבד נאמן וברזא דבן יחידאי. ואלין אינון תפלה של יד ותפלה של ראש. ואינון כללא חדא בלא פרודא ארבע פרשיין דתפלין בד' בתים באינון תפלין של ראש. וכמה דאינון ד' פרשיין באינון תפלין של ראש אוף הכי כלהו בתפלין של יד בבית א' דהא בתפלה של יד לית לה מגרמה כלום אלא מה דנקטא מלעילא ורזא דא (קהלת א) כל הנחלים הולכים אל הים. ומגו דנקטא לון מלעילא אקרי תפלה ואתקדשת בקדושתהון (וכלא) אקרי קדושא. ואקרי תפלה וכדין אקרי מלכות מלכות שמים שלימה:

יוסף להק

הלכה פסוקה

הרמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק כ"א

(א) אסור לאדם שיתקשה עצמו לדעת או יביא עצמו

(א) אסור לאדם שיתקשה עצמו לדעת אמענטש טאר ניט הארט מאכין דעם גליד מיט זיין איינענעם ווילען או יביא עצמו לידי הרהור אונ ער טאר ניט אליין נעמען אין זיינע געדאנקען

מוסר

מלוקט מספרי מוסר

אוי ואבוי למשחית זרעו בין במזיד בין שבא מחמת הרהוריו הרעים

אוי ואבוי למשחית זרעו בין במזיד בין שבא מחמת הרהוריו הרעים וויא צו דעם מענטש וואס מאכט קאליע זיינע זרע, סאיי ער טוהט דאס ווילענדיג אונ סאיי עס איז אים געקומען ווייל ער האט געטראכט

מוסר

כי מלכד תוקף העון. הנה ה' אלהים לא עשה למזיקים גוף כי אם רוחות ועי"ז התוטא הזה עושה למזיקים גוף ונבראים מזיקין והם תובעים דין לעשות בו נקמה בעולם הזה ובעולם הבא והם סובבים אותו וכל המכשולים והצרות הבאות לאדם הוא על ידם מלבד העונשים הקשים ומרים המזומנים ומעותדים לו בצאתו מעולם הזה וכמה שנים נמסר ביד מלאכי חבלה לעשות בו נקמה קודם שילך לגיהנם לכן בעוד נפשו בו ימהר לשוב ובמסתרים תבכה נפשו והוא רחום יכפר עון :

הלכה פסוקה

לידי הרהור אלא אם יבא לו הרהור יסיע לבו מדברי הבאי לדברי תורה שהיא אילת אהבים ויעלת חן לפיכך אסור לאדם לישן על ערפו ופניו למעלה עד שיטה מעט כדי שלא יבא לידי קישוי : (ב) ולא יסתכל בבהמה ובחיה ובעוף בשעה שמזדקקין זכר לנקב' ומותר למרביעי' בהמה להכנים כמכחול בשפופר' מפני שהן עסוקין במלאכתן לא יבאו לידי הרהור :

גֶעטְרַאכְט פוּן שְׁלֶעכְטֶע טְרַאכְטוּנְג כִּי מִלְּבַד תּוֹקֶף הֶעָוֹן אוֹיסֶער דִי שְׁטַארְקַייט פוּן דִי עֲבֵירָה הִנֵּה ה' אֱלֹהִים לֹא עָשָׂה לַמַּזִּיקִים גוּף גָאט הָאט נִיט בַּשַׁאפִין גוּפִים (קֶערְפֶּערְם) צוּ דִי מַזִּיקִים כִּי אִם רוּחוֹת נָאר נְשָׁמוֹת נַאקֶעטֶע אָן גוּפִים וְעַל יְדֵי זֶה הַחוֹטֵא הַזֶּה עוֹשֶׂה לַמַּזִּיקִים גוּף אוּנ פוּן דִיא זֶרַע וָואס פוּן אִים גֵייט אַרוֹיס וֶוערְט גוּפִים (קֶערְפֶּערְם) אוֹיף דִיא מַזִּיקִים. מַאכְט עֶר דָאךְ גוּפִים אוֹיף זַיי מַזִּיקִים וְנִבְרָאִים מַזִּיקִים וֶוערִין פוּן אִים בַּשַׁאפִין מַזִּיקִים וְהֵם תּוֹבְעִים דִּין לַעֲשׂוֹת בּוֹ נְקָמָה בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא אוּנ דִי מַזִּיקִים מָאנֶען בַּיי גָאט מֶען זָאל טָאהֶן אַמִשְׁפָּט אִין דֶעם מֶענְטְשׁ אוֹיף דִי וֶועלְט אוּנ אוֹיף עוֹלָם הַבָּא וְהֵם סוֹבְבִים אוֹתוֹ אוּנ דִיא מַזִּיקִים זֶענֶען שְׁטֶענְדִיג אַרוּם דֶעם מֶענְטְשׁ וְכָל הַמִּכְשׁוֹלִים וְהַצָּרוֹת הַבָּאוֹת לָאָדָם הוּא עַל יָדָם אַלֶע שְׁטְרוֹיכְלוּנְג אוּנ אַלֶע צָרוֹת וָואס קוּמֶען אוֹיף דֶעם מֶענְטְשׁ אִיז דָאס אַלְץ דוּרְךְ זַיי מִלְּבַד הָעוֹנָשִׁים הַקָּשִׁים וּמָרִים הַמְזוּמָנִים וּמְעוּתָדִים לוֹ בְּצֵאתוֹ מֵהָעוֹלָם הַזֶּה אוֹיסֶער דִי שְׁוֶוערֶע אוּנ בִּיטֶערֶע שְׁטְרָאף וָואס אִיז אָנְגֶעגְרֵייט פַאר אִים וֶוען עֶר וֶועט אַרוֹיס גֵיין פוּן דֶער וֶועלְט, זָוען עֶר וֶועט שְׁטַארְבִּין וְכַמָּה שָׁנִים יִהְיוּ נִמְסָר בְּיַד מַלְאֲכֵי חַבָּלָה לַעֲשׂוֹת בּוֹ נְקָמָה קוֹדֶם שֶׁיֵּלֵךְ לְגֵיהִנֹּם וִוי פִיל יָאהְר עֶר וֶועט נָאךְ זַיין אִין דִי הֶענְט פוּן מַלְאֲכֵי חַבָּלָה וָואס זַייא וֶועלִין טָאהְן אִין אִים נְקָמוֹת, אֵיידֶער עֶר וֶועט נָאךְ קוּמֶען אִין גֵיהִנֹּם לָכֵן בְּעוֹד נַפְשׁוֹ בּוֹ יְמַהֵר לָשׁוּב דֶרִיבֶּער וָוען דִי נְשָׁמָה אִיז נָאךְ אִין אִים, זָאל עֶר זִיךְ אֵיילִין צוּ טָאהְן תְּשׁוּבָה וּבְמִסְתָּרִים תִּבְכֶּה נַפְשׁוֹ אוּנ אִין בַּהֶעלְטֶענִישׁ, אִין דֶער שְׁטִיל, זָאל זַיין נְשָׁמָה וֵויינֶען וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן אוּנ גָאט וָואס עֶר הָאט רַחְמָנוּת וֶועט אִים מוֹחֵל זַיין דִי עֲבֵירוֹת :

אַטְרַאכְטוּנְג פוּן אַאִשָּׁה אֶלָּא אִם יָבֹא לוֹ הִרְהוּר אוֹיבּ עֶס וֶועט אִים קוּמֶען אַטְרַאכְטוּנְג פוּן אַאִשָּׁה יַסִּיעַ לִבּוֹ מִדִּבְרֵי הַבַּאי לְדִבְרֵי תּוֹרָה זָאל עֶר אָפְּצִיהֶען דִי הַארְץ פוּן דִיא נַארִישֶׁע זַאכִין צוּ טְרַאכְטִין אִין דִי רֵייד פוּן דִיא תּוֹרָה שֶׁהִיא אַיֶּלֶת אֲהָבִים וְיַעֲלַת חֵן וָואס דִי תּוֹרָה אִיז גֶעלִיבְּט וִוי אַגֶעלִיבְּטֶע אֵיינְד אוּנ זִיא בְּרֵיינְגְט חֵן אוֹיף דֶעם מֶענְטְשׁ וָואס לֶערוּנְט זִיא לְפִיכָךְ אָסוּר לְאָדָם לִישַׁן עַל עָרְפּוֹ וּפָנָיו לְמַעְלָה דְרִיבֶּער טָאר נִיט אַמֶענְטְשׁ שְׁלָאפִין אוֹיף דֶעם נַאקִין (אוֹיף דִי פְּלֵייצֶעס) מִיט דֶעם פָּנִים אַרוֹיף אִין דֶערְהֵייךְ עַד שֶׁיַּטֶּה מְעַט סַיידִין עֶר זָאל זִיךְ אַבִּיסְל אַיינְבֵּייגִין אוֹיף אַזַייט כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי קִישּׁוּי עֶס זָאל נִיט קוּמֶען דֶער גְלִיד זָאל הַארְט וֶוערִין : (ב) וְלֹא יִסְתַּכֵּל בִּבְהֵמָה וּבְחַיָּה וּבְעוֹף בְּשָׁעָה שֶׁמִּזְדַּקְּקִין זָכָר לִנְקֵבָה מֶען טָאר נִיט קוּקֶען וֶוען אַבְּהֵמָה אָדֶער אַחַיָּה אָדֶער אַעוֹף בַּהֶעפְטִין זִיךְ דֶער זָכָר מִיט דִי נְקֵבָה וּמוּתָּר לְמַרְבִּיעֵי בְּהֵמָה לְהַכְנִיס כְּמִכְחוֹל בִּשְׁפוֹפֶרֶת אוּנ דִי מֶענְטְשִׁין וָואס אָדְעוֶוען בְּהֵמוֹת פַאר זִיךְ אָדֶער צוּם פַארְקוֹיפִין מֶעג עֶר צוּ זַאמֶען פִירִין דֶעם זָכָר מִיט דִיא נְקֵבָה אוּנ אַרַיין שְׁטֶעקִין דֶעם גְלִיד פוּן זָכָר אִין דִי נְקֵבָה מִפְּנֵי שֶׁהֵן עֲסוּקִין בִּמְלַאכְתָּן לֹא יָבֹאוּ לִידֵי הִרְהוּר וַוייל דִיא מֶענְטְשִׁין וָואס טוּהֶען דָאס זֶענֶען דָאךְ בַּשֶׁעפְטִיגְט מִיט זֵייעֶר אַרְבֶּעט, וֶועלִין זַייא נִיט טְרַאכְטִין פוּן מִזְנֶה זַיין :

בא יום ה תורה

לְהַמְשִׁיךְ מת"ת דו"א יהוה נפש י יה יהו יהוה, רוח יוד הא ואו הא. נשמה יהוה חיה יחידה ה' דמילוי ה"ה אל שם ב"ן שבעשיה בניקוד חולם :

כב וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׁמָיִם

אונקלוס

כב נְאָרֵים מֹשֶׁה יָת יְדֵיהּ עַל צֵית שְׁמַיָּא וַהֲוָה

פירוש לתורת אלהים

(כב) וַיֵּט הָאט מֹשֶׁה גֶענֵייגְט זַיין הַאנְט קֶעגִין דֶעם הִימֶעל וַיְהִי אִיז גֶיוָוארִין פִינְסְטֶער מִיט אַנְעפִּיל

משלי חכמים

נֶעפִּירְט דִיא יוּדִין אִין מִצְרַיִם, אוּנ עֶר אִיז שׁוֹין דֶער דְרִיטֶער מֶלֶךְ נָאךְ יוֹסֵף, אוּנ עֶר הָאט גִישְׁרָאפִין דִי יוּדִין זֶענֶען קְנֶעכְט אִין מִצְרַיִם, אַזוֹי וִויא עֶר הָאט גִישְׁרָאפִין אַזוֹי זָאלִין זַייא זַיין ווייטֶער. נִיט עֶר הָאט דִיא יוּדִין גֶעמַאכְט פַאר קְנֶעכְט, נִיט עֶר וֶועט זַייא פְרַייא מַאכִין, הָאט נָאט גָאר נִיט גֶעקֶענְט הָאבִּין אַטֶענָה צוּ פַּרְעֹה, בַּייא דֶער וֶועלְט אִיז פַּרְעֹה גֶערֶעכְט גִיוֶוען, וָואס הָאט גָאט גִיטָאהְן, עֶר הָאט גֶעשִׁיקְט אַעֵצָה צוּ פַּרְעֹה אִין הַארְצִין עֶר זָאל בֵּייז וֶוערִין אוֹיף מֹשֶׁה אוּנ זָאל שְׁוֶוערֶער מַאכִין

דיא

וַיְהִ֥י חֹֽשֶׁךְ־אֲפֵלָ֛ה בְּכָל־אֶ֥רֶץ מִצְרַ֖יִם
שְׁלֹ֥שֶׁת יָמִֽים׃ כג לֹֽא־רָא֞וּ אִ֣ישׁ
אֶת־אָחִ֗יו וְלֹא־קָ֛מוּ אִ֥ישׁ מִתַּחְתָּ֖יו
שְׁלֹ֣שֶׁת יָמִ֑ים וּֽלְכָל־בְּנֵ֧י יִשְׂרָאֵ֛ל הָ֥יָה
א֖וֹר בְּמוֹשְׁבֹתָֽם׃ שלישי כד וַיִּקְרָ֨א
פַרְעֹ֜ה אֶל־מֹשֶׁ֗ה וַיֹּ֙אמֶר֙ לְכוּ֙ עִבְד֣וּ

אונקלוס

חֲשׁוֹךְ קְבֵיל בְּכָל אַרְעָא
דְמִצְרַיִם תְּלָתָא יוֹמִין׃
כג לָא חֲזוֹ גְבַר יַת אֲחוּהִי
וְלָא קָמוּ אֱנַשׁ מִתְּחוֹתוֹהִי
תְּלָתָא יוֹמִין וּלְכָל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל הֲוָה נְהוֹרָא
בְּמוֹתְבָנֵיהוֹן׃ כד וּקְרָא
פַרְעֹה לְמֹשֶׁה וַאֲמַר
אִיזִילוּ פְּלַחוּ קֳדָם יְיָ לְחוֹד

רשב"ם

(כב) חשך אפלה. חשך גדול: (כג) מתחתיו. מבית לפי פשוטו שלא ידעו היכן ילכו: היה אור במושבותם. אפילו שהוא יושב אצל בית המצרי:

רש"י

(כב) ויהי חשך אפילה וגו' שלשת ימים וגו'. חשך של אופל שלא ראו איש את אחיו ג' ימים (במ"ר) ועוד שלשת ימים אחרים חשך מוכפל על זה שלא קמו איש מתחתיו יושב אין יכול לעמוד ועומד אין יכול לישב (ש"ר ע"ש) ולמה הביא עליהם חשך פ שהיו בישראל באותו הדור רשעים ולא היו רוצים לצאת ומתו בשלשת ימי אפלה כדי שלא יראו מצרים במפלתם ויאמרו אף הן לוקין כמונו. ועוד שחפשו ישראל וראו את כליהם צ וכשיצאו והיו שואלין מהן והיו אומרים אין בידנו כלום אומר לו אני ראיתיו בביתך ובמקום פלוני הוא: **שלשת ימים.** שלוש של ימים ק טרצייר"א בלעז (דרייאהייט) וכן ז' לקחם בעבור זה שיו נושאין חן בעיניהם והשאילום בעל כרחם: ק דק"ל

שפתי חכמים

פ וא"ת הא בפרשת וארא פירש"י הטעם שבשל מכה ומכה בטכסיסי מלחמות וכו' בפסוק כי אם אינך משלח את עמי וגו' והוא בתנחומא וא"כ רש"י לא פליג עליו. וע"ק למה לא הקשה זה על הקרא וי"ל דק"ל ולמה הביא עליהם חשך אפילה כ"כ הא בזה היה די במה שהביא עליהם חושך שלא ראו איש את אחיו ועי"פ שהיו וכו': צ (מהרש"ל) נ"ל שבתחלה הקשה רש"י למה היה חושך ר"ל למה היה משנה כך שבתחלה לא היה חושך כ"כ כמו לבסוף ע"כ פי' שבתחלה לא היה רוצה לשנות הטבע כ"כ משום שלא היה צריך כ"א כדי שלא יראו במפלתן ובחושך כל דהו היה די ולבסוף ג' ימים שמתו כולם והיו נקברים היה מביא עליהם חושך מאד כדי שלא יוכלו לעמוד כדי שילכו ישראל לבתיהם ויראו כליהם וא"ל למה היה צריך לכל זה והא כתיב שהשם נתן את חן העם בעיני מצרים שאפי' בעל כרחם השאילום די"ל דבזה נתן להם חן לפי שבשראו מצרים שהיה ביכולת בידם ליקח כל אשר להם בימי אפילה ולא היה מי שימחה בידם ולא ק דק"ל למה לא כתיב שלשה ימים דשלשת בתי"ו משמע דביקות

ענין החשך

(כג) לא ראו איש את אחיו וגו'. יש מקשים איך אכלו ושתו המצרים כל שלשה הימים. מי הכין לפניהם המאכלים ומי הגישם לפניהם ויאכלו. ואיך קרא פרעה למשה ולאהרן. מי ומי היו השלוחים שיכלו לקום ממקום לילך למשה ואהרן לקרותם.

פירוש לתורת אלהים

אין גאַנצין לַאנְד מִצְרַיִם דְרַיי טָאג׃ (כג) לא רָאוּ אֵיינֶער דֶעם אַנְדֶערִין פוּן דיא מִצְרַיִם הָאט נִיט גִיקֶענְט זֶעהֶן וְיא אוּנ קֵיין מֶענְטְשׁ פוּן זֵיי הָאט נִיט גִיקֶענְט אויף שְׁטֵיין פוּן זַיין אָרְט שְׁלֹשֶׁת דְרַיי טָאג וּלְכָל אוּנ צוּ דִי קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל אִיז גִיוֶוען לִיכְטִיג דָארְטִין וִוי זֵיי זֶענֶען גִיזֶעסִין. ורש"י שְׁרַייבְּט צוּם עֶרְשְׁטִין אִיז גִיוֶוען דְרַיי טָאג חֹשֶׁךְ אַז אֵיינֶער דֶעם אַנְדֶערִין הָאט נִיט גִיקֶענְט זֶעהֶן אוּנ דֶער נָאךְ זֶענֶען דְרַיי טָאג נָאךְ מֶער פִינְסְטֶער גִיוֶוען דֶער וָואס אִיז גִישְׁטַאנֶען הָאט זִיךְ נִיט גִיקֶענְט זֶעצִין אוּנ דֶער וָואס אִיז גִיזֶעסִין הָאט נִיט גִיקֶענְט אויף שְׁטֵיין, אוּנ דְרוּם הָאט גָאט גִיבְּרַאכְט אַזוֹי אַפִינְסְטֶערְנִישׁ אויף דיא מִצְרַיִם, וַוייל צְווִישֶׁען דִי יִשְׂרָאֵל אִיז גִיוֶוען פִיל רְשָׁעִים וָואס זֵיי הָאבִּין נִיט גִיוָואלְט אַרוֹיס גֵייןְ פוּן מִצְרַיִם זֶענֶען זֵיי גִישְׁטָארְבִּין אִין דֶער צַייט פוּן חוֹשֶׁךְ כְּדֵי דיא מִצְרַיִם זָאלִין נִיט זֶעהֶן אוּנ זָאלִין נִיט זָאגִין דִי יוּדִין וֶוערִין אויךְ גִישְׁלָאגִין אַזוֹי וִוי אוּנְז׃ (כד) וַיִּקְרָא אוּנ דֶער נָאךְ הָאט פַּרְעֹה גִילָאזְט רוּפֶען צוּ מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָאט אַזוֹי גִיזָאגְט לְכוּ גֵייט

לקוטים על התורה

(כג) לֹא רָאוּ וגו' וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וגו'. דֶער באר מים חיים שְׁרַייבְּט גָאט הָאט גֶעשִׁיקְט אויף דִיא מִצְרַיִם אַזוֹי אַפִינְסְטֶערְנִיס וִויא עֶס אִיז גִיוֶוען אִין אָנְהֵייבּ אֵייְדֶער דִי וֶועלְט אִיז בַּשַׁאפִין גִיוָוארִין, אוּנ דִי פִינְסְטֶערְנִיס הָאט גֶעמַאכְט גֶעדִיכְט דֶעם לוּפְט אַז עֶר אִיז גִיוָוארִין וִויא אַוַואנְט אַז יֶעדֶער מֶענְטְשׁ הָאט גֶעמוּזְט בְּלַייבִּין אַזוֹי וִויא עֶר אִיז גִיוֶוען וֶוען דִיא פִינְסְטֶערְנִיס אִיז אָנְגֶעקוּמֶען, אִיז עֶר דַאמָאלְס גִיזֶעסִין הָאט עֶר גֶעמוּזְט בְּלַייבִּין זִיצֶען דִיא גַאנְצֶע דְרַייא טֶעג, אִיז עֶר דַאמָאלְס גֶעשְׁטַאנֶען הָאט עֶר גֶעמוּזְט שְׁטֵיין דִיא גַאנְצֶע דְרַייא טֶעג, אוּנ דִיא יוּדִין וָואס זֶענֶען אִין דִיא דְרַייא טֶעג אַרַיין גֶעקוּמֶען אִין מִצְרַיִם, פַאר זֵייא הָאט גֶעלוֹיכְטִין אִין מִצְרַיִם דִיא לִיכְטִיגְקֵייט וָואס גָאט הָאט בַּשַׁאפִין דֶעם עֶרְשְׁטִין טָאג, וָואס מֶען הָאט גִיקֶענְט זֶעהֶן פוּן אֵיין עֶק וֶועלְט צוּם אַנְדֶערִין עֶק וֶועלְט, דוּרְךְ דִי לִיכְטִיגְקֵייט הָאבִּין דִי יוּדִין גִיקֶענְט זֶעהֶן אַלֶע בֶּעהַאלְטֶענֶע אוֹצְרוֹת פוּן מִצְרַיִם, אוּנ אִין לַאנְד גּוֹשֶׁן אִיז גִיוֶוען אַנֶע־וַויינְלִיכֶע לִיכְטִיגְקֵייט וִויא אַלֶע טָאג׃

משלי חכמים

דיא אַרְבֶּעט אויף דִיא יוּדִין, דִיא אִיצְטִיגֶע צַייט וָואס מֶען הָאט צוּ דִי יוּדִין קֵיין שְׁטְרוֹיא גִיגֶעבִּין, אוּנ צִיגֶעל הָאבִּין זֵיי גֶעמוּזְט מאכין

את־יהוה רק צאנכם ובקרכם יצג
גם־טפכם ילך עמכם: כה ויאמר
משה גם־אתה תתן בידנו זבחים
ועלת ועשינו ליהוה אלהינו: כו וגם־
מקננו ילך עמנו לא תשאר פרסה
כי ממנו נקח לעבד את־יהוה
אלהינו ואנחנו לא־נדע מה־
נעבד את־יהוה עד־באנו שמה:

אונקלוס

ענכון ותוריכון שבוקו
אף טפלכון יזיל עמכון:
כה ואמר משה אף
את תתן בידנא נכסת
קודשין ועלון ונעביד
קדם יי אלהנא: כו ואף
בעירנא יזיל עמנא לא
נשאר מניה מדעם ארי
מניה אנחנא נסבין
למפלח קדם יי אלהנא
ואנחנא לית אנחנא
ידעין מה נפלח קדם יי
עד מיתנא לתמן:

תו"א גם אתה תתן בידינו זבחים. תגיגה י עבודם כוכבים כד.

בעל הטורים

(כה) זבחים ועולות. ב' במסורה. הכא ואידך ויבאו לעשות זבחים ועולות גבי יהוא כשהרג נביאי הבעל מה כאן עשה בהם שפטים ובאלהיהם שנתן מלכת הבעל והרגם אף כ"נ עשה בהם ובאלהיהם שפטים

שפתי חכמים

ועוד איך נופל הדביקות על ימים כי ימים לשון זכר ושלשת ל' נקבה ועו"פ וכו': ר לא מכאן ואילך שהרי כבר היה מוגש דק"ל דפרסה משמע שמשה לא היה מבקש אלא בהמות מפרסת פרסה וזה אינו דהא אמר בתחלה וגם מקננו משמע הכל לכן פירש פרסת רגל רצונו לומר פרסה פירוש פרסת רגל ובלעז פלטנ"א: ת לא שלא היו יודעין העבודה דהא היו אומרים וגם מקננו וגו'. כי ממנו נקח לעבוד את ה'. וכן לעיל הרבה פעמים אמרו לזבוח לה':

רש"י

ימים בכל מקום שטיי"א של ימים: (כד) יצג. יהא ר מוצג במקומו: (כה) גם אתה תתן. לא דייך שמקננו ילך עמנו אלא גם אתה תתן: (כו) פרסה. פרסת ש רגל פלנט"א בלעז (פוסזאהלע): לא נדע מה נעבד. כמה תכבד העבודה שמא ישאל יותר ת ממה שיש בידינו:

ענין החשך

והכסף חכמות שלמה אמר שבאו לפני המצרים תמונת זרות מפחידות ומבעיתות אותם עד שלא יכלו להתנוע ולקום מעולם הפחד. ע"כ לא כתיב ולא יכלו לקום. רק ולא קמו. שמפני פחד החשך יראו לקום ממקומם. אבל מ"מ היו בהם אבירי לב אשר לקול פחדים לא יחתו ויביאו לפניהם אכילה ושתיה. והם הלכו לקרוא למשה. או שקראו בקול את משה ומשה שמע ובא אליהם

פירוש לתורת אלהים

עבדו דינט גאט רק נאר אייערע שאף אונ אייערע רינדער זאלין בלייבין אין מצרים גם אונ אייערע קליינע קינדער זאלין אויך מיט אייך גיין: (כה) ויאמר האט משה גיזאגט צו פרעה גם דו מוזט אונז אויך געבין בהמות חוץ אונזערע מיר זאלין האבין זבחים שעכטונג ועולות אונ בראנד אפפער ועשינו אונ מיר וועלין מקריב זיין צו אונזער גאט: (כו) וגם אונ אונזערע בהמות מוזין אויך מיט אונז גיין לא עס זאל דא ניט בלייבין אפילו אקלא פון איין בהמה כי ווארום פון די בהמות וועלין מיר נעמען מקריב צו זיין קרבנות אונ דער מיט וועלין מיר גאט דינען ואנחנו אונ מיר ווייסין ניט מה נעבוד וואס מיר וועלין דינען צו אונזער גאט ביז מיר וועלין אהין קומען מיר ווייסין ניט ווי פיל קרבנות גאט וועט אונז הייסין מקריב זיין אפשר האבין מיר אזוי פיל בהמות ניט דרום קענען מיר אונזערע בהמות ניט לאזין אונ דו מוזט אונז נאך געבין פון דיינע בהמות:

משלי חכמים

מאכין דיא זעלבינע צאהל וויא פריער, דאס איז גיוועזן בייא די יודין שווערער וויא די גאנצע ארבעט וואס זיי האבין געארבעט ביז איצט, ווי משה האט געשריגען פאר גאט פאר וואס האסטו שלעכט גיטאהן צו דיין פאלק, האט אים גאט גיענטפערט איצט וועסטו זעהן וואס איך וועל טאהן צו פרעה, ווארום שווערער מאכין דיא ארבעט מאר ער ניט, אז ער האט יא שווערער געמאכט דיא ארבעט, קען איך אים שוין שטראפין, דאס האט גאט גיזאגט צו משה קום צו פרעה ווארום איך האב אים שווער געמאכט זיין הארץ, ער זאל נים אראפ נעמען די שווערע ארבעט פון די יודין, אונ דאס האב איך גיטאהן אעצה געגין פרעה איך זאל קענען לאבין פון אים ער זאל מוזין די יודין ארויסשיקען פון מצרים אונ איך זאל אים קענען שלאגין אויך:

לחמשיך מנ"ה דו"א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דהוד יְהֹוָה חיה
יחידה דנצח יְהֹוָה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשיה:

א הוֹי חֶרֶב לַיהוָה עַד־אָנָה לֹא תִשְׁקֹטִי הֵאָסְפִי אֶל־תַּעְרֵךְ הֵרָגְעִי וָדֹמִּי׃ ב אֵיךְ תִּשְׁקֹטִי וַיהוָה צִוָּה־לָהּ אֶל־אַשְׁקְלוֹן וְאֶל־חוֹף הַיָּם שָׁם יְעָדָהּ׃ ג לְמוֹאָב כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוֹי אֶל־נְבוֹ כִּי שֻׁדָּדָה הֹבִישָׁה נִלְכְּדָה קִרְיָתָיִם הֹבִישָׁה הַמִּשְׂגָּב וָחָתָּה׃ ד אֵין עוֹד תְּהִלַּת מוֹאָב בְּחֶשְׁבּוֹן חָשְׁבוּ עָלֶיהָ רָעָה לְכוּ וְנַכְרִיתֶנָּה מִגּוֹי גַּם־מַדְמֵן תִּדֹּמִּי אַחֲרַיִךְ תֵּלֶךְ חָרֶב׃ ה קוֹל צְעָקָה מֵחֹרֹנָיִם שֹׁד וָשֶׁבֶר גָּדוֹל׃

א וַוי חַרְבָּא דִשְׁלִיחָא מִן קֳדָם יְיָ עַד אֵימָתַי לָא תְנוּחִין אִתְכַּנְשִׁי לְנִדְנִיךְ לְבֵית זִמְנָא תְּנוּחִין׃ ב אֵיכְדֵין תְּנוּחִין וַיְיָ פַּקִיד עֲלַהּ עַל אַשְׁקְלוֹן וְעַל סְפַר יַמָּא לְתַמָּן מְזַמְּנַהּ׃ ג לְמוֹאָב כִּדְנָן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל וַוי עַל נְבוֹ אֲרֵי אִתְבְּזִיזַת בְּהִיתַת אִתְכְּבִישַׁת קִרְיָתַיִם בְּהִיתוּ מְבֵית רוֹחְצָנֵיהוֹן וְאִתְּבָרוּ׃ ד לֵית עוֹד תּוּשְׁבַּחְתָּא לְמוֹאָב בְּחֶשְׁבּוֹן חֲשִׁיבוּ עֲלַהּ בִּישָׁא אִיתוּ וּנְשֵׁיצֵינַהּ מִלְּמֶהֱוֵי עַמָּא אַף מַדְמֵן תִּתְּבָרִין בָּתְרַךְ יְהָכוּן קָטוֹלֵי חַרְבָּא׃ ה קָל צְוָחְתָא מֵחוֹרוֹנַיִם בִּזָּא וְתַבְרָא רַבָּא׃

רש"י

(א) חרב לה'. שהקב"ה מכה לעולם: האספי אל תערך. כרתקך: הרגעי. לשון מרגוע: (ב) יעדה. הכינה: (ג) המשגב. שם מקום: וחתה. ונשברה: (ד) מדמן. שם מקום: תדומי. תחרבי:

מצודת דוד

(א) הוי חרב לה'. כאלו קורא אל החרב ואומר אתה החרב הנאה בהשגחת ה' עד מתי לא תשקוטי הלא כבר הרגת בהם מאד ע"י פרעה ולכן התאספי אל תערך ומלא מרגוע ושתוק מלהרוג עוד: (ב) איך תשקטי. כאלו משיב לעצמו איך אפשר לה להיות בהשקט ומנוח וה' צוה לה להרוג עוד: אל אשקלון. על אשקלון ועל כל פלשתים היושבים בחוף הים: שם. על המקומות ההם הזמין את החרב להרוג ולאבד: (ג) למואב. ר"ל על מואב אמר כה אמר ה' וגו': הוי אל נבו. ויללה יהיה אל נבו: הובישה וגו'. כאשר נלכדה קריתים נתביישה מאד: (ד) אין עוד. מעתה לא יהיה עוד ההלול והשבח של מואב בחשבון. בהיות האויבים בחשבון חשבו עליך רע והוא לשון נופל על לשון: לכו וגו'. לכו ונכריתה' מהיות עוד גוי: גם מדמן. גם העיר מדמן תהיה נכרתה וגם הוא לשון נופל על לשון: אחריך. בכל מקום שתברח תלך החרב אחריך להרגך: (ה) מחורונים. יהיה נשמע מעיר חורנים: שוד. כי שם יהיה שוד ושבר גדול:

תרגום

כתובים משלי יד

להמשיך מיסוד ומלכות דז"א שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אד
אדנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יְהֹוָה חיה יחידה דמלכות
אל שם ב"ן שבעשיה:

א מִדְּרָכָיו יִשְׂבַּע סוּג לֵב וּמֵעָלָיו אִישׁ טוֹב׃ ב פֶּתִי יַאֲמִין לְכָל־דָּבָר וְעָרוּם יָבִין לַאֲשֻׁרוֹ׃ ג חָכָם יָרֵא וְסָר מֵרָע

א מִן אוּרְחָתֵיהּ נִסְבַּע מַן דְמָרִיחַ לִבֵּיהּ וְגַבְרָא טָבָא נִסְבַּע מִן דַחְלְתֵיהּ׃ ב שַׁבְרָא מְהֵימַן לְכָל מִלֵּי וַעֲרִימָא מִתְבַּיֵּין לְטַבְתֵיהּ׃ ג חַכִּימָא דָחֵיל וּמִסְטָא מִן בִּישְׁתָא

רש"י

(א) מדרכיו. הרעים: ישבע סוג לב. זה עשו הרשע: ומעליו. עלה איש טוב זה יעקב: (ב) פתי יאמין לכל דבר. רכילות: וערום יבין לאשורו. לפסיעותיו ואינו שומע להם:

מצודת דוד

(א) סוג לב. הלב הנסוג מה' ישבע מדרכיו כי גמולו כמפעלו: ומעליו. בעת יקבל הגמול יהיה איש טוב נפרד מעליו לבל יהיה נלקה עמו: (ב) לכל דבר. לדברי לה"ר הנאמר לו: לאשורו. לדרכו האמיתי ר"ל לאמיתת הענין: (ג) חכם ירא. החכם יפחד מדבר המפחיד ונשמר ממנו ולזה הוא סר מן הרעה.

פירוש ע"ט

(א) מִדְּרָכָיו יִשְׂבַּע סוּג לֵב דֶער רָשָׁע וָואס זַיין הַארְץ איז אָפְּגֶעקֶערְט פון הקב"ה, דֶעם רָשָׁע פַאר זַיינֶע בִּיסֶעל מִצְוֹת וֶוערְט זָאט מִיט שִׂמְחָה פון זַיינֶע וֶועגִין, עֶר הקב"ה מִיר גֶעוִוים גֶעבִּין שָׂכָר פַאר מַיינֶע מִצְוֹת. וֶועט דָאךְ הקב"ה בְּצָאהְלְט אִים שָׂכָר אוֹיף דִי וֶועלְט פַאר זַיינֶע בִּיסֶעל מִצְוֹת וָואס עֶר טוּהְט וּמֵעָלָיו אִישׁ טוֹב אוּנ דֶער גוּטֶער מֶענְטְשׁ דֶער צַדִּיק נֶעמְט זִיךְ אָבְּעוֶועג פון אִים. מַארָאךְ הקב"ה גִיט שָׂכָר אוּנ מַעֲשִׂים טוֹבִים: (ב) פֶּתִי יַאֲמִין לְכָל דָּבָר דֶער נַאר גְלוֹיבְּט אַלְץ וָואס מֶען זָאגְט אִים וְעָרוּם יָבִין לַאֲשֻׁרוֹ אוּנ דֶער קְלוּגֶער פַארְשְׁטֵייט וֶועלְכֶע זַאךְ אִיז גְלַייךְ מֶען זָאל גְלוֹיבִּין אוּנ וֶועלְכֶע זַאךְ מֶען זָאל נִיט גְלוֹיבִּין: (ג) חָכָם יָרֵא וְסָר מֵרָע דֶער חָכָם

דפסני בס כל הני ליתני ולויזל. אב"א קרא כו' ועי' הר"ב ריש זבחים: (ג) לפ"ז ס"ה אשם נזיר ומלורע דבאו להכשיר ולא הכשירו אבל כ"ז איתותב בגמ' ולהכי נמי לא כתבם הר"ב בריש זבחים וכן הר"ם בחבורו חזר בו ולא פסל לעומר שלא לשמו: [כ] וחקטיר. במקום זריק': [ג] אחת כו'. ומשום דר"ש אמר טעמא דלא בעי מנח' חוטא לכונ' ושמן שלא יהא קרבנו מהודר סד"א כי קמלו לה פסולין נמי תתכשר קמ"ל גמרא:

החדש ולא התירה (ג) וכל המנחות שנקמצו שלא לשמן כשרות דתנן במתני' דוקא במנחות שאין להם זמן קביע איירי ולא במנחת העומר שקבע לה זמן: או שלא לשמן ולשמן. דלא תימא לשמן ושלא לשמן הוא דפסול דתפוס לשון אחרון אבל שלא לשמן ולשמן כשרות קמ"ל: ב זר אונן טבול יום כו'. כלהו מפרשים בפ"ב דזבחים ומוכחינן לאו מקראי דעבודתן פסולה: ערל. כהן שמתו אחיו מחמת

שקמצן שלא לשמן. נתן בכלי והלך [כ] והקטיר שלא לשמן. או לשמן ושלא לשמן או שלא לשמן ולשמן פסולות. כיצד לשמן ושלא לשמן. לשם מנחת חוטא ולשם מנחת נדבה. או שלא לשמן ולשמן. לשם מנחת נדבה ולשם מנחת חוטא: ב [ג] אח' מנחת חוטא. ואחת כל המנחות שקמצן זר אונן טבול יום. מחוסר בגדים. מחוסר כפורים. שלא רחוץ ידים ורגלים. ערל

אַרַיין גֶעגַאנְגֶען אִין בֵּית הַמִקְדָשׁ וָועֶן עֶר אִיז גִיוָעֶן טָמֵא, אוּנ דִיא מִנְחָה פוּן אסוּטָה שֶׁקְמָצָן שֶׁלֹא לִשְׁמָן אוֹיבּ דֶער כֹּהֵן הָאט אַרָאפּ גֶענוּמֶען דֶעם קוֹמֶץ פוּן דִי צְוֵוייא מְנָחוֹת נִיט צוּ זֵייעֶר נָאמֶען, נָאר צוּ דֶעם נָאמֶען פוּן אֵיין אַנְדֶער מִנְחָה ווייל עֶר הָאט גֶעמֵיינְט אַז דָאס אִיז אֵיין אַנְדֶערֶע מִנְחָה נִיט פוּן חוֹטֵא אָדֶער נִיט פוּן קְנָאוֹת נָתַן בִּכְלִי אָדֶער דֶער כֹּהֵן הָאט אַרָאפּ גֶענוּמֶען דָאס בִּיסֶעל מֶעהְל פוּן וֶועגֶין מִנְחַת חוֹטֵא אָדֶער מִנְחַת קְנָאוֹת נָאר וָועֶן עֶר הָאט אַרַיין גֶעלֵייגְט דֶעם קוֹמֶץ פוּן דִיא צְוֵוייא מְנָחוֹת אִין אַהֵיילִיגֶע כְּלִי, הָאט עֶר נִיט אַרַיין גֶעלֵייגְט צוּ זֵייעֶר נָאמֶען, נָאר צוּ דֶעם נָאמֶען פוּן אֵיין אַנְדֶער מִנְחָה וְהָלַךְ אָדֶער וָועֶן עֶר הָאט גֶעטְרָאגִין דֶעם קוֹמֶץ פוּן דִי צְוֵוייא מְנָחוֹת צוּם מִזְבֵּחַ הָאט עֶר נִיט גֶעטְרַאכְט צוּ זֵייעֶר נָאמֶען, נָאר צוּ דֶעם נָאמֶען פוּן אֵיין אַנְדֶער מִנְחָה וְהִקְטִיר שֶׁלֹא לִשְׁמָן אָדֶער וָועֶן עֶר הָאט מַקְטִיר גִיוָעֶן דֶעם קוֹמֶץ פוּן דִיא צְוֵוייא מְנָחוֹת אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ, הָאט עֶר נִיט גֶעטְרַאכְט צוּ זֵייעֶר נָאמֶען, נָאר צוּ דֶעם נָאמֶען פוּן אֵיין אַנְדֶער מִנְחָה אוֹ לִשְׁמָן וְשֶׁלֹא לִשְׁמָן אָדֶער וָועֶן עֶר הָאט גִיטָאהְן אֵיינֶע פוּן דִיא פִיר זַאכִין [קָמַץ נָתַן הָלַךְ הִקְטִיר] הָאט עֶר גֶעטְרַאכְט צוּ דֶעם נָאמֶען פוּן דִיא צְוֵויי מְנָחוֹת מִנְחַת חוֹטֵא אוּנ מִנְחַת קְנָאוֹת, דֶער נָאךְ הָאט עֶר גֶעטְרַאכְט צוּ דֶעם נָאמֶען פוּן אֵיין אַנְדֶער מִנְחָה אוֹ שֶׁלֹא לִשְׁמָן וְלִשְׁמָן אָדֶער פְרִיעֶר הָאט עֶר גֶעטְרַאכְט צוּ דֶעם נָאמֶען פוּן אֵיין אַנְדֶער מִנְחָה, דֶער נָאךְ הָאט עֶר גֶעטְרַאכְט צוּ דֶעם נָאמֶען פוּן דִיא צְוֵוייא מְנָחוֹת מִנְחַת חוֹטֵא אוּנ מִנְחַת קְנָאוֹת פְּסוּלוֹת זֶענֶען דִיא צְוֵוייא מְנָחוֹת פָּסוּל כֵּיצַד לִשְׁמָן וְשֶׁלֹא לִשְׁמָן ווִי מֵיינְט מֶען צוּ זֵייעֶר נָאמֶען אוּנ נִיט צוּ זֵייעֶר נָאמֶען לְשֵׁם מִנְחַת חוֹטֵא פְרִיעֶר וָועֶן עֶר הָאט גִיטָאהְן אֵיינֶע פוּן דִיא פִיר עֲבוֹדוֹת [קָמַץ נָתַן הָלַךְ הִקְטִיר] הָאט עֶר גִיטְרַאכְט צוּ דֶעם נָאמֶען פוּן דִיא מִנְחָה, מִנְחַת חוֹטֵא [אָדֶער צוּ מִנְחַת סוֹטָה] וּלְשֵׁם מִנְחַת נְדָבָה דֶער נָאךְ הָאט עֶר גֶעטְרַאכְט עֶר טוּהְט דִיא עֲבוֹדוֹת צוּ אַמִנְחָה פוּן אַנְדָבָה אוֹ שֶׁלֹא לִשְׁמָן וְלִשְׁמָן אָדֶער פְרִיעֶר הָאט עֶר גֶעטְרַאכְט נִיט צוּ זֵייעֶר נָאמֶען אוּנ נָאכְדֶעם הָאט עֶר גֶעטְרַאכְט צוּ זֵייעֶר נָאמֶען לְשֵׁם מִנְחַת נְדָבָה פְרִיעֶר הָאט עֶר גֶעטְרַאכְט צוּ דֶעם נָאמֶען פוּן אַמִנְחָה וָואס אִיז אַנְדָבָה וּלְשֵׁם מִנְחַת חוֹטֵא דֶער נָאךְ הָאט עֶר גֶעטְרַאכְט צוּ דֶעם נָאמֶען פוּן אַמִנְחַת חוֹטֵא [אָדֶער צוּ דֶעם נָאמֶען פוּן אַמִנְחַת סוֹטָה], אִיז דִיא מִנְחַת חוֹטֵא אָדֶער דִיא מִנְחַת סוֹטָה פָּסוּל [וְעַיֵין בהרע"ב]: ב אַחַת מִנְחַת חוֹטֵא וְאַחַת כָּל הַמְנָחוֹת סַאיי דִיא מִנְחָה פוּן דֶעם מֶענְטְשׁ וָואס אִיז אַרַיין גֶעגַאנְגֶען אִין בֵּית הַמִקְדָשׁ וָועֶן עֶר אִיז גִיוָעֶן טָמֵא, אוּנ סַאיי אַלֶע אַנְדֶערֶע מְנָחוֹת שֶׁקְמָצָן זָר אוֹיבּ אַיִשְׂרָאֵל אָדֶער אַלֵוִי הָאט אַרָאפּ גֶענוּמֶען זֵייעֶר קוֹמֶץ אָדֶער אוֹנֵן אַכֹּהֵן וָואס בַּייא אִים אִיז גִישְׁטָארְבִּין אֵיינֶער פוּן דִיא זִיבֶּען מֵתִים וָואס שְׁטֵייט אִין אָנְהֵייבּ פָּרָשָׁה אֱמוֹר, פַאר דִיא קְבוּרָה, אָדֶער נָאךְ דִיא קְבוּרָה וְאוֹיבּ דִיא קְבוּרָה אִיז גִיוָעֶן אִין דֶעם זֶעלְבִּיגֶען טָאג וָואס עֶר אִיז גִישְׁטָארְבִּין) הֵייסְט עֶר אַאוֹנֵן אוֹיבּ וָועֶן עֶר אִיז גִיוָעֶן אַאוֹנֵן הָאט עֶר אַרָאפּ גֶענוּמֶען אַקוֹמֶץ פוּן אַמִנְחָה טְבוּל יוֹם אָדֶער אַכֹּהֵן וָואס אִיז גִיוָעֶן טָמֵא, אוּנ עֶר הָאט זִיךְ טוֹבֵל גִיוָעֶן, אוּנ אֵיידֶער דִיא זוּנְ אִיז אוּנְטֶער גֶעגַאנְגֶען הָאט עֶר אַרָאפּ גֶענוּמֶען אַקוֹמֶץ פוּן אַמִנְחָה מְחוּסַּר בְּגָדִים אָדֶער וָועֶן דֶער כֹּהֵן הָאט אַרָאפּ גֶענוּמֶען דֶעם קוֹמֶץ פוּן אַמִנְחָה, אִיז עֶר נִיט גִיוָעֶן אָנְגֶעקְלֵיידְט אִין אַלֶע קְלֵיידֶער וָואס אַכֹּהֵן דַארְף גֵיין וָועֶן עֶר אִיז מַקְטִיר אַקָרְבָּן מְחוּסַּר כִּפּוּרִים אָדֶער דֶער כֹּהֵן אִיז גִיוָעֶן טָמֵא אַזוֹי אַטוּמְאָה וָואס עֶר דַארְף בְּרֵיינְגֶען קָרְבָּנוֹת, אוּנ עֶר הָאט זִיךְ טוֹבֵל גִיוָעֶן פַארִין נַאכְט, אוּנ אוֹיף מָארְגִין אֵיידֶער עֶר הָאט גֶעבְּרַאכְט דִיא קָרְבָּנוֹת הָאט עֶר אַרָאפּ גֶענוּמֶען דֶעם קוֹמֶץ פוּן אַמִנְחָה שֶׁלֹא רָחוּץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם אָדֶער דֶער כֹּהֵן הָאט נִיט גֶעוָואשִׁין דִיא הֶענְט מִיט דִי פִים וָועֶן עֶר אִיז אַרַיין גֶעגַאנְגֶען צוּם מִזְבֵּחַ אוּנ הָאט אַרָאפּ גֶענוּמֶען דֶעם קוֹמֶץ פוּן אַמִנְחָה עָרֵל אָדֶער דֶער כֹּהֵן אִיז נִיט גִיוָעֶן גֶעמַלְתְּ, ווייל זַיינֶע בְּרִידֶער זֶענֶען גִישְׁטָארְבִּין פוּן מִל זַיין, אוּנ עֶר הָאט אַרָאפּ גֶענוּמֶען דֶעם קוֹמֶץ פוּן

אמנחה

טמא יושב. עומד על גבי כלים. על גבי בהמה. על גבי רגלי חבירו פסול. [ד] קמץ בשמאל פסול. בן בתירא אומר יחזיר. ויחזור ויקמוץ בימין. קמץ [ה] ועלה בידו [ו] צרור או [ז] גרגיר מלח או קורט של לבונה פסול מפני שאמרו הקומץ היתר והחסר פסול. איזהו היתר שקמצו מבורץ. [ח] וחסר שקמצו בראשי אצבעותיו. כיצד הוא עושה פושט את אצבעותיו על פס ידו: ג ריבה שמנה

מילה: יושב. דבעינן לעמוד לשרת: ע"ג כלים כו'. דבעינן שלא יהא דבר חוצץ בינו ובין הרצפה: בן בתירא אומר יחזיר. הקומץ לתוך המנחה: ויחזור ויקמוץ בימין. וה"ה לכל הנך פסולים דחשיב במתני' ס"ל לבן בתירא שאם עבר אחד מהן וקמץ יחזיר הקומץ למקומו ויחזור כהן כשר ויקמוץ ואין הלכה כבן בתירא: עלה בידו צרור. נמצא קומץ חסר ממקום הצרור: או גרגיר מלח או קורט של לבונה. דקודם קמיצה בורר כל הלבונה לצד אחת וקומץ ואח"כ מלקט אותה ונותנה עם הקומץ ושורף הכל ואם נזדמן בתוך הקומץ גרגיר מלח או קורט של לבונה הרי הקומץ חסר כדי מקום הקורט: מבורץ. מלא וגדוש (ד): שקמצו בראשי אצבעותיו. שלא פשטן על כל פס ידו: פושט את אצבעותיו על פס ידו. ומכנים צידי אצבעותיו בקמח ומכניס הקמח לתוך ידו ומוחק באצבע קטנה שלא יצא הקמח חוץ לקמיצה ומוחק בגודל שלא יצא הקמח חוץ לאצבע וזה היה צריך לעשות במנחת מחבת ומרחשת דמעשיקן אפוין (ה) ולאחר אפייתן פותתן וקומץ ואי אפשר לפותתן דקות כ"כ שלא יהיו יוצאות חוץ למקומן הלכך מוחק בגודל מלמעלה ובאצבע קטנה מלמטה. וזו היתה מעבודות קשות שבמקדש דבקושי גדול יכול להשוות שלא יהא לא חסר ולא יתר ורמב"ם כתב שנדחו דברי האומר שזו עבודה קשה שבמקדש והוא מפרש וקומץ כדקמצי אינשי האמור בגמ' (דף יא) דהיינו שממלא כפו ממנה כדרך שבני אדם ממלאים ידיהם ממה שלוקחים בידם ואני אומר שאין פי' כדקמצי אינשי אלא שמכנים צדי אצבעותיו בקמח ומכנים הקמח בצדי אצבעותיו לתוך ידו אבל אינו נוטל קמח אלא מלא שלש אצבעותיו על פס ידו ולא יותר כדי שלא יהא מבורץ ומכל כן ויוצא מוחק מלמטה באצבע קטנה ומלמעלה בגודל ולא נדחו כלל דברי האומר שזו עבודה קשה מעבודות קשות שבמקדש ושיטת הגמרא כדברי וכן פירשוה כל רבותי: ג ריבה שמנה. שיעור השמן לוג לכל עשרון ואם ריבה שנתן שני לוגין או יותר לעשרון דחוו לשתי

[ד] קמץ כו'. בגמרא ילפי' לה מקרא: [ה] ועלה. וא"ת מאי אריא עלה אפי' נשאר בשיריים נמי להוי מנחה חסרה ויש לפרש שאין רגילין לצמצם העשרון שלא יהיה בו מעט יותר תוס': [ו] צרור כו'. כל הני למה לי צריכא דאי תנא צרור משום דלאו בת הקרבה היא אבל מלח דבת הקרבה היא (דלאחר שהיה הקומץ על המזבח היה מולחו) אימא תתכשר ואי תנא מלח דלא איקבע בהדי מנח' מעיקרא שאינו מולח אלא הקומץ בלבד אבל לבונה דאיקבע בהדי מנח' מעיקרא אימא תתכשר קמ"ל גמ': [ז] גרגיר כו'. אין להביא ראי' מזה שמשליך המלח על כל המנחה. שזה אינו כו'. אלא דומיא דצרור ר"ל שאם נזדמן ונתערב עם הסולת שום דבר מזה ויעלה בידו הר"ס: (ד) שם אותו התוס' שמוסיפין בדגיש' בירולין הר"מ ובערוך פי' מלשון ריל' שהוא יוצא ורץ לחוץ: [ח] וחסר כו'. אגב דמפרש יתר מפ' חסר כיוצא בו אע"ג דצרור כו' משום חסר הוא תו': (ה) גמרא וה"ה מאפ' תנור והא דנקיט קמח משום דפותתן שייך לקורצן קמח. ועתוי"ט:

אמנחה טמא אדער דער כהן איז געוועזן טמא ווען ער האט אראפ גענומען דעם קומץ פון דיא מנחה יושב אדער דער כהן איז געזעסן עומד על גבי כלים אדער דער כהן איז געשטאנען אויף אכלי על גבי בהמה אדער דער כהן איז געשטאנען אויף אבהמה על גבי רגלי חברו אדער דער כהן איז געשטאנען אויף זיין חבר'ס פוס, אונ האט אראפ גענומען דעם קומץ פסול ביא דיא אלע זאכין איז דער קומץ פסול קמץ בשמאל פסול אויב דער כהן האט אראפ גענומען דעם קומץ מיט זיין לינקע האנט, איז דער קומץ פסול, בן בתירא זאגט יחזיר ויחזור ויקמוץ בימין ער זאל דעם קומץ מעהל אריין שיטען צוריק אין דיא מנחה אונ זאל נעמען נאך אמאהל אקומץ מיט די רעכטע האנט נאונ ביי די אלע זאכין וואס איז געשטאנען פריער אין דיא משנה אז דער קומץ איז פסול, זאגט אויך בן בתירא מען זאל אריין שיטען דעם קומץ מעהל צוריק אין דיא מנחה אונ מען זאל אראפ נעמען אנייעם קומץ וויא דער דין איז, ער זאל כשר זיין: קמץ ועלה בידו צרור או גרגיר מלח או קורט של לבונה פסול אויב דער כהן האט גענומען אין האנט דעם קומץ מעהל, אונ אין קומץ מעהל איז גילעגין אשפענדיל, אדער אשטיקול זאלץ אדער אשטיקול בשמים, איז דער קומץ פסול, ווייל אויף דעם ארט וואס דער שפענדיל אדער דיא זאלץ אדער דיא בשמים ליגט פעלט דאך מעהל, איז דאך ניטא אגאנצער קומץ מפני שאמרו הקומץ היתר והחסר פסול ווייל מען האט גיזאגט אז דער קומץ איז מער וויא אפולע האנט אדער וויניגער וויא אפולע האנט איז ער פסול איזה הוא היתר וואס הייסט דער קומץ איז מער שקמצו מבורץ אז דער קומץ איז פול, דיא מעהל איז העבער וויא דיא האנט וחסר וואס הייסט עס פעלט שקמצו בראשי אצבעותיו ער האט גענומען דעם קומץ מיט דיא שפיץ פינגער, אונ ער האט גיט אפולע האנט מעהל כיצד הוא עושה וויא רען זאל ער טאהן פושט את אצבעותיו על פס ידו ער זאל פארשפרייטין דיא פינגער אויף דיא האנט, אונ דיא אונטערשטע זייט פון דיא פינגער שטעקט ער אריין אין דיא מעהל, אונ שעפט אן אפולע האנט מעהל ודיא מעהל איז נאר פארנומען מיט דרייא פינגערן, אונ מיט דעם קלענסטין פינגער פאר גלייכט ער די מעהל פון דיא אונטערשטע זייט, אונ מיט דעם גראבין פינגער פאר גלייכט ער דיא מעהל פון דיא אויבערשטע זייט, דיא מעהל זאל זיין גלייך מיט דיא פינגער אויבין אונ אונטען ניט מער אונ ניט וויניגער: ג רבה שמנה אויב ער האט אריין גענאסין אין דיא מנחה צו פיל אייל, איין לוג אייל דארף מען אריין גיסען אין אעשרון מעהל, אונ ער האט אריין גענאסין

(ו) דמאי אריא דתני ריבה שמן לתני ריבה לא שמן אלא הא קמ"ל דאע"ג דספרים לא שני לוגין ולא אמרי' הואיל וחזי ליה והאי חזי לי' לא ליפסל נמ'. וריבה פחות מב' לוגין יש פלוגתא בין רש"י והר"מ ודעת הר"ב אין הכרע. ועתוי"ט: (ז) דשני קומצין נגבי ב' קורטין הוה יותר מדאי הרבה משא"כ שני לוגין נגבי לוג אחד:

[ס] הקומץ והנותן בכלי כו'. בד' עבודות הללו מפגלי' במנחה דגמרינן מזבחי' בהיקש כדאמר בר"פ דאתקש מנחה לחטאת ואשם ומהאיא הקישא גמרינן

וחיסר שמנה. חיסר לבונתה פסולה. הקומץ את המנחה לאכול שיריה בחוץ. או כזית משיריה בחוץ. להקטיר קומצה בחוץ או כזית, מקומצה בחוץ. או להקטיר לבונתה בחוץ. פסול ואין בו כרת. לאכול שיריה למחר. או כזית משיריה למחר. להקטיר קומצה למחר או כזית מקומצה למחר או להקטיר לבונתה למחר פגול וחייבין עליו כרת. זה הכלל כל [ס] הקומץ והנותן בכלי והמהלך (ס"א והמוליך) והמקטיר. לאכול דבר שדרכו לאכול. ולהקטיר דבר שדרכו להקטיר חוץ למקומו פסול ואין בו כרת. חוץ לזמנו פגול וחייבין עליו כרת.

מנחות פסול (ו): וחיסר שמנה. פחות מלוג שמן לעשרון סולת: חיסר לבונתה. שלא נתן בה אלא קורט אחד של לבונה אבל אם יתן בה ב' קורטין כשרה דכתיב (ויקרא ו) ואת כל הלבונה אשר על המנחה כל משמע אפי' קורט אחד דכל משמע כל דהו דכתיב (מלכים ב ד) אין לשפחתך כל בבית את לרבות עוד קורט אחד הרי שנים ואילו ריבה לבונתה לא קתני דלא פסל אלא כשרבה יותר על ב' קומצים דאז רבה יותר מדאי (ז): לאכול שיריה בחוץ. חוץ לעזרה: או להקטיר קומצה בחוץ. דמחשבה פוסלת בין שחשב על אכילת אדם בין שחשב על אכילת מזבח דכתיב (ויקרא ז) ואם האכל יאכל בשתי אכילות הכתוב מדבר אחת לאכילת אדם ואחת לאכילת מזבח והאי קרא במחשבה מיירי דכתיב (שם) המקריב אותו לא יחשב בשעת הקרבה הוא נפגל ואינו נפגל ביום השלישי אלמא במחשבה מיירי שחשב עליו לאכלו ביום השלישי: פסולה. דמחשבת חוץ למקומו פוסל' בקמיצ' המנחה כמו שפוסל' בשחיטת הזבח ומה שפוסל בזבח בשחיט' בקבל' הדם בהולכת הדם בזריק' הדם פוסל המנחה בקמיצ' בנתינ' בכלי שרת בהולכה בהקטרת הקומץ ולבונה ארבעה כנגד ארבעה והקומץ והלבונה עצמן חשובים גבי מנחה כמו הדם והאימורים אצל הזבח ושירי מנחה האכלים כבשר הזבח הנאכל ובפ"ב דזבחים מפורשים כל הני פסולים ואתם ילפי' להו כולהו מקראי: לאכול דבר שדרכו לאכול. כגון שירים: דבר שדרכו להקטיר. כגון הקומץ אבל אם חשב לאכול הקומץ או

צוויי לוגין אייל אין אעשרון מעהל ווערן בהרעיב ותוי"ט] וחיסר שמנה אדער ער האט אריין געגאסין ווייניגער וויא אלוג אייל אין אעשרון מעהל חיסר לבונתה אדער ער האט אריין געלייגט ווייניג בשמים אין די מנחה, נאר איין שטיקעל בשמים האט ער אריין געלייגט אין דיא מנחה פסולה איז דיא מנחה פסול הקומץ את המנחה לאכול שיריה בחוץ אויב ווען ער האט אראפ גענומען דעם קומץ פון דיא מנחה האט ער געטראכט ער זאל עסין דיא איבעריגע מעהל אויסער דיא עזרה או כזית משיריה בחוץ אדער ווען ער האט אראפ גענומען דעם קומץ פון די מנחה האט ער גיטראכט ער זאל עסין פון די איבעריגע מעהל אביסול גרוים וויא אאיילבירט אויסער די עזרה להקטיר קומצה בחוץ אדער ווען ער האט אראפ גענומען דעם קומץ פון דיא מנחה האט ער גיטראכט ער זאל דעם קומץ מקריב זיין אויסער די עזרה או כזית מקומצה בחוץ אדער ווען ער האט אראפ גענומען דעם קומץ פון דיא מנחה האט ער גיטראכט אביסול פון דעם קומץ גרוים וויא אאיילבירט זאל ער מקריב זיין אויסער דיא עזרה או להקטיר לבונתה בחוץ אדער ווען ער האט אראפ גענומען דעם קומץ פון דיא מנחה האט ער געטראכט ער זאל מקריב זיין דיא בשמים פון דיא מנחה אויסער דיא עזרה פסול ואין בו כרת דיא מנחה איז פסול אונ כרת קומט ניט לאכול שיריה למחר ווען ער האט אראפ גענומען דעם קומץ פון די מנחה האט ער געטראכט ער זאל עסין דיא איבעריגע מעהל פון דיא מנחה מארגין או כזית משיריה למחר אדער ער האט געטראכט ער זאל עסין אביסול פון דיא איבעריגע מעהל פון דיא מנחה גרוים וויא אאיילבירט מארגין להקטיר קומצה למחר אדער ווען ער האט אראפ גענומען דעם קומץ פון די מנחה האט ער געטראכט ער זאל מקריב זיין דעם קומץ מארגין או כזית מקומצה למחר אדער ער האט געטראכט אביסול פון דעם קומץ גרוים ווי אאיילבירט זאל ער מקריב זיין מארגין או להקטיר לבונתה למחר אדער ער האט געטראכט ער זאל מקריב זיין דיא בשמים פון דיא מנחה מארגין פגול וחייבין עליו כרת איז דיא מנחה פגול אונ עס קומט כרת זה הכלל כל הקומץ והנותן בכלי והמהלך והמקטיר דאס איז דער כלל פון דעם דין. ווען דער כהן נעמט דעם קומץ פון די מנחה, אדער ווען ער לייגט אריין דעם קומץ אין אהייליגע כלי, אדער ווען ער טראגט דעם קומץ צום מזבח, אדער ווען ער איז מקטיר דעם קומץ אויף דעם מזבח, אויב ווען דער כהן האט גיטאהן איינע פון דיא פיר זאכין, האט ער דאמאלס געטראכט לאכול דבר שדרכו לאכול ער זאל עסין פון דיא מנחה דיא זאכין וואס מען מעג פון איר עסין ולהקטיר דבר שדרכו להקטיר אדער ער זאל מקטיר זיין פון דיא מנחה דיא זאכין וואס מען דארף פון איר מקטיר זיין חוץ למקומו נאר ער זאל עסין אדער מקטיר זיין אויסער דיא עזרה פסול ואין בו כרת איז דיא מנחה פסול אונ כרת קומט ניט וחוץ לזמנו אונ אויב ער האט געטראכט ער זאל עסין אדער מקטיר זיין אויף מארגין פגול וחייבין עליו כרת איז דיא מנחה פגול אונ עס קומט

כרת

להקטיר השירים חוץ לזמנו לא פסל (ח) דבטלה דעתו אצל כל אדם: ובלבד שיקריב המתיר. הקומץ: כהלכתו. כאילו היה כשר שלא יהא שם שום פסול אלא הפגול בלבד אבל אם יש בו פסול אחר אינו חשוב יותר פגול ואין בו כרת: קמץ בשתיקה. שלא חשב שום מחשבת פסול בשעת קמיצה: ונתן בכלי והלך והקטיר חוץ לזמנו. כלומר שבשלשה עבודות הללו חשב על השירים לאכלן חוץ לזמנן: ד קמץ חוץ למקומו. חשב בשעת קמיצה לאכול השירים חוץ לעזרה: נתן בכלי והלך והקטיר חוץ לזמנו. ובאחד משלשה

ובלבד שיקרב המתיר כמצותו. כיצד קרב המתיר כמצותו. קמץ בשתיקה ונתן בכלי. והלך והקטיר חוץ לזמנו. או שקמץ חוץ לזמנו ונתן בכלי. והלך והקטיר בשתיקה. או שקמץ ונתן בכלי. והלך והקטיר חוץ לזמנו. זה הוא שקרב המתיר כמצותו: ד כיצד לא קרב המתיר כמצותו. קמץ חוץ למקומו ונתן בכלי והלך והקטי' חוץ לזמנו. או שקמץ חוץ לזמנו ונתן בכלי והלך והקטיר חוץ למקומו. או שקמץ ונתן בכלי והלך והקטיר חוץ למקומו.

מחשבה דפוסלת במנח' ומילי מה זבח נפסל בד' עבודות כו'. אף מנחה כו' רע"ב: (ח) לרבותא כתב כן דאפי' פסול ליכא:

כרת ובלבד שיקריב המתיר כמצותו נאר ער זאל מקריב זיין דעם מתיר ודעם קומץ וואס ער איז מתיר דיא מנחה) גלייך ווי ער וואלט געוועזן כשר, דאס מיינט מען עס זאל ניט זיין אויף די מנחה קיין אנדער פסול נאר דער פסול פון פגול אליין, אבער אז די מנחה האט נאך א פסול, אויסער דעם פסול פון פגול, קומט ניט כרת כיצד קרב המתיר כמצותו וויא מיינט מען מען זאל דעם קומץ מקריב זיין וויא דער דין איז קמץ בשתיקה ווען ער האט גענומען דעם קומץ פון די מנחה, האט ער געשוויגען, ער האט גאר ניט געטראכט קיין פסולה טראכטונג ונתן בכלי והלך והקטיר נאר ווען ער האט אריין געלייגט דעם קומץ אין דיא כלי, ווען ער איז געגאנגען מיט דעם קומץ צום מזבח, און ווען ער האט מקטיר געוועזן דעם קומץ אויף דעם מזבח, ביא איינע פון דיא אלע דריי זאכן האט ער געטראכט חוץ לזמנו ער זאל עסין די איבעריגע מעהל פון דיא מנחה שפעטער ווי די צייט איז צו עסין או שקמץ חוץ לזמנו אדער ווען ער האט גענומען דעם קומץ פון דיא מנחה האט ער געטראכט ער זאל עסין די איבעריגע מעהל פון די מנחה שפעטער וויא די צייט איז צו עסין אדער ער זאל מקריב זיין דעם קומץ שפעטער וויא די צייט איז צו מקריב זיין ונתן בכלי והלך והקטיר בשתיקה און ווען ער האט אריין געלייגט דעם קומץ אין אכלי, ווען ער האט געטראגען דעם קומץ צום מזבח ווען ער האט מקריב געוועזן דעם קומץ אויף דעם מזבח, האט ער געשוויגען ער האט גאר ניט געטראכט קיין פסולה טראכטונג או שקמץ ונתן בכלי והלך והקטיר חוץ לזמנו אדער ווען ער האט גענומען דעם קומץ פון דיא מנחה, און ווען ער האט אריין געלייגט דעם קומץ אין אכלי, און ווען ער האט געטראגען דעם קומץ צום מזבח, און ווען ער האט מקריב געוועזן דעם קומץ אויף דעם מזבח, ביא די אלע פיר זאכין האט ער אויך געטראכט די וועלביגע. ער זאל עסין דיא איבעריגע מעהל פון די מנחה שפעטער וויא די צייט איז צו עסין אדער ער זאל מקריב זיין דעם קומץ שפעטער וויא דיא צייט איז צו מקריב זיין זה הוא שקרב המתיר כמצותו דאס מיינט מען מען האט מקריב געוועזן דעם קומץ וויא דער דין איז. עס איז ביי דעם קומץ גיט געוועזן קיין אנדער פסול, נאר דער פסול פון פגול אויף דעם קומט כרת: ד כיצד לא קרב המתיר כמצותו וויא מיינט מען מען האט ניט מקריב געוועזן דעם קומץ וויא דער דין איז קמץ חוץ למקומו ווען ער האט גענומען דעם קומץ פון דיא מנחה האט ער געטראכט ער זאל עסין די איבעריגע מעהל פון די מנחה אויסער די עזרה ונתן בכלי והלך והקטיר חוץ לזמנו און ווען ער האט אריין געלייגט דעם קומץ אין אכלי, און ווען ער איז געגאנגען מיט דעם קומץ צום מזבח, און ווען ער האט מקריב געוועזן דעם קומץ אויף דעם מזבח, ביא איינע פון די דריי זאכין האט ער געטראכט ער זאל עסין דיא איבעריגע מעהל פון דיא מנחה מארגין או שקמץ חוץ לזמנו אדער ווען ער האט גענומען דעם קומץ פון דיא מנחה האט ער געטראכט ער זאל עסין די איבעריגע מעהל פון די מנחה מארגין אדער ער זאל מקריב זיין דעם קומץ מארגין ונתן בכלי והלך והקטיר חוץ למקומו און ווען ער האט געגעבין דעם קומץ אין אכלי, און ווען ער האט געטראגין דעם קומץ צום מזבח, און ווען ער האט מקריב געוועזן דעם קומץ אויף דעם מזבח, ביא איינע פון דיא דרייא זאכין האט ער געטראכט ער זאל עסין די איבעריגע מעהל פון די מנחה אויסער די עזרה או שקמץ ונתן בכלי והלך והקטיר חוץ למקומו אדער ווען ער האט גענומען דעם קומץ פון דיא מנחה, ווען ער האט געגעבין דעם קומץ אין אכלי, ווען ער האט געטראגין דעם קומץ צום מזבח, ווען ער האט מקריב געוועזן דעם קומץ אויף דעם מזבח, ביא איינע פון דיא אלע פיר זאכין האט ער געטראכט ער זאל עסין דיא איבעריגע מעהל פון די מנחה אויסער די עזרה, און ביא דיא איבעריגע דרייא זאכין האט ער געטראכט ער זאל עסין די מעהל פון דיא מנחה

עבודות הללו חשב על השירים לאכלן חוץ לזמנו: מנחת חוטא וקנאות. יש כאן עוד פסול אחר המוציאן מידי פגול כגון שלא לשמן דאמרינן בריש פרקין דפסולות אם קמצן שלא לשמן ושלשת שאר העבודות חשב עליהן חוץ לזמנן או אפי' הראשון חוץ לזמנה והשאר שלא לשמן הוציאו מידי פגול: **או שקמץ או נתן בכלי או הוליך או הקטיר שלא לשמן.** כלומר איזו מאלו שעשה שלא לשמן והשאר על מנת לאכול לשירים חוץ לזמנו לא קרב המתיר כמצותו ואין בשירים כרת: **בזית בחוץ וכזית למחר.** חשב באחת מן העבודות שתי מחשבות חוץ לזמנו וחוץ למקומו ועד השתא איירי בב' עבודות שחשב באחת חוץ לזמנו ובאחרת חוץ למקומו ועכשיו איירי שחשב בשתיהן בעבוד' אחת ולר' יהודה איצטריך דלא תימא בשתי עבודות הוא דפליג ר' יהודה דבתר קמייתא אזלי' אבל בחד' עבוד' מודה קמ"ל: **כזית למחר וכזית בחוץ.** אע"פ שחשב תחלה לחוץ לזמנו הוציאתו שניה מידי כרת: **א"ר יהודה זה הכלל כו'.** רבי יהודה פליג את"ק בין בעבודה אחת בין בב' עבודות ואין הלכה כר' יהודה:

[י] למחר. דהיינו חוץ לזמנו דמנחה אינה נאכלת אלא ליום ולילה דאתקש לחטאת ואשם רש"י:

מנחת חוטא ומנחת קנאות שקמצן שלא לשמן. ונתן בכלי והלך והקטיר חוץ לזמנן או שקמץ חוץ לזמנן ונתן בכלי והלך והקטיר שלא לשמן. או שקמץ ונתן בכלי והלך והקטיר שלא לשמן. זה הוא שלא קרב המתיר במצותו. לאכול כזית בחוץ וכזית [י] למחר. כזית למחר וכזית בחוץ. כחצי זית בחוץ וכחצי זית למחר. כחצי זית למחר וכחצי זית בחוץ. פסול ואין בו כרת. אר"י זה הכלל אם מחשבת הזמן קדמה למחשבת המקום

מארגין, דאס הייסט ער האט ניט מקריב געוועזן דעם קומץ וויא דער דין איז, ווארום אויסער די טראכטונג ער זאל עסין דיא מעהל פון דיא מנחה מארגין, האט ער נאך גיטראכט ער זאל עסין דיא מעהל פון די מנחה אויסער דיא עזרה, דריבער קומט ניט כרת אויף די מנחה מנחת חוטא ומנחת קנאות די מנחה פון אחוטא אונ די מנחה פון אסוטה שקמצן שלא לשמן וואס דער כהן האט גענומען דעם קומץ פון דיא מנחה, ניט צו זייער נאמען, נאר אויף דעם נאמען פון איין אנדער מנחה ונתן בכלי והלך והקטיר חוץ לזמנן אונ ווען ער האט אריין געלייגט דעם קומץ אין אכלי, אונ ווען ער האט גיטראגין דעם קומץ צום מזבח, אונ ווען ער האט מקריב געוועזן דעם קומץ אויף דעם מזבח, ביי איינע פון דיא דריי זאכין האט ער גיטראכט ער זאל עסין די איבעריגע מעהל פון דיא מנחה מארגין או שקמץ חוץ לזמנן אדער ווען ער האט גענומען דעם קומץ פון די מנחה האט ער גיטראכט ער זאל עסין די איבעריגע מעהל פון די מנחה מארגין ונתן בכלי והלך והקטיר שלא לשמן אונ ווען ער האט אריין געלייגט דעם קומץ אין אכלי, אונ ווען ער האט גיטראגין דעם קומץ צום מזבח, אונ ווען ער האט מקריב געוועזן דעם קומץ אויף דעם מזבח, ביי איינע פון דיא דריי זאכין האט ער גיטראכט ניט צו זייער נאמען, נאר צו דעם נאמען פון איין אנדער קרבן או שקמץ ונתן בכלי והלך והקטיר שלא לשמן אדער ווען ער האט גענומען דעם קומץ פון די מנחה, אונ ווען ער האט אריין געלייגט דעם קומץ אין אכלי, אונ ווען ער האט גיטראגין דעם קומץ צום מזבח, אונ ווען ער האט מקריב געוועזן דעם קומץ אויף דעם מזבח, ביי איינע פון די אלע פיר זאכין האט ער גיטראכט ניט צו זייער נאמען, נאר צו דעם נאמען פון איין אנדער קרבן, אונ ביי דיא איבעריגע דריי זאכין האט ער גיטראכט ער זאל עסין דיא מעהל פון ד מנחה מארגין זה הוא שלא קרב המתיר במצותו דאס הייסט מען האט ניט מקריב גיוועזן דעם קומץ וויא דער דין איז, ווארום אויסער די טראכטונג ער זאל עסין די מעהל פון די מנחה מארגין, האט ער נאך גיטראכט דער קומץ זאל זיין צו דעם נאמען פון איין אנדער מנחה, דריבער קומט ניט כרת אויף דיא מנחה לאכול כזית בחוץ וכזית למחר אויב ער האט גיטראכט ביי איין עבודה צוויי ערליי טראכטונגען, דהיינו ווען ער האט גענומען דעם קומץ פון דיא מנחה, האט ער גיטראכט אביסול מעהל גרוים ווי אאיילבירט פון די מנחה זאל ער עסין אויסער דיא עזרה, אונ אביסול מעהל גרוים ווי אאיילבירט פון די מנחה זאל ער עסין מארגין כזית למחר וכזית בחוץ אדער פריער האט ער גיטראכט ער זאל עסין אביסול מעהל גרוים וויא אאיילבירט פון דיא מנחה מארגין, דער נאך האט ער גיטראכט ער זאל עסין נאך אביסול מעהל גרוים ווי אאיילבירט פון די מנחה אויסער דיא עזרה כחצי זית בחוץ וכחצי זית למחר אדער ער האט גיטראכט ער זאל עסין אביסול מעהל פון די מנחה גרוים וויא אהאלבער איילבירט אויסער דיא עזרה, אונ אביסול מעהל פון די מנחה גרוים וויא אהאלבער איילבירט זאל ער עסין מארגין כחצי זית למחר וכחצי זית בחוץ אדער פריער האט ער גיטראכט ער זאל עסין אביסול מעהל פון די מנחה גרוים ווי אהאלבער איילבירט מארגין, דער נאך האט ער גיטראכט ער זאל עסין נאך אביסול מעהל פון דיא מנחה גרוים וויא אהאלבער איילבירט אויסער די עזרה פסול ואין בו כרת איז די מנחה פסול אונ כרת קומט ניט אמר רבי יהודה האט רבי יהודה גיזאגט זה הכלל דאס איז דער כלל אם מחשבת הזמן קדמה למחשבת המקום אויב ער האט גיטראכט אויף דיא צייט פריער וויא ער האט

פגול וחייבין עליו כרת. ואם מחשבת המקום קדמה למחשבת הזמן פסול ואין בו כרת. וחכ"א זה וזה פסול ואין בו כרת. לאכול כחצי זית ולהקטיר כחצי זית. כשר. שאין אכילה והקטרה מצטרפין:

גיטראכט אויף דעם ארט, דהיינו פריער האט ער גיטראכט ער זאל עסין דיא מנחה מארגין, דער נאך האט ער גיטראכט ער זאל עסין דיא מנחה אויסער די עזרה פגול וחייבים עליו כרת איז דיא מנחה פגול אונ עס קומט כרת ואם מחשבת המקום קדמה למחשבת הזמן אונ אויב ער האט גיטראכט אויף דעם ארט פריער וויא אויף דיא צייט, דהיינו פריער האט ער גיטראכט ער זאל עסין די מנחה אויסער די עזרה, דער נאך האט ער גיטראכט ער זאל עסין דיא מנחה מארגין פסול ואין בו כרת איז דיא מנחה פסול אונ כרת קומט ניט וחכמים אומרים אונ די חכמים זאגין זה וזה פסול ואין בו כרת סאיי פריער האט ער גיטראכט ער זאל עסין די מנחה מארגין דער נאך האט ער גיטראכט ער זאל עסין די מנחה אויסער די עזרה, סאיי פריער האט ער גיטראכט ער זאל עסין די מנחה אויסער די עזרה דער נאך האט ער גיטראכט ער זאל עסין דיא מנחה מארגין, איז די מנחה פסול אונ כרת קומט ניט לאכול כחצי זית ולהקטיר כחצי זית כשר אויב ער האט גיטראכט ער זאל עסין אביסול מעהל פון די מנחה גרוים וויא אהאלבער איילבירט מארגין, אדער ער האט גיטראכט ער זאל עסין דאס ביסול מעהל גרוים ווי אהאלבער איילבירט אויסער די עזרה, אונ ער זאל מקטיר זיין אביסול מעהל גרוים ווי אהאלבער איילבירט מארגין. אדער ער זאל מקטיר זיין דאס ביסול מעהל גרוים ווי אהאלבער איילבירט אויסער די עזרה, איז די מנחה כשר שאין אכילה והקטרה מצטרפין ווארום עסין מיט מקטיר זיין רעכינט מען ניט צו זאמען זייא זאלין זיין גרוים וויא אאיילבירט דיא מנחה זאל פסול ווערין:

גמרא מנחות דף י"א ע"א

הלכה ס' כלס כלי התילון דסוד דמלכות דכריתה במוכן

אמר ליה אביי לרבא כיצד קומצין א"ל ברקמצי אינשי איתיביה זו זרת זו קמיצה זו אמה זו אצבע זו גודל אלא להשוות (כלומר קומץ מלא היד כדי שלא יהא חסר ואח"כ מוחק באצבע קטנה מלמטה) היכי עביד אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב חופה שלש אצבעותיו עד שמגיע על פס ידו וקומץ. תניא נמי הכי מלא קמצו יכול מבורץ

רש"י

בדקמצי אינשי. משמע בכל האצבעות: זרת. אצבע קטנה ממנה מתחיל בזרת ונפקא מינה למדת חשן זרת ארכו: זו קמיצה. ממנה מתחיל הקומץ מאותו אצבע שאצל הקטנה: זו אמה. ממנה מודדין כל אמות הבנין והכלים לפי שהיא ארוכה מכולן וב' אמות היו בשושן הבירה ב' מקלות שהן אמה ובהן מודדין אמות הבנין ואותן מקלות נמדדו באותו שהוא ארוך: זו אצבע. לטבל הכהן אצבעו בדם: זו גודל. לבהונות דמצורע אלמא קמיצה בקומץ ולא זרת. ומשני כי אמרינן דכולהו אצבעות בעינן לקמיצ': להשוות. דאם יוצא קמח למטה מן הקומץ מוחקו ומשויהו באצבע קטנה שלא יהא מבורץ וכן מלמעלה בגודל: היכי עביד.

אמר ליה אביי לרבא אביי האט גיזאגט צו רבא כיצד קומצין וויא אזוי נעמט דער כהן דאס ביסול מעהל פון דיא מנחה אמר ליה האט רבא גיזאגט צו אביי כדקמצי אינשי וויא אלע מענטשין נעמען אביסול מעהל אין האנט זאגט דיא גמרא איתיביה איך וועל דיר פרעגין אקשיא מיר האבין גילערנט זו זרת זו קמיצה זו אמה זו אצבע זו גודל דער קלענסטער פינגער הייסט זרת, דער פינגער וואס נעבין קליינעם פינגער הייסט קמיצה, דער דריטער פינגער הייסט אמה, דער פערטער פינגער הייסט אצבע, דער גראבער פינגער הייסט גודל. פאר וואס רופט מען קומץ דעם פינגער וואס נעבין זרת, געווים ווייל דיא מעהל פון די מנחה נעמט נאר דער כהן מיט דריי פינגער איז דער פינגער וואס הייסט קומץ אונטען וואס ביי אים לאזט זיך שוין אים די מעהל, זעהן מיר דאך אז מען נעמט ניט דעם קומץ מיט דיא גאנצע האנט, איז דאך אקשיא אויף רבא, ענפערט די גמרא ווען מען נעמט דיא מעהל פון די מנחה נעמט מען טאקי מיט די גאנצע האנט אלא להשוות נאר מיט דעם קליינעם פינגער פארגלייכט מען אונ דיא מעהל בלייבט נאר אין דריי פינגער, זאגט די גמרא היכי עביד ווי אזוי טוהט דער כהן ווען ער נעמט די מעהל פון די מנחה אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב רב זוטרא בר טוביה האט גיזאגט פון רב'ס וועגין חופה שלש אצבעותיו עד שמגיע על פס ידו וקומץ ער עפינט דיא האנט אונ לייגט די דריי פינגער (אצבע אמה קומץ) אויף די מעהל אונ בייגט איין די פינגער ביז צו דיא האנט אונ הייבט-אויף די האנט, ווי פיל מעהל עס האט זיך אנגענומען אין די דריי פינגער דאס איז דער קומץ תניא נמי הכי מיר האבין אויך אזוי גילערנט עס שטייט אין פסוק דער כהן זאל נעמען פון די מעהל מלא קומצו אפולען קומץ, אפולע האנט יכול מבורץ וואלטין מיר מיינען ער זאל נעמען אזוי פיל מעהל אז דיא מעהל זאל

ארוים

אמתניתין מהדר דקתני זו קמילה דממנה מתחיל הקומץ: תלמוד לומר בקומצו. והריס ממנו בקומצו: בראשי אצבעותיו. מעט שלא יגיע עד פס ידו: במחבת ובמרחשת. דמעשיהן אשוין דאמר לקמן בפ' אלו מנחות נקמצות דלאחר שהן אפויין פותתן וקומץ הלכך אי אפשר לפיתתן דקות כל כך וכשהוא קומץ יוצאות חוץ למקומו הלכך מוחק בגודלו מלמעלה ובאצבעו קטנה מלמטה: וזו היא עבודה קשה שבמקדש. שבקושי גדול הוא משום ולא יהא לא חסר ולא יותר: מליקה. אמר בפ' קדשי קדשים זו היא עבודה קשה: ובחפינה. נמי אמרינן בפרק הוציאו לו במסכת יומא אוחז את הכוז בראשי אצבעותיו ומעלה בגודלו וכו' וזו היא עבודה קשה: כדקמצי אינשי. מכנים לידי אצבעותיו ודוחק בקמח והקמח נכנס בתוך ידו:

תלמוד לומר בקומצו. אי בקומצו יכול בראשי אצבעותיו תלמוד לומר מלא קומצו הא כיצד חופה שלש אצבעותיו על פס ידו וקומץ. במחבת ובמרחשת מוחק בגודלו מלמעלה ובאצבעו קטנה מלמטה וזו היא עבודה קשה שבמקדש. זו ותו לא והאיכא מליקה והאיכא חפינה אלא זו היא אחת מעבודות קשות שבמקדש. אמר ר' פפא פשיטא לי מלא קומצו כדקמצי אינשי. בעי רב פפא קמץ בראשי אצבעותיו מאי. מן הצדדין מאי ממטה למעלה מאי תיקו.

ארויס גיין פון אלע זייטין פינגער תלמוד לומר לערונט אונז דער פסוק צו זאגין בקומצו די מעהל זאל זיין אינוויינינג אין קומץ, אין דיא פינגער אי בקומצו יכול בראשי אצבעותיו אז עס וואלט געשטאנען בקומצו. די מעהל זאל זיין אין דיא פינגער, וואלט איך מיינען וואס ווייניגער מעהל ער וועט נעמען וועט אלץ בעסער זיין, ווארום איז דאך געוויס אין די פינגער, דריבער זאל ער נאר געמען אביסול מיט די שפיץ פינגער תלמוד לומר מלא קומצו לערונט אונז דער פסוק צו זאגין ער זאל נעמען מעהל אפולע האנט הא כיצד ווי זאל ער טאהן חופה שלש אצבעותיו על פס ידו וקומץ ער עפינט די האנט אונ לייגט די דריי פינגער ואצבע אמה קומץ אויף דיא מעהל אונ בייגט איין די דריי פינגער ביז צו די האנט אונ הייבט-אויף דיא האנט, ווי פיל מעהל עס האט זיך אנגענומען אין דיא דריי פינגער דאס איז דער קומץ במחבת ובמרחשת אמנחה וואס זיא איז געבאקט געווארין אין אמחבת אדער אין אמרחשת, אונ נאך דעם באקין צו ברעקילט מען דיא מנחה אויף שטיקלאך, אונ פון דיא שטיקלאך דארף מען אראפ נעמען אקומץ, נעמט ער אויך דיא שטיקלאך מיט דיא דרייא פינגער אזוי וויא ער נעמט די מעהל מוחק בגודלו מלמעלה ובאצבעו קטנה מלמטה מיט דעם גראבין פינגער פארגלייכט ער פון הויבין אונ מיט דעם קליינעם פינגער פאר גלייכט ער אונטין, עס זאל נאר ניט ארויס גיין פון האנט, ניט פון הויבין אונ ניט פון אונטען וזו היא עבודה קשה שבמקדש אונ דאס איז די שווערסטע עבודה פון די עבודות וואס זענען געווען אין בית המקדש, ווייל דאס איז געבאקטע שטיקלאך איז שווער צו פארגלייבין הויבין אונ אונטין די האנט זאל זיין פול ניט עס זאל פעלין אינווייניג אונ ניט עס זאל ארויס גיין אשטיקול אויסער די האנט, פרעגט דיא גמרא זו היא ותו לא נאר דיא עבודה איז דיא שווערסטע, אונ נאך שווערע עבודות איז אין בית המקדש ניט געווען והא איכא מליקה אז איינער האט געברייננט אקרבן אטאהב, האט דער כהן געמוזט מיט דעם נאגיל איבער-ברעכין דאסביינדיל פון האלדז, אונ דאס איז אויך אשווערע עבודה והא איכא חפינה יום כפור האט דער כהן גדול גענומען ביידע הענט פוהל מיט קטורת, אונ אריין שיטען דיא קטורת פון דיא נאלדענע לעפיל אין דיא הענט איז געווען אשווערע עבודה אלא זו היא אחת מעבודות קשות שבמקדש נאר אזוי זאג דעם קומץ אראפ נעמען פון אמחבת אדער פון אמרחשת דאס איז איינע פון דיא שווערע עבודות וואס איז געווען אין בית המקדש אמר רב פפא פשיטא לי מלא קמצו כדקמצי אינשי רב פפא זאגט דאס איז בייא מיר געוויס וואס עס שטייט אין דיא תורה דער כהן זאל אראפ נעמען מעהל פון דיא מנחה מלא קמצו. אפולע האנט, מיינט מען ער זאל נעמען אפולע האנט מעהל וויא אלע מענטשין נעמען, מען שטעקט אריין דיא האנט מיט דער זייט אין דיא מעהל, אונ ער בייגט איין די שפיץ פינגער צו די האנט אונ דיא מעהל בלייבט אינוויינינג בעי רב פפא קמץ בראשי אצבעותיו מאי נאר רב פפא פרעגט אויב דער כהן האט גענומען דאס ביסול מעהל מיט זייטע שפיץ פינגער ער האט אריין גישטעקט זיינע שפיץ פינגער טיף אין דיא מעהל ביז ער האט אנגענומען אפולע האנט מעהל אונ האט פאר-גלייכט מיט דעם גראבין פינגער אונ מיט דעם קלענסטין פינגער, מעג מען אזוי אדער ניין מן הצדדין מאי אויב ער האט געלייגט דיא האנט אויף די מעהל פארקערט אונ ער האט צושפרייט דיא פינגער אונ דיא מעהל איז אריין גענאנגען צווישען דיא פינגער ביז עס איז געווארין אפולע האנט מעהל האט ער פארמאכט דיא האנט אונ האט פארגלייכט הויבין אונ אונטען, מעג מען אזוי אדער ניין מממה למעלה מאי ער האט געעפינט דיא האנט אונ האט אריין גישטעקט די פינגער אין דיא מעהל אונ האט אנגענומען דיא מעהל

אמר רב פפא פשיטא לי מלא חפניו כדחפני אינשי. בעי רב פפא חפן בראשי אצבעותיו מהו. מן הצדדין מהו. חפן בזו ובזו וקרבן זו אצל זו מהו תיקו. בעי רב פפא דבקיה לקומץ בדפניה דמנא מאי תוך כלי בעינן והא איכא או דילמא הנחה בתוכה בעינן וליכא תיקו בעי מר ב"ר אשי הפכי' למנא ודבקיה לקומץ בארעיתא דמנא מאי הנחה בתוכו בעינן והא איכא או דלמא כתיקונו בעינן וליכא תיקו:

רש"י

בראשי אצבעותיו. שהכניס ראשי אצבעותיו בקמח ופסס ידו כלפי קמח וקומץ מלא קומצו עד פס ידו כתקנו מהו: מן הצדדין. שנתן גב ידו על הקמח והוליך ידו עד שנכנס הקמח דרך לידו לתוך ידו. לישנא אחרינא מן הצדדין מצידי הכלים שלא קמץ באמצע הכלי: מלמטה למעלה. שהכניס ראשי אצבעותיו בקמח וגב היד כנגד הקמח וקומץ: מלא חפניו. דיוה"כ קטורת סמים דקה: כדחפני אינשי. שמכניסין לידי ידיהם ומוספים: מן הצדדין. שהכנים קטורת בחפניו דרך בין גודל לאצבע ל"א מן הצדדין של כלי: דבקיה לקומץ. כשעת קידושו בכלי בדפנו דמנא מכפנים: בארעיתא דמנא. כגון שהיה לכלי בית קבול מאחוריו כמו שיש בקערות:

מיט דיא פינגער אזוי וויא מען נעמט אן מיט אריידעל אדער מיט אלאפעטע אונ האט פאר־מאכט דיא האנט אונ האט פארגלייכט הויבין אונ אונטען, מעג מען אזוי אדער גיין תיקו דיא שאלות זענען ניט גיענטפערט געווארין, ווייס מען ניט וויא דער דין איז אמר רב פפא פשיטא לי מלא חפניו כדחפני אינשי רב פפא זאגט דאס איז ביי מיר געוויס וואס עס שטייט בייא יום כפור דער כהן גדול זאל נעמען פולע הענט מיט קטורת, האט ער געדארפט נעמען דיא קטורת ווי אלע מענטשין נעמען ער שטעקט אריין ביידע הענט מיט דער זייט אין דיא קטורת אונ שעפט אן פולע הענט מיט דיא קטורת בעי רב פפא האט רב פפא גיפרעגט חפן בראשי אצבעותיו מהו אז דער כהן גדול האט גענומען דיא קטורת מיט זיינע שפיץ פינגער ער האט אריין גישטעקט זיינע שפיץ פינגער אין דיא קטורת גאנץ טיף ביז ער האט אנגענומען ביידע הענט פול מיט קטורת, מעג מען אזוי אדער מען טאר ניט מן הצדדין מהו דער כהן גדול האט אריין גישטעקט ביידע הענט אין דיא קטורת אונ האט צו שפרייט דיא פינגער אונ דיא קטורת איז אריין געקומען אין די הענט פון צווישען דיא פינגער ביז עס איז גיווארין פולע הענט מיט קטורת, מעג מען אזוי אדער מען טאר ניט חפן בזו ובזו וקרבן זו אצל זו מהו אז דער כהן גדול האט גענומען איין האנט בעזונ־דער פול מיט קטורת, אונ האט גענומען דיא אנדערע האנט בעזונדער פול קטורת נאכדעם האט ער צו זאמען גענומען איין האנט צו דיא אנדערע, מעג מען אזוי אדער גיין תיקו דיא שאלות זענען ניט גיענטפערט גיווארין, ווייס

מען ניט וויא דער דין איז בעי רב פפא דבקיה לקומץ בדפניה דמנא מאי רב פפא האט גיפרעגט אויב דער כהן האט אראפ גענומען דיא ביסול מעהל פון דיא מנחה וויא דער דין איז, נאר ווען ער האט גענארפט דאס ביסול מעהל אריין לייגין בזונדער אין א הייליגע כלי האט ער דיא מעהל אנגיקלעבט אויף די וואנט פון די כלי אינוויניג, מעג מען אזוי אדער גיין תוך כלי בעינן מיר דארפין דיא ביסול מעהל זאל זיין אין דער כלי והא איכא אונ דיא מעהל איז דאך אין דיא כלי, איז כשר או דילמא הנחה בתוכה בעינן וליכא אדער מען דארף דיא ביסול מעהל זאל ליגען אין דיא כלי אונ זיא ליגט דאך ניט אין דיא כלי תיקו דיא שאלה איז אויך ניט גיענפערט גיווארין בעי מר בר רב אשי מר בר רב אשי האט גיפרעגט הפכיה למנא ודבקיה לקומץ בארעיתא דמנא מאי אויב דער כהן האט איבערגעקערט דיא כלי אונ דער דעק פון דיא כלי פון דיא אויסוויינגסטע זייט גייט אויך אריין טיף אין דיא כלי אונ ער האט געלייגט די ביסול מעהל אויף דעם דעק פון דיא כלי, וויא איז דער דין הנחה בתוכו בעינן צו דארף מען נאר האבין דיא ביסול מעהל זאל ליגען אין א כלי והא איכא אונ דאס איז דאך דא, דיא ביסול מעהל ליגט דאך אין די כלי או דילמא כתיקונו בעינן וליכא אדער מען דארף דיא מעהל זאל ליגען אין דיא כלי וויא אין א כלי דארף ליגען, אונ דאס איז דא גישט אזוי. מען דארף ניט דיא כלי זאל זיין איבערגעקערט אויף דיא אנדערע זייט אונ אויף דיא אנדערע זייט כלי זאל ליגען דיא מעהל תיקו איז דיא שאלה ניט גיענפערט גיווארין אונ מען ווייס ניט וויא דער דין איז:

זוהר בא דף מ"ג ע"ב ת"ת דאלילות יוד הא ואו הא

יחודא דא הא אמרן בכמה דוכתי יחודא דכל יומא איהו יחודא דקרא (דברים ו) שמע ישראל ה' אלהינו ה' הא כלהו חד. ועל דא אקרי חד. הא תלת שמהן איגון. היך איגון חד. ואע"ג דקרינן אחד היך איגון חד. אלא בחזיונא דרוח קדישא אתיידע ואיגון בחיזו דעינא סתימא למנדע דתלתא אלין אחד. ודא איהו רזא דקול דאשתמע. קול איהו חד ואיהו תלתא גוונין אשא ורוחא ומיא וכלהו חד ברזא דקול (ולאו איגון אלא חד). אוף הכא ה' אלהינו ה' איגון חד. תלתא גוונין ואיגון חד. ודא איהו קול דעביד בר נש ביחודא ולשוואה רעותיה ביחודא דכלא מאין סוף עד סופא דכלא בהאי קול דקא עביד בהני תלתא דאיגון חד. ודא איהו יחודא דכל יומא דאתגלי ברזא דרוח קודשא

קודשא. וכמה גוונין דיחודא אתערו וכלהו קשוט. מאן דעביד האי עביד. ומאן דעביד האי עביד. אבל האי יחודא דקא אנן מתערי מתתא ברזא דקול דאיהו חד דא הוא ברירא דמלה האי בכללא. לבתר פרט כדקאמרן. פרשה רביעאה הוא רזא דדינא קשיא (שם יא) השמרו לכם. אלין איכון תפלין דרישא ותפילין דדרועא כגוונא דא בחד ביתא והא אתערנא בהו וכלהו רזא חדא. קשרא דתפלין דרישא איהו דל"ת ועל דא כתיב (שמות לג) וראית את אחורי. וע"ד איהו לאחורא ותמן אתקשר כלא בקשרא חדא ואיהו כד מנחא אלין תפלין דדרועא לאתקשרא (ס"א אית קשרא) אחרא רזא דברית קדישא רזא דא כמה דאתער בכמה דוכתי וכלא רזא חדא. זכאין איכון ישראל דידעין רזא דא ואצטריך בר נש לאנחא לון כל יומא למהוי בדיוקנא עלאה ועליה כתיב (דברים כח) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך ע"כ. ברוך יי' לעולם אמן ואמן :

יוסף לחק

הלכה פסוקה

הרמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק כ"א

(א) אסור לאדם להסתכל בנשים בשעה שהן עומדת על הכביסה אפי' להסתכל בבגדי צמר של אשה שהיא מכירה אסור שלא יבא לידי הרהור : (ב) מי שפגע באשה בשוק אסור לו להלך אחריה אלא רץ ומסלק לצדדין או לאחריו וכל המהלך בשוק אחרי אשה ה"ז מקלי עמי הארץ ואסור לעבור על פתח אשה זונה עד שירחיק ד' אמות שנאמר ואל תקרב אל פתח ביתה : (ג) ואסור לאדם שאינו נשוי לשלוח ידו במבושיו שלא יבא לידי הרהור ואפי' מתחת טבורו לא יכניס ידו שמא יבא לידי הרהור.

מוסר

מלוקט מספרי מוסר

האיש אשר עברו עליו מים הזדונים ונכשל באיסורי עריות או בא על העכו"ם או השחית זרעו יתמרמר ידכה ישוח על אשר הכעיס את בוראו ופגם בשמות הקודש. ולאיש אשר אלה לו איך יאכל מעדנים והוא מוכן לפורעניות ויגרס בחצץ שיניו. איך ילבש בגדי משי והוא לבש בטומאה ולבוש נפשו מלוכלך ומטונף קרוע לבוש הבוז. איך יתהדר על משרתיו והסרים למשמעתו והוא בזוי לפניו ית' וכרוזא קרי בחיל דא עבדא דמריד במריה והוא נתעב ונאלח לכל צבא השמים איך יישן על מטה כבודה ומוכן

(א) אסור לאדם להסתכל בנשים בשעה שהן עומדות על הכביסה אמענטש טאר ניט קוקען אויף ווייבער ווען זייא שטייען אונ וואשין ביא דעם טייך אפילו להסתכל בבגדי צמר של אשה שהוא מכירה אסור אפילו קוקען אויף דיא וואלענע קליידער פון אאשה וואס ער קען זיא טאר מען אויך ניט שלא יבא לידי הרהור ער זאל ניט קומען טראכטין וועגין איר : (ב) מי שפגע באשה בשוק אסור לו להלך אחריה ווער עס בגעגינט אאשה אין גאס טאר ער ניט גיין אינטער איר אלא רץ ומסלק לצדדין או לאחריו נאר ער זאל לויפין ביז די אשה וועט זיין ביא דער זייט פון אים אדער אינטער אים וכל המהלך בשוק אחרי אשה ווער עס גייט אין גאס אינטער אאשה זה מקלי עם הארץ דער איז פון דיא גרינגע (ניט פרומע) עמי הארצים ואסור לעבור על פתח אשה זונה מען טאר ניט גיין פאר ביא דיא טיר פון אאשה אזונה עד שירחיק ארבע אמות ביז ער וועט זיך דערווייטערין פיר איילין ווייט פון דיא טיר שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק ואל תקרב אל פתח ביתה דו זאלסט ניט גינענען צו דיא טיר פון איר שטוב : (ג) ואסור לאדם שאינו נשוי לשלוח ידיו במבושיו דער מענטש וואס האט קיין ווייב ניט האלטין די האנט ביי דעם ברית מילה שלא יבא לידי הרהור ער זאל ניט קומען טראכטין וועגין זנות ואפילו מתחת טבורו לא יכניס ידו ער זאל ניט האלטין דיא האנט אויף דעם בויך אונטער דעם נאפיל שמא יבא לידי הרהור טאמער וועט ער

האיש אשר עברו עליו המים הזידונים דער מענטש וואס אויף אים איז שוין אריבערגעגאנגין די שלעכטע וואסער, די שלעכטע טראכטונג ונכשל באיסורי עריות אונ ער האט מזנה גיוועןן מיט אזעלכע ווייבער וואס זענען אסור צו אים או בא על העובדת כוכבים אדער ער האט מזנה גיוועןן מיט אגויה אגעצין דיגערין או השחית זרעו אדער ער האט פארגאסין זיינע זרע אויף דיא ערד יתמרמר ידכה ישוח זאל ער זיך פארביטערין אונ זאל זיך צו שטויסין אונ זאל זיך איינבייגין על אשר הכעיס את בוראו ווייל ער האט דערצערונט זיין בשעפער ופגם בשמות הקדושים אונ ער האט קאליע געמאכט אין די היילינגע נעמען פון גאט ולאיש אשר אלה לו איך יאכל מעדנים אונ דער מענטש וואס האט אזעלכע עבירות ווי אזוי קען ער עסין גוטע עסינ- ווארג מיט פערגעניגען והוא מוכן לפורענות אונ ער איז אנגעגרייט צו שטראף ויגרס בחצץ שניו אונ זיינע ציין וועלין צו בראכין ווערן מיט שטיינדליך איך ילבש בגדי משי וויא אזוי קען ער אנקליידין זיידענע קליידער והוא לבוש בטומאה אז ער איז אנגעקליידט מיט טומאה ולבוש נפשו מלוכלך ומטונף דאס קלייד פון זיין נשמה איז איינגעריסט אונ פארמיאוסט קרוע לבוש הבוז זיין קלייד פון דיא נשמה איז פארמיאוסט אונ צוריסען איך יתהדר על משרתיו והסרים למשמעתו וויא אזוי וויל ער זיין אשר אויף זיינע משרתים אונ אויף די מענטשין וואס דארפין אים פאלגין והוא בזוי לפניו יתברך אונ ער איז פארמיאוסט פאר גאט וכרוזא קרי בחיל אונ אאויסרופונג רופט אוים מיט כח דא עבדא דמריד במריה דאס איז דער קנעכט וואס האט גזינדיגט אין זיין הערר והוא נתעב ונאלח לכל צבא השמים אונ ער איז פארמיאוסט ביא דיא אלע הערשאפט פון הימעל איך יישן על מטה כבודה וויא אזוי קען ער שלאפין אויף אשיינע בעט ומוכן

ללבת

ללכת מדחי אל דחי ביד מלאכי חבלה אכזרים צוררים. אי לזאת השתונן והתבונן לשוב אל ה' ולעבוד עבודתו וימינו פשוטה לקבל שבים:

ללכת מדחי אל דחי ביד מלאכי חבלה אכזרים צוררים און ער איז אנגעברייט צו גיין פון איין פארשטויסונג צום אנדערין דורך די אומדערבארמיגע מלאכי חבלה וואס זענען זיינע שונאים אי לזאת השתונן והתבונן לשוב אל ה' ולעבוד עבודתו דריבער זאלסטו דיך נוט בעטראכטין צו טאהן תשובה צו גאט און זאלסט אים דינען וימינו פשוטה לקבל שבים און זיין רעכטע האנט איז אויסגעשפרייט ער זאל צו נעמען דיא מענטשין וואס טוהען תשובה:

ואם השתין מים לא יאחוז באמה וישתין ואם היתה נשוי מותר. ובין נשוי ובין שאינו נשוי לא יושיט ידו לאמה בלל אלא בשעה שהוא צריך לנקביו:

קומען טראכטין פון זנות ואם השתין מים אויב ער וויל משתין זיין לא יאחוז באמה וישתין זאל ער נים האלטין דעם גליד מיט דיא האנט און משתין זיין ואם היה נשוי מותר און אויב ער האט אווייב מעג ער האלטין דעם גליד אין האנט און משתין זיין ובין נשוי ובין שאינו נשוי סיי דער וואס האט אווייב און סיי דער וואס האט קיין ווייב לא יושיט ידו לאמה כלל זאל ער נים האלטין דעם גליד מיט די האנט אלא בשעה שהוא צריך לנקביו נאר ווען ער דארף משתין זיין, דאמאלם איז דער דין דער וואס האט אווייב מעג האלטין דעם גליד אין האנט, און דער וואס האט קיין ווייב טאר נים האלטין דעם גליד אין האנט אפילו ווען ער איז משתין:

בא ליל ו תורה

אונקלוס

כ"ו פסוקי שמו"ת נגד מילוי ב"ן יד' ה' ו' ה' ותעשת ממנו צידוף ותיה בניקוד ששי

כז ויחזק יהוה את־לב פרעה ולא אבה לשלחם: כח ויאמר־לו פרעה לך מעלי השמר לך אל־תסף ראות פני כי ביום ראתך פני

כז ותקיף יי ית לבא דפרעה ולא אבה לשלחותהון: כח ואמר ליה פרעה איזיל מעלוי אסתמר לך לא תוסיף למחזי אפי ארי ביומא דתחזי אפי תמות:

בעל הטורים

(כח) לך מעלי. מעלי בגי' בפסח רמז שבפסח יצאו: אל תוסף. ב' במסורה. דין ואידך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך בשביל שאמר לו אל תוסף ראות פני כי ביום ראותך פני תמות א"ל השם בעת מותו אל תוסף

חיזק ה' את לב פרעה

(כז) ויחזק ה' וגו' ולא אבה וגו'. יעיד הכ' כי בפעם הזאת החליט בדעתו שלילת שליחות ישראל ולא נשאר בדעתו לחשוב מחשבות אם יחוש למכות או אם יסבול מכות הגדולות אלא חתם הדבר יעבור על דברי ה' הגם שיהרג. או ירצה שנתחכ' לעשות אופן שלא יבואו עליו עוד מכות ובזה אין הכרח לשלחם והוא מה שאמר סמוך לאו' ולא אבה ויאמר לו פרעה לך מעלי וגו' הכוונ' בזה כי לצד שהשכיל בתשע מכות שבאו עליו שכולן היו על זה האופן ב' בהתרא' ואחד בלא התרא' למ"ד ג' שבועות היה מתרה על כל מכה ומכה ולמ"ד שבוע אחד אמר מעתה במכה זו הבאה תתחייב להיות התראה ואם אין התראה אין מכה לזה נתחכם ואמר השמר לך אל תוסף ראות פני וכיון שכן אין התראה וכיון שאין התראה אין מכה והנה לא הקשה ה' את לבו לעשות כן אלא עד כלות ט' מכות ולא נשאר אלא מכות בכורות ולזה אמר מגם כן דברת לא אוסיף עוד וגו' ופי' דברי משה כבר פירשתי אותם בפ' וארא בפ' ואני אקשה ולא ישמע אליכם פרעה וגו'. ובדרך רמז ירצה באו' כן דברת תשובה למה שאמר לו ביום ראותך פני תמות השיבו פי אינו יכול' להמית ואין בידו אלא כח הדיבור וסוף או' כן דברת ולא כן תעשה או ירצה עו"ם כבר דברת כן פעם אחר' והמכוון הוא ראה מה עלת' בידך כאומר' ז"ל בפסוק ויבקש להרוג את משה ולא עלתה בידו גם אמרו שהרג כל שוטריו שהניחו למשה ליסנם והשיבו כי אין להם שליטה עליו וא"כ הבזוי איך החליט לומר ביום וגו' תמות וכנגד הענין מלך עצמו שאין אתה חפץ לראות פני גם אני אין אני חפץ להסתכל בדמותך לא אוסיף וגו'. (אוה"ח):

העזות פרעה לאמור להמית שליח ה'

(כח) ויאמר לו פרעה לך מעלי וגו' כי ביום ראותך פני תמות. כתב הר"ב בעל סה"ב יש להפליא איך העיז פרעה פניו להמית שליח ה'. ואם פרעה לא היה מאמין במשה למה לא המיתו מיד. אם סבור שיש לו יכולת להמיתו. ולמה דוקא בראותו פניו ימיתהו גם למה אמר משה כן דברת ופי' רש"י אמת דברת. וכי זה אמת היה והלא אח"כ ירד אליו פרעה וראה פניו. אך הענין שבאמת לא היה מן הצורך להרבות שלוחים לפרעה. שסרי הקב"ה שסוף כל יכול יאמר לעמו לא'

פירוש לתורת אלהים

(כז) ויחזק האט גאט גישטארקט דאם הארץ פון פרעה ולא און האט נים גיוואלט ארוים שיקען די יודין: (כח) ויאמר האט פרעה גיזאגט צו אים לך גייא אוועק פון מיר השמר היט דיך אל דו זאלסט שוין מער נים זעהן מיין פנים כי ווארום אין דעם טאג אז דו וועסט זעהן מיין פנים

ווענסטו

כט וַאֲמַר מֹשֶׁה יָאוּת מַלֵּילְתָּא לָא אוֹסֵיף עוֹד לְמֶחֱזֵי אַפָּךְ: א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עוֹד מַכְתָּשׁ חַד אַיְתֵי עַל פַּרְעֹה וְעַל מִצְרַיִם בָּתַר כֵּן יְשַׁלַּח יָתְכוֹן מִכָּא כְּשַׁלָּחוּתֵיהּ גְּמִירָא תָּרָכָא יְתָרֵיךְ יָתְכוֹן מִכָּא: ב מַלֵּיל כְּעַן קֳדָם עַמָּא וְיִשְׁאֲלוּן גְּבַר מִן חַבְרֵיהּ וְאִתְּתָא מִן חברתה

תָּמוּת: כט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֵּן דִּבַּרְתָּ לֹא־אֹסִף עוֹד רְאוֹת פָּנֶיךָ: פ
יא א וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה עוֹד נֶגַע אֶחָד אָבִיא עַל־פַּרְעֹה וְעַל־מִצְרַיִם אַחֲרֵי־כֵן יְשַׁלַּח אֶתְכֶם מִזֶּה כְּשַׁלְּחוֹ כָּלָה גָּרֵשׁ יְגָרֵשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה: ב דַּבֶּר־נָא בְּאָזְנֵי הָעָם וְיִשְׁאֲלוּ אִישׁ | מֵאֵת רֵעֵהוּ וְאִשָּׁה מֵאֵת

תולדות אהרן

דבר נא באזני העם. ברכות ז טו:

בעל הטורים

דבר אלי עוד כדבר הזה: (כט) לא אוסיף עוד. ב׳. הכא ואידך ולא אוסיף עוד להכות שרמז לו שכבר כלו המכות ולא ה׳ כחצות הלילה וגו׳. כלה. הכל גברים ונשים טף ומקנה:

רשב"ם

(א) ויאמר ה׳ אל משה. בעמדו לפני פרעה. עוד נגע אחד וגו׳ ואחרי כן השיב משה לפרעה כה אמר (ב) וישאלו. לשם מתנה גמורה כמו שאל

רש"י

(כט) כן דברת. יפה דברת ובזמנו דברת אמת א שלא אוסיף עוד ראות פניך (ש"ר): (א) כלה. גמירא כלה כליל ב כולכם ישלח: (ב) דבר נא. (ברכות ז)

שפתי חכמים

א (מהרש"ל) פי׳ יפה דברת פירושו של כן דברתי כתרגומו יאות מלילת ואחר כך נתן טעם למה דברת יפה לפי שבזמנו דברת מ"ה יפה הוא לפי שאמרת שלא אוסיף וכו׳: ב לא מל׳ כליה ור"ל כמו גבי כליל תקטר תירגם נמי המתרגם גמירא

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) ויאמר וגו׳ עוד נגע אחד. פי׳ לפני פרעה נאמר לו שהרי משיצא מלפניו לא יסף לראות פניו עוד. וצ"ל שתגביהו הקב"ה למשה י׳ טפחים מפני טומאת גלולים במצרים:

העיזת פרעה לאמור להמית שליח ה׳

ומי יעמוד נגדם. אך כאמת אמרנו כי היה עוד זמן עבדות ע"כ נלרך שחרור מפרעה ועמו. ופרעה הבין זאת כי כו תליא מלתא שמשה רולה להכריחו שיאמר אני משחרר אתכם. ע"כ אמר פרעה אני בשום אופן לא אעשה כרלונכם. אם תרלו ללאת בלי רשותי לאו. ע"כ אל תוסיף עוד ראות פני לבקש ממני שאני אשלח אתכם מרלוני. וזהו הראיית פנים לשאלני על חרסיין. רק ממ"כ אם תוכלו ללאת בלי רשותי למה לא תלאו. ואם לא תוכלו רק רולים אתם שאנכי אשלח אתכם. או כראותך פני תמות. כי אז אדע שלא תוכלו ללכת ביד חזקה ולא יד ה׳ פעל כל זאת. ומשה אמר לו כן דברת. האמת אתך שאין ראוי לראות עוד פניך לבקש רלונך רק אתה בעלמך ועבדיך יבואו אלי ויבקשוני ללאת בגירושין וחירות עולם. וכן היה. כי כן היא המדה כופין אותו עד שיאמר רולה אני לשחרר אתכם להיותכם בני חורין. ומובן מאד מלת ואחרי כן אלא. כלומר עתה איני רולה ללאת רק אחר שתשחרר אותנו בעל כרחך אז נלא:

עניני מכה האחרונה

(א) ויאמר ה׳ וגו׳ עוד נגע וגו׳. פרשה זו מגדת מה שכבר אמר ה׳ קודם ותמלא כי התחלת המכות נבואה ראשונה שהיתה במדין אמר לו לא יתן אתכם מלך מלרים להלוך ולא ביד חזקה ושלחתי את ידי וגו׳ ונתתי את חן העם וגו׳ ושאל׳

פירוש לתורת אלהים

ווֶעסְטוּ ווֶערִין גִיטֵייט: (כט) וַיֹּאמֶר הָאט מֹשֶׁה גִיזָאגְט כֵּן דִּבַּרְתָּ רֶעכְט הָאסְטוּ גִירֶעט אוּנ אִין דֶער רֶעכְטֶער צַייט הָאסְטוּ דָאס גִירֶעט דָאס אִיז אֱמֶת אִיךְ ווֶעל שׁוֹין מֶער צוּ דִיר נִיט קוּמֶען דַיין פָּנִים זֶעהֶן נָאר דוּ ווֶעסְט שׁוֹין צוּ מִיר קוּמֶען: (א) וַיֹּאמֶר הָאט גָאט גִיזָאגְט צוּ מֹשֶׁה עוֹד נָאךְ אֵיין פְּלָאג אָבִיא ווֶעל אִיךְ בְּרֵיינְגֶען אוֹיף פַּרְעֹה אוּנ אוֹיף דִיא מִצְרַיִם אַחֲרֵי דֶער נָאךְ ווֶעט עֶר אַייךְ שִׁיקֶען כָּלָה נָאר עֶר ווֶעט אַייךְ אַלֶע אַרוֹיס שִׁיקֶען גָּרֵשׁ עֶר ווֶעט אַייךְ פַאר טְרַייבִּין פוּן דַאנֶען: (ב) הָאט גָאט נָאךְ גִיזָאגְט צוּ מֹשֶׁה דַּבֶּר נָא רֵייד אִיךְ בֶּעט דִיךְ בְּאָזְנֵי אִין דִיא אוֹיעֶרִין פוּן דֶעם פָאלְק יִשְׂרָאֵל וְיִשְׁאֲלוּ זֵייא זָאלִין בָּארְגִין אִישׁ אִיטְלִיכֶער מֶענְטְשׁ פוּן זֵייא מֵאֵת רֵעֵהוּ פוּן זַיין גִיזֶעלִין וָואס עֶר הָיִיז אַמִצְרִי וְאִשָּׁה אוּנ אַ אִשָּׁה זָאל בָּארְגִין פוּן אִיר גִיזֶעלִינְטֶע וָואס אִיז אַמִצְרִית

לקוטים על התורה

(ב) דַּבֶּר נָא בְּאָזְנֵי הָעָם וגו׳. דִי גמרא זָאגְט גָאט הָאט גִיזָאגְט צוּ מֹשֶׁה אִיךְ בֶּעט דִיךְ דוּ זָאלְסְט בֶּעטִין דִיא יוּדִין זֵייא זָאלִין בָּארְגִין פוּן מִצְרַיִם זִילְבֶּערְנֶע כֵּלִים אוּנ גָאלְדֶענֶע כֵּלִים, דֶער צַדִּיק אַבְרָהָם זָאל נִיט זָאגִין וָואס גָאט הָאט גִיזָאגְט מֶען, ווֶעט פַיינִיגֶען דִיא יוּדִין הָאט עֶר מְקַיֵּים גִיוֶועז אוּנ וָואס עֶר הָאט גִיזָאגְט דִיא יוּדִין ווֶעלִין אַרוֹיס גֵיין פוּן מִצְרַיִם מִיט אַגְרוֹיס פַארְמֶעגִין הָאט עֶר נִיט

משלי הכמים

(ב) דַּבֶּר נָא בְּאָזְנֵי הָעָם וגו׳. דִיא גמרא זָאגְט גָאט הָאט גִיזָאגְט צוּ מֹשֶׁה אִיךְ בֶּעט דִיךְ זָאג צוּ דִיא יוּדִין אִיךְ בֶּעט אַייךְ אִיר זָאלְט בָּארְגִין בַּיי דִיא מִצְרַיִם זִילְבֶּער אוּנ גָאלְד, דֶער צַדִּיק אַבְרָהָם זָאל נִיט זָאגִין וָואס גָאט הָאט גִיזָאגְט מֶען

ווֶעט

רֵעוּתָהּ כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב׃ ג וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת־חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרָיִם גַּם ׀ הָאִישׁ מֹשֶׁה גָּדוֹל מְאֹד בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי־פַרְעֹה וּבְעֵינֵי

אונקלוס

חֲבֶרְתַּהּ מָנִין דִּכְסַף וּמָנִין דִּדְהָב׃ ג וִיהַב יְיָ יָת עַמָּא לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי מִצְרָאֵי אַף גַּבְרָא מֹשֶׁה רַב לַחֲדָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עַמָּא׃

בעל הטורים

יוסיף להכותו אלא מכת בכורות שהיתה ע"י השם לבדו : (ג) גם האיש משה. ס"ת השם בהפך משה רמז שנכפלה

רש"י

אין נא אלא לשון בקשה ג בבקשה ממך הזהירם על כך ד שלא יאמר אותו צדיק אברהם ועבדום וענו אותם קיים בהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם :

שפתי חכמים

וכתם א"א לפרש לשון כליון אלא ל' כולו : ג פי' אין נא האמור כאן אלא לשון בקשה : ד וא"ת פשיטא כיון שאמר הקב"ה למשה ודאי יאמר לישראל. וי"ל דמשה לא היה בדעתו להזהירם על זה דהוי כעין גזילה בידם והקב"ה ס"ל דשכר עבודה קא שקלי

עיני מכה האחרונה

וגו' נכואה ב' גם כן במדין הודיעו מכת בכורות דכתיב בני בכורי וגו' ותמאן לשלחו הנה אנכי הורג את בנך בכורך הרי בידו מכת בכורות באחרונה ונבואת ג' באמ"ל אמר אליו כי סי' סוף המכות הוא כשלא ישמע להם פרעה פירוש שלא ירצה לשמוע דבריהם עוד אשר על כן כשאמר לו אל תוסף וגו' מזה ידע כי הגיע זמן מכה האחרונה שבה יצאו וידע אותם כי היא זו מכת בכורות ששקולה כנגד כל וכו' הנאמרת אליו בסמיכות מלות ושאלה אשה משכנתה והוא מה שאמר הכתוב ויאמר ה' עוד נגע וגו' פירוש שכבר אמר ה' עוד וגו' פי' שהוא מה שאמר בנבואות הראשונות כמו שרשמתי ולזה אמר משה תכף אל פרעה כה אמר ה' כחצות הלילה וגו' והנס שלא מצינו שאמר לו ה' שם פרט זה של כחצות ילמד סתום מהמפורש כי כן היו שם הדברים אלא שקצר וממקומו אתה למד כי כן אמר אליו ה' ומעתה לא נאמרה נבואה זו במצרים גם לא קשה למה יצו ה' פעמים על שאלת כלים ממצרים. (תוס"ת):

לקוטים על התורה

מְקַיֵּים גִיוָועֶן, דֶער סֵפֶר קול מבשר שְׁרַייבְּט עֶס זֶענֶען דָא צְווייעֶרְלֵייא מִצְוֹת, אַזֶעלְכֶע מִצְוֹת וָואס דֶער גוּף הָאט נִיט הֲנָאָה פוּן זֵייא, אוּנ זֵייא זֶענֶען שְׁוֶוער דֶעם מֶענְטְשׁ עֶר זָאל זֵייא מְקַיֵּים זַיין. דְהַיְינוּ תְּפִלִּין לֵייגִין אַלֶע טָאג, צִיצִית, סוּכָּה, אֶתְרוֹג, מֶען זָאל נִיט טָאהְן אֵיין אַרְבֶּעט שַׁבָּת אוּנ יוֹם טוֹב, פַאסְטִין יוֹם כִּפּוּר אוּנ אַנְדֶערֶע תַּעֲנִיתִים, אוּנ נָאךְ אַזֶעלְכֶע מִצְוֹת, דֶער מֶענְטְשׁ וָואס אִיז מְקַיֵּים דִי מִצְוֹת, מֵיינְט גֶעוִויס נָאר צוּ טָאהְן וַוייל גָאט הָאט גִיבָּאטִין, אָבֶּער דִי מִצְוֹת וָואס דֶער גוּף הָאט הֲנָאָה, עֶס אִיז אַמִצְוָה מֶען זָאל עֶסִין אוּנ טְרִינְקֶען שַׁבָּת אוּנ יוֹם טוֹב, מֶען זָאל אָנְטָאהְן שֵׁיינֶע קְלֵיידֶער שַׁבָּת אוּנ יוֹם טוֹב, דָאס אִיז שְׁוֶוער בֵּיי דֶעם מֶענְטְשׁ עֶר זָאל נִיט מֵיינֶען זַיין פַארְגֶעניגֶען נָאר וַוייל גָאט הָאט גִיבָּאטִין, דִיא מִצְוָה צוּ בָּארְגִין בֵּייא דִיא מִצְרִיִּים זִילְבֶּער אוּנ גָאלְד, אִיז אוֹיךְ אַמִצְוָה וָואס דֶער גוּף הָאט הֲנָאָה, דְרִיבֶּער הָאט גָאט גִיזָאגְט צוּ מֹשֶׁה אִיךְ בֶּעט דִיךְ דוּ זָאלְסְט זָאגִין צוּ דִיא יוּדִין זֵייא זָאלִין בָּארְגִין פוּן דִי מִצְרִיִּים זִילְבֶּערְנֶע כֵּלִים אוּנ גָאלְדֶערְנֶע כֵּלִים, אוּנ זֵייא זָאלִין נִיט בָּארְגִין דִיא גָאלְד אוּנ זִילְבֶּער פוּן זֵייעֶר הֲנָאָה וֶועגִין, זֵייא זָאלִין נָאר בָּארְגִין צוּ מְקַיֵּים זַיין וָואס גָאט הָאט גִיזָאגְט צוּ אַבְרָהָם דִיא יוּדִין וֶועלִין אַרוֹיס גֵיין פוּן מִצְרַיִם מִיט אַגְרוֹיס פַארְמֶעגִין, אַבְרָהָם זָאל נִיט זָאגִין פַיינְגֶען דִיא יוּדִין הָאט גָאט מְקַיֵּים גִיוֶוען אָבֶּער זֵייא זָאלִין אַרוֹיס גֵיין פוּן מִצְרַיִם מִיט אַגְרוֹיס פַארְמֶעגִין הָאט גָאט נִיט מְקַיֵּים גִיוֶוען:

פירוש לתורת אלהים

אוּנ וָואס זָאלִין זֵייא בָּארְגִין כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב זִילְבֶּערְנֶע כֵּלִים אוּנ גִילְדֶערְנֶע כֵּלִים: (ג) וַיִּתֵּן הָאט גָאט גִיגֶעבִּין דֶעם חֵן פוּן פָאלְק, דִי יִשְׂרָאֵל הָאבִּין חֵן גֶעהַאט בְּעֵינֵי אִין דִיא אוֹיגִין פוּן דִי מִצְרַיִם נָס אוּנ מֹשֶׁה אִיז אוֹיךְ זֵייעֶר גְרוֹיס אוּנ חָשׁוּב גִיוָוארִין אִין לַאנְד מִצְרַיִם בְּעֵינֵי אִין דִיא אוֹיגִין פוּן דִי קְנֶעכְט פוּן פַּרְעֹה אוּנ אִין דִי אוֹיגִין

משלי חכמים

וָועט אַרְבֶּעטִין מִיט דִיא יוּדִין הָאט עֶר מְקַיֵּים גִיוֶועִן, מֶען הָאט טַאקִי מִיט זֵייא גֶעאַרְבֶּעט אוּנ וָואס עֶר הָאט גִיזָאגְט זֵייא וֶועלִין אַרוֹיס גֵיין פוּן מִצְרַיִם מִיט אַגְרוֹיס פַארְמֶעגִין הָאט עֶר נִיט מְקַיֵּים גִיוֶועִן, אִיז דָאךְ אַקַשְׁיָא אוּנ אַז אַבְרָהָם וָואלְט נִיט אַזוֹי זָאגִין, וָואלְט בֵּייא נָאט רֶעכְט גִיוֶועִן דִיא יוּדִין זָאלִין אַרוֹיס גֵיין פוּן מִצְרַיִם אָן אַפַארְמֶעגִין, נָאט אַלֵיין הָאט דָאךְ גִיזָאגְט דִיא יוּדִין וֶועלִין אַרוֹיס גֵיין פוּן מִצְרַיִם מִיט אַגְרוֹיס פַארְמֶעגִין, דַארְף דָאךְ נָאט מְקַיֵּים זַיין וָואס עֶר הָאט גִיזָאגְט, נָאר דָאס וֶועלִין מִיר פַארְשְׁטֵיין מִיט אמשל, אִין אַדָארְף הָאט גְעוואוֹינְט אַמַאן מִיט אַוַוייבּ מִיט אַאֵיינְצִיגְען זוּהְן, דֶער זוּהְן אִיז גֶעוָוארִין זֵייעֶר גְרָאבּ מִיט דִיא פּאָעֶרִין צוּ זַאמֶען, אַמָאהְל הָאט דָאס וַוייבּ גִיזָאגְט צוּ אִיר מַאן אוּנְזֶער זוּהְן אַדְעֶרֶעט זִיךְ אִין דָארְף וִויא אַבְּהֵמָה, עֶר קֶען נִיט מֶעהְר נָאר אַרְבֶּעטִין, אוּנ עֶר מֵיינְט מֶעהְר אִיז קֵיין מֶענְטְשׁ דָא אוֹיף דֶער וֶועלְט נָאר מִיר דְרַייא אוּנ דִיא עֶטְלִיכֶע פּאָעֶרִין, מַיין מֵיינוּנְג אִיז מֶען זָאל אִים שִׁיקְען אִין שְׁטָאט צוּ מַיין בְּרוּדֶער, דֶער וֶועט שֵׁיין זֶעהְן וָואס עֶר זָאל מִיט אִים מַאכִין, דֶער פָאטֶער הָאט אַיינְגֶעשְׁטִימְט צוּ דֶעם אַוֶועק שִׁיקֶען, דֶער בָּחוּר אִיז גֶעקוּמֶען אִין שְׁטָאט צוּ זַיין פֶעטֶער, דֶער פֶעטֶער הָאט פַאר אִים קֵיין אַנְדֶער עֵצָה גֶעהַאט נָאר עֶר הָאט אִים פַארְדוּנְגֶען צוּ זַיין אַמְשָׁרֵת בֵּייא אַנְגִיר, דֶער נְגִיר הָאט אִים גֶעדוּנְגֶען צוּ גֶעבִּין אִים צֶעהְן רוּבְּל אַיָאהְר, דֶער בָּחוּר הָאט גִיהֶערְט דָאס וָוארְט צֶעהְן רוּבְּל, הָאט עֶר גִיפְרֶעגְט בֵּייא דֶעם פֶעטֶער וִויא פִיל צֶעהְנֶערְס אִיז דָאס צֶעהְן רוּבְּל, הָאט דֶער פֶעטֶער גִיזָאגְט צוּם בָּחוּר דָאס אִיז צְווייא הוּנְדֶערְט צֶעהְנֶערְס, דֶער נְגִיר הָאט גִיזֶעהְן אַז דֶער מְשָׁרֵת אִיז אַנְעזוּנְטֶער יוּנְג אוּנ הָאט וֵיינִיג שֵׂכֶל, הָאט עֶר אִים גִיגֶעבִּין שְׁוֶוערֶע אַרְבֶּעט, דֶער יוּנְג הָאט נִיט מֶעהְר גֶעוואוּסְט נָאר אַרְבֶּעטִין עֶסִין שְׁלָאפִין, און הָאט מִיט קֵיין מֶענְטְשׁ גִירֶעט, עֶר אִיז גִיוֶועִן דֶער וֶועלְבִּינְשׁ בְּהֵמָה וָואס אִין דָארְף, עֶר אִיז גִיוֶועִן בֵּייא דֶעם נְגִיר אַמְשָׁךְ פִינְף יָאהְר, נָאכְדֶעם הָאט דֶער פָאטֶער גֶעשִׁיקְט צוּ אִים עֶר זָאל

ד וַאֲמַר מֹשֶׁה כִּדְנַן אֲמַר יְיָ בְּפַלְגוּת לֵילְיָא אֲנָא מִתְגְּלֵי בְּגוֹ מִצְרָיִם: ה וִימוּת כָּל בּוּכְרָא בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם מִבּוּכְרָא דְפַרְעֹה דַעֲתִיד

תו"א כחלות. ברכות ג ד:

העם: רביעי ס ד ויאמר משה כה אמר יהוה כחצת הלילה אני יוצא בתוך מצרים: ה ומת כל־בכור בארץ מצרים מבכור פרעה הישב

בעל הטורים

גדולתו: (ה) ומת כל בכור. ג"פ בכור בפסוק חוץ מבכור פרעה כנגד בכור לאיש ובכור לבהמה וגדול הבית:

רשב"ם

ממני ואתנה גוים נחלתך: (ד) ויאמר משה. לפרעה. כה אמר ה' כחצות. כחצות מן חצה כמו בעשות מן עשה. בעלות המנחה מן עלה. כלומר כשיגיע זמן יציאת ישראל כשיחצה הלילה אני יוצא בתוך מצרים. ובשעת מעשה ראוי לכתוב ויהי בחצי הלילה בבי"ת זהו לפי פשוטו. כי כשאמר למשה לפני הזמן של

רש"י

(ד) ויאמר משה כה אמר ה'. כשעמדו לפני פרעה נאמרה לו נבואה זו שהרי משיצא מלפניו לא הוסיף ראות פניו: כחצות הלילה. כהחלק הלילה כחצות כמו (מ"א יח) כעלות (תהלים קכד) בחרות אפם בנו וזהו פשוטו ליישבו על אופניו שאין חצות שם דבר ו של חצי (ברכות ד) ור"ד כמו כבחצות הלילה ואמרו שאמר משה כחצות דמשמע סמוך לו ז או לפניו או לאחריו ולא אמר

שפתי חכמים

כדאיתא בסנהדרין דף ל"א ועוד שמא יהיו מצריים כהנים על ממונם וירדפו המצריים אחריהם לכן צריך להזהירם: ה וא"ת בפרשה שלפני זה ויאמר ה' אל משה עוד נגע וגו' הי"ל לפרש זה שהרי לפניו כתיב לא אוסיף עוד ראות וגו'. וי"ל דפרשה דלעיל ככר אמר לו דבר זה דהא כתיב בפרשת שמות ונתתי את חן העם הזה וגו' אלא שנשניה כאן בעבור שעתה הגיע העת אשר יעדם בה מאז אבל הפרשה הזאת בפרטות שילאו פה מארץ מצרים ושתהיה בחצות הלילה שלא רמז בו בשום מקום בהכרח הוא בעמדו לפני פרעה נאמרה לו נבואה זו. וא"ת והא אפילו תפלה קלה לא התפלל משה בתוך העיר וכ"ש דבור חמור וי"ל משום כבוד משה שלא יתגלה כדאי דאי לא נאמר לו בעמדו לפני פרעה היה מוכרח לילך בשליחותו של מקום לפני פרעה א"כ דהקב"ה הגביהו למעלה מי' טפחים ודבר עמו כיון שהוא ברשות אחר הרא"ם: ו ר"ל דחצות היינו שם דבר כמו חצות לילה אקום להודות לך כמו שאומרים חצי לילה אבל זה אינו כן דא"כ הל"ל חצות בלא כ' שאין הכ' נופל על לשון זה ועוד דכחצות משמע שספק הוא מתי חצות וחלילה שספק הוא קמי הקב"ה אלא ודאי כחצות כהחלק הלילה: ז ר"ל שהם אומרים חצות שם דבר הוא

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ד) כחצות. בשכשים מלך בשר ודם הביא המכות על מצרים מלך ב"ו שסרחה עליו מדינה בתחלה סוכר את אמת המים שלהם כך הקב"ה הביא דם ולא יכלו לשתות מן המים ואח"כ מביא קלאנים להריע עליהם בחצוצרות וקול שופר כך חצפרדעים אחר כן יורה להם חצים כן הכנים שנכנסין לתוכן כחץ. אחר כן מביא בגיברים פי' עם עז להמיתם וכן ערוב. אחר כן מביא בני אדם לשלול מקניהם וכן דבר. אחר כן שולח עליהם נפט וכל ריח רע לטנפם. וכן השחין שחית מסריח. ואחר כן אבני בליסטרא וכן הברד. אחר כן מביא אוכלוסין לכלות זריעותיהן וכן הארבה. אחר כן אוסרן בבית האסורין וכן חשך. אחר כן הורג כל גדולים וקטנים שבהם וכן מכת בכורות. וכל מה שהביא על המצריים עתיד הקדוש ברוך הוא להביא על עכו"ם דם כדאמרינן ונתתי מופתים וגו' צפרדעים שקולן קשה. וכן בעכו"ם קול שאון מעיר. עפר מצרים לכנים כן בעכו"ם ונהפכו נחליה וגו' ערוב דכתיב וירשוה קאת וקפוד וגו' דבר דכתיב ונשפטתי אתו בדבר וגו' שחין דכתיב וזאת המגפה וגו'. ברד דכתיב ואבני אלגביש. ארבה דכתיב אמור לצפור כל כנף ולכל חית השדה הקבצו וגו' חשך דכתיב ונטה עליה קו תהו ואבני בהו. מכת בכורים דכתיב והיו לשמה נסיכי צפון: (ה) בארץ מצרים. חוץ לכרך שהרי ומה תפלה קלה הוצרך לצאת לו דכתיב כצאתי את העיר דבור חמור לא כל שכן ומיהו חוץ לכרך מותר לפי שעדיין לא נבחרה ארץ ישראל לדבור והיו כל הארצות כשרות לדבור ומשנבחרה

פירוש לתורת אלהים

פון דעם פאלק: (ד) ויאמר האט משה געזאגט צו פרעה, ורש"י שרייבט דיא נבואה איז צו משה געזאגט געווארין ווען ער איז נאך געשטאנען פאר פרעה, ווארום אז ער איז פון פרעה אוועק געגאנגען האט ער שוין מער זיין פנים ניט געזעהן] כה אמר יי אזוי האט גאט געזאגט כחצות אזוי וויא די נאכט וועט זיך צו טיילין עס וועט זיין אהאלבע נאכט אני וועל איך ארויס גיין אין מצרים: (ה) ומת כל בכור אונ עס וועט שטארבין אלע בכורים אין לאנד מצרים מבכור פרעה פון בכור פרעה היושב דער וואס איז אן געגרייט נאך

לקוטים על התורה

(ד) כה אמר ה' כחצות הלילה וגו', גאט האט געזאגט צו משה אזוי וויא עס וועט זיין האלבע נאכט וועל איך ארויס גיין אין מצרים, דער ספר דודאי ראובן שרייבט עס איז דאך אקשיא גאט האט דאך געדארפט זאגין איך וועל אריין גיין אין מצרים, ניט איך וועל ארויס גיין אין מצרים, נאר דער מדרש זאגט רבי שמעון האט געזאגט פון דאנען זעהן מיר וויא גרויס דיא ליבשאפט פון גאט איז צו דיא יודין והאלבע נאכט איז דיא צייט וואס

משלי חכמים

שטען צו פארין צוריק אין דארף צו זיינע אלטערין, איז ער געקומען צו זיין פעטער אונ האט געזאגט צו אים איך וויל פארין אהיים צו מיינע אלטערין, האט דער פעטער געזאגט זאג דיין בעל הבית וועט ער דיר בצאהלין ווצסטו פארין אהיים, ער איז געקומען צום גביר ער זאל אים בצאהלין פאר זיינע פינף יאהר ארבעט, דער וויל האט ער ניט געבריינגט אנגרויסין זאק, דער גביר האט געגעבין דעם משרת צווייא פאפירין צו פינף אונ צוואנציג רובל, אונ זאגט צו אים דאס איז דיין געלט פון דיא פינף יאהר וואס דו האסט בייא מיר געארבעט, נעם דיא צווייא פאפירליך אונ וועסט זייא איין נייען אין דיין העמד, וועט קיינער ניט וויסען אז דו האסט בייא זיך געלט, וועט מען ניט אוועק נעמען פון דיר דאס געלט וויא דו גייסט צו פוס אין וועג, דער משרת וואס ער האט קיין מאהל געזעהן פאפירין געלט, ער איז נאר געוועהן געוואהנט צו זעהן אין דארף דיא

גרויסע

עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשִּׁפְחָה אֲשֶׁר אַחַר הָרֵחָיִם וְכֹל בְּכוֹר בְּהֵמָה׃
ו וְהָיְתָה צְעָקָה גְדֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם אֲשֶׁר כָּמֹהוּ לֹא נִהְיָתָה

אונקלוס

לְמֵיתַב עַל כּוּרְסֵי מַלְכוּתֵיהּ עַד בּוּכְרָא דְאַמְתָא דִּי בָּתַר רֵיחַיָּא וְכָל בּוּכְרָא דִבְעִירָא׃
ו וּתְהֵי צְוָחְתָא רַבְּתָא בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרַיִם דִּי כְוָתַהּ לָא הֲוַת וְדִי כְוָתַהּ

רשב״ם

מכת בכורות אז ראוי לומר כחצות כלומר כשיגיע אותו זמן שיחצה הלילה: (ה) אשר אחר הרחים. ולהלן הוא אומר עד בכור השבי אשר בבית הבור. שני הפסוקים א׳ הם. כי בכור השבי הוא אחר הרחיים שהיו מטחינים אותם כמ״ש ויהי טוחן בבית האסורים: (ו) אשר כמוהו לא נהיתה. הרבה מצינו לשון זכר ולשון נקבה בדבר אחד. המחנה האותת והכהו:

רש״י

כחלות שמא יטעו אלטגניני פרעה ויאמרו משה ח בדאי הוא אבל הקב״ה יודע עתיו ורגעיו אמר כחלות: (ה) עד בכור השבי. למה לקו השבויים ט כדי שלא יאמרו יראתם תבעה עלבונם והביא פורעניות על מלרים: מבכור פרעה עד בכור השפחה. כל הפחותים מבכור פרעה וחשובים מבכור השפחה היו בכלל. ולמה לקו בני השפחות שאף הם היו משעבדים בהם ושמחים י בלרתם: וכל בכור בהמה. לפי שהיו עובדין לה וכשהקב״ה נפרע מן האומה נפרע מאלהיה (מכילתא):

שפתי חכמים

כמו בחלי הלילה והקב״ה אמר למשה כחלות הלילה שהוא משמע באמלע הלילה ממש אלא שמשה שינה ואמר כחלות שמא כו׳: ח וא״ת וכי בשביל השוטים שיטעו ישנה דבורו של מקום (בחיי) י״ל מפני שמן המכה השלישית ואילך הודו החרטומים בנבואת משה שכל דבריו אמת לכך נתיירא משה שלא יתחלל השם ח״ו בתחום כי שמא יטעו עכשיו ויכחישו נבואתו למפרע: ט וא״ת והא לא כתיב הכא בכור השבי אלא לקמן גבי מכה בכור השבי וי״ל הא דנקטיה רש״י הכא שלא תקשה קושיא אלעיל לפירוש רבותינו שאמרו שאמר משה כחלות שמא יטעו ויאמרו משה בדאי הוא והלא הוא אמר עד בכור השפחה משמע דהפחותי׳ מבכור השפחה לא היו בכלל וגבי מכה כתיב עד בכור השבי משמע שגם שבויים לקו ושבויים פחותים מבכור שפחה כדפירש״י לקמן ועו״פ בכור השבי למה לקו השבויים וכו׳ ר״ל זו אינה קושיא שהמלריים יודעין שמשה לא התרה שילקו הבכורים אלא מאותן שמשעבדין את ישראל דהיינו מבכור פרעה עד בכור השפחה אבל השבויים שלא שעבדו את ישראל לא היה מתרה בהם ומ״מ אינו מוכח בהדיא מדברי משה שאין שבויים בכלל דגם הם בכלל דבכור השפחה פי׳ הפחותים ובכור השבי גם הוא פחות. ועי״ל דה״פ שמביא ראיה על מה שפי׳ לעיל שמא יטעו וכו׳ ואל תאמר היאך שייך שמשה ישנה בשביל שלא יאמרו ל״פ בכור השבי למה לקו וכו׳ שהרי מן הדין לא היו ראוין ללקות שהרי לא שעבדו בישראל אלא כדי שלא יאמרו ה״נ כן הוא: י (מהרש״ל) טעם השעבוד לחוד לא יתכן לפי שלא היה שעבוד גמור ומטעם שמחה לחוד לא יתכן לפי שלא היו עושים מעשה

דעת זקנים מבעלי התוספות

יצאו ואע״פ שנגלה ליחזקאל בחוצה לארץ שנאמר קום צא אל הבקעה בזכות אבות היה ובמקום טהרה על המים כמו נהר כבר. וכן מצינו ויקם יונה לברוח תרשישה שברח לחוצה לארץ מפני הדבור. וכן עד שלא נבחרה ירושלם היו כל הארצות כשרות למזבחות משנבחרו יצאו שנאמר השמר לך פן תעלה עולותיך וכו׳ ועוד קודם שלא נבחר בית עולמים היתה עיר ירושלם ראויה לשכינה משנבחר יצאו שנאמר זאת מנוחתי עדי עד. ועוד קודם שלא נבחר אהרן היו כל ישראל ראויין לעבודה משנבחר יצאו שנאמר ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם. ועוד קודם שלא נבחר דוד היו כל ישראל ראויין למלכות משנבחר יצאו שנאמר ויבחר בדוד וגו׳ וכתיב הלא לכם לדעת וגו׳:

לקוטים על התורה

גאט גייט אריין אין גן עדן וויא עס שטייט אין זוהר] איז דאמאלס גאט ארויס געגאנגען פון זיין היילינקייט און איז אריין געגאנגען אין מצרים וואס זיא איז געוועזן פול מיט עכו״ם און דער אומרייניסטער ארט פון דיא גאנצע וועלט, נאר פון וועגין אונז צו לייזין דיא יודין:

פירוש לתורת אלהים

אים צו זיצען אויף זיין שטול עד ביז דעם בכור פון דער דינסט אשר וואס אונטער דעם מיל שטיין אלע בכורים וועלין שטארבין און פאר וואס זענען גישלאגין גיווארין דיא בכורים פון דיא שפחות, ווארום זייא פלעגין אויך ארבעטין מיט דיא יודין און האבין זיך גיפרייט אז זייא איז שלעכט גיוועזן וכל און אלע בכורים פון די בהמות וועלין אויך פייגערין, ורש״י שרייבט פאר וואס זענען גישלאגין גיווארין דיא בכורים פון דיא בהמות, ווארום די מצרים האבין געדינט צו די בהמות און האבין זייא געהאלטין פאר געצין בילדער, און אז גאט וויל שטראפין איין אומה שטראפט ער איר געצין בילדער אויך]: (ו) והיתה צעקה גדולה בכל ארץ מצרים און עס וועט זיין אגרוים געשריי אין דעם לאנד מצרים אשר וואס אזוי

משלי חכמים

גרויסע צעהנערס וואס דיא פאערין פלעגין געבין פאר אטרונק בראנפין, האט ער אנגעהויבין שרייען צום גביר פאר מיין ארבעט וואס איך האב ביי איך גיארבעט אזוי שווער פינף יאהר, נים איר מיר צווייא שטיקלאך פאפיר, מיר קומט ביי איך טויזענד צעהנערס, אזוי האט מיר מיין פעטער גיזאגט, און ער האט געצעהלט דעם גביר און האט אים געפלוכט, ביז דער גביר האט געהייסין מען זאל אים ארויסטרייבין פון שטוב, און צו שליסען די טיר, דער משרת איז גילאפין צו זיין פעטער מיט אגרוים געשריי דער גביר וויל אים נים בצאהלין זיין ארבעט געלט, דער פעטער האט זיך גיוואונדערט, קען דאס זיין דער גביר זאל אים נים בצאהלין, זאגט דער פעטער צום משרת, רו וואַרט דא, און איך וועל גיין צום גביר פרעגין וואס עס איז מיט דעם געלט, דער פעטער איז געקומען צום גביר, האט אים דער גביר גיזאגט איך גיב אים צווייא פאפירליך צו פינף און צוואנציג רובל, ער זאל זייא קענען איין נייען אין חעמד מען זאל דאס געלט נים אוועק נעמען פון אים אין וועג, און ער

שרייט

וְכָמֹהוּ לֹא תֹסִף׃ ז וּלְכֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יֶחֱרַץ־כֶּלֶב לְשֹׁנוֹ לְמֵאִישׁ וְעַד־בְּהֵמָה לְמַעַן תֵּדְעוּן אֲשֶׁר יַפְלֶה יְהוָה בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל׃ ח וְיָרְדוּ כָל־עֲבָדֶיךָ אֵלֶּה אֵלַי וְהִשְׁתַּחֲווּ־לִי לֵאמֹר צֵא אַתָּה וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֵי־כֵן אֵצֵא וַיֵּצֵא מֵעִם־פַּרְעֹה בָּחֳרִי־אָף׃

אונקלוס

לָא תוֹסִיף׃ ז וּלְכֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָא יְנַזֵּיק כַּלְבָּא בְּלִישָׁנֵיהּ לְמִנְבַּח לְמֵאֱנָשָׁא וְעַד בְּעִירָא בְּדִיל דִּי תִדְעוּן דִּי יַפְרֵישׁ יְיָ בֵּין מִצְרָאֵי וּבֵין יִשְׂרָאֵל׃ ח וְיֵחֲתוּן כָּל עַבְדָּךְ אִלֵּין לְוָתִי וְיִבְעוּן מִנִּי לְמֵימַר פּוּק אַתְּ וְכָל עַמָּא דִּי עִמָּךְ וּבָתַר כֵּן אֶפּוּק וּנְפַק מִלְּוַת פַּרְעֹה

תולדות אהרן

ולכל בני. ברכות כז: וירדו כל. זבחים קב מנחות לח: ויצא מעם. זבחים קב:

בעל הטורים

(ו) וכמוהו. ב' במס' הכא ואידך וכמוהו לא היה לפניו גבי יאשיהו לומר שגם אחריו לא קם כמוהו כדכתיב הכא וכמוהו לא תוסיף:

רשב"ם

(ז) לא יחרץ כלב. המלאך המזיק ומשחית בכורי מצרים. אבל בכור ישראל אפי' קול ניבוח של מזיקי החיות לא יזיק אותם: (ח) וירדו כל עבדיך. דרך כבוד אמר לו שהרי בשעת מעשה ויקם פרעה לילה ויקרא למשה ולאהרן לילה. ובכל זה אמר לו משה לקיים מ"ש לו לא אוסיף עוד ראות פניך. אתה ועבדיך תבואו אלי:

רש"י

(ז) לא יחרץ כלב לשונו. אומר אני שהוא לשון שנון לא ישנן וכן (יהושע כא) לא חרץ לבני ישראל לאיש את לשונו לא שנן (ש"ב ה) אז תחרץ תשתנן (ישעיה מא) למורג חרוץ שנון (משלי כא) מחשבות חרוץ אדם חריף ושנון (מ"א י) ויד חרוצים תעשיר הריפים סוחרים שנונים: אשר יפלה. יבדיל: (ח) וירדו כל עבדיך. חלק כבוד למלכות שהרי בסוף ירד פרעה בעצמו אליו בלילה ויאמר קומו צאו מתוך עמי ולא אמר לו משה מתחלה וירדת אלי והשתחוית לי (זבחים קב): אשר ברגליך. ההולכים אחר עצתך והלוכך: ואחרי כן אצא. עם כל העם ב מארצך: ויצא מעם פרעה. כשגמר דבריו ל יצא מלפניו: בחרי אף. על שאמר לו אל תוסף

שפתי חכמים

לכן צריכים ב' טעמים: ב דק"ל מאי איפכת ליה לפרעה שיצא הוא לבד ועוד אף אם יצא עם כל ישראל הא לא יצאו אלא חוץ לעיר ויזבחו לכ"פ מארצך: ל והיינו כל הפי' של כמות הלילה ואז יצא ואף שאמר לו פרעה שיצא מלפניו אפ"ה לא יצא:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ז) ולכל בני ישראל לא יחרץ וגו'. והיינו הנס דאע"ג דאמרינן כלבים צועקים מלאך המות בא לעיר. וא"כ דין הי' לצעק בשעת מכת בכורות אפילו הכי ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו:

פירוש לתורת אלהים

אַנְגֶעשְׁרַיי אִיז נָאךְ נִיט גִיוֶועןְ וְכָמוֹהוּ לֹא תוֹסִיף אוּנ עֶס וֶועט שׁוֹין אַזוֹי אַנְגֶעשְׁרַיי נִיט זַיין׃ (ז) וּלְכֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוּנ צוּ אַלֶע יוּדִין לֹא וֶועט נִיט שַׁארְפִין אַהוּנְט זַיין צוּנְג צוּ בִּילְן אוֹיף זַייא לְמֵאִישׁ סַאיי אוֹיף אַמֶענְטְשׁ אָדֶער אוֹיף אַבְהֵמָה פוּן דִי יִשְׂרָאֵל לְמַעַן תֵּדְעוּן דוּרְךְ דֶעם וֶועט אִיר וִויסֶען אֲשֶׁר אַז גָאט וֶועט אָפּ שֵׁיידִין צְווִישֶׁען דִי מִצְרַיִם אוּנ צְווִישֶׁען דִי יוּדִין׃ (ח) וְיָרְדוּ אוּנ אַלֶע דַיינֶע קְנֶעכְט נִידֶערִין צוּ מִיר וְהִשְׁתַּחֲווּ לִי אוּנ זַיי וֶועלִין זִיךְ בִּיקֶען צוּ מִיר לֵאמֹר אוּנ וֶועלִין מִיר זָאגִין צֵא גֵיי אַרוֹיס אַתָּה דוּ מֹשֶׁה וְכָל מִיט גָאר דֶעם פָאלְק יִשְׂרָאֵל וָואס גֵייעֶן מִיט דִיר וְאַחֲרֵי אוּנ דֶער נָאךְ וֶועל אִיךְ אַרוֹיס גֵיין פוּן מִצְרַיִם אַזוֹי הָאט מֹשֶׁה גִיזָאגְט צוּ פַּרְעֹה אוּנ אַז עֶר הָאט אוֹיס גִילָאזְט זַיינֶע רֵייד וַיֵּצֵא אִיז עֶר אַרוֹיס גֶעגַאנְגֶען פוּן פַּרְעֹה מִיט גְרוֹיס צָארִין, וְרש"י שְׁרַייבְּט מֹשֶׁה אִיז בְּרוֹגֶז גִיוָוארִין אוֹיף פַּרְעֹה ווייל עֶר הָאט אִים גִיזָאגְט אַז דוּ וֶועסְט זֶעהְן מַיין פָּנִים וֶועל אִיךְ דִיךְ

משלי חכמים

שְׁרַייט אִיךְ זָאל אִים גֶעבִּין טויזֶענְד קוּפֶּערְנֶע צֶעהְנֶערְס, וָוא וֶועל אִיךְ אִים נֶעמֶען טויזֶענְד קוּפֶּערְנֶע צֶעהְנֶערְס, דֶער פֶעטֶער הָאט גֶענוּמֶען פוּן נְגִיר דִיא צְווייא פַּאפִּירְלִיךְ, אוּנ בְּרֵיינְגְט זֵיי דֶעם מְשָׁרֵת, אוּנ דֶער מְשָׁרֵת וויל זַייא נִיט נֶעמֶען, עֶר זָאגְט דֶער פֶעטֶער ווייל אִים אוֹיךְ גֶענַארִין, דֶער פֶעטֶער הָאט גֶעמוּזְט גֵיין אִין שְׁפַּאט אוּנ בֶּעקוּמֶען טויזֶענְד גְרוֹיסֶע צֶעהְנֶערְס אוּנ אַרַיין שִׁיטֶען אִין אַזַאק עֶר זָאל זַייא טְרָאגִין אוֹיף דִיא פְּלֵייצֶעס אַהֵיים אִין דָארְף, דָאס זֶעלְבִּיגֶע אִיז גִיוֶוען מִיט דִיא יוּדִין, גָאט הָאט גִיזָאגְט צוּ אַבְרָהָם מֶען וֶועט שְׁוֶוער אַרְבֶּעטִין אִין מִצְרַיִם מִיט דַיינֶע קִינְדֶער, אוּנ נָאכְדֶעם וֶועלִין זַייא אַרוֹיס גֵיין פוּן מִצְרַיִם מִיט אַגְרוֹיס פַארְמֶעגִין, דָאס גְרוֹיסֶע פַארְמֶעגִין הָאט גָאט גֶעמֵיינְט וָואס דִיא יוּדִין וֶועלִין נֶעמֶען דִיא תּוֹרָה, אוּנ דִיא נְשָׁמוֹת זַייעֶרֶע וֶועלִין רַייךְ וֶוערִין פוּן תּוֹרָה אוּנ מִצְוֹת, וְוִיא גָאט הָאט גִיזָאגְט צוּ מֹשֶׁה אַז דוּ וֶועסְט אַרוֹיס נֶעמֶען דִיא יוּדִין פוּן

מצרים

ס ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֹא־
יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פַּרְעֹה לְמַעַן רְבוֹת
מוֹפְתַי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ י וּמֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת־כָּל־הַמֹּפְתִים
הָאֵלֶּה לִפְנֵי פַרְעֹה וַיְחַזֵּק יְהוָה
אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא־שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ׃ ס יב א וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ

אונקלוס

בִּתְקוֹף רְגַז׃ ט וַאֲמַר יְיָ
לְמֹשֶׁה לָא יְקַבֵּל מִנְּכוֹן
פַּרְעֹה בְּדִיל לְאַסְגָּאָה
מוֹפְתַי בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃
י וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עֲבַדוּ יַת
כָּל מוֹפְתַיָּא הָאִלֵּין קֳדָם
פַּרְעֹה וְאַתְקֵיף יְיָ יַת לִבָּא
דְפַרְעֹה וְלָא שַׁלַּח יַת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעֵיהּ׃ א וַאֲמַר
יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן בְּאַרְעָא

תולדות אהרן

ויאמר ה' אל. ראש השנה כט:

רשב״ם

(ט) לא ישמע אליכם פרעה, כלומר אחר כל מכה ומכה היה אומר הקב״ה למשה ולאהרן לא ישמע אליכם עד לבסוף. ויחזק ה' בכל פעם ופעם: (א) בארץ

בעל הטורים

(א) אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר. וסמיך ליה החודש לו' שראש בית אב אומר מקודש ד״א אל משה ואל אהרן החודש לו' שעדות החודש כשרה בקרובים כמשה ואהרן:

שפתי חכמים

ם דק״ל אדרבה פרעה הי״ל לקצוף על משה לפי שמשה התרה בו ודבר אליו קשות ועז״פ וכו': נ (נח״י) קשה לו דהכתוב אומר

רש״י

ם ראות פני: (ט) למען רבות מופתי. מופתי שנים רבות ג' מכת בכורות וקריעת ים סוף ולנער ב את מצרים: (י) ומשה ואהרן עשו וגו'. כבר כתב לנו זאת בכל המופתים ולא שנאה כאן אלא בשביל לסמכה לפרשה של אחריה: (א) ויאמר ה' אל משה ואל אהרן. בשביל שאהרן עשה וטרח במופתים כמשה חלק לו כבוד זה במצוה ראשונה שכללו עם משה בדבור: בארץ מצרים. (מכילתא) חוץ לכרך או אינו אלא בתוך הכרך ת״ל כצאתי את העיר וגו' ומה תפלה קלה לא התפלל בתוך הכרך לפי שהיתה מלאה גלולים דבור חמור

ביאור הכתוב ומשה ואהרן עשו וגו'

(י) ומשה ואהרן עשו וגו' ויחזק וגו'. כוונת הכתוב לומר שהגם שעשו את כל המופתים האלה אעפ״כ לא נתרצה לשלחם אפילו שלא בהחלט אלא לצאת מארצו לבד כאומר נלכה נא דרך ג' ימים (אוה״ח):

פירוש לתורת אלהים

הייסין הרגנן: (ט) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה האט גאט גיזאגט צו משה לֹא פַּרְעֹה וועט אייך נאך ניט צו הערין ער זאל שיקען דיא יִשְׂרָאֵל לְמַעַן פון וועגין רְבוֹת איך זאל מערין מיינע וואנדער אין לאנד מִצְרָיִם: (י) וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אונ משה מיט אהרן האבין גיטאהן אלע וואנדער פאר פַּרְעֹה וַיְחַזֵּק אונ גאט האט גישטארקט דאס הארץ פון פַּרְעֹה וְלֹא אונ האט ניט גיוואלט ארויס שיקען די יודין פון זיין לאנד: (א) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה האט גאט גיזאגט צו משה אונ צו אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ אין לאנד מִצְרַיִם לֵאמֹר ער זאל זאגין צו די יִשְׂרָאֵל. [רש״י שרייבט גאט האט מיט משה גירעט אונטער דער שטאט אבער אין שטאט האט ער מיט אים ניט גירעט מחמת די שטאט איז גיוועהן פול מיט

משלי חכמים

מִצְרַיִם וועט איר דינען גאט אויף דעם בארג, אברהם האט אויך געוואסט וואס גאט מיינט נאר דיא יודין וואס זענען גיוועזן קנעכט אין מצרים אונ האבין ניט מעהר געוואסט נאר ארבעטין עסין שלאפין, וואס עס איז א תורה אונ מצות אונ א נשמה האבין זייא גאר ניט געוואסט, אז זייא האבין גיהערט זייא וועלין ארויס גיין פון מצרים מיט אגרויס פארמעגין, האבין זייא געוואסט א גרויס פארמעגין איז פיל זילבער פיל גאלד, דריבער האט גאט גיזאגט צו משה, ווען דיא יודין וועלין ארויס גיין פון מצרים וועלין זייא געווים שרייען מיר האבין גיארבעט אין מצרים, דאס איז מקוים גיווארין, ווא איז דאס גרויסע פאר־מעגין [זילבער גאלד] וואס מען האט צו גיזאגט צו געבין אונז אויב דו וועסט זייא זאגין דו וועסט זיי געבין א תורה, זיי ווייסין גאר ניט וואס א תורה איז, אונ זיי וועלין שרייען צו אברהם'ען, דו האסט אונז איבער גיגעבין אין דיא האנט פון גאט ער זאל אונז פארדינגען פאר קנעכט אונ נאכדעם וועט מען אונז געבין א גרויס פארמעגין [דאס איז זילבער אונ גאלד] אונ גאט ניט אונז גאר ניט דאס פארמעגין, אברהם וואס ער איז א צדיק וועט ער ניט קענען הערין דאס שרייען פון זיינע קינדער, וועט ער זאגין צו מיר, נייל דו האסט מקיים גיוועזן דיא גזרה פון זייער ארבעט מוזטו מקיים זיין אונ זיי געבין א גרויסין פארמעגין, וואס זייא רעכענען דאס איז א פארמעגין, ניט תורה, נאר טאקי גאלד אונ זילבער, דריבער מוזטו משה זאגין דיא יודין זיי זאלין בארגין אין מצרים גאלד אונ זילבער אונ נעמען מיט זיך ווען זייא גייען ארויס פון מצרים:

מִצְרַיִם לֵאמֹר: ב הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם

דְּמִצְרַיִם לְמֵימָר: ב יַרְחָא הָדֵין לְכוֹן רֵישׁ יַרְחַיָּא קַדְמָאָה הוּא לְכוֹן לְיַרְחֵי

תו"א החדש הזה. סנהדרין מב ברכות: ראשון הוא. ר"ה ח:

בעל הטורים

(ב) החודש הזה לכם. הפסוק משולש ויש בו ג"פ חודש וכן בין כל אחד ואחד ג' תיבות לומר כאחד בניסן ר"ה למלכים ולרגלים ולחדשים. חדש בגימ' לרגלים. לכם. אותיות מלך. ניסן בגימ' למלכים. מתחילי' עיבור החודש בג' לכן ג"פ חודש בפסוק ונושאין ונותנין בה' שאלו הג"פ א' חודש ב' מהם חדשי חדשים שהם חמשה וגומרי' בז' שד"פ כתיב עוד חודש בפרשה וכשתסיר ג"פ חודש שבפסוק ישארו ז' תיבות דשבעה עולים לעיבור השנה: ראשון הוא לכם. וסמיך ליה דברו שאין מקדשין אלא בב"ד הגדול:

רשב"ם

מצרים לאמר. החדש הזה וגו'. לפי שפרשה זו על מצות קידוש החדש הוצרך לפרש שמצות הללו נצטוו במצרים אבל שאר מצות יש מהם בהר סיני ויש מהם באהל מועד ויש מהם בערבות מואב: ראש חדשים וכו'. זהו

רש"י

כזה לא כ"ש: (ב) החדש הזה. (מכילתא ש"ר) הראהו לבנה בחידושה ואמר לו כשהירח מתחדש יהיה לך ר"ח. ואין מקרא יוצא מידי פשוטו על חדש ניסן אמר לו זה יהיה ראש לסדר מנין החדשים שיהא אייר קרוי שני סיון שלישי: הזה. נתקשה משה על מולד הלבנה באיזו שיעור תראה ותהיה ראויה לקדש ם והראה לו באצבע את הלבנה ברקיע ואמר לו כזה ראה וקדש. וכיצד הראהו והלא לא היה מדבר עמו אלא ביום שנאמר (לעיל ו) ויהי ביום דבר ה' (ויקרא ז) ביום צותו (במדבר טו) מן היום אשר צוה ה' והלאה אלא סמוך לשקיעת החמה נאמרה לו פרשה זו והראהו עם חשכה:

שפתי חכמים

כאמ"ל ואלו המופתים היו חוץ לאמ"ל: ם (נח"י) הרא"ם האריך לפלפל וכו' ודבריו אין להם קישור וכו' אבל ל"נ מבואר הוא שצריך חכמה ובינה יתירה לעיני העמים מהא דאמרינן בר"ה דף כ' א"ר זירא א"ר נחמן כ"ד שעות מכסי סיהרא לדידן שית מעתיקא ותמני סרי מחדתא ולדידהו שית מחדתא ותמני סרי מעתיקא הרי שבזה השיעור היה מתקשה אם בשיתא לאחר המולד

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ב) החודש הזה. כזה ראה וקדש והכל תלוי בקדוש ב"ד כדא' ר' אושעיא כשישראל מגיעין לר"ה הקב"ה אומר למלאכי חשרת העמידו בימה והוציאו ספרים כי למחר אני בא ודן עולמי בין כך ובין כך נמלכין ב"ד שלמטה ועברו ודחו ר"ח עד יום של אחוריו למחר אין הקב"ה דן את עולמו באין מלאכי השרת לפני הקב"ה ואומרים לפניו ר"ה לא כך אמרת לנו למחר אני דן את עולמי ולשמוע הדין באפס אומר להם חרי בני דוחין את הדין עד למחר והדבר מסור בידם שאתם צריכין לילך אחר קביעותם וכל מה שהם עושין נעשה עמהם ועל זה אמר משה ע"ה כי מי גוי גדול אשר לו וגו' בכל קראנו אליו קרי ביה קריאתנו אליו כלומר קריאת חחדשים והמועדות שלנו אליו נמי הם נקראים ונעשים.

עניני המעלות חודש ניסן

(ב) החודש הזה לכם ראש חדשים וגו'. הנה החדש הזה נקרא ראש וראשון. ראש נקרא ע"ש שהוא מובחר שבחדשים. שבניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל. ונעשה חדש זה ראשון לכל חדשי השנה כדי שיהיה זכרון יציאת מצרים נגד עינינו תמיד שכאשר אנו מונין החדש שאחר ניסן שני וכן החדש שאחריו שלישי וכן כולם בע"כ אנו זוכרים תמיד שחדש ניסן הוא הראשון. ומפני מה ניסן הוא הראשון. הלא בתשרי נברא העולם. אלא אנו נותנים כבוד לחדש ניסן מחמת שבו יצאנו ממצרים. ע"כ נזכר תמיד יציאת מצרים. ושמות חדשים אינם לא בתורה ולא בנביאים. רק בגלות בבל התחלנו לקרא שמות לחדשים כהפרסיים ע"כ בכתובים נזכרים שמות החדשים כמו שאנחנו קורין. ויש לחוש שמא מתוך מצוה זו יתן מקום לטועים לחלוק ולומר שמפני חשיבות מזל טלה המשמש בחדש זה ע"כ נעשה חדש זה ראש לחדשי השנה. משום הכי צוה ה' ית' מיד לשחוט הטלה לעין כל רואים ולקיחתו בעשור לחדש בשלש

פירוש לתורת אלהים

עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים: (ב) הַחוֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים דער חודש ניסן זאל צו אייך זיין דער עלצטער פון די חדשים ראשון ער זאל צו אייך זיין דער ערשטער צו אלע חדשים פון דעם יאהר, כלומר אז מען וויל ציילין דיא חדשים פון דעם יאהר זאל מען אן הייבין פון ניסן, דהיינו ניסן אייר

לקוטים על התורה

(ב) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים וגו'. דער כלי יקר שרייבט דיא תורה לערנט אונז אז דיא וועלט איז באשאפין געווארין אין תשרי אונ אלע פעלקער דארפין ציילין דיא חדשים פון יאהר פון תשרי, נאר יודין דארפין ציילין דעם ערשטין חדש פון ניסן, ווייל זייא זענען ארויס געגאנגען פון מצרים אין ניסן, אונ אין דעם חדש ניסן זענען זיי געווארין אפאלק, אונ אין דעם חדש איז צו זיי געשאהן געווארין נסים אונ נפלאות, ווייל דיא יודין זאלין דאס געדיינקען אויף אייביג, דריבער זאל אלע יאהר דער חדש ניסן בייא זייא זיין דער ערשטער חדש, אבער דיא פעלקער דארפין דאס ניט, דריבער ציילין זייא די חדשים פון תשרי:

משלי חכמים

(ב) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם ראש חֳדָשִׁים וגו'. דער מדרש זאגט ווען משה האט גיזאגט צו די יודין אין דעם חודש נעם איר אויסגעלייזט ווערין פון מצרים, האבין דיא יודין גיזאגט צו משה וויא אזוי קענען מיר אויסגעלייזט ווערין אין דעם חודש, אז מצרים איז פוהל מיט אונזערע עבו"ז, איז דאך אקשיא פאר וואס האבין די יודין דאס ניט גיזאגט צו משה

מצות השם

(ד) [עשה ג] לקדש חדשים ולחשוב שנים בבית דין בלבד שנאמר החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה:

(ב) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה וגו'. עס איז א מצות עשה בית דין זאלין רעכענען יעדער חדש ווען דיא נייע לבנה באדף זיין, דעם טאג וועלין זייא מאכין ראש חדש, מען זאל וויסען צו מאכין אלע ימים טובים אין דער צייט, ווי עס שטייט אין פסוק גאט האט גיזאגט צו משה אונ צו אהרן דער חדש ניסן זאל בייא אייך זיין דער ערשטער חדש אין יאהר, דער מדרש זאגט גאט האט געוויזען צו משה דיא לבנה ווען זיא ווערט בענייט, אונ ער האט גיזאגט צו אים צו יעדער צייט ווען דו וועסט זעהן דיא לבנה אז זיא איז וויא איצט איז, זאלסטו דאמאלס מאכין ראש חדש. בית דין זאלין זאגין מקודש החדש. נאר היינט מאכין מיר ראש חדש מיט ארעכענונג, דריבער דארפין מיר ניט זאגין מקודש החדש נאר ווען דער רעכענונג ווייזט אויף ראש חודש מאכין מיר ראש חודש:

לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: ג דַּבְּרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בֶּעָשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית־

אונקלוס

שַׁתָּא: ג מַלִּילוּ עִם כָּל כְּנִישְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל לְמֵימַר בְּעַסְרָא לְיַרְחָא הָדֵין וְיִסְּבוּן לְהוֹן גְּבַר אִימְּרָא לְבֵית אַבָּא אִימְּרָא

תו"א דברו אל כל. פסחים לו: בעשור לחדש. שם לה: שה לבית. שם פח:

רשב"ם

כר' יהושע שבניסן נברא העולם: לחדשי השנה. בכל מקום שאומר לכם בחדש שמיני תשיעי לחדש הזה הם. ולר"א האומר בתשרי נברא העולם. עיקר פשוטו כך. החדש הזה לכם אע"פ שאינו ראש חדשים לשאר אומות לכם יהיה ראש חדשים למנות ששי שביעי שמיני תשיעי חדש שנים עשר הוא חדש אדר. ממנו המנה להיות לכם זכרון כי בו יצאתם ממצרים. וכשנא' בתורה ובחדש השביעי, לירח יצ"מ פירושו. וכן רגילין הפסוקים לקחת חשבונם ליצ"מ כדכתיב בחדש השלישי לצאת בני ישראל וגו' וכן בבנין הבית ויהי בשמונים שנה וד' מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים: (ג) לבית אבות. משפחות בית אחד רגילים לאכול יחד בבית אחד כי הפסח לא יאכל בשני בתים. דכתיב שה לבית בבית אחד יאכל:

בעל הטורים

לחדשי השנה. ב' במסורה דין ואידך עולת חודש בחדשו לחדשי השנה מכאן דרשו חדש והבא קרבן מתרומה חדשה שבאחד בניסן מתחילין להביא מתרומה חדשה דהיינו ראשון הוא לכם לחדשי השנה דהוא ניסן:

שפתי חכמים

ואם בתמני סרי לאחר המולד וכו' ע"ש: ע (רא"ם) ואיני מבין דבריו דדלמא אתה תדבר לאהרן הוא דקאמר אבל לישראל שניהם כאחד היו מדברים ועוד אפי' את"ל שפי' אתה תדבר לפרעה הוא דלמא דוקא לפרעה אתה תדבר ולא אהרן אבל לישראל שניהם מדברים. וי"ל שמה דכתיב אתה תדבר וגו' ר"ל אע"פ שאהרן אחיך יהיה נביאך מ"מ אתה תדבר פעם אחת בקיצור השליחות לפרעה כפי ששמעת מפי ואהרן ימליצנו ויטעימנו אח"כ וכמו שהוא גבי פרעה ככה הוא גבי ישראל דכתיב ודבר הוא לך אל העם וגו' ר"ל אע"פ שאהרן יהיה לך לפה לדבר עם העם עם כל זה צריך אתה לדבר אל העם בכל שליחות פעם אחת בקיצור כמ"ש לעיל: פ ר"ל בעשור לחדש הזה לא קאי אאמירה אלא אויקחו דאי קאי אאמירה הל"ל בעשור לחדש הזה לאמר ויקחו וגו' דהוה משמע דאמירה יהיה בעשור לחדש אבל השתא שכתוב לאמר קודם בעשור לחדש קאי אאמירה דלעיל אר"ח: צ מדכתיב הזה דמיעוטא הוא. ומהרש"ל פי' דהל"ל ויקחו להם בעשור לחדש וגו' שהיה משמע שהלווי של לקוחה קאי על יום העשור אלא לכן כתיב הכי לומר שהשתא יהיה הלקיחה בעשור ולא לדורות: ק ומדאמר משה לישראל וקחו לכם לאן למשפחותיכם א"כ בית אבות היינו משפחה ולכך פירש"י שה למשפחותיכם שה:

רש"י

(ג) דברו אל כל עדת. (מכילתא) וכי אהרן מדבר והלא כבר נאמר אתה תדבר ע אלא חולקין כבוד זה לזה ואומרים זה לזה למדני והדבור יוצא מבין שניהם כאלו שניהם מדברים: אל כל עדת ישראל וגו' בעשור לחדש. (מכילתא) דברו היום בראש חודש פ שיקחוהו בעשור לחודש: הזה. צ פסח מצרים מקחו בעשור ולא פסח דורות (פסחים נו): שה לבית אבות. (שם) למשפחה אחת ק הרי שהיו מרובין יכול שה:

עניני המעלות חודש ניסן

שראשון של החדש שאז המזל יותר בתקפו ואין לו כח להציל את הלאן אשר תחת ממשלתו ועי"ז יכירו וידעו כי יש אלוה גבוה מעל גבוה. וע"כ הקדים מצות קידוש החדש לפי שצוה ליקח השה בעשור לחדש ע"כ הוצרך להודיע מאיזה יום יתחילו למנות עשרה ימים אלו ואמר לו כזה ראה וקדש ומן אותו יום והלאה ימנה עשרה ימים אלו להודיע חולשת בכור המזלות ובלקותו ילקו כל בכורי מצרים אשר שמו כסלם בבכור המזלות. וזהו הטעם למה שמסר להם מצות לשתעסק בהם דם פסח ודם מילה. כי דם פסח היינו לבטל דעת המאמינים במזל טלה. ודם מילה לפי שנאמר בפסח כל ערל לא יאכל בו:

דעת זקנים מבעלי התוספות

ואחז"ל שזה אחד מן הג' דברים שנתקשה משה ע"ה. וקשיא שהרי קטנה היה בסוף החדש כמו בתחלת המולד ואיך יוכל להבחין אם היא מן הישנה או מן החדשה וי"ל דמ"מ יוכל להבחין מתוך הפגימה כי הישנה פגימתה לצד המערב והחדשה לצד מזרח. ד"א כי בסופה עומדת בקרן דרומית מזרחית ובחדושה בקרן דרומית מערבית: (ג) בעשור לחדש. פסח מצרים מקחו בעשור הי' וכאשר דאו בכורי מצרים כך א"ל לישראל מה זאת לכם א"ל פסח הוא שיפסח המקום על בתי ב"י במצרים ויהרוג במצרים הבכורות אצל המצריים ואמרו להם שלחו ישראל כי אתם גורמים לנו למות ולא רצו והם הרגו בתם כמה וכמה והיינו דכתיב למכה מצרים בבכוריהם בכורי מצרים לא נאמר אלא מצרים בבכוריהם שהבכורות הכו עצמן. ועוד אתמר במדרש כי כשלקחו הפסח בעשור לחדש שבת היה שהרי קי"ל דפסח מצרים בחמישי בשבת היה כדכתיב במסכת שבת

פירוש לתורת אלהים

סיון וגו': (ג) דַּבְּרוּ אֶל כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל איר משה מיט אַהֲרֹן זָאלְט רֵיידִין צוּ דֶער עֵדָה יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַזוֹי צוּ זָאגִין, ורש"י שְׁרַייבְּט נָאט הָאט גִיהֵייסִין זֵיי זָאלִין רֵיידִין צוּ דִיא יִשְׂרָאֵל אוּם ראש חוֹדֶשׁ נִיסָן אוּנ זָאלִין זֵיי זָאגִין בֶּעָשׂוֹר אַז עֶס וֶועט קוּמֶען דֶער צֶעהֶנְטֶער טָאג אִין חוֹדֶשׁ נִיסָן וְיִקְחוּ לָהֶם זָאל יֶעדֶער יוּד נֶעמֶען שֶׂה אַלֶעמְעל לְבֵית אָבוֹת צוּ אַמִשְׁפָּחָה, כְּלוֹמַר יֶעדֶער יוּד זָאל נֶעמֶען אַלֶעמְעל אויף אַקָרְבָּן פֶּסַח פוּן אַגַאנְצֶע מִשְׁפָּחָה וֶועגִין אוּנ אַז אִין דֶער מִשְׁפָּחָה אִיז פַאר הַאנְדִין פִיל

משלי הכמים

באלד דָאס עֶרְשְׁטֶע מָאהל וִויא משה אִיז גֶעקוּמֶען צוּ זֵייא אוּנ הָאט גִיזָאגְט נָאט הָאט מִיךְ גֶעשִׁיקְט צוּ אֵייךְ אִיךְ זָאל אֵייךְ אויסְלֵייזִין פוּן מִצְרַיִם, הָאבִּין זֵייא אִים גֶעעֶנְטְפֶערְט זָאגִין וִויא אַזוֹי קֶענֶען מִיר אויסְגֶעלֵייזְט וֶוערִין אַז מִצְרַיִם אִיז פוּל מִיט אוּנְזֶערֶע עכו"ז, דִיא צְווֵייטֶע קַשְׁיָא אִיז זֵייא וֶועלִין דָאךְ אִיצְט אַוֶועק וַוארְפִין דִיא עכו"ז אוּנ וֶועלִין מָאהֶן תְּשׁוּבָה קֶענֶען זֵייא דָאךְ שׁוֹין אויסְגֶעלֵייזְט וֶוערִין, נָאר לְמָשָׁל עֶס הָאט אַמָאהל גִישְׁרָאפִין אַייד הָאט זִיךְ פַארְדוּנְגֶען צוּ זַיין אַקְנֶעכְט אויף צְווֵייא יָאהֶר בַּייא אַעכו"ם, דָאס וֵוייסִין מִיר אַז דִיא פֶעלְקֶער צֵיילֶען זֵייעֶר יָאהֶר צוּ דִיא זוּנְן, אִיז אַיָאהֶר דְרֵייא הוּנְדֶערְט פִינְף אוּנ זֶעכְצִיג טֶעג, אוּנ דִיא יוּדִין צֵיילֶען אַיָאהֶר צוּ דִיא לְבָנָה, דָאס אִיז דְרֵייא הוּנְדֶערְט פִיר אוּנ פוּפְצִיג טֶעג, זֶענֶען דִיא יָאהְרִין פוּן דִיא עכו"ז גְרֶעסֶער פַאר דִיא יוּדִישֶׁע יָאהְרִין מִיט עֶלִיף טֶעג, צְווֵייא יָאהֶר אִיז צְווֵייא אוּנ צְווַאנְצִיג טֶעג, וִויא דִיא צְווֵייא יָאהֶר הָאבִּין זִיךְ גִיעֶנְדִיגְט, אִיז גִיוָוארִין אַקְרִיג צְווִישֶׁען דֶעם עכו"ם אוּנ דֶעם יוּד, דֶער עכו"ם הָאט גִיזָאגְט עֶר הָאט

נעדונגען

אָבֹת שֶׂה לַבָּיִת׃ ד וְאִם־יִמְעַט הַבַּיִת מִהְיֹת מִשֶּׂה וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ הַקָּרֹב אֶל־בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נְפָשֹׁת אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תָּכֹסּוּ עַל־הַשֶּׂה׃ ה שֶׂה תָמִים זָכָר בֶּן־שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן־הַכְּבָשִׂים וּמִן־הָעִזִּים

לְבֵיתָא: ד וְאִם יַזְעִיר בֵּיתָא מִלְאִתְמְנָאָה עַל אִימְרָא וְיִסַּב הוּא וְשִׁיבָבֵיהּ דְּקָרִיב לְבֵיתֵיהּ בְּמִנְיַן נַפְשָׁתָא גְּבַר לְפוּם מֵיכְלֵיהּ תִּתְמְנוּן עַל אִימְרָא: ה אִימַּר שְׁלִים דְּכַר בַּר שַׁתָּא יְהֵא לְכוֹן מִן אִמְּרַיָּא וּמִן עִזַּיָּא

תו"א ואם ימעט. פס פט: במכסת. פסחים מא: איש לפי. בב לז: שה תמים. זבחים ו:

בעל הטורים

(ד) איש לפי אכלו. בגימ' אכל כזית לומר לך שאם אכל כזית יצא: תכוסו על השה בה תמים. שצריך ב' שיים אחד לפסח ואחד לחגיגה: ו' פעמים שה בפ' כשתגרף עשהם מן הכבשים רמז שאין פותחין מכשה עלאים ממוקרין:

רשב"ם

(ד) ואם ימעט. שלא יוכלו לאכלו כולו: במכסת. מנין כדכתיב ויהי המכס לה' מן הצאן. המס עיקר כמו מס של מלך. מכסה כמו שכבת הטל. אבל הכוסו מגזרת כסס. כמו תסובו או סבב. ואינו מגזרת מכס לה' כלל. ואפי' אם היה המ"ם של מכסת הוספת ולא מעיקר ההיבה כמו מצוה מקנה מראה מעשה לא יהיה גזרת הכוס אלא מגזרת מסה עשה ראה. מחטופי למ"ד פעל וז"א שכולם את שאחרי השם בחטוף. תקוה הגרת מצוה. אבל משוב. קם. ויגר מואב. יאמר חשובה הקוכה. ומגורהם אביא להם. חטף באות ראשונה:

רש"י

אחד לכולן תלמוד לומר שה לבית: (ד) ואם ימעט הבית מהיות משה. ואם יהיו מועטין מהיות משה אחד שאין יכולין לאכלו ויבא לידי נותר ולקח הוא ושכנו וגו' זהו משמעו לפי פשוטו. ועוד יש בו מדרש ללמד שאחר שנמנו עליו יכולין להתמעט ולמשוך ידיהם הימנו ולהמנות על שה אחר אך אם באו למשוך ידיהם ולהתמעט מהיות משה יתמעטו בעוד השה קיים בהיותו בהיים ר ולא משנשחט (פסחים פט): במכסת. חשבון וכן (ויקרא ז) מכסת הערכך: לפי אכלו. הראוי לאכילה פרט לחולה ולזקן ש שאינן יכולין לאכול כזית (מכילתא): תכסו. ת תתמנון: (ה) תמים. בלא מום: בן שנה. כל שנתו קרוי בן שנה א כלומר שנולד בשנה זו: מן הכבשים ומן העזים. או מזה או מזה ב שאף עז קרויה שה שנאמר

שפתי חכמים

לבית אבות: ר ר"ל מהיות משה קרינן מחיותו דשה דאותיות אחע"ה מתחלפות: ש דמדפסח הוא נאכל על השובע א"כ מאי נפקותה בין בעל אכילה לשאינו בעל אכילה אלא לפי אכלו היינו הראוי לאכילה: ת י"ל משום הכי הביא התרגום שלא תאמר הכוסו את אחרים לכך הביא התרגום תתמנון ע"י אחרים (נח"י) ול"נ עיקר כוונת הרב למעוטי שלא תפרש ל' כחישוב לא תשחטו תרנים לא תכסון וכן דעת הב"ס: א (נח"י) ואתא למעט דלאחר שעבר עליו שנה אע"פ שעדיין לא נתמלאו שתי שנים פסול לקרבן פסח כדאמר בפסחים דף ל"ז כרש"י זכר בן שתי שנים אינו ראוי לפסח ע"ש מה שהארין בראיות: ב דכתיב ושה עזים

דעת זקנים מבעלי התוספות

פרק ר"ע א"כ עשור שלו בשבת שלפניו וכשראו המצרים כשלוקחין הפסחים לשחוט נתקבצו עליהם להרגן כי יראתן של מצרים הי' בהגוה ועשה להם הקב"ה נס וניצולו ולכך קרוי שבת הגדול מפני גדול הנס. ומיהו צריך ליתן טעם למה מקחו מבעשור. ואו' רש"י שיתעסקו בברית מילה ובדם פסח ד' ימים. ומקשים ד' ימים למה ואומר הרב יצחק מאיבר"א כדי שימולו וישהו ג' ימים אחר המילה קודם שיצאו לדרך:

פירוש להורת אלהים

מְענְטשְׁן אוּנ דָאס לֶעמֶעלֶע וֶועט וֶוייניג זַיין פוּן זֵייעְרְמֶוֶעגְן זָאלִין זֵיי נֶעמֶען שֶׂה לַבַּיִת אַלֶעמֶעלֶע צוּ אַהוֹיז גֶעזִינְד: (ד) וְאִם יִמְעַט הַבַּיִת אוּנ אַז דָאס הוֹיז גֶעזִינְד וֶועט וֶוייניג זַיין מִהְיוֹת מִשֶּׂה אוּנ אַלֶעמֶעלֶע אִיז פַאר זֵייא צוּ פִיל זֵיי וֶועלִין דָאס נִיט קָאנֶען אוֹיף עֶסִין אִין גַאנְצִין אוּנ אִיבֶּער לָאזִין טָאר מֶען נִיט וְלָקַח זָאל עֶר מִיט זַיין שָׁכֵן וָואס ווֹאהְנְט נָאנְט גֶעבִּין זַיין הוֹיז בֵּיידֶע בְּשׁוּתָּפוּת נֶעמֶען אַלֶעמֶעלֶע בְּמִכְסַת נְפָשׁוֹת אִין צָאהְל פוּן נְפָשׁוֹת אִישׁ אַמֶענְטשׁ לְפִי אָכְלוֹ נָאךְ זַיין עֶסִין אַזֶעלְכֶע מֶענְטשְׁן וָואס קָאנֶען עֶסִין תָּכוֹסוּ זָאלְט אִיר צֵיילִין עַל הַשֶּׂה אוֹיף דָעם לֶעמֶעל אָבֶּער דִיא וָואס קָאנֶען נִיט עֶסִין, דְהַיְינוּ אַקְרַאנְקֶער אָדֶער אַאַלְטֶער זָאלִין קֵיין חֵלֶק הָאבִּין אִין דֶעם לֶעמֶעלֶע: (ה) שֶׂה אַלֶעמֶעל תָּמִים גַאנְץ אָן אַפֶּעלֶער זָכָר אַזָכָר אוּנ נִיט אַנְקֵבָה בֶּן שָׁנָה וָואס אִיז אַלְט אַיָאהְר יִהְיֶה לָכֶם זָאל דָאס צוּ אַייךְ זַיין, כְּלוֹמַר אַזֶעלְכֶעס זָאלְט אִיר גֶעמֶען מִן פוּן דִיא

משלי חכמים

גֶעדוּנְגֶען דֶעם יוּד אוֹיף זַיינֶע צְוֶוייא יָאהְר, דַארְף דֶער יוּד אַרְבֶּעטִין בַּייא אִים נָאךְ צְוֶוייא אוּנ צְוָואנְצִיג טֶעג, דֶער יוּד הָאט גִיזָאגְט עֶר הָאט זִיךְ פַארְדוּנְגֶען אוֹיף זַיין רֶעכֶענוּנְג, זֶענֶען דִי צְוֶויי יָאהְר שׁוֹין גִיעֶנְדִיגְט, זֶענֶען זֵייא גֶעקוּמֶען צוּם מִשְׁפָּט, הָאט דֶער שׁוֹפֵט גֶעפְּסַקְתְּ מֶען בַּארְף וִויסֶען דֶעם פִּירוּנְג פוּן דֶעם יוּדִין וִויא עֶר הָאט זִיךְ גֶעפִירְט אִין דִיא צְוֶוייא יָאהְר וָואס עֶר הָאט גֶעדִינְט בַּייא דֶעם עכו"ם, אוֹיבּ עֶר הָאט אִין דִיא צְוֶוייא יָאהְר גֶעהִיט זַיינֶע יוּדִישְׁקֵייט, עֶר הָאט נִיט גֶעאַרְבֶּעט שַׁבָּת אוּנ נִיט יוֹם טוֹב, אוּנ עֶר הָאט אַלֶע טָאג גֶעדַאוְוינְט אוּנ דֶער עכו"ם הָאט אִים נִיט גִישְׁטֶערְט, אִיז אַצֵייכֶען אַז דֶער עכו"ם הָאט

בָּהֶם: ח וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי־אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל־מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ: ט אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא

בְּהוֹן: ח וְיֵיכְלוּן יָת בִּסְרָא בְּלֵילְיָא הָדֵין טְוֵי נוּר וּפַטִּיר עַל מְרָרִין יֵיכְלוּנֵיהּ: ט לָא תֵיכְלוּן מִנֵּיהּ כַּד חַי וְאַף לָא

תו"א ואכלו את. ברכות ט: אל תאכלו. שם מא:

בעל הטורים

(ח) ואכלו את הבשר. הפסוק מתחיל באכילה ומסיים באכילה על מרורים יאכלוהו רמז שצריך שתי אכילות אכילת פסח ואכילת חגיג': יאכלוהו. וסמיך ליה אל תאכלו לו' שיאכלוהו דוקא לשם פסח ולא לשם אכילה גסה. יאכלוהו. ד' במסור' ב' בעניני דפסח ואידך אהרן ובניו יאכלוהו בעניא דמלואים מה התם נלטוו ומפתח אהל מועד לא תצאו ה"כ ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו ואידך כי

רשבים

(ח) ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש וגו' כל עניני אכילה דרך חפזון ומהירות הוא כאדם הנחפז ללכת: (ט) נא. נראה לשון צלי קדרה

רש"י

הוא העליון שהדלת שוקף עליו כשסוגרין אותו ליננט"ל בלעז (אבערשוועלע). ולשון שקיפה חבטה כמו (ויקרא כו) קול עלה נדף טרפא דשקיף. חבורה משקופי: על הבתים אשר יאכלו אתו בהם. ולא על משקוף ומזוזות שבבית התבן ובבית הבקר ח שאין דרין בתוכן: (ח) את הבשר. ולא גידים ט ועצמות (מכילתא פסחים פג): ומצות על מרורים. כל עשב מר נקרא מרור י וציוה לאכול מרור זכר לוימררו את חייהם: (ט) אל תאכלו ממנו נא. שאינו צלוי כל צורכו קוראו נא

שפתי חכמים

לתוך מה יקבל יכול אף כיד ת"ל בסף: ח מדכתיב אשר יאכלו אותו בהם וא"ל דדוקא כתיב על הבתים אשר יאכלו אותו בהם אבל בית שאין אוכלין בתוכו אע"פ שראוי לדור בתוכו אין נותנין שם דם שהרי כתיב בסמוך והיה הדם לכם לאות על הבתים אשר אתם שם משמע אם ראוי לדור בהם אע"פ שאין אוכלין בתוכו נותנין שם דם: ט דהל"ל לכתוב ואכלו אותו הבשר נ"ל [נ"א] ודוקא הגידין שהם קשין שאינן נאכלין מחמת קושין קמיירי: י מדכתיב ומצות על מרורים הקיש מרור למצה מה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ח) ואכלו את הבשר. לכך נוהגו העם לעשות בליל פסח שלש מצות זכר לשלש סאין שאמר מהרי שלש סאין ופסח היה. ויש אומר זכר לשלשה אבות ובציעתה זכר לקריעת ים סוף וירדן שנבקע בפסח ולברך על הפרוסה אכילת מצה בדאי' בפסחים מה דרכו של עני בפרוסה ושני טיבולין על כ' שכילות שסבלו יליד בית ומקנת כסף. ד"א כנגד שתי הזאות אחת על המשקוף ואחת על המזוזות. ד"א כנגד דם ברית ודם פסח שנאמר מתבוססת בדמיך. ובערבי פסחים טוכח שחן לחיכרא דתינוקות שהיו רגילין לאכול ירקות לאחר אכילה לקנות והשתא קא אכלי קודם. סעודה. ישאלו מה נשתנה ועוד היכר אחריתי כי כשידאו בשאר ימים טובים שלא ישתו קודם רק כוס א' ועכשיו מוזגין כוס ב' אז ישאלו וכן מסיק התם וכאן הבן שואל. וחרוסת זכר לטיט ונותנין בו התפוחים זכר לתפוח כדכתיב לעיל תחת התפוח עוררתיך ומיני תבלין דומין לתבן ואגוזים ושקדים שמלבנין החרוסת זכר לטיט שעושין מסיד שהוא לבן. וכן תניא בע"פ תבלין זכר לתבן חרוסת זכר לטיט ב' תבשילין זכר למשה ואהרן. ד"א דג כנגד לויתן. ביצה כנגד זיז שדי. ובערבי פסחים מסיק אחד זכר לפסח וא' זכר לחגיגה. ד' כוסות כנגד ד' גאולות והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי וכוס חמישי דהיינו למאן דצריך למשתיה הוא כנגד והבאתי שגם הוא גאולה כדא' אינשי מאן דמריה שחרריה ומסר כל דידיה כידיה אי לא אייתיה לבי דריה מאי אהני ליה פי' עבד ששחררו רבו ומסר לו גביעו בידו אם לא הביאו לבית דירתו מה מועיל לו כל הטובה ה"נ אם לא הביא הקב"ה אותן לארץ ישראל מה היה מועיל להם היציאה של מצרים. ד"א ד' כוסות כנגד ד' ישועות ה' מנת חלקי וכוסי. כוסי רויה. כוס ישועות אשא ישועה לא נאמר אלא ישועות א' לימות המשיח וא' לעוה"ב. ד"א כנגד ד' כוסות שאמר שר המשקים ליוסף. ד"א כנגד ד' כוסות התרעלה שעתיד הקב"ה להשקות לעכו"ם שנאמר קח את כוס החמה ונאמר כי כוס ביד ה'. וכן כוס חמה כיד ה' דכתיב גבי בבל. ונאמר ורוח זלעפות מנת כוסם:

(ט) אל תאכלו ממנו נא. פי' ראב"ע דלפי שתועבת מצרים תזבחו שמא תאמרו לא נצלהו כל צרכו פן ירגישו בו

פירוש לתורת אלהים

הייזער וואס זיי וועלין עסין אין זיי דאם לעמעלע: (ח) וְאָכְלוּ אונ זיי זאלין עסין דאם פלייש אין דער נאכט וואס נאך דעם פערצעהנטין טאג צְלִי אֵשׁ דאם פלייש זאל זיין גיבראטין אויף פייער וּמַצּוֹת אונ מיט קוכען וואס מען מאכט פון אזוי אטייג וואס איז ניט זאהער עַל מְרֹרִים מיט ביטערע קרייטיכצער יֹאכְלֻהוּ זאלין זיי עסין דאם פלייש: (ט) אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא איר זאלט ניט עסין פון אים

משלי חכמים

אעכו"ם, דארף דער רעכענונג פון די יאהרין אויך זיין אויף דעם עכו"ם רעכענונג, דארף ער דינען נאך צוויי אונ צוואנציג טעג, דאס זעלביגע איז גיוועזן ביי די יודין, גאם האם גינאנט די יודין זאלין ארבעטין פיר הונדערט יאהר ביי יודין ווערין גערעכנט די יאהרין, פון ניסן ביז ניסן, ביי די עכו"ם ווערין גערעכנט די יאהרין פון תשרי ביז תשרי [ווי עם שטיים

מצות השם

(ו) [עשה ה] לאכול בשר פסח בליל ט"ו בניסן שנאמר ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו:
(ז) [לאו כ] שלא לאכול בשר פסח נא ומבושל שנאמר אל תאכלו ממנו נא ובשל מבשל במים:

(ח) וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר וגו'. עם איז א מצות עשה מען זאל עסין דעם קרבן פסח די נאכט וואס גיהער צום פופצעהנטין טאג אין ניסן, אונ דער קרבן פסח מוז זיין גיבראטין מיט א שפיז אויף דעם פייער, אונ מען מוז איהם עסין מיט מצה אונ מרור צו זאמען, אונ מען מוז אים עסין אין איין שטוב:

(ט) אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וגו'. עם איז א מצות לא תעשה מען זאל ניט עסין די פלייש פון קרבן פסח ווען עם איז נאך ניט גוט געבראטין גיווארין, אונ מען טאר ניט עסין די פלייש פון קרבן פסח אויב עם איז גיקאכט גיווארין אין וואסער, ווייל דער קרבן פסח איז א אנדיינקונג אז אין די נאכט זענען מיר פריי גיווארין פון צו דינען אין מצרים, אונ מיר זענען גיווארין ווי שרים, דריבער דארפין מיר עסין דעם קרבן פסח ווי שרים, אונ שרים עסין גיבראטענע פלייש אונ די מצוה גייט אן סאיי ביי זכרים אונ סאיי ביי נקבות:

ולא

וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם כִּי אִם־צְלִי־
אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־כְּרָעָיו וְעַל־קִרְבּוֹ:
י וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהַנֹּתָר
מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ:
יא וְכָכָה תֹּאכְלוּ אֹתוֹ מָתְנֵיכֶם

בְּשֵׁלָא מְבַשַּׁל בְּמַיָּא
אֱלָהֵין טְוֵי נוּר רֵישֵׁיהּ עַל
כְּרָעוֹהִי וְעַל גַּוֵּיהּ: י וְלָא
תַשְׁאֲרוּן מִנֵּיהּ עַד צַפְרָא
וּדְיִשְׁתְּאַר מִנֵּיהּ עַד
צַפְרָא בְּנוּרָא תּוֹקְדוּן:
יא וּכְדֵין תֵּיכְלוּן יָתֵיהּ

תו"א ובשל מבשל. פס: צלי אש. פס
מד: ולא תותירו. שבת כד:
והנותר ממנו. יבמות עד:

רשב"ם

המבושל בלא מים ובלא צלי אש הכתוב כאן: ראשו על כרעיו. כל זה דרך מהירות:

בעל הטורים

מאספיו יאכלוהו דאתקש גאולה אחרונה לגאולה ראשונה: (ט) מבושל ב' במס'. ובשל מבושל. ולא אקח מנך בשר מבושל גבי חפני ופנחס לומר שהיו מחללין קדשי השם בכל דבר אף לבשל הפסח כי אכלו אותם ככל אשר תפץ לבם: (י) ולא תותירו ממנו עד בוקר. עד בוקר בגמטריא הוא השני ליתן בוקר בני לשריפתו: (יא) וככה. ב' במסורה וככה תאכלו אותו. וככה יהיה נעור גבי עזרא כשהשביע לבני הגולה לעזוב המפא דאתקש ביאה שניה לביאה ראשונה כמו שדרשו ראוי היה ליעשות להם נס בימי עזרא כמו שנעשה בימי משה אלא שגרם החטא:

שפתי חכמים

אלא מין ורעים וכל דבר הבא לידי חימוץ יצא ידי מצה אף מרור מין ורשי' וכל עשב מר יצא ידי מרור: ב ר"ל הואיל וכתיב מים ה"א דוקא מים ל"ל לכתוב ובשל מבושל לרבות כל משקים. וא"ת לא יכתוב לא מים ולא מבושל אלא לכתוב נא ובשל ותו לא ומתרץ הרא"ם כיון דמבושל כולל גם הצלי כדכתיב ובשלת ואכלת ופירש"י דאף הצלי קרי בישול הוצרך לכתוב ולפרש במים לאפוקי צלי אע"ג דכתיב כ"א צלי אש וע"כ דמבושל לאו בצלי קמיירי: ל תקן כזה שלא תאמר דהראש עם כרעיו ועם קרבו צלאם לבדו והכבש לבדו ל"פ עם ראשו וכו' כלומר כל הכבש במשלם צלאו: מ וכתב הרא"ם זה אינו אלא אליבא דר"י הגלילי אבל ר"ע פליג בזה ואומר כמין בישול הוא זה אלא תולין תולה לו ותמיה לי איך הניח דברי ר"ע שהלכה כמותו מחבירו ותפס דברי ר"י הגלילי עכ"ל (נת"י) ול"נ דאס"ד דכוונת הרב לפסוק הלכה כר"י למה הזכיר בני מעיו בלחוד שנותן לתוכו הל"ל כמי נותן כרעיו לתוכו אלא דס"ל דכמו דבראשו כ"ע ל"פ דנותן לתוכו ולא פליגי אלא בכרעיו לחוד וכו' ע"ש: נ (נת"י) תימה לי דבכמה מקומות בש"ס מוכח שהוא עמוד השחר וכן פירש"י בהדיא בברכות דף ט' ובפסחים דף ק"כ: ס הא דלא נקט בלי הכתוב באש תשרפנו משום דלא תימא שורף והולך מיום ראשון

רש"י

כלשון ערבי: ובשל מבושל. כל זה באזהרת לא תאכלו (שם פא): במים. מנין לשאר משקין ת"ל ובשל מבושל ב מ"מ (שם): כי אם צלי אש. למעלה גזר עליו במצות עשה וכאן הוסיף עליו ל"ת אל תאכלו ממנו כי אם צלי אש: ראשו על כרעיו. צולהו כולו כאחד עם ראשו ועם כרעיו ועם קרבו ל בני מעיו נותן לתוכו מ אחר הדחתן (שם עד) ולשון על כרעיו ועל קרבו כלשון (שמות יג) על צבאותם כמו בצבאותם כמות שהן אף זה כמות שהוא כל בשרו משלם: (י) והנותר ממנו עד בקר. מה ת"ל עד בקר פעם שניה ליתן בקר על בקר שהבקר משמעו מנץ החמה נ ובא הכתוב להקדים שאסור באכילה מעלות השחר זהו לפי משמעו. ועוד מדרש אחר למד שאינו נשרף ביום טוב אלא ממהרת וכך תדרשנו והנותר ממנו בבקר ראשון עד בקר שני ס תעמוד ותשרפנו: (יא) מתניכם חגורים. מזומנים

דעת זקנים מבעלי התוספות

המצרים—ת"ל אל תאכלו ממנו נא ושמא תאמרו נבשלנו ונכסנו בקדרה ת"ל ובשל מבושל ושמא תאמרו לחתוך הראש והכרעים ואל יכירו מה זאת ת"ל ראשו על כרעיו ועל קרבו:

לקוטים על התורה

(יא) וְכָכָה תֹּאכְלוּ אוֹתוֹ וגו'. דער אלשיך שרייבט דיא תורה דערציילט אונז דיא אמונה וואס די יודין

פירוש לתורת אלהים

האלב געבראטין וּבָשֵׁל אָדער אין וואסער געקאכט טאר מען אויך ניט עסין כִּי אִם נאר צְלִי אֵשׁ עס זאל זיין געבראטין אויף פייער רֹאשׁוֹ זיין קאפ עַל כְּרָעָיו מיט זיינע קניא וְעַל קִרְבּוֹ אונ מיט זיין אונ-וויינינגסטע זאכין זאל אליץ זיין געבראטין: (י) וְלֹא תוֹתִירוּ אונ איר זאלט פון אים ניט איבער לאזין ביז מארגין וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר אונ וואס וועט איבער בלייבין פון אים ביז מארגין בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ זאלט איר דאס פארברענען אין פייער: (יא) וְכָכָה תֹּאכְלוּ אוֹתוֹ אונ אזוי זאלט איר אים עסין מָתְנֵיכֶם

משלי חכמים

אין דיא ערשטע משנה פון מסכת ראש השנה], דריבער ווען משה איז געקומען צו דיא יודין אונ האט געזאגט צו זייא אין דעם חודש וועט איר אויסגעלייזט ווערין פון מצרים, ווייל אין דעם חודש ענדיגען זיך דיא פיר הונדערט יאהר, האבין דיא יודין געזאגט וויא אזוי קענען מיר אויסגעלייזט ווערין אין דעם חודש, אז גאנץ מצרים איז פול מיט אונזערע עכומ"ז, אז מיר דינען עכומ"ז, זענען מיר דאך וויא דיא מצריים, ענדיגט זיך דאך דער רעכענונג פון דיא פיר הונדערט יאהר אין תשרי, אזוי ווען פרעה זאגין, אין אמת האבין זיך דיא פיר הונדערט יאהר געענדיגט אין דעם פריערדיגען תשרי, אונ אין תשרי האבין די יודין אויפגיהערט דיא שווערע ארבעט, נאר ארויס געגאנגען פון מצרים זענען זייא אין ניסן:

מצות השם

(ח) [לאו ג] שלא להותיר מבשר הפסח שנאמר לא תותירו ממנו עד בקר:

(י) וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר וגו'. עס איז א מצות לא תעשה מען זאל ניט לאזין פון דעם קרבן פסח אויף מארגין אזוי ווי שרים טוהען זיי עסין אלע פלייש וואס זיי האבין היינט, אונ אויב עס בלייבט פלייש אויף מארגין עסין זיי דאס ניט, אזוי איז ביי דעם קרבן פסח אז עס וועט בלייבין פלייש פון קרבן פסח אויף מארגין פריה זאל מען דאס פארברענען, אונ אויב מען האט געלאזין פלייש פון קרבן פסח אויף מארגין קומט קיין מלקות:

חֲגֻרִים נַעֲלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמַקֶּלְכֶם בְּיֶדְכֶם וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן פֶּסַח הוּא לַיהוָה: יב וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהִכֵּיתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־

אונקלוס

חַרְצֵיכוֹן יְהוֹן אֲסִירִין מְסָנֵיכוֹן בְּרַגְלֵיכוֹן וְחוּטְרֵיכוֹן בִּידֵיכוֹן וְתֵיכְלוּן יָתֵיהּ בִּבְהִילוּ פִּסְחָא הוּא קֳדָם יְיָ: יב וְאֶתְגְּלֵי בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּלֵילְיָא הָדֵין וְאֶקְטוֹל כָּל בּוּכְרָא בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם

תו"א ואכלתם אותו. פסחים לד: בחפזון. ברכות נו: פסח הוא. פסחים לו: ועברתי. ברכות ט: בלילה הזה. מגילה כא:

בעל הטורים

חגורים. ג' במסורה מתניכם חגורים ואידך בענין פסל מיכה ושם מלות אים חגורים. וזה שדרשו שפסל מיכה עבר עמהם בים שאף כשהיו חגורים לילך היה הפסל עמהם ואידך בדניאל והנה אים לבוש בדים ומתניו חגורים לומר שאע"פ שהיו בהם רשעים. לדיקים שבהם דומים למלאכי השרת: בחפזון ג' במסורה הכא ואידך כי בחפזון יצאת ממצרים כי לא בחפזון תצאו וזה שדרשו דלאו בחפזון דישראל היה דכתיב כי לא בחפזון תצאו:

רשב"ם

(יא) פסח הוא לה'. שהמלאך ידלג ויניח בית ישראל להכות בכורות שבבתי מצרים:

רש"י

ע לדרך: בחפזון. לשון בהלה ומהירות כמו (ש"א כג) ויהי דוד נחפז ללכת. (מ"ב ז) אשר השליכו ארם בחפזם: פסח הוא לה'. הקרבן הוא קרוי פסח על שם הדילוג פ והפסיחה שהקב"ה מדלג בתי ישראל מבין בתי מצרים וקופץ ממצרי למצרי וישראל אמצעי נמלט צ ואתם עשו כל עבודותיו לש"ש (ד"א) דרך דילוג וקפילה זכר לשמו שקרוי פסח וגם פסק"א לשון פסיעה: (יב) ועברתי. כמלך העובר ממקום למקום ק ובהעברה אחת וברגע אחד כולן לוקין (מכילתא): כל בכור בארץ מצרים. אף בכורות אחרים ר והם במצרים. ומנין אף בכורי מצרים שבמקומות אחרים ת"ל (תהלים קלו) למכה מצרים בבכוריהם: מאדם ועד בהמה. מי שהתחיל בעבירה

שפתי חכמים

עד יום שני לכך אמר תעמוד ותשרפנו יורה שתחלת עמידתו לשורפו לא יהא אלא עד בקר שני(רא"ם). (ג"א) שלא תאמר שלא ישרפנו עד בקר השני אבל אם לא ירצה לשרפו הרשות בידו להניחו כך לכ"א תעמוד ר"ל שהוא מצות עשה לשורפו: ע ר"ל דלאו דוקא שיחגרו מתניהם וכו' אלא שיהיו ממהרים כמו שרוצים לילך לדרך: פ רצונו לפרש דפסח הוא לה' משמע שהוא נותן טעם למה ואכלתם אותו בחפזון: צ ה"ג ואתם עשו כל עבודותיו לש"ש דרך דילוג וקפילה זכר לשמו וכו' ול"ג ד"א (מהרש"ל): ק כלומר כמו מלך שמנהגו לילך בדרך ישרה ואינו פונה לכאן ולכאן במבואות העיר כך הקב"ה היה עובר במבוי אחד בלבד ובאותן העברה לקו בכורי מצרים בין באותו מבוי בין במבואות אחרים דאל"כ ועברתי ל"ל (רא"ם): ר דאל"כ

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יא) ואכלתם אותו בחפזון. תקנו חכמים שיהא נאכל על השובע והטעם מפרש בירושלמי משום דכתיב ועצם לא תשברו בו וכשאדם רעב יש לחוש לשבירת עצם ופרק כיצד צולין מסיק שאין חיוב שבירת עצם נוהג אלא בשעת אכילת הפסח:

פירוש לתורת אלהים

אייערע לענדין חֲגֻרִים ארום געגארטעלט נַעֲלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם אייערע שיך זאל זיין אן געטאהן אויף די פיס וּמַקֶּלְכֶם בְּיֶדְכֶם אונ אייערע שטעקין זאלט איר האלטין אין אייערע הענט, כלומר איר זאלט אלע זיין גיגרייט צו גיין אין וועג וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן אונ איר זאלט אים עסין איילענדיג פֶּסַח הוּא לַיי דער קרבן ווערט גערופין פסח צו גאט, דאס איז טייטש איבער היפען, ווייל הקב"ה האט איבער געהיפט די הייזער פון די ישראל ווען ער האט געהרגעט די בכורים פון די מצרים: (יב) וְעָבַרְתִּי אונ איך גאט וועל דורך גיין אין לאנד מצרים אין דער זעלביגער נאכט וְהִכֵּיתִי אונ איך וועל שלאגין אלע בכורים אין לאנד מצרים מֵאָדָם פון די בכורים פון מענטשין וְעַד בְּהֵמָה ביז

לקוטים על התורה

האבין געגלויבט אין משה אז וואס ער זאגט זייא אין דעם נאמען פון גאט איז אלין אמת, אפילו עס איז נאך גיוועזן פאר האלבע נאכט, אייערע גאט האט געהרגעט דיא בכורים, אונ דיא מצריים האבין נאך ניט געוואוסט אויב פרעה וועט ארויס שיקען דיא יודין פון מצרים, פון רעכט־וועגין האבין דיא יודין געגלויבט וואס משה האט גיזאגט אונ האבין גישאכטין דעם קרבן פסח אונ האבין זיך גרייט געמאכט צום ארויס גיין פון מצרים, זייא האבין זיך ארומגעגארטעלט, אנגיטאהן דיא שיך אויף דיא פיס, דיא שטעקינס אין די הענט, געשווינט גיגעסין, אויף זיכער אז מען וועט באלד ארויס גיין פון מצרים, זאגט גאט אין דעם זכות פון דיא אמונה וועל איך באלד גיין אין מצרים אונ וועל הרגנן זייערע בכורים אונ איר וועט אין אמת באלד ארויס גיין פון מצרים:

(יב) וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם וגו'. דער זוהר זאגט רבי אליעזר האט גיזאגט דער שר פון מצרים איז גיוועזן א שעפס, האט גאט גיבאטין מען זאל אים פארברענען אין פייער, אונ דער ריח זאל שמעקין אין גאנץ מצרים. אונ מען זאל אים פארברענען אזוי וויא ער איז אין גאנצין, אונ דיא ביינער זאל מען ארויס ווארפין אין גאס, אונ דאס איז גיוועזן בייא דיא מצריים ערגער פון אלע מכות:

משלי חכמים

(יא) וַאֲכַלְתֶּם אותו בְּחִפָּזוֹן וגו'. גאט האט גיזאגט צו משה ער זאל זאגין דיא יודין זייא זאלין עסין דעם קרבן פסח איילנדיג, דאס איז אצייכין אז זייא וועלין באלד ארויס גיין פון מצרים, נאך אצייכין איז דיא איילאנג פון דיא יודין

כדי להשלים כל הסדרה שנים מקרא ואחד תרגום הצגנו תשלום כל הסדרה ותרגום והפטרה :

יד וִיהֵא יוֹמָא הָדֵין לְכוֹן לְדוּכְרָנָא וּתְחַגּוּן יָתֵיהּ חַגָּא קֳדָם יְיָ לְדָרֵיכוֹן קְיָם עָלַם תְּחַגְּנֵיהּ: טו שִׁבְעַת

יד וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזִכָּרוֹן וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַיהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם תְּחָגֻּהוּ: טו שִׁבְעַת יָמִים

תו"א שבעת ימים. פסחים לח :

רשב"ם

(יד) תחגוהו. חטף קמץ נמצא בספרי מלכיות אחרות והוא עיקר שמגזרת חגג יאמר תחגוהו. כמו מן סבב יסבוהו ערבי נחל. אבל תחגוהו בפתח מן גזרת ה"י הוא שיאמר מן כלה תכלוהו מן צוה תצווהו :

רש"י

(יד) לזכרון. ת לדורות: וחגותם אותו. (מכילתא) יום שהוא לך לזכרון אתה חוגגו ועדיין לא שמענו אי זהו יום הזכרון א ת"ל זכור את היום הזה אשר יצאתם למדנו שיום היציאה הוא יום של זכרון ואיזה יום יצאו ת"ל (במדבר לג) ממחרת הפסח יצאו הוי אומר יום ט"ו בניסן הוא של י"ט שהרי ליל ט"ו אכלו את הפסח ולבקר יצאו: לדרתיכם. שומע אני מיעוט דורות שנים ת"ל חקת עולם ב תחגהו (מכילתא): (טו) שבעת ימים. שטיי"א של ימים: שבעת ימים מצות תאכלו. ובמקום אחר הוא אומר (דברים טז) ששת ימים תאכל מצות (פסחים קכ) לומד על שביעי של פסח שאינה חובה לאכול מצה ג ובלבד שלא יאכל חמץ מנין אף ששה רשות ת"ל שבעת ימים זו מדה בתורה דבר שהיה בכלל ד ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו בלבד יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא מה שביעי רשות אף ששה רשות יכול אף לילה הראשון רשות ת"ל

שפתי חכמים

ת (נח"י) שלא תאמר מדכתיב לכם ה"א לדור הזה לז"פ לדורות ולא הוצרך הרב לזה שהרי כתיב אחריו לדורותיכם אלא כדי לסמכו לותגותם וכו': א שהרי למעלה הוזכרו יום החודש ועשור וי"ד: ב (נח"י) וא"ל א"כ ל"ל לדורותיכם. י"ל דאי לאו לדורותיכם ה"א לזה הדור יהיה לחקת עולם שיחוגו בכל שנה ושנה וכו': ג מדכתיב וביום השביעי עצרת לה' אלהיך משמע דלא היה רק עצרת אבל אינו חובה לאכול בו מצה דאם היה חובה הל"ל כפי' וביום הזה תאכל מצות ועצרת תהיה כדי שלא נחשב דיצא מן הכלל דלעיל כתב ו' ימים דמשמע ולא ז' ואין להקשות לא לכתוב אלא בערב תאכלו מצות ז' ימים לא יאכל חמץ וממילא ידעינן דבערב ראשון חובה וכל הו' רשות וי"ל דה"א בערב תאכלו מצות ר"ל בערב תתחיל לאכול מצה ותאכל אותם כל ז' ולא תאכל חמץ וק"ל. עיין במזרחי כי האריך הרבה אבל אינו צריך כ"כ לפי' רש"י מש"ה לא הארכתי: ד פי' רשב"ם (פסחים קך) השביעי בכלל ז' ימים מצות תאכלו היה ויצא מן הכלל וכתב ביום הו' עצרת לה' אלהיך ולא נאמר בו

ענין הדם תהיה אות על הבתים

כלל מזה. הוא ודאי אות נפלא על השלמות תשוכתו. והדבקו בו ית' וביותו כופר בע"ז. וזה הוא פי' הכתוב והיה הדם לכם לאות. דהיינו הוא אות לכם על טוב כונתכם ויושר לבבכם עם אלהיכם. וזה יעורר את הקב"ה לרחם עליכם שלא יהיה בכם נגף למשחית כמו שהיה מחייב הדין בעבור הדמותכם למצרים בעבודת הטלה. והנה מרע"ה בעולם חסידותו אמר ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר. ירצה בבר אתם רואים שמצוה זו של שימת הדם היא בעבור שלסבתה הסכנה קרובה ומזומנת לבא ע"י המצרים להכות את אשר יהיה בתוך הבית ולבלתי הייתם חוששים לזה תבטלו ברחמיו ית'. ע"כ אומר לכם בבקשה מכם אל ירך לבבכם ולא תיראו שום מגור או תשמא מזה שבתהב' הדם בפתח תפחדו מהנמצא שם בבית באותה שעה ותרצו ללכת החוצה למען אם יבואו האויבים כחמה שפוכה לא ימצא אתכם שם. אל אחי אל תעשו כך כי עם היות הוא ית' לא זרוזי על כך. מ"מ אתם מעצמכם מבלי צווי ית' אל תצאו איש מפתח ביתו עד בקר אלא שבו בתוך בתיכם משועבדים אל הסכנה ושם המוטל עליכם לעבודתו ית'. כי כשהוא יעבור לנגוף את מצרים יכמרו רחמיו עליכם ופסח וגו':

פירוש לתורת אלהים

(יד) וְהָיָה אונ דער פּיפצעהנטער טאג אין חודש ניסן זאל זיין צו אייך צו געדיינקען וְחַגֹּתֶם אותו אונ איר זאלט דעם טאג פייערין חַג לַיְיָ אפּייער טאג צו גאט לְדֹרֹתֵיכֶם צו אייערע דורות חוּקַּת עוֹלָם אגייזעץ אויף אייביג תְּחָגֻּהוּ זאלט איר דעם פופצעהנטין טאג אין ניסן מאכין פאר איום טוב אויף אייביג: (טו) שִׁבְעַת יָמִים זיבען טאג פון

לקוטים על התורה

(טו) שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ וגו'. דרייא מצות האט אונז גאט גיבאטין אויף דעם יום טוב פסח, צו עסין אקרבן פסח, מצה, אונ מרור, דער קרבן פסח דארף זיין פון שעפסין אדער פון ציגען, ווייל דיא מצריים האבין געדינט צו דיא צווייא מזלות וואס אין הימעל, טלה אונ גדי, אין ניסן איז דער מזל טלה אונ טבת איז דער מזל גדי, האט גאט גיבאטין די יודין מען זאל שעכטין שעפסין אונ ציגען [אנדערע וועלין שעכטין שעפסין אנדערע וועלין שעכטין ציגען] צו ווייזין אז די מזלות אליין האבין ניט א אייגענעם גיוועלטיגונג, נאר גאט גיוועלטיגט אויף אלץ, ווייל אלץ האט ער בשאפין, אונ אלע יאהר דארף מען שעכטין דעם קרבן פסח, יודין זאלין געדיינקען אז זייא זענען ניט אונטער דיא מזלות נאר אונטער גאט אליין, דיא צווייטע מצוה איז צו עסין מרור, ווייל די יודין האבין געדארפט זיין אין מצרים פיר הונדערט יאהר, אונ זענען גיוועזן נאר צווייא הונדערט מיט צעהן יאהר, פאר וואס זענען זייא ארויס געגאנגען פון מצרים פאר די צייט, נאר אז איינער האט איין ארבייטער וואס ארבעט אין איין טאג אזוי פיל וויא אנדערע ארבייטער טוהען אם אין צווייי טעג, קומט אים צו בצאהלין פאר יעדער טאג וויא פאר צווייא טעג, אז דיא מצריים האבין פארביטערט דאס לעבין פון די יודין אונ האבין געמוזט ארבעטין אין צווייא הונדערט מיט צעהן יאהר אזוי פיל וויא אנדערע וואלטין

משלי חכמים

בייא נאכט, וויא דער סוחר האט דאס גיהערט האט ער גיזאגט פאר וואס האב איך אזעלכע שלעכטע רייד, אז מען זאגט איך בין אנטלאפין, ווייל איך בין אוועק גיפארין בייא נאכט. דריבער מוז איך שווערין איך זאל שוין קיין מאהל אוועק פארין פון אגאסט הויז בייא נאכט, אזוי איז גיוועזן בייא דיא יודין זיי האבין זיך אנגעגרייט בייא נאכט ארויס צו גיין פון מצרים, נאכדעם וויא דיא יודין זענען אוועק געגאנגען, אין דער פריה זענען אויף געשטאנען דיא מצריים אונ האבין גיזאגט מיר וועלין

מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְּׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם כִּי | כָּל־אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשֹׁן עַד־יוֹם הַשְּׁבִעִי׃ טז וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־

אונקלוס

יוֹמִין פַּטִּירָן תֵּיכְלוּן בְּרַם בְּיוֹמָא קַדְמָאָה תְּבַטְּלוּן חֲמִירָא מִבָּתֵּיכוֹן אֲרֵי כָּל דְּיֵיכוּל חֲמִיעַ וְיִשְׁתֵּיצֵי אֱנָשָׁא הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹמָא קַדְמָאָה עַד יוֹמָא שְׁבִיעָאָה׃ טז וּבְיוֹמָא קַדְמָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ

תו"א כי כל אוכל. פסחים מג: מיום הראשון. ערכין יח:

בעל הטורים

(טו) אך ביום הראשון תשביתו. אך בגימטריא חובה שאין חובה אלא ביום הראשון: הראשון חסר וי"ו עד ו' שעות מותר להשהות:

שפתי חכמים

תאכלו מצות ללמד לעצמו שהוא רשות ולא חובה ומן המדה הזאת למדנו שלא ללמד על עצמו בלבד יצא אלא גם על הכלל כולו. והרא"ם דחה פי' זה ופי' בענין אחר: ה פירש"י (פסחים כח) קרא יתירא הוא דהא כתיב על מצות ומרורים יאכלהו דאל"כ בערב לנ"ל והלא בכלל ז' ימים מצות תאכלו הוא דימים אף לילות במשמע כדנפקא לן מקרא דעד יום הכ"א לחודש: ו פי' מזידה וכן הוא בהדיא במכילתא: ז שפירושו קריאת קדש ר"ל

רש"י

בערב תאכלו מצות ה הכתוב קבעו חובה (שם כח): אך ביום הראשון תשביתו שאור. מערב י"ט וקרוי ראשון לפי שהוא לפני השבעה ומצינו מוקדם קרוי ראשון כמו (איוב טו) הראשון אדם תולד הלפני אדם נולדת. או אינו אלא ראשון של שבעה ת"ל לא תשחט על חמץ. לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים (מכילתא): הנפש ההוא. כשהיא בנפשה ובדעת' ו פרט לאנוס: מישראל. שומע אני תכרת מישראל ותלך לה לעם אחר ת"ל במקום אחר מלפני בכל מקום שהוא רשותי: (טז) מקרא קדש. מקרא שם דבר קרא ז אותו קדש לאכילה ושתייה וכסות

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טו) אך ביום הראשון. פי' הזהרו שיהא השאור מושבת מבתיכם כבר. ביום הראשון כלומר שתשביתו מכבר ביום י"ר ודומה לו ויכל אלהים ביום השביעי כדפרי' בפרש' בראשית:

לקוטים על התורה

געארבעט אין פיר הונדערט יאהר, דריבער זענען זייא ארויס געגאנגען פון מצרים צו צווייא הונדערט מיט צעהן יאהר, אונ צו דעם אנדייגקען עסין מיר מיט דעם קרבן פסח מרור, מיר זאלין זיין פארזיכערט אז ווען עס איז שוין גאר ביטער העלפט גאט, דריבער זאלין די יודין ניט פאר־לירען זייער האפנונג פון גאט, נאר געוויס וועט גאט העלפין מען זאל פון דעם גלות אויך אויסגעלייזט ווערין, דיא דריטע מצוה איז צו עסין מצה, אזוי וויא מצה איז נאר וואסער מיט מעהל, אזוי האט גאט בשאפין דיא וועלט ערד מיט וואסער, אונ אזוי איז בשאפין געווארין אדם הראשון פון ערד מיט וואסער, דאס איז א אנדייגקען אז גאט האט בשאפין דיא וועלט, אונ ער האט בשאפין דיא מענטשין, אונ אזוי וויא די בשאפונג פון דער וועלט איז געוועזן זעקס טעג אונ דער זיבעטער טאג איז שבת, הייליג צו גאט, אזוי זענען דיא זיבעציג יאהר פון דעם מענטשינס לעבין, זיבען צעהנדליג יאהרין, זעקס צעהנ־דליג יאהרין ארבעט דער מענטש פאר דיא וועלט, וויינינגסטונס דארף דער מענטש זעהן דיא לעצטע צעהן יאהר זאלין זיין הייליג צו גאט מיט תורה אונ מצות, נאך האט די תורה געבאטין מען זאל ניט עסין חמץ אום פסח, דיא תורה האט געבאטין דער מענטש זאל זיין אפגעהיט פון יצר הרע וואס ער מאכט זאהער דעם גוף מיט דיא נשמה, אויף דעם אנדייגקען זאל מען היטען דיא מצה זאל ניט זאהער ווערין:

פירוש לתורת אלהים

פופצעהנטין טאג אין ניסן ביז איין אונ צוואנציג טאג אין ניסן מצות זאלט איר עסין מצות אך ביום נאר דעם ערשטין טאג וואס פאר די זיבען טעג דאס איז ערב פסח תשביתו זאלט איר פארשטערין אונ אוים ראהמען דאס זאהער טייג פון אייער הויז כי ווארום דער וואס וועט עסין חמץ אין די זיבען טעג פסח ונכרתה זאל פארשניטען ווערין זיין נפש פון דיא ישראל מיום פון דעם ערשטין טאג פסח עד יום ביז דעם זיבעטין טאג פסח טאר מען אלץ קיין חמץ עסין: (טז) וביום אונ דעם ערשטין טאג זאל ווערין גערופין הייליג, דאס

משלי חכמים

וועלין נאכיאגין דיא יורין טייל זייא האבין בייא אונז צו גענומען אלץ וואס מיר האבין געהאט, האט גאט געזאגט פאר וואס האבין דיא מצריים אייך נאכגעיאגט ווייל איר זענט ארויס געגאנגען פון מצרים איילענדיג, פאר דיא צייט, דריבער זאג איך אייך אז איר וועט אויסגעלייזט ווערין פון נאך אגלות, וועט איר שוין ניט אויסגעלייזט ווערין איילענדיג, פאר דיא צייט, דריבער וועט שוין זיין א אייביגע אויסלייזונג:

מצות השם

(ט) [עשה ו] לבער חמץ ביום ארבעה עשר בניסן שנאמר אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם:

(טו) אך ביום הראשון וגו'. עס איז א מצות עשה דעם פערצעהנטין טאג אין ניסן זאל מען פארברענגען חמץ ואלע חמץ וואס ער האט געפונען דיא נאכט וואס גיהער צו ערב פסח, אונ וואס עס איז געבליבען ערב פסח אין דער פריה נאך דעם עסין, מוז מען פארברענגען ערב פסח אין דער פריה ביז עס ווערט אדריטול טאג, אונ ווען די חמץ ברענט שוין אין פייער זאל מען דאמאלס די חמץ מבטל זיין אונ זאגין כל חמירא]:

כערב

וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן כָּל עֲבִידָא לָא יִתְעֲבֵיד בְּהוֹן בְּרַם מָה דִי מִתְאֲכֵיל לְכָל נְפַשׁ הוּא בִּלְחוֹדוֹהִי יִתְעֲבֵיד לְכוֹן: יז וְתִטְּרוּן יָת פַּטִּירָא אֲרֵי בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין אַפֵּיקִית יָת חֵילֵיכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם וְתִטְּרוּן יָת יוֹמָא הָדֵין לְדָרֵיכוֹן קְיָם עָלַם: יח בְּנִיסָן בְּאַרְבְּעָא עַסְרָא יוֹמָא לְיַרְחָא בְּרַמְשָׁא

קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלָאכָה לֹא־יֵעָשֶׂה בָהֶם אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל־נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם: יז וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַמַּצּוֹת כִּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת־צִבְאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם: יח בָּרִאשֹׁן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב

תולדות אהרן

בראשון. פסחים כו: בערב תאכלו. פסחים ס:

בעל הטורים

חמץ: (יח) בערב תאכלו מצת. חסר וי"ו ו' ימים רשות לאכול

וישב"ים

(טז) אך אשר יאכל לכל נפש וגו'. ולכך כתיב בכל נפש אבל בשבת ויוה"כ כתיב כל מלאכה: (יז) ושמרתם את המצות. ימים טובים מלאכת עבודה לא תעשו למעוטי אוכל לאוכלם ביום הזה לזכרון.

רש"י

(מכילתא): לא יעשה בהם. אפילו ע"י אחרים: הוא לבדו. (יכול אף לעו"ג ת"ל הוא לבדו יעשה לכם לכם ולא לעו"ג) הוא ולא מכשיריו שאפשר ח לעשותן מערב יום טוב: לכל נפש. אפי' לבהמה יכול אף לנכרים ט ת"ל לכם (נ"א אך) (ביצה כח ב"ר): (יז) ושמרתם את המצות. שלא יבאו לידי חמוץ מכאן אמרו תפח י תלטוש בצונן. רבי יאשיה אומר אל תהי קורא את המצות אלא את המצוות ב כדרך שאין מחמיצין את המצות כך אין מחמיצין את המצוות אלא אם באה לידך עשה אותה מיד: ושמרתם את היום הזה. ממלאכה: לדרתיכם חקת עולם. לפי שלא נאמר דורות וחקת עולם על המלאכה אלא על החגיגה לכך חזר ושנאו כאן שלא תאמר אזהרת כל מלאכה לא יעשה

שפתי חכמים

תקראנו לכסות ולאכילה ולשתיה ואין לפרש מקרא שם דבר כלו' שפירושו קרוי מן הקב"ה קדש דא"כ היום היום מבעי ליה ולא וביום וביום: ח מדכתיב הוא דמשמע הוא ולא מכשיריו וכתיב לכם משמע לכל צרכיכם הא כילד אלא כאן שאפשר כאן שא"א וגו': ט וא"ת דלמא איפכא וי"ל דמרבה אני את הבהמות שמזונותיהן עליך ומוציא אני את הנכרים שאין מזונותם עליך: י פי' אם המצה תפחה ורוצה להחמיץ אע"פ שאין כתפיחה משום חימוץ תתן ידיך בצונן ותטחה פני המצה כדי שתצטנן משום חיוב ושמרתם: ב [דכ"ע] דלפי פשוטו אין זה מקומו דהל"ל אחר שבעת ימים מצות תאכלו ושמרתם את המצות שלא יבואו לידי

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טז) כל מלאכה. פירש"י אפי' ע"י אחרים וקשה להר' משה דבשבת אמרי' דאמירה לעכו"ם שבות מדרבנן והכא משמע דמן התורה. וי"ל דאסמכתא בעלמא היא אי נמי על ידי אחרים דפרש"י ר"ל ע"י בנו ובתו הקטנים ואע"ג דנפק

פירוש לתורת אלהים

הייסט מען זאל מאכן דעם טאג יום טוב וּבַיּוֹם אונ דעם זיבעטין טאג מִקְרָא קֹדֶשׁ זאל צו אייך זיין יום טוב כָּל מְלָאכָה אונ קיין מלאכה זאל ניט גיטאהן ווערין אין די טעג אַךְ אֲשֶׁר נאר וואס איר דארפט צום עסין אפילו ווענין אבהמה הוּא דאס אליין מעג יא גיטאהן ווערין צו אייך אין יום טוב: (יז) וּשְׁמַרְתֶּם אונ איר זאלט היטען די מצות, דאס טייג וואס איר ווילט דער פון מאכין מצות אויף פסח זאלט איר היטען עס זאל ניט זאהער ווערין כִּי בְּעֶצֶם ווארום אין דעם מיטען טאג הוֹצֵאתִי האב איך אוים גיצויגין אייערע הערשאפט פון מִצְרָיִם, דרום וּשְׁמַרְתֶּם זאלט איר היטען דעם טאג איר זאלט אין אים קיין מלאכה טאהן, אונ איר זאלט אים מאכין פאר איום טוב לְדוֹרֹתֵיכֶם צו אייערע דורות וואס וועט זיין נאך אייך זאל דער טאג אויך זיין אחוק אויף אייביג פאר איום טוב: (יח) בָּרִאשֹׁן אין דעם ערשטין חודש דאס איז ניסן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר אין דעם פערצעהנטין טאג אין חודש

מצות השם

(י) [עשה ז] לאכול מצות בליל ט"ו בניסן שנאמר בראשון בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצות:

(יח) בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצּוֹת וגו'. עס איז אמצות עשה מען זאל עסין מצה די ערשטע נאכט פסח. אפי"ו קליינע קינדער וואס קענען נאר עסין, דארף מען זיי געבין עסין אונ נקבות מוזין עסין מצה די ערשטע נאכט פסח וזכרים

תֹּאכְלוּ מַצֹּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעָרֶב: יט שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם כִּי ׀ כָּל־אֹכֵל מַחְמֶצֶת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל בַּגֵּר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ: כ כָּל־מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ

אונקלוס

תֵּיכְלוּן פַּטִּירָא עַד יוֹמָא חַד וְעֶשְׂרִין לְיַרְחָא בְּרַמְשָׁא: יט שִׁבְעַת יוֹמִין חֲמִירָא לָא יִשְׁתְּכַח בְּבָתֵּיכוֹן אֲרֵי כָּל דְּיֵיכוֹל מַחְמְעָא וְיִשְׁתֵּיצֵי אֱנָשָׁא הַהִיא מִכְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל בְּגִיּוֹרָא וּבְיַצִּיבָא דְאַרְעָא: כ כָּל מַחְמְעָא לָא תֵיכְלוּן בְּכָל

הג״א עד יום האחד. ערכין יח: שבעת ימים. פסחים ד׳: כי כל אכל. פסחים מג: כל מחמצת. פסחים ה:

רשב״ם

כי בעצם היום הזה הוצאתי וגו׳ ולא הספוק בצקם להחמיץ. כדכתיב ויאפו את הבצק אשר הוציאו

שפתי חכמים

חימוץ והפסיק ביניהם כשאר דיניס לו׳ דלאו דוקא על המצות קאי וכו׳: ל וא״ת דהכא משמע דכל ז׳ ימים חובה הוא ולעיל פירש״י כהדיא דכל ז׳ רשות הוא וי״ל הא דפירש״י לעיל דרשות הוא היינו אכילת מצה דהפסוק משתעי באכילת׳ מצה והכא מיירי לענין השבתת שאור והא דנקט הכא למה נאמר והלא כבר נא׳ שבעת ימים אינו ר״ל קרא דלעיל שבעת ימים מצות תאכלו אלא קרא דכתיב הכא שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם וקרא דלעיל מיניה עד יום האחד ועשרים לחדש בערב מיירי לענין השבתת שאור ואי לא הוה נאמר אלא ז׳ ימים ה״א דביום אחד מצוה על השבתת שאור אבל לא בלילה עיין ברא״ם שהאריך כאן: מ פי חוץ מן הבתים כגון שדות וכרמים וכיוצא בהן: נ פי׳ שאינו עובר בבל יראה ובל ימצא ומיניה ילפינן דגבולך נמי מיירי שאינן אלא ברשותך וכלמד מיתורא דביתך לאפוקי חמצו של נכרי וכו׳: ס כלומר ונייתי שאור מק״ו מחמץ שאין חימוצו קשה שאין מחמץ אחרים חייבים עליו כרת שאור שחמוצו קשה לכ״ש: ע דעונש שמענו מכל אוכל מחמצת: פ (נח״י)

רש״י

לא לדורות נאמרה אלא לאותו הדור: (יח) עד יום האחד ועשרים. למה נאמ׳ והלא כבר נא׳ שבעת ימים ל לפי שנאמר ימים לילות מנין ת״ל עד יום האחד וגו׳: (יט) לא ימצא בבתיכם. מנין לגבולין מ ת״ל בכל גבולך. מה ת״ל בבתיכם מה ביתך ברשותך אף גבולך שברשותך יצא חמצו של נכרי שהוא אצל נ ישראל ולא קבל עליו אחריות: כי כל אוכל מחמצת. לענוש כרת על השאור והלא כבר ענש על החמץ ס אלא שלא תאמר חמץ שראוי לאכילה ענש עליו שאור שאינו ראוי לאכילה לא יענש עליו (מכילתא) ואם ענש על השאור ולא ענש על החמץ הייתי אומר שאור שהוא מחמץ אחרים ענש עליו חמץ שאינו מחמץ אחרים לא יענש עליו לכך נאמרו שניהם: בגר ובאזרח הארץ. לפי שהנס נעשה לישראל הוצרך לרבות את הגרים: (כ) מחמצת לא תאכלו. אזהרה ע על אכילת שאור: כל מחמצת. להביא את פ תערובתו:

דעת זקנים מבעלי התוספות

מלא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך ה״מ שבת דחמירא איסוריה אבל י״ט לא קמ״ל: הוא לבדו יעשה לכם. סימן לא בד״ו פסח כלו׳ לא בד״ו יעשה לכם:

פירוש לתורת אלהים

בָּעֶרֶב אויף דֶער נַאכְט דָאס אִיז דִיא נַאכְט וָואס גִיהֶער צוּם פוּפְצֶעהֶנְטִין טָאג תֹּאכְלוּ זָאלְט אִיר עֶסִין מַצוֹת עַד בִּיז אֵיין אוּנ צְוָואנְצִיג טָאג בָּעֶרֶב אויף דֶער נַאכְט דָאס מֵיינְט מֶען בִּיז דֶער נַאכְט וָואס גִיהֶער צוּם צְוֵויי אוּנ צְוָואנְצִיגְסְטֶען טָאג טָאר מֶען נִיט עֶסִין חָמֵץ נָאר מַצָה: (יט) שִׁבְעַת דִי זִיבְּעֶן טֶעג זָאל נִיט גֶעפוּנֶען וֶוערִין זָאהֶער טֵייג אִין אֵייעֶרֶע הַייזֶער כִּי וָוארוּם דֶער וָוזי״ס וֶועט עֶסִין חָמֵץ אִין דִיא זִיבֶּען טֶעג וְנִכְרְתָה זָאל דָאס נֶפֶשׁ פַארְשְׁנִיטֶען וֶוערִין פוּן דֶער עֵדָה פוּן יִשְׂרָאֵל בַּגֵּר סַאיי אַגֵר וּבְאֶזְרַח אָדֶער אֵיין אַלְט גִיזֶעסֶענֶער פוּן דֶעם לַאנְד טָאר אַלְץ נִיט עֶסִין חָמֵץ אִין דִיא זִיבֶּען טֶעג פֶּסַח: (כ) כָּל אוּנ קֵיין חָמֵץ טָארְט אִיר אִין דִיא טֶעג נִיט עֶסִין, [רש״י

מצות השם

(יח) [לאו ד] שלא ימצא חמץ כל שבעה שנאמר שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם:
(יכ) [לאו ה] שלא לאכול תערובת חמץ שנאמר כל מחמצת לא תאכלו:

עֶסִין מַצָה, דִי חֲכָמִים הָאבִּין גִיזָאגְט עֶרֶב פֶּסַח זָאל מֶען נִיט עֶסִין מַצָה אַגַאנְצִין טָאג בִּיז נַאכְט, אוּנ פוּן זֵייגֶער הַאלְבּ פִיר פַארִין נַאכְט זָאל מֶען אַנְדֶערֶע עֶסִינְוַוארְג אויך נִיט עֶסִין, וֶוען מֶען וֶועט עֶסִין דִי מַצָה בַּיי דֶעם סֵדֶר זָאל מֶען זַיין הוּנְגֶעריג וֶועט מֶען הֲנָאָה הָאבִּין פוּן דִי מַצָה, מָרוֹר אַיינְגֶעטוּנְקְן אִין חֲרוֹסֶת מוּזִין מִיר אויך עֶסִין זְכָרִים אוּנ נְקֵבוֹת]: (יט) שְׂאוֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם וגו׳. עֶס אִיז אַמִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה דִיא גַאנְצֶע זִיבֶּען טֶעג פֶּסַח זָאל נִיט גֶעפוּנֶען וֶוערִין חָמֵץ אִין אֵייעֶרֶע שְׁטוּבִּין, סַיי דִי שְׁטוּבִּין גִיהֶערִין צוּ זְכָרִים אוּנ סַיי אִין דִיא שְׁטוּבִּין וואוֹהְנֶען נָאר נְקֵבוֹת, טָאר נִיט גֶעפוּנֶען וֶוערִין חָמֵץ [ספרי מוסר זָאגִין דֶער מֶענְטְשׁ זָאל זִיךְ דֶערְמַאנֶען אוֹיס צוּ רַאמֶען דֶעם חָמֵץ פוּן זַיין גוּף, דָאס אִיז דֶער יֵצֶר הָרָע וָואס אִיז אִין מֶענְטְשׁ]:

(כ) כָּל מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ וגו׳. עֶס אִיז אַמִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה אוֹיבּ חָמֵץ אִיז אַרַיין גֶעמִישְׁט גִיוָוארִין אִין אַפֶּסַחְדִיגֶע עֶסִין, טָאר מֶען נִיט עֶסִין דָאס פֶּסַחְדִיגֶע עֶסִינְוַוארְג [דִיא ספרי מוסר זָאגִין פוּן דַאנֶען קֶענֶען מִיר וִויסֶען אַז אֵיינֶער טוּהְט אַמִצְוָה אוּנ אִין דִי מִצְוָה אִיז אַרַיין גֶעמִישְׁט אַשְׁלֶעכְטֶע מַחֲשָׁבָה, עֶר הָאט נִיט גֶעטְרַאכְט דִיא מִצְוָה צוּ טָאהְן וַוייל גָאט הָאט גִיבָּאטִין, נָאר עֶר הָאט דִי מִצְוָה גִיטָאהְן וֶועגִין אֵיין אַנְדֶער זַאךְ, אִיז דִיא מִצְוָה פָּסוּל]:

בכל

בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת׃
חמישי פ כא וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל־זִקְנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מִשְׁכוּ וּקְחוּ
לָכֶם צֹאן לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם וְשַׁחֲטוּ
הַפָּסַח׃ כב וּלְקַחְתֶּם אֲגֻדַּת אֵזוֹב
וּטְבַלְתֶּם בַּדָּם אֲשֶׁר־בַּסַּף וְהִגַּעְתֶּם
אֶל־הַמַּשְׁקוֹף וְאֶל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת

אונקלוס

מוֹתְבָנֵיכוֹן תֵּיכְלוּן
פַּטִּירָא׃ כא וּקְרָא מֹשֶׁה
לְכָל סָבֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר
לְהוֹן נְגִידוּ וְסָבוּ לְכוֹן מִן
בְּנֵי עָנָא לְזַרְעֲיָתְכוֹן וְכוּסוּ
פִּסְחָא׃ כב וְתִסְּבוּן אֵסָרַת
אֵיזוֹבָא וְתִטְבְּלוּן בִּדְמָא
דִּי בְּמָנָא וְתַדּוּן לְשַׁקְפָּא
וּלְתַרְתֵּין סִפַּיָּא מִן דְּמָא

תולדות אהרן

בכל מושבותיכם. פסחים לו : ולקחתם אגודת אזוב. סוכה יא : המשקוף. מנחות לד :

בעל הטורים

מלה : (כא) משכו וקחו לכם צאן. רמז לבהמה דקה שנקנית במשיכה. משכו כגי' מן עבירה שלא יביאו מן הגזל : (כב) והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות. ובנתינה כתיב ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף הקדים מזוזות למשקוף

רשב"ם

ממצרים עגות מצות כי לא חמץ כי גורשו וגו' : (כ) בכל מושבותיכם תאכלו מצות. אפילו בגבולין שאין שם פסחים נשחטין : (כא) למשפחותיכם. כדכתיב לעיל לבית אבות : (כב) בסף. בכלי כדכתיב

רש"י

בכל מושבותיכם תאכלו מצות. צ זה בא ללמד שתהא ראויה ליאכל בכל מושבותיכם פרט למעשר שני ק וחלות תודה (מכילתא ע"ש) [שאינה ראויה ליאכל בכל מושבות אלא בירושלים] : (כא) משכו. מי שיש לו צאן ימשוך ר משלו : וקחו. מי שאין לו יקח מן השוק : למשפחתיכם. שה לבית אבות : (כב) אזוב. מין ירק שיש לו גבעולין : אגודת אזוב. ג' קלחין קרויין ש אגודה : אשר בסף. בכלי כמו ספות

שפתי חכמים

כרא"ם האריך בכאן עד ולכי מגמגם בו ע"כ. עיין בחולין (דף מ"ג) במשנה דאלו כשרות כרש"י ותוספות ולפי שהרא"ם שבא זה כ' ולכי מגמגם בו : צ דק"ל בכל מושבותיכם למ"ל דהא חובת הגוף הוא וחובת הגוף נוהגת בין בארץ בין בח"ל ומתרץ דזה בא וכו' : ק כלומר ואפי' בירושלים אין יוצא בו חובת מצה כיון דלא נאכל בכל מושבותיכם : ר הא דלא פי' נמי הכא משכו ידיכם מע"א כו' וי"ל דהתם לאו כפי' המקרא קאי אלא בטעם המלוה וטעם המלוה סגי אפי' במלתא דאגדתא אבל הכא מיירי בפירוש המקרא לכן פי' אותו ביותר קרוב לפי פשוטו. רא"ם : ש (נח"י) לאפוקי שלא תפרש ה' קלחים ועי' מזה בתוספות דסוכה דף י"ג :

ענין הקרבן פסח

(כא) ויקרא משה לכל זקני ישראל וגו'. הדקדוקים בפרשה זו רבו מאד ומחמת הקצור לא כתבתי רק מעט מהם. א) הקב"ה אמר למשה ולאהרן דברו אל כל עדת בני ישראל. ומשה דבר רק לזקני ישראל. ב) הקב"ה אמר ויקחו להם איש שה וגו'. ומשה אמר משכו וקחו. ג) אגדת אזוב לא נזכר בדברי ה' למשה. ד) הקב"ה אמר על שתי המזוזות והמשקוף. ומשה אמר על המשקוף ועל שתי המזוזות. ועוד דקדוקים אשר יראה המעיין בין מאמר ה' למשה ומאמר משה לזקני ישראל. והרב מהרי"א כתב והנראה ביסוד כל זה הוא שה' ית' ביום ראש חדש ניסן צוה למשה ולאהרן על חג הפסח שיעשו ישראל

פירוש לתורת אלהים

שרייבט עס איז ראך שוין געשטאנען אז מען טאר ניט עסין חמץ וואס שטייט נאך אמאהל, נאר מיר זאלין רער פון אפ לערנען אז ווען דאס חמץ ווערט אויסגעמישט מיט אנרער עסין שפייז וואס יענע איז ניט חמץ טאר מען שוין יענעם מאכל אויך ניט עסין אין פסח : (כא) ויקרא האט משה גערופין די עלצטע פון דיא ישראל ויאמר אונ האט צו זיי אזוי געזאגט משכו ציהט צו אייך וקחו לכם אונ קויפט צו אייך, כלומר דער וואס האט ניט זיינס זאל ער קויפין צאן שאף למשפחותיכם צו אייערע משפחות צו איטליכער משפחה זאלט איר נעמען אשאף ושחטו אונ איר זאלט די שאף שעכטין פון אקרבן פסח וועגין, אונ איר זאלט ארין נעמען דאס בלוט אין אבעקין : (כב) ולקחתם אונ איר זאלט נעמען אגודת אזוב אבינטול פון דעם קרייטיכץ וואס ווערט גערופין אזוב וטבלתם אונ איר זאלט איין טונקען דאס אזוב אין דעם בלוט וואס איז אין בעקין והגעתם אונ איר זאלט שפריצען אל צום אייבערליט ואל אונ צו די צווייא בייא שטירלעך מן פון דעם בלוט

לקוטים על התורה

(כא) ויקרא משה לכל זקני ישראל וגו'. משה האט גערופין די אלטע יודין אונ האט זיי געבאטין ווי אזוי זיי זאלין טאהן מיט דעם קרבן פסח נאכדעם ווי מען וועט אים שעכטין, דיא בלוט זאלט איר נעמען אין אשיסל אונ איר זאלט נעמען דריי צווייגליך וואס וואקסין גידעריג אויף דיא ערד, אונ זאלט דיא דרייא צווייגליך צו זאמען בינדען אונ זאלט איין טונקען אין דיא בלוט וואס אין שיסל אונ זאלט שפריטצען די בלוט אויף דעם משקוף [דאס ברעטיל וואס איבער דיא טיר], אונ אויף די צווייא מזוזות [דיא צווייא ברעטליך וואס ביי דיא זייטין פון דיא טיר], דער מדרש זאגט דאס ווייזט אויף דיא דריי אבות, דער משקוף דאס מיינט מען אברהם, די צווייא מזוזות דאס מיינט מען יצחק אונ יעקב, צו ווייזין אין דעם זכות פון דיא דרייא אבות ווערין דיא יודין אויסגעלייזט פון מצרים, דריבער אז גאט וועט זעהן דיא בלוט אויף דעם משקוף אונ אויף דיא צווייא מזוזות, וועט ער געדיינקען אייערע

מִן־הַדָּם אֲשֶׁר בַּסַּף וְאַתֶּם לֹא
תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח־בֵּיתוֹ עַד־בֹּקֶר׃
כג וְעָבַר יְהוָה לִנְגֹּף אֶת־מִצְרַיִם
וְרָאָה אֶת־הַדָּם עַל־הַמַּשְׁקוֹף וְעַל
שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת וּפָסַח יְהוָה עַל־הַפֶּתַח
וְלֹא יִתֵּן הַמַּשְׁחִית לָבֹא אֶל־
בָּתֵּיכֶם לִנְגֹּף׃ כד וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־
הַדָּבָר הַזֶּה לְחָק־לְךָ וּלְבָנֶיךָ עַד־
עוֹלָם׃ כה וְהָיָה כִּי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ

דִּי בְמָנָא וְאַתּוּן לָא
תִפְּקוּן אֱנָשׁ מִתְּרַע בֵּיתֵיהּ
עַד צַפְרָא׃ כג וְאִתְגְּלֵי יְיָ
לְמִמְחֵי יָת מִצְרָאֵי וְיֶחֱזֵי
יָת דְּמָא עַל שַׁקְפָּא וְעַל
תְּרֵין סִפַּיָּא וְיֵיחוֹס יְיָ עַל
תַּרְעָא וְלָא יִשְׁבּוֹק
מְחַבְּלָא לְמֵיעַל לְבָתֵּיכוֹן
לְמִמְחֵי׃ כד וְתִטְּרוּן יָת
פִּתְגָמָא הָדֵין לִקְיָם לָךְ
וְלִבְנָךְ עַד עָלְמָא׃ כה וִיהֵי
אֲרֵי תֵיעֲלוּן לְאַרְעָא דִּי

תולדות אהרן

ואתם לא. ב"ק ס':

רשב"ם

שומרי הסף. ספות כסף: לא תצאו. כי סימני הדם אשר במזוזות יגן עליהם:

בעל הטורים

לומר שאם שינה הסדר יצא: מן הדם. בגימטריא דמי מילה: (כג) ולא יתן. ג' במסורה הכא ואידך ולא יתן עליה לבונה גבי חטאת שבזכות הקרבנות נגולו. ואידך גבי סוטה ולא יתן עליה לבונה שבזכות הנשים לדקניות יצאו משם וזו שלא עשתה כמעשיהם לא יתהדר קרבנה:

שפתי חכמים

ת אינו ר"ל משחית של מצרים דהא הכה כל בכור אף שלא יצאו לחוץ אלא משחית סתם שיוצא בכל לילה כמו שמפרש והולך רשות למחבלים הוא והא דליוה להם לילה זו ולא כל לילות שבשנה משום שלא יאמרו המצריים כשם שאנו לוקין כך הם לוקין

רש"י

כסף: מן הדם אשר בסף. למה חזר ושנאו שלא תאמר טבילה אחת לשלש המתנות לכך נאמר עוד אשר בסף שתהא כל נתינה ונתינה מן הדם אשר בסף על כל הגעה טבילה: ואתם לא תצאו וגו'. מגיד שמאחר שנתנה רשות למשחית ת לחבל אינו מבחין בין צדיק לרשע ולילה רשות למחבלים היא שנאמר (תהלים קד) בו תרמוש כל חיתו יער: (כג) ופסח. וחמל וי"ל ודלג: ולא יתן המשחית. ולא יתן לו יכולת לבא כמו (בראשית כא) ולא נתנו אלהים להרע עמדי: (כה) והיה כי תבאו. תלה הכתוב מצוה זו בביאתם לארץ ולא נתחייבו

ענין הקרבן פסח

במצרים ולדורות כמו שמפורש בפרשה ואין ספק שמשה רע"ה אמר מיד לכל ישראל המצוה ההיא כמו שצוהו ה' ולא השמיט ממנה דבר ואין מהתימה אשר לא ספר הכתוב שהגיד משה את המצוה לכל ישראל. כי הנה בכל המצות נאמר וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל ולא יספר הכתוב שמשה הגיד להם דבר ה' כי בידוע שלא עבר משה על דבר ה' ואם ה' אלהים דבר מי לא ינבא. אמנם בפרשה הזאת משכו וקחו לכם וגו' לא באה לסניד שדבר משה המצוה אשר צוהו ה' כי כבר שמעו אותה כל העדה מפיו ולכך לא נאמר כה זה הדבר אשר

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כג) ולא יתן המשחית. קשה להרב משה דהא בהגדה כתיב ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך וי"ל דה"פ אני בכבודי וגם המלאך ולא המלאך לבדו כי לא יתכן שיהיה הקב"ה בלא מלאך:

לקוטים על התורה

אַלְטֶערִין אַבְרָהָם יִצְחָק יַעֲקֹב, וֶועט עֶר נִיט לָאזִין דֶער מַשְׁחִית זָאל אַרַיין גֵיין אִין אַייעֶרֶע שְׁטוּבִּין אַייךְ טָאהֶן אַ שָׁאדִין, אוּנ נָאט וֶועט דֶערְמָאנֶען אַייעֶר אַייגֶענֶעם זְכוּת וָואס אִיר הָאט גִישָׁאכְטִין אַייעֶר עכומ"ז וָואס אִיר הָאט גֶעדִינְט צוּ דֶעם שֶׁעפְּס, אוּנ אִיר פַארְבְּרֶענְט דִיא עכומ"ז אוֹיף דֶעם פַייעֶר, אוּנ זַיין פְלֵיישׁ עֶסְט אִיר, יאוּנ דִי בֵּיינֶער וָואס וֶועט בְּלַייבִּין וֶועט אִיר אַרוֹיס וַוארְפִין אִין גָאס, דִיא מִצְרַיִם זָאלִין זֶעהֶן וָואס אִיר מַאכְט פוּן זַייעֶר עכומ"ז, אוּנ דָאס הָאט אִיר גִיטָאהֶן מִיט סַכָּנַת נְפָשׁוֹת, אִיר הָאט אַיינְ־

פירוש להורה אלהים

בְּלוּט וָואס אִיז אִין בֶּעקִין וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אוּנ אִיר זָאלְט נִיט אַרוֹיס גֵיין אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ אָמֶענְטְשׁ פוּן דֶער טִיר וָואס אִיז אִין זַיין הוֹיז דִיא נַאכְט וָואס נָאךְ דֶעם פֶערְצֶעהֶנְטִין טָאג עַד בֹּקֶר בִּיז דֶעם פוּפְצֶעהֶנְטִין טָאג אִין דֶער פְרִיה, ווייל הקב"ה הָאט גִיגֶעבִּין דֶעם מַשְׁחִית רְשׁוּת עֶר זָאל הַרְגְנֶן דִיא בְּכוֹרִים פוּן מִצְרַיִם אוּנ אַז מֶען נִיט דֶעם מַשְׁחִית רְשׁוּת אִיז אִים גְלַייךְ אַצַדִיק אוּנ אַרְשָׁע: (כג) וְעָבַר אוּנ גָאט וֶועט אִיבֶּער פָארִין צוּ מַארְדִין דִי מִצְרַיִם וְרָאָה אוּנ עֶר וֶועט זֶעהֶן דָאס בְּלוּט עַל אוֹיף דֶעם אַייבֶּער לִיט וְעַל אוּנ אוֹיף דִי צְווייא בַּיי שְׁטִידְלֶעךְ וּפָסַח וֶועט גָאט אִיבֶּער הִיפְּעֶן אִיבֶּער דֶער טִיר וְלֹא אוּנ עֶר וֶועט נִיט לָאזִין דֶעם מַשְׁחִית לָבֹא צוּ קוּמֶען אִין אַייעֶרֶע הַייזֶער לִנְגּוֹף צוּ מַארְדִין: (כד) וּשְׁמַרְתֶּם אוּנ אִיר זָאלְט הִיטֶען דִי זַאךְ וָואס אִיךְ הָאבּ צוּ אַייךְ גִיזָאגְט עֶס זָאל זַיין צוּ אַחוֹק לְךָ צוּ דִיר אוּנ צוּ דַיינֶע קִינְדֶער אוֹיף אַייבִּיג: (כה) וְהָיָה אוּנ עֶס וֶועט זַיין כִּי אַז

אִיר

אֲשֶׁר יִתֵּן יְהוָה לָכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר
וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הָעֲבֹדָה הַזֹּאת׃
כו וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם
מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם׃ כז וַאֲמַרְתֶּם
זֶבַח־פֶּסַח הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח
עַל־בָּתֵּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם
בְּנָגְפּוֹ אֶת־מִצְרַיִם וְאֶת־בָּתֵּינוּ

אונקלוס

יָהִיב יְיָ לְכוֹן כְּמָא דִי מַלֵּיל
וְתִטְּרוּן יָת פּוּלְחָנָא הָדֵין׃
כו וִיהֵי אֲרֵי יֵימְרוּן לְכוֹן
בְּנֵיכוֹן מָה פּוּלְחָנָא הָדֵין
לְכוֹן׃ כז וְתֵימְרוּן דְּבַח
חַיִס הוּא קֳדָם יְיָ דִּי חָס
עַל בָּתֵּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּמִצְרַיִם כַּד מְחָא יָת
מִצְרָאֵי וְיָת בָּתָּנָא שֵׁיזֵיב
וכרע

תולדות אהרן

ואמרתם זבח. פסחים סב:

רשב"ם

(כו) מה העבודה הזאת. המשונה משאר הימים טובים בכמה דברים: (כז) אשר פסח. דילג ועבר:

רש"י

במדבר אלא בפסח אחד שעשו בשנה השנית על פי הדבור: כאשר דבר. והיכן דבר (שמות ו) והבאתי אתכם אל

ענין הקרבן פסח

צוה ה'. אבל ראה משה לצוות מעצמו לזקנים שהם יזרזו עצמם במצוה הזאת מפסח והם יתחילו ראשונה בלקיחתו ובשחיטתו ובנתינת הדם על המשקוף ועל המזוזות שהם היו הדברים היותר מסוכנים ולכך חשש משה אולי יהיה בעיני העם קשה לעשות הדברים האלה משום הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלונו. מפני שככר נתפרסם במצרים שמזל טלה היה שופע עליהם יקר וגדולה באמצעות הככו' והעלוי שהיו נוהגים במקנה הנקרא בשמו ושוה בעצמו ובדמותו והיו חושבים שהנוגע בשה אחד כנוגע בבבת עינו של מזל טלה ואחת דתו להמית. ו[illegible] בראותם שהיהודים האומללים ישלחו ידיהם במקנה שנכבד והנעבד מקבל השפע העליון ועם בזוי ושסוי כזה ירימו יד בעדר אשר בחרו מצרים להם לאלהים. ובכרעי מעתו יאסור אותו לעיניהם ואין לאל ידם להוציאו משם וביום הי"ד ישחטוהו בעוד השמש בצהרים וישימו את דמו על הדלת ועל המזוזה ואין מושיע. אולי יקנאו המצריים באיש ישראל העושה כן וקנאין פוגעין בו ותהיה בזה סכנה רבה. ומפני זה חשש אדונינו משה אולי המון עם בני ישראל יפחדו מעשות המצוה הזאת. לכן כדי לתת להם אומץ לב בדבר צוה לזקנים משכו וקחו לכם. ר"ל אתם ראשי בני. ישראל זקני העם ושוטריו התחילו ראשונה בעשיית המצוה הזאת ולזה דבר העצה היעוצה היה לזקני ישראל בלבד. כאומר אליכם המצוה הזאת בראשונה הגדולים והנשיאים אתם בעצמכם לא ע"י שליח משכו וקחו לכם. ר"ל אם יש לכם צאן משכו משלכם ואם לא קחו במקח וקנו לכם איש שה לבית אבות שה לבית בפרסום לכל משפחותיכם שכל משפחה תעשה כן [או נאמר משכו וקחו. ר"ל שימשכו תחלה את הטלה ברחובות קריה לבזותו ואח"כ תקחו אותו לביתכם למשמרת עד יום הארבעה עשר] וכן אתם ראשונה שחטו הפסח ר"ל ביום הי"ד כאשר צוה ה' ותקחו אגודת אזוב שהוא עץ שפל רומז לישראל וטבלתם בדם והגעתם וגו'. ולכן לא דבר אליהם דבר מהאכילה ולא מהמצות ואיסור החמץ. ושאר פרטי המצוה לפי שככר אמרם להם ולא בא עתה אלא לצוות לזקנים וראשי העדה הרודים בעם שהמה יתחילו לעשות המצוה ההיא ר"ל אותם הדברים המפורסמים שהיה בהם סכנה מפני המצריים וזכרם כפי מדרגתם בסכנה. ראשונה לקיחת הפסח שניה שחיטתו שהיתה קשה מהלקיחה. שלישית לקיחת הדם בסף ונתינתו על הפתח שהיה יותר מכעיס ויותר מסוכן והיה זה כולו כדיי שהמון עם ישראל יראו הזקנים עושים כן וכן יעשו גם הם כי העם תמיד נמשך במעשיו בדרך הגדולים [וכל הצלתם היה בזכות האבות. בלקיחת השה לעיני כל המצרים נצולו בזכותו של אברהם. שהוא היה הראשון שקדש שם שמים בכפרו בע"ג שע"כ הפילו נמרוד לכבשן האש וה' אשר הצילו אז הציל גם את בניו עתה. ובשחיטת השה לעיני כל המצרים נצולו בזכותו של יצחק שפשט צוארו להשחט קרבן לה'. וזכותו של יעקב שהצטער על דם השעיר כשהובא לפניו כתונת בנו טבולה בדם שעי"ז נתגלגל הדבר שירדו יעקב ובניו למצרים זאת הועילה להם להנצל מהמצרים בלקיחת דם השה וזהו שאמר הקב"ה למשה ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות והמשקוף. ואיתא במדרש. על שתי המזוזות כנגד יצחק ויעקב. והמשקוף נגד אברהם. להראות להם שבזכות האבות נצולו. ויצחק היה בימין ויעקב בשמאל ואברהם על גביהן וחושב האבות למפרע יעקב יצחק אברהם. כמו שאמר הכתוב וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור. וסדר זה הוא כאשר ישראל נגאלים ע"י זכות אבות בעתם ובזמנם. אבל משה אמר לישראל עצה טובה ולקחתם אגודת אזוב. שתהיו שפלי רוח כאזוב. ותהיו כלכם אגודה אחת לעבוד את ה' בכל לבבכם ובכל נפשכם אז תתנו את הדם על המשקוף תחלה ואח"כ על שתי המזוזות. ויתחשבו האבות כסדר תחלה אברהם ואח"כ יצחק ויעקב ותוכלו להגאל גאולה שלמה אף שלא בזמנו [ועיין כ"מ בפ' השוכר את"פ]. והזהירם עוד לא תצאו איש מפתח ביתו עד

פירוש לתורת אלהים

איר וועט קומען צו דעם לאנד אשר וואס גאט
וועט געבין צו אייך כאשר דבר אזוי ווי ער האט
גירעט און האט אייך צו געזאגט ושמרתם זאלט
איר היטען איר זאלט מאכין אקרבן פסח:
(כו) והיה און עס וועט זיין כי אז אייערע קינדער
וועלין אייך פרעגין מה וואס בטייט וואס איר מאכט אקרבן פסח: (כז) ואמרתם זאלט איר זיי
ענטפערין זבח דאס איז אשעכטונג פון אקרבן פסח צו גאט אשר וויל גאט האט איבער געהיפט
איבער די הייזער פון די קינדער ישראל במצרים ווען זיי זענען געוועזן אין מצרים בנגפו אין זיין
טאהן מארדין די מצרים ואת און אונזערע הייזער האט גאט מציל געוועזן, וועגין דעם מאכין מיר
אקרבן פסח אזוי זאלט איר ענטפערין אייערע קינדער אזוי האט משה גירעט צו די ישראל ווי

לקוטים על התורה

געשטעלט אייער לעבין די מצריים זאלין אייך ניט הרגנן
ווי משה רבינו האט געזאגט צו פרעה, מיר וועלין שעכטין
דעם גאט פון מצרים אין מצרים וועלין ראך די מצריים
אונז בעווארפין מיט שטיינער, וועגין דעם זכות וועט גאט
אייך רעטטין פון דעם משחית׳

הַצִּיל וַיִּקֹּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ : כח וַיֵּלְכוּ
וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ : ששי ס
כט וַיְהִי | בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיהוָה הִכָּה
כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר
פַּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר
הַשְּׁבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכֹל בְּכוֹר

תו"א ויהי בחצי הלילה. יבמות עב :

אונקלוס

וּכְרַע עַמָּא וּסְגִידוּ : כח וַאֲזַלוּ וַעֲבַדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא דִי פַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כֵּן עֲבַדוּ : כט וַהֲוָה בְּפַלְגוּת לֵילְיָא וַיְיָ קְטַל כָּל בּוּכְרָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם מִבּוּכְרָא דְפַרְעֹה דַעֲתִיד לְמֵיתַב עַל כּוּרְסֵי מַלְכוּתֵיהּ עַד בּוּכְרָא דְשִׁבְיָא דִי בְּבֵית אֲסִירֵי וְכָל בּוּכְרָא דִבְעִירָא :

רשב"ם

(כט) בחצי הלילה. כשהיו אוכלין את פסחיהן : היושב על כסאו. העתיד לישב על כסאו. אילו חיה :

בעל הטורים

(כח) ויעשו. כן עשו. שתי עשיות אחת לפסח ואחת למילה : (כט) בחצי הלילה. ג' במסורה הכא ואידך ויהי בחצי הלילה ויחרד האיש לו' שגם בכאן חרדו חרדה גדולה ואידך גבי שמשון ויקם בחצי הלילה כענינא דעזה לומר לך שהקב"ה עושה נס לצדיקים בחצי הלילה :

שפתי חכמים

ויאמרו משה כדאי הוא והם לא ידעו שמשחית של כל לילה הוא ומשה לא דבר אלא ממשחית שהכה בכוריהם לכך ליוה להם שלא יצאו : א דייק כל אלו הג' מדכתיב ויקוד העם וישתחוו דהל"ל ויקדו כמו שנאמר וישתחוו אלא להורות שחד קידה היה ושתי השתחואו' מהרש"ל : ב אע"פ שהיה סכנה בדבר לזבוח תועבת מצרים לעיניהם : ג דס"ד דמשה ואהרן שאינן בכלל הגאולה לא נצטוו ולא עשו ת"ל כן עשו מיותר דבוילכו ויעשו סגי : ד הרא"ם יהן טעם לשאר מקומות שנאמר וה' הוא ובית דינו בפ' וירא בפסוק וה' המטיר : ה הא דצריך לשני טעמים אלו עיין לעיל

רש"י

הארץ וגו' : (כז) ויקוד העם. על בשורת הגאולה וביאת הארץ ובשורת א הבנים שיהיו להם : (כח) וילכו ויעשו וגו'. (מכילתא) וכי כבר עשו והלא מראש חודש נאמר להם אלא מכיון שקבלו עליהם מעלה עליהם הכתוב כאלו עשו : וילכו ויעשו. אף ההליכה מנה הכתוב ליתן שכר להליכה ושכר לעשיה : כאשר צוה ה' את משה ואהרן. להגיד שבחן של ישראל שלא הפילו ב דבר מכל מצות משה ואהרן ומהו כן עשו אף משה ג ואהרן כן עשו : (כט) וה'. כל מקום שנאמר וה' הוא ובית דינו ד שהוי"ו לשון תוספת הוא כמו פלוני ופלוני : הכה כל בכור. אף של אומה אחרת והוא במצרים : מבכור פרעה. אף פרעה בכור היה ונשתייר מן הבכורי' ועליו הוא אומר (שמות ט) בעבור זאת העמדתיך : עד בכור השבי. שהיו שמחין לאידם ה של ישראל ועוד שלא יאמרו יראתנו הביאה הפורענות זו ובכור השפחה בכלל היה שהרי מנה מן החשוב שבכולן עד הפחות ובכור

ענין הקרבן פסח

בקר. ר"ל שלא יצאו מהבתים מפני המצריים כדי שלא יראו אותם בעת קלקלתם ומות בכוריהם ויתחרחרו ריב עמהם לאמר אתם המתם את עמנו לכן לא יצאו מן הבית עד הבקר שילאו לדרכם וגם לזה שאותו לילה יתעסקו במלות הפסח ולא יפנו לדברים אחרים. וגם אחר חלות לילה אחרי אכלם את הפסח יתעסקו בטעמי המלוה הזו ולשוב בתשובה על אשר הוטמאו עד כה בגלולי מצרים ויקבעו בלבם אמונת ה'. והבטיחם עוד שלא יתן המשחית לבוא אל בתיהם לנגוף. והמשחית ר"ל המצרים. שלא יתן את המצרים לבוא לבתי ישראל לעשות בהם איזה נקמה ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו וגו' בעבור לקיים מה שאמר הקב"ה גרש יגרש אתכם מזה. כי לולא זאת לא היה מתקיים

פירוש לתורת אלהים

פְרִיעֶר אִיז גִישְׁטַאנֶען וַיִּקּוֹד הָאט דָאס פָאלְק יִשְׂרָאֵל גֶעקְנִיט וַיִּשְׁתַּחֲווּ אוּנ הָאבִּין זִיךְ גֶעבִּיקְט נוייל זֵיי הָאבִּין גִיהֶערְט פוּן מֹשֶׁה דִי בְּשׂוּרָה זֵיי וֶועלִין אוֹיסְגֶעלֵייזְט וֶוערִין אוּנ וֶועלִין קוּמֶען אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוּנ וֶועלִין הָאבִּין קִינְדֶער : (כח) וַיֵּלְכוּ זֶענֶען דִי יִשְׂרָאֵל גֶעגַאנְגֶען אוּנ הָאבִּין גִיטָאהְן אַזוֹי וִוי גָאט הָאט גִיבָאטִין צוּ מֹשֶׁה מִיט אַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ אַזוֹי הָאט מֹשֶׁה מִיט אַהֲרֹן אוֹיךְ גִיטָאהְן : (כט) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גִיוֶוען הַאלְבֶּע נַאכְט וָואס נָאךְ דֶעם פֶערְצֶעהְנְטִין טָאג יְיָ אוּנ גָאט הָאט גִישְׁלָאגִין אַלֶע בְּכוֹרִים אִין לַאנְד מִצְרַיִם, וְרַשִׁ"י שְׁרַייבְּט אֲפִילוּ פְרֶעמְדֶע בְּכוֹרִים פוּן אֵיין אַנְדֶערֶע אוּמָה וָואס זֶענֶען גִיוֶוען אִין מִצְרַיִם זֶענֶען אוֹיךְ גִישְׁטָארְבִּין) מִבְּכוֹר פוּן דֶעם בְּכוֹר וָואס אוּנְטֶער פַּרְעֹה הַיּוֹשֵׁב דֶער וָואס אִיז אָן גִיבְּרֵייט נָאךְ אִים צוּ זִיצֶען אוֹיף זַיין שְׁטוּל עַד בִּיז דֶעם בְּכוֹר פוּן גֶעפַאנְגֶענֶע דָאס מֵיינְט מֶען וָואס זֶענֶען גִיוֶועןְ גֶעפַאנְגֶען בַּיי פַּרְעֹה אֲשֶׁר וָואס זֶענֶען גִיוֶועןְ אִין דֶער שְׁטוּבּ וָואס דָארְט אִיז דָאס גְרוּבּ וָואס מֶען וַוארְפְט אַרַיין גֶעפַאנְגֶענֶע זֶענֶען זֵייא אוֹיךְ גִישְׁטָארְבִּין וְכֹל אוּנ אַלֶע בְּכוֹרִים פוּן בְּהֵמוֹת זֶענֶען אוֹיךְ גֶעפֵּיינֶערְט, וְרַשִׁ"י שְׁרַייבְּט דִי בְּכוֹרִים פוּן דִי שְׁבוּיִם זֶענֶען דְרוּם גִישְׁלָאגִין גִיוָוארִין מַחֲמַת זֵיי הָאבִּין זִיךְ אוֹיךְ גִיפְרֵייט אַז דִי יִשְׂרָאֵל אִיז שְׁלֶעכְט גִיוֶועןְ, אוּנ נָאךְ אַטֵעם אִיז כְּדֵי זֵיי זָאלִין נִיט זָאגִין זֵייעֶר גָאט הָאט גֶעבְּרַאכְט

פורעניות

ל וְקָם פַּרְעֹה בְּלֵילְיָא הוּא וְכָל עַבְדוֹהִי וְכָל מִצְרָאֵי וַהֲוַת צְוַחְתָּא רַבְּתָא בְּמִצְרַיִם אֲרֵי לֵית בֵּיתָא דִּי לָא הֲוָה תַמָּן מִיתָא : לא וּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לֵילְיָא וַאֲמַר קוּמוּ פּוּקוּ מִגּוֹ עַמִּי אַף אַתּוּן אַף בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

בְּהֵמָה : ל וַיָּקָם פַּרְעֹה לַיְלָה הוּא וְכָל־עֲבָדָיו וְכָל־מִצְרַיִם וַתְּהִי צְעָקָה גְדֹלָה בְּמִצְרָיִם כִּי־אֵין בַּיִת אֲשֶׁר אֵין־שָׁם מֵת : לא וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לַיְלָה וַיֹּאמֶר קוּמוּ צְּאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי גַּם־אַתֶּם גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

בעל הטורים

(לא) קומו לא ... כי במכילתא דין והילך קומו לאו מן המקום הזה גבי לוט מה התם הוציאום המלאכים בעל כרחם אף כאן נמי :

רש"י

הפסחה חשוב מבפור השבי : (ל) ויקם פרעה. ממטתו : לילה. ולא כדרך המלכים בשלש שעות ביום : הוא. תחלה ואח"כ עבדיו מלמד שהיה הוא מחזר ו על בתי עבדיו ומעמידן : כי אין בית אשר אין שם מת. יש שם בכור מת אין שם בכור גדול שבבית קרוי בכור שנאמר (תהלים פט) אף אני בכור אתנהו ד"א מצריות מזנות תחת בעליהן ז ויולדות מרווקים ח פנויים והיו להם בכורות הרבה פעמים הם חמשה לאשה אחת כל אחד בכור לאביו : (לא) ויקרא למשה ולאהרן לילה. מגיד שהיה ט מחזר על פתחי העיר וצועק היכן משה שרוי היכן אהרן שרוי : גם אתם. הגברים : גם בני ישראל.

שפתי חכמים

ושם מפורש : ו (נח"י) והא דעבדיו לא היו מעמידין את פרעה אע"פ שבהם היתה עיקר המכה דכתיב אין בית וגו' י"ל לפי שהם אמרו ככר שלח את האנשים וגו' הטרם תדע וגו' ולא שמע אליהם לכך הוצרך הוא להעמידם : ז וקשה דא"כ יוכלו לו' משה בדאי הוא שהרי גם אחרים שאינם בכורים מתים וי"ל שמשה אמר להם שכולם בכורים היו לפי שהיו נשותיהם מזנות וכו' וכל זה כדי להראות שפלותם וטומאתם מהרש"ל : ח פנוים הוא פירושו של רווקים : ט דאל"כ ויקרא אל משה מבע"ל כמו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ל) כי אין בית. אמרי' בספרי וכי תעלה על דעתך שלא היה שם בית שאין שב בכור אלא כך היה מנהגם של מצרים כשהיה בכור שלהם מת היו עושין איקונין שלו בבתיהם ובאותה שעה הי' נשבר ונתך ארצה והי' קשה בעיניהם כיום הכות. ועוד אמרינן התם שבמקום שהיו שם בכוריהם קבורים היו באים עכברים וחוטטי' אחריהם ומוציאין אותם ומגררין אותו והיה קשה להם מיום המיתה :

ענין הקרבן פסח

מאמר זה. כי ידוע בעיני בעל שכל מי שיושב בבית האסורים ומעונה בכל מיני ענוים קשים ויום יום יצפה מתי יתן לו אדונו רשות לצאת חפשי וכאשר ישמע דברי אדונו לאמר צא מבית האסורים ברוח יברח אף באמצע הלילה כמהר חץ מקשת. כי יתירא אולי יתחרט אדונו ויעכבנו עוד. ובודאי כאשר ישמעו ישראל הדברים יוצאים מפי פרעה קומו צאו מתוך עמי. ברוח יברחו אף באמצע הלילה אחד אחד ולא יחכו עד אשר יתאספו כלם יחד לצאת בסדר ומשטר נכון. רק יחשבו כל הזריז זריז קודם הרי זה משובח. אולי יתחרט פרעה כמו שהיה בהמכות הקודמים. לכך נלטוו ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו. ובראות פרעה שאינכם רוצים לצאת גרש יגרש אתכם. ומדוקדק ג"כ מלת ואתם שהיה ראוי שיאמר ולא תצאו אלא כך אמר להם ואתם מעצמכם מרצונכם לא תצאו כי אם כאשר גרש יגרש אתכם. ואחרי דבר משה את דבריו אל הזקנים תיכף נשמעו דבריו לכל ישראל [כי משה גם פק אם יעשו ישראל מצות הפסח. ע"כ זרז תחלה את הזקנים] ובאו כלם לפני משה ויקד העם וישתחוו לאמר אין מהצורך שהזקנים יעשו תחלה פסחיהם לזרז אותנו ולאמץ לבבנו כי אנחנו נעבור חלוצים לקיים מצות ה' ותיכף וילכו ויעשו בני ישראל וגו' :

פירוש לתורת אלהים

פורעני'ת אויף דיא מִצְרַיִם דֶער פאר וָואס זֵייא הַאלְטִין ייי אִין דֶער תְּפִיסָה! : (ל) וַיָּקָם פַּרְעֹה אִיז פַּרְעֹה אוֹיף גֶישְׁטַאנֶען בַּיי נַאכְט הוּא עֶר וְכָל אוּנ אַלֶע זַיינֶע קְנֶעכְט וְכָל מִצְרַיִם אוּנ אַלֶע מִצְרַיִם וַתְּהִי אוּנ עֶס אִיז גִיוָוארִין אַגְרוֹיס גֶעשְׁרֵייא אִין מִצְרַיִם כִּי וָוארוּם עֶס אִיז נִיט גִיוֶועןְ אֵיין שְׁטוּב עֶס זָאל דָארְט נִיט זַיין אַמֵת, ורש"י שְׁרַייבְּט אִין דֶער שְׁטוּב וְויא עֶס אִיז גִיוֶוען אַבְּכוֹר אִיז דֶער בְּכוֹר גִישְׁטָארְבִּין, אוּנ וְויא עֶס אִיז נִיט גִיוֶוען אַבְּכוֹר אִיז דֶער עֶלְצְטֶער פוּן דֶער שְׁטוּב גִישְׁטָארְבִּין : (לא) וַיִּקְרָא הָאט פַּרְעֹה גֶערוּפִין צוּ מֹשֶׁה אוּנ צוּ אַהֲרֹן לַיְלָה בַּיי נַאכְט, [רש"י שְׁרַייבְּט פַּרְעֹה אִיז אַרוֹיס גֶעגַאנְגֶען בַּיי נַאכְט אוּנ אִיז גֶעקוּמֶען צוּ אִיטְלִיכֶע טִיר אוּנ הָאט גֶעשְׁרִיגֶען וְויא ווָאהְנְט מֹשֶׁה וְויא ווָאהְנְט אַהֲרֹן אוּנ אַז עֶר הָאט זֵייא גִיטְרָאפִין] וַיֹּאמֶר הָאט עֶר גִיזָאגְט צוּ זֵייא קוּמוּ שְׁטֵייט אוֹיף צְאוּ גֵייט אַרוֹיס פוּן מַיין פָאלְק גַּם אַתֶּם

לקוטים על התורה

(לא) וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וגו', דֶער תַּרְגוּם יוֹנָתָן שְׁרַייבְּט פֶּסַח בַּייא נַאכְט וֶוען פַּרְעֹה הָאט גֶערוּפִין צוּ מֹשֶׁה אוּנ אַהֲרֹן אִיז גִיהֶערְט גִיוָוארִין זַיין שְׁטִימֶע בִּיז צוּ דֶעם לַאנְד גוֹשֶׁן, פַּרְעֹה הָאט גִיבֶּעטִין דִי יוּדִין מִיט אַטְרוֹיעֶרִיגֶע שְׁטִימֶע גֵייט אַרוֹיס פוּן מַיין פָאלְק, וֶוען מֹשֶׁה אוּנ אַהֲרֹן אוּנ אַלֶע יוּדִין הָאבִּין גִיהֶערְט דִיא וֵויינֶענְדִיגֶע שְׁטִימֶע פוּן פַּרְעֹה, הָאבִּין זֵיי זִיךְ גָאר נִיט גִיקֶערְט צוּ זַיין שְׁטִימֶע בִּיז פַּרְעֹה אַלֵיין אוּנ זַיינֶע אַלֶע קְנֶעכְט אוּנ אַלֶע מִצְרַיִם זֶענֶען גֶעקוּמֶען צוּ דִיא יוּדִין אוּנ הָאבִּין זִיךְ גֶעשְׁטַארְקְט אוֹיף זֵייא גָאר זֵיי זָאלִין בַּאלְד אַרוֹיס גֵיין פוּן מִצְרַיִם, אוּנ פַּרְעֹה הָאט גִיבֶּעטִין דִיא יוּדִין זֵייא זָאלִין מִתְפַּלֵל זַיין פוּן זַיינֶעטְוֶועגִין דִיא מַכָּה זָאל נִיט קוּמֶען אוֹיף אִים אַלֵיין :

אתם

ולכו עבדו את־יהוה כדברכם׃
לב גם־צאנכם גם־בקרכם קחו
כאשר דברתם ולכו וברכתם גם־
אתי׃ לג ותחזק מצרים על־העם
למהר לשלחם מן־הארץ כי אמרו
כלנו מתים׃ לד וישא העם את־בצקו
טרם יחמץ משארתם צררת
בשמלתם על־שכמם׃ לה ובני

ישראל ואיזילו פלחו קדם
יי כמא דהויתון אמרין׃
לב אף ענכון אף תוריכון
דברו כמא די מלילתון
ואיזילו וצלו אף עלי׃
לג ותקיפו מצראי על עמא
לאוחאה לשלחותהון מן
ארעא ארי אמרו כולנא
מיתין׃ לד ונטל עמא ית
לישיהון עד לא חמע
מותר אצותהון צריר
בלבושיהון על כתפיהון׃
לה ובני ישראל עבדו

רשב"ם

(לב) וברכתם גם אותי. וגם תברכו אותי: (לד) בצקו. מן בצק מן בסף כספו: משארותם. הוא הכלי שנותנין בו הבצק וזה מוכית ברוך טנאך ומשארתך. כשם שהטנא הוא הסל שנותנין בה את הפרי כן משארותם כלי שנותנין בו את העיסה. וזהו ברכות הכלים שהיו מלאים פירות ועיסה:

בעל הטורים

(לג) למהר. ג' במסורה הכא ואידך וכנבאים על ההרים למהר למהר שלל חש בז. שהמצרים היו ממהרים לשלחם כנבאים וישראל היו ממהרים לשלול שלל ולבוז בז: (לד) צרורות. ב' במסו'. הכא ואידך צרורות עד יום מותן אלמנות רמז לאלמנות שיכסו פניהם בשמלה:

שפתי חכמים

ויקרא אל משה וידבר ה' אליו כי למשה פירושו בעבור משה: י דאל"כ מה היה צריך לברכתם כיון ששלח את העם: ב אבל לא בשביל איסור חמץ שהרי בפסח מצרים לא היו מוזהרים מלהיות חמץ בבית. א"כ דק"ל לל"ל טרם יחמץ הל"ל טרם שאפו ע"ו פי' המצריים כו' כלומר מ"ה כתיב טרם להודיע אותנו כי כ"כ היו המצריים ממהרים כו': ל אבל לא שירי פסח דא"כ

רש"י

הטף: ולכו עבדו וגו' כדברכם. הכל כמו שאמרתם ולא כמו שאמרתי אני בטל לא אשלח בטל מי ומי ההולכים בטל רק צאנכם ובקרכם יצג. גם צאנכם גם בקרכם קחו. ומהו כאשר דברתם (שמות י) גם אתה תתן בידנו זבחים ועולות: (לב) קחו כאשר דברתם וברכתם גם אותי. התפללו עלי שלא אמות י שאני בכור (מכילתא): (לג) כלנו מתים. אמרו לא כגזרת משה הוא שהרי אמר ומת כל בכור וכאן אף הפשוטים מתים ה' או י' בבית א' (מכילתא): (לד) טרם יחמץ. המצריים לא הניחום ב לשהות כדי חימוץ: משארותם. שירי מצה ל ומרור (מכילתא): על שכמם. אע"פ

ענין חמץ ומצה

(לד) וישא העם את בצקו טרם יחמץ משארותם צרורות בשמלותם וגו'. ויש לתמוה מאי קמ"ל בזה שהי' בצקם צרורות בשמלותם. מאי נפקא לן מזה לידע איך נשאו בצקם. בידם או בכלי או צרור בשמלותם. מלבד זה קשה הא אמרו רז"ל דאם מניחים העיסה בלא עסק בכדי הילוך מיל הוה חמץ ואסור לאכלו בפסח והשהיות מצטרפות ואלו ישראל נשאו בציקם מהלך רב מרעמסס לסוכות שהוא ק"כ מיל ואח"כ כתיב ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגות מצות כי לא חמץ ונהי שהיה בדרך גם כמו שפי' רש"י כאן כד"ה מרעמסס סוכותה וגם בפ' יתרו ד"ה ואשא אתכם על כנפי נשרים. מ"מ שהו בודאי

פירוש להורת אלהים

אתם אויך איר גם אויך די קינדער ישראל ולכו אונ
גייט דינט גאט אזוי ווי איר האט גירעט: (לב) גם
צאנכם אויך אייערע שאף גם בקרכם אויך אייערע
רינדער קחו נעמט מיט אייך כאשר אזוי ווי איר
האט גירעט ולכו אונ גייט וברכתם אונ טוהט פאר
מיר מתפלל איך זאל ניט שטארבין, ווארום איך
בין אבבור: (לג) ותחזק מצרים על העם אונ די מצרים
האבין זיך גישטארקט אויף דעם פאלק ישראל
למהר צו איילין אוועק שיקען זיי פון דעם לאנד
כי אמרו ווארום זיי האבין גיטראכט אז די ישראל
וועלין נאך פאר זאהמען אין לאנד כלנו מתים
וועלין מיר אלע שטארבין: (לד) וישא העם האט
איטליכער פון דעם פאלק ישראל גיטראגין את
בצקו זיין טייג טרם איידער עס איז זאהער גיווארין,
ווארום די מצרים האבין זייא ארויס געטריבען
פון דעם לאנד אונ האבין זיי ניט גילאזט פאר
זאהמען דאס טייג זאל זאהערין משארותם זייער
איבער בלייבונג די מצה מיט מרור וואס איז
איבער געבליבען פון דעם וואס זיי האבין דיא
נאכט גיגעסין צרורות איז גיוועזן איין געבונדין
אין זייערע קליידער אונ האבין דאס גיטראגין
על שכמם אויף זייערע אקסלען, ורש"י שרייבט
אפילו זיי האבין געהאט בהמות וואלטין זיי דאס
גיקאנט לייגין אויף די בהמות, נאר ווייל דיא
מצוה פון מצה אונ מרור איז בייא זייא געליבט
גיוועזן האבין זיי דאס גיטראגין אויף די אקסלען:
(לה) ובני ישראל אונ די קינדער ישראל עשו האבין
גיטאהן אזוי ווי משה האט צו זיי גירעט זיי זאלין

בארגין

יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיִּשְׁאֲלוּ
מִמִּצְרַיִם כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב
וּשְׂמָלֹת׃ לו וַיהוָה נָתַן אֶת־חֵן הָעָם
בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיַּשְׁאִלוּם וַיְנַצְּלוּ אֶת־
מִצְרָיִם׃ פ לז וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵרַעְמְסֵס סֻכֹּתָה כְּשֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף
רַגְלִי הַגְּבָרִים לְבַד מִטָּף׃ לח וְגַם־
עֵרֶב רַב עָלָה אִתָּם וְצֹאן וּבָקָר

אונקלוס

כְּפִתְגָמָא דְמֹשֶׁה וּשְׁאִילוּ
מִמִּצְרָאֵי מָנִין דִּכְסַף וּמָנִין
דִּדְהַב וּלְבוּשִׁין׃ לו וַייָ יְהַב
יָת עַמָּא לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי
מִצְרָאֵי וְאַשְׁאֵילֻנּוּן
וְרוֹקִינוּ יָת מִצְרָאֵי׃
לז וּנְטַלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מֵרַעְמְסֵס לְסֻכּוֹת כְּשִׁית
מְאָה אַלְפִין גֻּבְרָא רַגְלָאָה
בַּר מִטַּפְלָא׃ לח וְאַף
נוּכְרָאִין סַגִּיאִין סְלִקוּ
עִמְּהוֹן וְעָנָא וְתוֹרֵי

תו״א וה׳ נתן את. סנהדרין צא: ויש׳אילום. ברכות שם:

בעל הטורים

(לו) וינצלו את מצרים. בגימטריא עשאוה כמצודה שאין בה דגן: (לז) סכתה. ב׳ חסרים מרעמסס סכתה ויעקב נסע סכתה. שבזכות יעקב יצאו ממצרים:

רשב״ם

(לו) נתן את חן העם. לתת להם במתנה כדכ׳ באלה שמות ונתתי את חן העם בעיני מצרי׳: וישאילום. מצרי לישראל. ישראל היו השואלים ומצרים המשאילים. השליכו שאילתם ומהנה היה. מי [שפועל] [נ״א ששואל] את הדבר קרוי פועל ומי שמוסר לו מה ששואל קרוי הפעיל. משאיל נותן לו מה ששואל: וינצלו את מצרים. עריים טוב מלבושיהן שאלו ונתנו על בניהם ועל בנותיהם וכדכתיב ויתנצלו בני ישראל את עדיים מהר חורב: (לח) ערב רב. לשון תערובות כדכתיב ויתערבו

רש״י

בבהמות הרבה הוליכו עמהם מחבבים היו את המצות (מכילתא): (לה) כדבר משה. שאמר להם במצרים (שמות יא) וישאלו איש מאת רעהו: ושמלות. אף הן היו מ חשובות להם מן הכסף ומן הזהב ג והמאוחר בפסוק חשוב (מכילתא): (לו) וישאלום. ם אף מה שלא היו שואלים מהם היו נותנים להם אתה אומר אחד טול שנים ולך: וינצלו. ורוקינו: (לז) מרעמסס סכותה. ע ק״ך מיל היו ובאו שם לפי שעה שנאמר (שמות יט) ואשא אתכם על כנפי נשרים: הגברים. פ מבן עשרים שנה ומעלה: (לח) ערב רב. תערובות אומות של גרים:

שפתי חכמים

הוא נותר וחייב שריפה: מ דאל״כ ושמלות למ״ל דאם כסף וזהב השאילום כ״ש שמלות אלא וכו׳. ומהרש״ל פירש מדלא צוה הקב״ה שישאלו שמלות ש״מ שלא היו חשובות ולכך לא אמר הקב״ה שישאלו אלא כסף וזהב כדי לקיים ואח״כ יצאו ברכוש גדול וישראל מעצמם היו שואלים מהם הבגדים לפי שהעני שלא היה לו בגד על צוארו לא היה נותן עיניו על כסף וזהב אלא לשאול מהם בגד או כתונת ועז״פ שחשובות היו כו׳ ר״ל בעיני מצרים היה זה דבר גדול וחשוב להשאיל להם לפי שהיו מובדלים מישראל במלבושיהן ובמנהגיהם לפיכך כשהיה המצרי משאיל הבגד לישראל היה יודע בודאי שלא יחזיר׳ לו לפי שהישראל ישנה הבגד ואפ״ה השאילום לכ״פ שהיו חשובות להן ר״ל למצרים ולא לישראל אבל כסף וזהב לא היה כ״כ חשוב בעיניהם לפי שהיו סבורים שיחזרו להם: נ וקשה והלא אלל חטה ושעורה מונה החשוב קודם וי״ל דכאן אין לומר החשוב קודם דאז היה זו ואצ״ל זו שהרי הלוה להם החשוב מכ״ש שילוה להם השפל (מהרש״ל): ם מדכתיב בתחלה וישאלו ממצרים וגו׳ ואח״כ כתיב וה׳ נתן את חן העם וגו׳ ר״ל שנתן להם חן בעיניהם ושאילום למה צריך תו למכתב וישאילום אלא לרבות אף מה וכו׳: ע דלא היה צריך למכתב מרעמסס דהא הם היו ברעמסס כדכתיב בפ׳ ויגש אלא לומר לך ק״ך מיל היו וכו׳: פ דהא בפ׳ במדבר מנאן מבן כ׳ ולמעלה ולא היו יותר אלא כמו הכא והכל היה בשנה אחת ואי אמרת דהכא מנאן מי״ג שנה א״כ התם כשמנאן מבן

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לז) ויסעו בני ישראל. ק״כ מיל היו ובאו שם לפי שעה זש״ה ואשא אתכם על כנפי נשרים שלשה ממי״ן יש באותו פסוק בסופי תיבות הם ק״כ וזכר לדבר ע״ל כנפ״י בגי׳ ק״כ מילין מהרב משה:

ענין חמץ ומצה

יותר ממיל ואיך אמר כי לא חמץ. וכתב הרב פא״ז דאי׳ בב״מ (דף מ) המפקיד פירות אצל חברו ועירבם הנפקד עם פירותיו כשבא להחזירם לו הרי זה מוציא לו חסרונות לחטים ולאורז כו׳ ט׳ חצאי קבין וכו׳ וקאמר התם לא שנו אלא שהפקיד בימות הגורן והחזירו בימות הגורן דבין בהפקדון בין בהחזרה היו החטים יבשים ושוים. אבל כשהפקדון היה בימות הגורן והחזרה היה בימות הגשמים דאז התבואה תופחת ונופחת אינו מוציא

פירוש לתורת אלהים

בּארגין פון די מִצְרַיִם כֵּלִים אונ קְלֵיידער וַיִּשְׁאֲלוּ
אונ זֵיי הָאבּין גִיבָּארְגְט פון די מִצְרַיִם כְּלֵי כֶסֶף
זִילבֶּערְנֶע כֵּלִים וּכְלֵי זָהָב אונ גִילְדֶענֶע כֵּלִים וּשְׂמָלוֹת
אונ קְלֵיידער׃ (לו) וַיְיָ נָתַן אֶת חֵן הָעָם אונ גָאט הָאט
גִיגֶעבִּין די יִשְׂרָאֵל זָאלִין הָאבִּין חֵן אין די אויגִין
פון די מִצְרַיִם הָאבִּין זֵיי אַלְיין גִיבָּארְגְט אֲפִילוּ
אַזֶעלְכֶע זַאכִין וָואס די יִשְׂרָאֵל הָאבִּין זֵייא נִיט
גִיבֶּעטִין וַיְנַצְּלוּ אונ די יִשְׂרָאֵל הָאבִּין אויסְגֵילֵיידִיגְט
דָאס לַאנְד מִצְרַיִם׃ (לז) וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אונ די
יוּדִין הָאבִּין גיצויגִין מֵרַעְמְסֵס פון דֶער שְׁטָאט
רַעְמְסֵס סֻכּוֹתָה צוּ דֶער שְׁטָאט סוּכּוֹת אונ דיא
צָאהְל פון זֵייא איז גִיוֶועזְן כְּשֵׁשׁ זֶעקְס הוּנְדֶערְט
טוֹיזֶענְדְט מַאן פִים גֵייעֶרְס וָואס זֶענֶען אַלְט
גִיוֶועזְן פון צְוָואנְצִיג יָאהְר אוּנ הֶעכֶער לְבַד מִטַּף
אוֹיסֶער פון קְלֵיין גֶעזִינְד׃ (לח) וְגַם אונ אויךְ עֵרֶב
רַב פִיל פון אַנְדֶערֶע אוּמוֹת וָואס הָאבִּין זִיךְ מְגַייֵר

מקנה כבד מאד: לט ויאפו את־הבצק אשר הוציאו ממצרים עגת מצות כי לא חמץ כי־גרשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה וגם־צדה לא־עשו להם: מ ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה: מא ויהי מקץ

אונקלוס

בעירא תקיף לחדא: לט ואפו ית לישא די אפיקו ממצרים גריצין פטירין ארי לא חמע ארי אתרכו ממצרים ולא יכילו לאתעכבא ואף זודין לא עבדו להון: מ ומותב בני ישראל די יתיבו במצרים ארבע מאה ותלתין שנין: מא והוה מסוף ארבע

רנו"א ומושב בני. מגילה ט׳

רשב"ם

בגוים: (לט) עוגות. כי אין להם אלא האפוי בתנור: כי לא חמץ. כי לא החמיץ. וכן כבד לב פרעה. ל׳ פעל. וכן אהב אביו. והמלך דוד זקן הזקין: וגם צדה. לדרך לא עשו ולכך הוצרכו להתלונן ללחם ולמים: (מ) ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים. עד סוף שלשים שנה וארבע מאות שנה משנאמר לאברהם בין הבתרים כי בן שבעים שנה היה אברהם אבינו בשנדבר עמו בין הבתרים והארבע מאות של גר יהיה זרעך התחילו מיצחק כמו שפירשתי הכל בפר׳ בין הבתרים: (מא) ויהי מקץ

רש"י

(לט) עגות מצות. חררה של מצה בצק שלא החמיץ קרוי מצה: וגם צדה לא עשו להם. (מכילתא) לדרך. מגיד שבחן של ישראל שלא אמרו היאך נצא למדבר בלא צדה אלא האמינו והלכו הוא שמפורש בקבלה צ (ירמיה ב) זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה ומה שכר מפורש אחריו קודש ישראל לה׳ וגו׳: (מ) אשר ישבו במצרים. אחר שאר הישיבות שישבו גרים בארץ לא להם: שלשים שנה וארבע מאות שנה. בין הכל משנולד יצחק עד עכשיו היו ארבע מאות שנה משהיה לו זרע לאברהם נתקיים כי גר יהיה זרעך ושלשים שנה היו משנגזרה גזרת בין הבתרים ק עד שנולד יצחק. וא"א לומר במצ"ל לבדה שהרי קהת מן הבאים עם יעקב הי׳ צא וחשוב כל שנותיו וכל שנות עמרם בנו ושמונים של משה לא תמצאם כל כך ועל כרחך הרבה שנים היו לקהת עד שלא ירד למצרים והרבה משנות עמרם נבלעים בשנות קהת והרבה משמונים של משה נבלעים בשנית עמרם הרי שלא תמצא ד׳ מאות לביאת מצרים והוזקקת לומר על כרחך שאף שאר הישיבות נקראו גרות אפי׳ בחברון כענין שנאמר (בראשית לה) אשר גר שם אברהם ויצחק ואומר (שמות ו) את ארץ מגוריהם אשר גרו בה לפיכך אתה צריך לומר כי גר יהיה זרעך משהיה לו זרע. וכשתמנה ארבע מאות שנה משנולד יצחק תמצא מביאתן למצרים עד יציאתן ר"י שנה וזה אחד מן הדברים ששינו לתלמי המלך: (מא) ויהי מקץ

שפתי חכמים

ד׳ לא יהיה כ"כ הרבה כמו הכא דהא בשנה אחת לא הגיעו כולן לך׳ שנה אלא המנין דה"נ היה מבן ד׳ ולמעלה: צ פי׳ נביאים נקראת קבלה: ק ע"ל פ׳ לך לך ששם מבואר שאברהם היה בן ע׳

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לט) כי לא חמץ. למ"ד פסח מצרים לא נהגו אלא יום אחד ניחא כפשטי׳ כי לפי שנורשו ממצרים לא נתחמצו אלא למ"ד פסח מצרים נמי לא נצטרכו לאכול מצה כל שבעה א"ב

ענין חמץ ומצה

לו חסרונות דמותירות הן מתמת לחותן קלת וממלאות החסרון והקשה אביי א"כ ליפקע כדא כשמניחין כו הפירות בימי הגורן היה בדין שיפקע הכל בימות הגשמים מחמת שנתפחים ומותירות ומשני הוי עובדא ופקע כדא אי בעית אימא משום אינגא ופי׳ רש"י דוחק מתוך שהם במקום צר נדחקים יחד ואין נתפחים. וכזה א"ש מה שאמר משארותם צרורות בשמלותם כי הכתוב עצמו בא להרץ קושיתנו הנ"ל שמלה זו שאנו אוכלין על שום מה דא"ל על שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ וכו׳ הא שהה הרבה יותר מכדי להחמיץ שהרי נשאו בצקם ממצרים לרעמסס ומרעמסס סכותה ואח"כ אפו אותה. לזה מתרץ ואומר ה"ט דלא החמיצה כי ויפא העם את בצקו וגו׳ משארותם צרורות בשמלותם ר"ל טרם שהמצה הבצק מיד צררוה בשמלותם והיה במקום דחוק וצר צרור בשמלה ולא היה לו מקום להתפשט ולהגביה א"ע למעלה כדרך המחמיצים וכמו כפירי דכדא הנ"ל דכוון דצייר ומנחי לא מתפחי וק"ל: עוד באותו ענין אבל נדקדק עוד הלשון כי לא חמץ אינו מובן כלל. והרב ר"ב אמר והנראה דרז"ל הביאו שיעור שהייה לשתחמץ העיסה הוא כמו שיעור הילוך מיל והנה בתחלת השיעור ודאי היא מצה גמורה וכשרה מאד כי היא רחוקה הרבה

פירוש לתורת אלהים

גיוועז זענען אויך מיט זייא אויף געגאנגען וצאן ובקר אונ שאף אונ רינדער מקנה פיה כבד מאד זייער שווער. כלומר זיי האבין מיט זיך געפירט זייער פיל בהמות: (לט) ויאפו את הבצק אונ דיא ישראל האבין גיבאקין דאס טייג אשר וואס זיי האבין אוים גיצויגין פון מצרים עוגות קוכען מצות פון מצה דאס מיינט מען פון אזוי א טייג וואס ניט געזאהערט כי ווארום עס האט ניט גיקאנט זאהערין כי ווארום זיי זענען פאר טריבען גיווארין פון מצרים ולא אונ זיי האבין ניט גיקאנט פאר־זאהמען וגם אונ אויך צדה שפייז לא עשו להם זיי האבין אפילו ניט צייט געהאט שפייז אן צו גרייטין: (מ) ומושב אונ דאס זיצונג פון די יודין אשר וואס זענען גיזעסין אין מצרים אונ אין אנדערע פרעמדע לענדער איז גיוועזן שלשים שנה דרייסיג יאהר וארבע מאות שנה אונ פיר הונדערט

יאהר

שלשים שנה וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הזה יצאו כל־צבאות יהוה מארץ מצרים: מב ליל שמרים הוא ליהוה להוציאם מארץ מצרים הוא־הלילה הזה ליהוה שמרים לכל־בני ישראל לדרתם: פ מג ויאמר יהוה אל־משה

אונקלוס

מאה ותלתין שנין והוה בכרן יומא הדין נפקו כל חילא דיי מארעא דמצרים: מב ליל נטיר הוא קדם יי לאפקותהון מארעא דמצרים הוא ליליא הדין קדם יי נטיר לכל בני ישראל לדריהון: מג ואמר יי למשה ולאהרן

הולדות אהרן

ליל שמורים. ר"ה יא:

בעל הטורים

(מב) שמורים. ב' במסו' ליל שמורים שמורים לכל בני ישראל שתלק הקב"ה ליל ט"ו לשניס חליו לגאולת מצרים וחליו השני לגאולה לעתיד לבא:

רשב"ם

שלשים של ברית בתרים וארבע מאות שנה של לידת יצחק: ויהי בעצם היום הזה וגו' ומ"מ במצרים לא ישבו אלא מאתים ועשר של סוף ארבע מאות ושלשים: (מב) ליל שמורים הוא לה'. מימות אביהם היה הקב"ה מצפה לזה הלילה להוציא את בני ישראל ממצרים כמו שהבטיחם. ולישראל הוא ליל שמורים: לדרותם. לכל דורותם שמצפים לזה הלילה לחוג בו חג הפסח כמשפטיו: שמורים לשון המתנה כמו ואביו שמר את הדבר:

רש"י

שלשים שנה וגו' ויהי בעצם היום הזה. (מכילתא) מגיד שכיון שהגיע הקץ לא עכבן המקום כהרף עין בט"ו בניסן באו מלאכי השרת אצל אברהם לבשרו בט"ו בניסן נולד יצחק ובט"ו בניסן נגזרה גזירת בין הבתרים: (מב) ליל שמרים. שהיה הקב"ה שומר ומצפה לו לקיים הבטחתו להוציאם מארץ מצרים: הוא הלילה הזה לה'. הוא הלילה שאמר לאברהם בלילה הזה אני גואל את בניך: שמרים לכל בני ישראל לדרתם. משומר ובא מן המזיקין כענין

שפתי חכמים

שהיה בגזרת בין הבתרים וכן איתא בסדר עולם: ר דק"ל לרש"י כתיב שמורים לכל בנ"י לדורותם וכי לילה זו של יציאה יהיה לעולם

דעת זקנים מבעלי התוספות

מאי כי גורשו. וי"ל דה"ק ויאפו את הבצק מפני חיוב מצה ולפי שגורשו ממצרים לא יכלו להתמהמה לבקש צדה לדרך. אכן קשה קצת הווי"ן וכן וגם אמנה מצינו וי"ו יתירה נרדם ורכב וסוס וכן בהרבה מקומות:

ענין חמץ ומצה

מלהחמיץ אך גם זמן מועט קודם כלות השיעור עדיין היא מצה כשרה אבל קרובה היא להחמיץ אם תשהה עוד זמן מועט. ורש"י פי' מרעמסס לסוכות ק"כ מילין היו והביאם הקב"ה לשעה קלה שנאמר ואשא אתכם על כנפי נשרים וי"ל הטעם לזה הנס כדי שלא תתחמץ עיסתם כי אפו אותה בסוכות כמאמר הכתוב ויסעו בני ישראל מרעמסס לסוכות ואחר כך ויאפו את הבצק. וידוע דלמעט בנסים עדיף וכיון שעיקר טעם הנס והיה שלא תתחמץ העיסה ע"כ לא הביאם לסוכות ברגע אחת עם היות שלא יבצר ממנו ית' מאומה והיה יכול להביאם לסוכות ברגע אחת מ"מ

פירוש לתורת אלהים

אהר: (מא) ויהי אונ עם איז געוועז בעצם היום הזה אין דעם טאג דאס מיינט מען דעם פופצעהנטין טאג אין ניסן אין מיטין העלין טאג יצאו זענען ארויס געגאנגען אלע הערשאפט פון גאט דאס מיינט מען די ישראל פון דעם לאנד מצרים: (מב) ליל שמורים הוא לה' די נאכט איז געוועז געהיט צו גאט, כלומר גאט האט געווארט אונ געהאפט עס זאל קומען דיא נאכט וואס געהער צום פופצעהנטין טאג אין ניסן מקיים צו זיין וואס ער האט מבטיח געווען צו אברהם אבינו להוציאם צו אויסציהען די ישראל פון דעם לאנד מצרים הוא הלילה הזה דאס איז די נאכט לה' צו גאט וואס גאט האט געזאגט צו אברהם אבינו אין דער נאכט וועל איך אויסלייזין דיינע קינדער פון דעם גלות מצרים שמורים לכל בני ישראל לדורותם די נאכט איז געהיט צו די ישראל צו זייערע דורות די מזיקים זאלין אין זיי ניט שולט זיין די נאכט: (מג) ויאמר יי אל משה ואהרן האט גאט געזאגט צו

לקוטים על התורה

(מב) ליל שמורים הוא לה' וגו'. דער אור החיים שרייבט פינף מאהל זענען געשאהען געוואוין נסים אין די נאכט פון פסח, איין מאהל צו אברהם אבינו ווען ער האט געהרגעט דיא מלכים אין דיא נאכט פון פסח, דאס צווייטע מאהל ווען דיא יודין זענען ארויס געגאנגען פון מצרים, דאס דריטע מאהל אין דיא צייט פון מלך חזקיהו ווען סנחריב האט בלעגערט אויף ירושלים, האט דער מלאך זייא געהרגעט אין דיא נאכט פון פסח, דאס פערטע מאהל אין דיא צייט פון מרדכי אונ אסתר, דיא נאכט פון פסח האט דער מלך אחשורוש ניט געקענט שלאפין ביז עס איז געקומען דיא מפלה פון המן, [דאס פינפטע מאהל איז געווען וואס עס איז ארויס געגאנגען פון הימעל אזוי וויא א האנט אונ האט געשריבען אויף די וואנט די מפלה פון בלשאצר], אונ ווען משיח וועט קומען וועלין די יודין אויסגעלייזט ווערין פון גלות דיא נאכט פון פסח, דאס זאגט דער פסוק איין מאהל איז דיא נאכט געהיט געוועז בייא גאט מען זאל דיא יודין ארויס נעמען פון מצרים דיא נאכט, נאך איז דיא נאכט געהיט מען זאל די יודין ארויס נעמען פון דעם גלות אין דיא נאכט:

וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפָּסַח כָּל־בֶּן־נֵכָר לֹא־יֹאכַל בּוֹ׃ מד וְכָל־עֶבֶד אִישׁ מִקְנַת־כָּסֶף וּמַלְתָּה אֹתוֹ אָז יֹאכַל בּוֹ׃ מה תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר לֹא־יֹאכַל בּוֹ׃ מו בְּבַיִת אֶחָד יֵאָכֵל לֹא־תוֹצִיא מִן־

דָּא גְזֵרַת פִּסְחָא כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל דְּאִסְתַּלַּק לָא יֵיכוּל בֵּיהּ׃ מד וְכָל עֲבַד גְּבַר זְבִינֵי כַסְפָּא וְתִגְזַר יָתֵיהּ בְּכֵן יֵיכוּל בֵּיהּ׃ מה תּוֹתָבָא וַאֲגִירָא לָא יֵיכוּל בֵּיהּ׃ מו בַּחֲבוּרָא חֲדָא יִתְאֲכֵיל לָא תַפְּקוּן

תו"א זאת. פסחים צו: כל בן נכר. שבת פז: ומלתה אותו. פסחים נו. יבמות עא: תושב ושכיר. פסחים נו: בבית אחד. פסחים פו: לא תוציא מן. פסחים פה.

שפתי חכמים

ומחרץ משומר וכא כלומר כל לילה כזו שבא בכל שנה משומר מן המזיקין: ש אי כר"ח נאמרה להם הי"ל לכותבם לעיל גבי החודש הזה לכם שפרי שחיבן נאמרו כפעם א': ת הרא"ם האריך בשני פדבורים להקשות מסוגיא דגמרא וליישבה ע"ש באריכות: א וא"ת מנ"ל לרש"י דלמא איפוך אנא בבית אחד יאכל כמשמעו כדפירש"י לעיל וקרא דעל הבתים אשר יאכלו אותו בהם מלמד שיעשו הנמנים עליו לשתי חבורות ויחלקוהו ויאכלו אותו בשני בתים.

רש"י

(מג) זאת חקת הפסח. בי"ד בניסן נאמרה להם פרשה זו: כל בן נכר. שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים. ואחד נכרי ואחד ישראל מומר במשמע (מכילתא): (מד) ומלתה אותו אז יאכל בו. רבו (יבמות עא) מגיד שמילת עבדיו מעכבתו מלאכול בפסח דברי רבי יהושע. ר"א אומר אין מילת עבדיו מעכבתו מלאכול בפסח. א"כ מה ת"ל אז יאכל בו. העבד: (מה) תושב. זה גר תושב: ושכיר. זה הנכרי ומה ת"ל והלא ערלים הם ונאמר כל ערל לא יאכל בו אלא כגון ערבי מהול וגבעוני מהול ת והוא תושב או שכיר: (מו) בבית אחד יאכל. (מכילתא) בחבורה אחת שלא יעשו הנמנין עליו שתי חבורות ויחלקוהו. אתה אומר בחבורה אחת או אינו אלא בבית אחד כמשמעו וללמד שאם התחילו והיו אוכלים בחצר וירדו גשמים שלא יכנסו לבית ת"ל על הבתים אשר יאכלו אותו בהם מכאן שהאוכל אוכל א בשני מקומות: לא תוציא מן הבית. מן

ענין חמץ ומצה

סיג שיעור שהייתם מרעמסס לסוכות פחות מעט משיעור שהייה עיסה להחמץ והוא פחות מעט משיעור מיל. וכך יאמר הכתוב ויאפו את הבצק עוגות מצות ולא שהיו המצות בלא שהייה כלל אלא כי לא חמץ ופי' מלה כי כמו אלא [מד' לשונות שכי משמש בהם]. ופירושו שהעוגות היו מצות רק לא חמץ היו ואם היו שוהין עוד מעט היה נחמץ ולא שהיה מצה גמורה בלא שהייה כלל כי ע"כ היו שוהין באפייתן עד פחות מעט משיעור חימוץ כנ"ל שלמעט בנסים עדיף:

פירוש לתורת אלהים

משה אונ צו אַהֲרן זאת דָאס זֶענֶען די דינים פון דעם קָרְבָּן פֶּסַח כָּל בֶּן נֵכָר אִיטְלִיכֶער וָואס עֶר אִיז אַפְּרֶעמְדֶער דָאס מֵיינְט מֶען זַיינֶע מַעֲשִׂים זֶענֶען פְרֶעמְד צוּ גָאט לֹא יֹאכַל טָאר עֶר נִיט עֶסִין בּוֹ דעם קָרְבָּן פֶּסַח: (מד) וְכָל עֶבֶד אונ אִיטְלִיכֶער כְּנַעֲנִישֶׁער קְנֶעכְט וָואס דִינְט בַּיי אַיוּד מִקְנַת כָּסֶף וָואס דֶער יִשְׂרָאֵל הָאט אִים גֶעקוֹיפְט פַאר גֶעלְט וּמַלְתָּה אוֹתוֹ אונ דוּ וֶועסְט אִים מַל זַיין אַז דֶערְנָאכְט־מָאהְל יֹאכַל בּוֹ מֶעג עֶר עֶסִין דֶעם קָרְבָּן פֶּסַח אָבֶּער אַז מֶען הָאט אִים נִיט מַל גִיוֶוען טָאר עֶר גִיט עֶסִין דֶעם קָרְבָּן פֶּסַח: (מה) תּוֹשָׁב אַגֶר הַתּוֹשָׁב אַעוֹבֵד כּוֹכָבִים וָואס הָאט אוֹיף זִיךְ מְקַבֵּל גִיוֶועזֶן עֶר זָאל קַיין עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים נִיט דִינֶען אָבֶּער עֶר עֶסְט נְבֵילוֹת וּטְרֵיפוֹת וְשָׂכִיר אָדֶער אַבְּנָעֶנִי וָואס אִיז פַארְדִינְגֶען בַּיי אַיִשְׂרָאֵל אוֹיף אַצַייט לֹא יֹאכַל בּוֹ טָאר עֶר פוּן דֶעם קָרְבָּן פֶּסַח נִיט עֶסִין: (מו) בְּבַיִת אֶחָד יֵאָכֵל דֶער קָרְבָּן פֶּסַח זָאל גִיגֶעסִין וֶוערִין אִין אֵיין הוֹיז דָאס מֵיינְט מֶען דִי מֶענְטְשִׁין וָואס הָאבִּין אַחֵלֶק אִין אִים זָאלִין אִים עֶסִין אַלֶע אִין אֵיין חֲבוּרוּתָה אָבֶּער זֵייא טָארִין זִיךְ נִיט צוּ טֵיילִין מִיט אִים אוּנ זָאלִין אִים עֶסִין אִין צְווֵיי חֲבוּרוּתוֹת לֹא תוֹצִיא דוּ זָאלְסְט נִיט אַרוֹיס צִיהֶען

מצות השם

(יג) [לאו ו] שלא להאכיל בשר פסח לישראל מומר שנאמר זאת חוקת הפסח כל בן נכר לא יאכל בו:
(יד) [לאו ז] שלא להאכילו לתושב ושכיר שנאמר תושב ושכיר לא יאכל בו:
(טו) [לאו ח] שלא להוציא הבשר מהחבורה שנאמר בבית אחד יאכל לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה:

(מג) כָּל בֶּן נֵכָר וגו'. עֶס אִיז אַמִּצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה מֶען טָאר נִיט גֶעבִּין אַשְׁטִיקֶעל פְלֵייש פוּן קָרְבָּן פֶּסַח צוּ אַמְשׁוּמָד וָואס זַיינֶע מַעֲשִׂים זֶענֶען פְרֶעמְד צוּ גָאט, סַיי דֶער מְשׁוּמָד אִיז אַזָכָר אוּנ סַיי זִיא אִיז אַנְקֵבָה: (מה) תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר לֹא יֹאכַל בּוֹ. עֶס אִיז אַמִּצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה מֶען טָאר נִיט גֶעבִּין אַשְׁטִיקֶעל פְלֵייש פוּן קָרְבָּן פֶּסַח צוּ אַגֶר תּוֹשָׁב אוּנ נִיט צוּ אַשָׂכִיר [וֶוען דִיא יוּדִין הָאבִּין גְעווֹאהְנְט אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָאט מֶען נִיט גֶעדַארְפְט לָאזִין וואוֹהְנֶען עכומ"ז אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, נָאר דֶער עכו"ם וָואס הָאט זִיךְ מְגַייֵר גִיוֶועזֶן הָאט גֶעמֶעגְט וואוֹהְנֶען אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אוּנ אֲפִילוּ עֶר הָאט זִיךְ נָאר מְגַייֵר גִיוֶועזֶן עֶר זָאל נִיט דִינֶען עכומ"ז אוּנ עֶר עֶסְט נְבֵלוֹת אוּנ טְרֵפוֹת וִויא אַלֶע עכומ"ז, הָאט עֶר אוֹיךְ גֶעמֶעגְט וואוֹהְנֶען אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, דָאס אִיז אַגֶר תּוֹשָׁב, עֶר אִיז אַגֶר נָאר עֶר זָאל מֶעגִין וואוֹהְנֶען אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אוּנ אַשָׂכִיר הֵייסְט אַז אַעכו"ם אִיז פַארְדוּנְגֶען פַאר אַקְנֶעכְט צוּ אַיוּד זֵייא טָארִין נִיט עֶסִין פוּן קָרְבָּן פֶּסַח אֲפִילוּ זֵייא זֶענֶען גֶעמַלְתְּ]: (מו) לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת וגו'. עֶס אִיז אַמִּצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה אוֹיב עֶטְלִיכֶע מֶענְטְשִׁין, דְהַיְינוּ צֶעהְן מֶענְטְשִׁין הָאבִּין

מן ביתא מן בסרא לברא
וגרמא לא תתברון ביה׃
מז כל כנישתא דישראל
יעבדון יתיה׃ מח וארי
יתגייר עמכון גיורא
ויעבד פסחא קדם יי יגזר
ליה כל דכורא ובכן
יקרב למעבדיה ויהי
כיציבא דארעא וכל
ערלא לא ייכול ביה׃

הַבַּיִת מִן־הַבָּשָׂר חוּצָה וְעֶצֶם לֹא
תִשְׁבְּרוּ־בוֹ׃ מז כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל
יַעֲשׂוּ אֹתוֹ׃ מח וְכִי־יָגוּר אִתְּךָ גֵּר
וְעָשָׂה פֶסַח לַיהוָה הִמּוֹל לוֹ כָל־
זָכָר וְאָז יִקְרַב לַעֲשֹׂתוֹ וְהָיָה כְּאֶזְרַח
הָאָרֶץ וְכָל־עָרֵל לֹא־יֹאכַל בּוֹ׃

תו"א ועצם לא. פסחים פג: וכי המול. ע"ז ס: המול לו כל. יבמות עא: ואז. שם: וכל ערל. פסחים ג':

בעל הטורים

(מו) חוצה. ג' מן הבשר חוצה. הן אראלים צעקו חוצה. כי מגרעות נתן לבית סביב חוצה. פי' חוץ לבתיהם היה הקב"ה מגרעם והורג בכוריהם על כן צעקו חוצה אבל בבית לא נתן המשחית לבא על כן לא תוציא מן הבשר חוצה שלא לצאת בחוץ:

(מח) ואז. ד' במסו'. ואז יקרב לעשותו. ואז תשכילו. ואז יראו את עונם. ואז חיל מלך בבל צרים על ירושלים. כלומר זאז כשיקרב להקריב קרבן אז יצליח וישכיל וכן אז כשחיל מלך בבל צרים על ירושלים ואז ירצו את עונם: וכל ערל לא יאכל בו. וסמיך ליה תורה אחת רמז לק"ו שנשא משה במעשה העגל ומה פסח שהיא מצוה אחת אמרה תורה וכל ערל לא יאכל בו וגו':

רשבים

(מו) ועצם לא תשברו בו. כדרך אכילתו בחיפזון:
(מח) וכל ערל. ישראל שמתו אחיו מחמת מילה ולא נימול:

רש"י

החבורה: ועצם לא תשברו בו. הראוי לאכילה כגון שיש עליו כזית בשר יש בו משום שבירת עצם ב אין עליו כזית בשר או מוח אין בו משום שבירת עצם: (מז) כל עדת ישראל יעשו אותו. למה נאמר לפי שהוא אומר בפסח מצרים שה לבית אבות שנמנו עליו למשפחות יכול אף פסח דורות כן תלמוד לומר כל עדת ישראל ג יעשו אותו: (מח) ועשה פסח. יכול כל המתגייר יעשה פסח מיד תלמוד לומר והיה כאזרח הארץ מה אזרח בארבעה עשר אף גר בארבעה עשר: וכל ערל לא יאכל בו. להביא את שמתו אחיו מחמת מילה שאינו

שפתי חכמים

ותירץ הרא"ם כיון דקרינן יאכל בלירי"י משמע דקאי על הפסח אבל אי קאי על הבית ה"ל לנקוד יאכל בחולם ופת"ח דהנמנים עליו יאכלו בבית אחד: ב פי' דיאכל דרישא דקרא קאי נמי אעצם לא תשברו בו וכאלו כתיב ועצם הנאכל לא תשברו בו (הרא"ם): ג פי' אפי' אינן ממשפחה אחת:

פירוש להורת אלהים

פון דער שטוב מיינט מען פון דער חבורה מן הבשר פון דעם פלייש פון דעם קרבן פסח חוצה אויף דער גאס דאס מיינט מען זיי זאלין זיך ניט צו טיילין אויף צוויי חבורות ועצם אונ אביין טאר מען אין אים ניט צו ברעכין: (מז) כל גאר די עדה פון ישראל זאלין מאכין דעם קרבן פסח: (מח) וכי יגור אתך גר אונ אז עס וועט וואהנען מיט דיר אגר ועשה פסח ליי אונ ער וועט מאכין אקרבן פסח צו גאט דעם פערצעהנטין טאג אין ניסן המול לו כל זכר זאל ער פריער מל זיין אלע זכרים ואז אונ דענסטמאהל יקרב לעשותו מעג ער גינעהענען צו מאכין דעם קרבן פסח והיה אונ דער גר וואס האט זיך מל גיוועזן האט דעם דין כאזרח הארץ אזוי וויא אלע יודין וכל ערל אונ איטליכער וואס איז ניט גימלה, אפילו ער איז אישראל נאר זיינע ברידער זענען געשטארבין מחמת מילה האט מען אים אויך מורא געהאט מל צו זיין לא יאכל בו טאר ער דעם קרבן פסח

מצות השם

(טז) [לאו ט] שלא לשבור עצם מהכשר שנאמר ועצם לא תשברו בו:
(יז) [לאו י] שלא יאכל ערל בשר פסח שנאמר וכל ערל לא יאכל בו:

האבין געהאט בשותפות אקרבן פסח, טארין זייא ניט צו טיילין דעם קרבן פסח אויף צוויי טייל, עטליכע מענטשין זאלין עסין בזונדער אונ די איבעריגע מענטשין זאלין עסין בזונדער, נאר אלע מענטשין זאלין זיצען צו זאמען אונ עסין דעם קרבן פסח, אונ אפילו די צעהן מענטשין האבין גיגעסין אביסל פון דעם קרבן פסח צו זאמען אין איין שטוב, נאכדעם ווילען דיא צעהן מענטשין נעמען דאס איבעריגע פון דעם קרבן פסח אונ מיט אים אריין גיין אין איין אנדער שטוב אונ דארטין ענדיגען דאס עסין, טאר מען אויך ניט:

ועצם לא תשברו בו. עס איז אמצות לא תעשה מען זאל ניט צו ברעכין די ביינער פון קרבן פסח וואורים דער מענטש וואס איז ארעם אונ האט ווייניג פלייש צו ברעכט ער דיא ביינער ער זאל ארויס נעמען דיא איני ווייניגסטע פעטס פון דיא ביינער, אבער דער מענטש וואס איז רייך אונ האט גענוג פלייש צו עסין, עסט ער נאר דיא פלייש אונ דיא ביינער לאזט ער ליגען, מיר דארפין אונז ווייזין פאר אלע מענטשין אז מיר זענען ארויס געגאנגען פון מצרים רייך אונ מיר האבין ניט גידארפט צו ברעכין דיא ביינער:

(מח) וכל ערל לא יאכל בו. עס איז אמצות לא תעשה, דער מענטש וואס איז ניט געמלת טאר ניט עסין פון קרבן פסח, אפילו דער מענטש איז אפרומער יוד, נאר ווייל זיינע צוויי ברידער זענען געשטארבין פון מל זיין, האט מען אים ניט גידארפט מל זיין, פון דעסטוועגין טאר ער ניט עסין פון דעם קרבן פסח ביז ער וועט זיך מל זיין:

מט תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָאֶזְרָח וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם׃ נ וַיַּעֲשׂוּ כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ׃ ס נא וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צִבְאֹתָם׃ פ שביעי יג א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ ב קַדֶּשׁ־לִי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם

אונקלוס

מט אוֹרָיְתָא חֲדָא תְּהֵי לְיַצִּיבָא וּלְגִיּוֹרָא דְּיִתְגַּיַּר בֵּינֵיכוֹן׃ נ וַעֲבַדוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא דִי פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה וְיָת אַהֲרֹן כֵּן עֲבַדוּ׃ נא וַהֲוָה בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין אַפֵּיק יְיָ יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם עַל חֵילֵיהוֹן׃ א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃ ב אַקְדֵּישׁ קֳדָמַי כָּל בּוּכְרָא פָּתַח כָּל וַלְדָּא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בֶּאֱנָשָׁא

תולדות אהרן

קדש לי. מנחות לד: כל בכור. בכורות מז: פטר רחם. שם יט:

רשב"ם

(נא) ויהי בעצם היום וגו'. אע"פ שכבר (נאמר) זה למעלה חוזר וכופלו עתה לומר לך שביום שיצאו אמר הקב"ה למשה קדש לי כל בכור: (ב) פטר. לשון פתיחה. כמו פוטר מים ראשית מדון: באדם, עבודת

שפתי חכמים

ד וא"ת מהיכי תיתי לחלק והא גר ישראל גמור הוא בשלמא לעיל דכתיב כאזרח הארץ להשוות את הגר לאזרח הארץ בהקרבת פסח כ"ד דה"א מיד שנתגייר יהיה חייב בקרבן פסח מ"ה כתב כאזרח הארץ כדפירש"י לעיל אבל שאר מצות שבתורה מנ"ל לחלק. [רא"ם] וי"ל מדאצטריך קרא להשוות הגר לישראל לענין הקרבת פסח כ"ד ה"א שאין הגר שוה לישראל בשאר מצות: ה דק"ל הא

רש"י

מומר לערלות והיינו נלמד מכן נכר לא יאכל בו: (מט) תורה אחת וגו'. (מכילתא) להשוות גר ד לאזרח אף לשאר מצות שבתורה: (ב) פטר כל רחם. שפתח את הרחם ה תחילה כמו (משלי יז) פוטר מים ראשית מדון וכן (תהלים כב) יפטירו בשפה יפתחו שפתים:

ענין קידוש הבכורות

(א) וידבר ה' אל משה לאמר וגו'. כתב מהרי"א הנה קדש השי"ת הבכורות מבני ישראל לפי שהוא ברחמיו וברוב חסדיו הציל מהמגפה את בכורי ישראל ביום הכותו כל בכור בארץ מצרים, כי ראוי היה שגם הם ימותו [כי הללו והללו עבדו לעלה] ולזה אמר לי הוא. ומחמת שמשה רבינו חשש שמא יחשבו ישראל שהקב"ה בחר לזכרון גלות מצרים וגאולתו ענין הבכורים ושמפני זה יבטל ענין הפסח והמצה ואיסור החמץ כי יהיה די בזכרון אחד. ע"כ קודם שאמר לישראל מצות קידוש בכורים אמר להם שיזכרו לקיים מצות המצה ואיסור החמץ ועשיית קרבן פסח שיזכרו אותם המצות שכבר נצטוו בהם

פירוש לתורת אלהים

גיט עבין: (מט) תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה איין תורה זאל זיין לָאֶזְרָח צום געבארענעם יוד וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם אונ צו דעם גר וואס וואהנט צווישען אייך, כלומר אלע מצות וואס אין דער תורה שטייט מוז דער גר זיי מקיים זיין אזוי ווי א ישראל: (נ) וַיַּעֲשׂוּ האבין אלע יודין געטאהן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אזוי ווי גאט האט געבאטין צו משה אונ צו אהרן וואס די ישראל זאלין טאהן כֵּן עָשׂוּ אזוי האבין זייא געטאהן: (נא) וַיְהִי אונ עס איז געוועזען בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה אין דעם פופצעהנטין טאג אין ניסן הוֹצִיא יְיָ האט גאט אויס געצויגין די יודין פון לאנד מִצְרַיִם עַל צִבְאוֹתָם מיט זייערע שארין: (א) וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה האט גאט גערעט צו משה לֵאמֹר ער זאל צו די ישראל אזוי זאגין: (ב) קַדֶּשׁ לִי רו זאלסט הייליגען צו מיר כָּל בְּכוֹר אלע בכורים דער ערשטער זכר וואס א אשה וועט געבארין הייסט בכור, די זכרים זאלסטו צו מיר הייליגען בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פון די קינדער ישראל בָּאָדָם סאיי די בכורים פון

מצות השם

(יח) [עשה ח] לקדש הבכור שנאמר קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא:

(ב) קַדֶּשׁ לִי כָּל בְּכוֹר וגו'. עס איז א מצות עשה אלע ערשטע קינדער וואס ווערין געבארין פון די מיטערס אויב זייא זענען זכרים, אונ די ערשטע קעלבער וואס ווערין געבארין פון קיה אדער פון שעפסין ציגען אויב זייא זענען זכרים, זייא הייסין בכורים זאלין זיין הייליג, דער זכר א בכור וואס ווערט געבארין ביי די מוטער, דארף מען געבין פאר אים פינף שקלים [רוב"ל] צום כהן, אונ דער זכר א בכור פון בהמות [קיה שעפסין ציגען] ווען דער בית המקדש איז געוועזען האט מען דעם בכור געגעבין צום כהן, אונ דער כהן האט אים געשאכטין אין דעם הויף פון בית המקדש, אונ האט געשפריצט די בלוט אויף דעם מזבח אונ די חלב האט ער פארברענט אויף דעם מזבח, אונ דאס פלייש האבין געגעסין די כהנים, אונ היינט אז עס איז קיין בית המקדש, מוז דער

בהן

וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא׃ ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם זָכוֹר אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֵאָכֵל חָמֵץ׃ ד הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב׃ ה וְהָיָה כִי־יְבִיאֲךָ

אונקלוס

וּבִבְעִירָא דִילִי הוּא׃ ג וַאֲמַר מֹשֶׁה לְעַמָּא הֲווֹ דְכִירִין יַת יוֹמָא הָדֵין דִי נְפַקְתּוּן מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדוּתָא אֲרֵי בִתְקוֹף יַד אַפֵּיק יְיָ יַתְכוֹן מִכָּא וְלָא יִתְאֲכִיל חֲמִיעַ׃ ד יוֹמָא הָדֵין אַתּוּן נָפְקִין בְּיַרְחָא דַאֲבִיבָא׃ ה וִיהֵי אֲרֵי

תו"א ויאמר משה. שבת פז: לא יאכל. פסחים כח: היום אתם. שם לו: והיה כי יביאך. מנחות לד:

רשב"ם

מתחלת היתה בבכורות: (ד) האביב. ביכור ובישול תבואה. כמו עודנו באבו לא יקטף. באבי הנחל. הרגש [בבי"ת] במקום אות בי"ת החסירה:

רש"י

לי הוא. לעצמי קניתים ו ע"י שהכיתי בכורי מצרים: (ג) זכור את היום הזה. למד שמזכירין יציאת מצרים ז בכל יום: (ד) בחדש האביב. וכי לא היו יודעין באיזה חדש יצאו אלא כך אמר להם ראו חסד שגמלכם שהוציא אתכם בחדש שהוא כשר לצאת לא חמה ולא צנה ולא גשמים. וכן הוא אומר (תהלים סח) מוציא אסירים

שפתי חכמים

כל עוכר פתח את הרחם לכ"פ תחלה: ו דק"ל הא כל דבר שבעולם שלו הוא ועו"פ לעצמי קניתים כלומר אף אם לא תקדיש אותו הוא קדוש אך קדש לי כל בכור כדי שתקבל שכר: ז מדכתיב זכור בקמ"ץ משמע זכור תמיד כמו שפירש"י בפרשת יתרו על פסוק זכור את יום השבת. נח"י האריך שם לסתור דברי הרא"ם וסוף דבריו ונ"ל דמצות הזה יליף דהל"ל זכור את היום אשר יצאתם ממצרים כמו למען תזכור את יום צאתך וגו' אלא הזה משמע בכל יום יהיה בעיניך כאלו היום יצאתם וכמו היום הזה נהייתה לעם פירש"י בכל יום יהיה בעיניך כאלו באת היום בברית כו' והשתא א"ש אין לי אלא ביום מאחר דיליף ממצות

ענין קידוש הבכורות

למצות קידוש הבכורים כדי שידעו ויבינו שג' זכרונות יהי' להם. האחד אכילת מצה ואיסור החמץ זכרון ליציאת מצרים שהיתה כ"כ בחפזון שלא הספיק בצקם להחמיץ. והזכרון הב' הוא קרבן הפסח בלילה הראשון זכרון להשפטי' שעשה הקב"ה בלילה ההוא בביטול כח מזל טלה שהיה מזל מצרים ומשפיע להם. והזכרון הג' הוא קידוש הבכורים לגבוה זכר למכת בכורי מצרים והצלת בכורי ישראל מהמגפה. ולהודיע ששלשת המצות האלו הם הכרחיות בזכרונות האלה ע"כ נזכרו כאן שלשתם. ולפי שאמר זכור את היום הזה נתן בו סימנים שלא ישכח מפי זרעם והוא אמרו היום אתם יוצאים בחדש האביב שהוא בכניסת השמש במזל טלה. ונקרא אביב שאז התבואה עומדת באביה. לפי שבשול התבואות תלוי בתנועת השמש כמ"ש וממגד תבואות שמש. וי"א שקרא הכתוב לחדש ניסן חדש האביב לפי שהוא ראשון לחדשי השנה ואב לכלם וכאלו אביב הוא שתי תיבות אב

פירוש לתורת אלהים

מענטשין וּבַבְּהֵמָה אָדער פון בהמות לִי הוּא גיהער צו מיר איך האב די בכורים צו מיר געקויפט דורך דעם וואס איך האב גישלאגין די בכורים פון מצרים און די בכורים פון די ישראל האב איך גילאזט לעבין: (ג) וַיֹּאמֶר האט משה גיזאגט צום פאלק ישראל זָכוֹר גידענק דעם טאג וואס איר זענט ארויס געגאנגען פון מצרים מִבֵּית עֲבָדִים פון דעם הויז וואס איר זענט דארט גיוועזן קנעכט, [רש"י שרייבט דער פסוק לערנט אונז אז מען זאל אלע טאג דער מאנען יציאת מצרים] כִּי בְּחוֹזֶק יָד ווארום מיט שטארקע מאכט האט איך גאט ארויס גיצויגין פון מצרים וְלֹא יֵאָכֵל חָמֵץ און עס זאל אלע יאהר אין דעם טאג קיין חמץ גיגעסין ווערין: (ד) משה רבינו האט גיזאגט צו די ישראל זעהט וואס פאר אחסד גאט האט מיט אייך גיטאהן הַיּוֹם אַתֶּם יוֹצְאִים איר גייט היינט אין אזוי אגוטע צייט ארויס פון מצרים בְּחוֹדֶשׁ הָאָבִיב אין דעם חודש וואס אלע פירות ווערין צייטיג דאס איז דער חודש ניסן, ווארום אין ארץ ישראל ווערין די פירות צייטיג אין ניסן און אין דעם חודש איז ניט היים און ניט קאלט און ניט רעגענדיג: (ה) וְהָיָה און עס וועט זיין כִּי יְבִיאֲךָ יְיָ

מצות השם

(יט) [לאו יא] שלא לאכול חמן בפסח שנאמר ולא יאכל חמן:

כהן האלטין דעם בכור ביז ער בעקומט אפעלער, נאכדעם שעכט ער אים ביא זיך אין דערהיים און עסט אים וויא מען עסט פראסטע פלייש, און אויב דער יוד האט שותפות אבהמה מיט א עכו"ם, אדער דער עכו"ם איז אשותף צו דיא ערשט געבארענע קאלב, דארף מען ניט געבין דאס קעלבעל צום כהן [און ספי דיא בהמה גיהער צו אמאנסע קעגאן, און סאיי זיא גיהער צו אאשה, מוז מען אלץ געבין דאס ערשטע קאלב, אדער דאס ערשטע שעפסיל, אדער דאס ערשטע ציג, צום כהן]:

(ג) וְלֹא יֵאָכֵל חָמֵץ. עס איז אמצות לא תעשה מען טאר ניט עסין חמץ דיא זיבען טעג פסח, און דער מענטש וואס עסט חמץ אום פסח אזוי גרויס ווי א איילבירט קומט אים כרת [ער שטארבט אין דער יוגענד אן קינדער], אפילו הנאה האבין פון חמץ אום פסח טאר מען אויך ניט:

ולא

יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ וְעָבַדְתָּ אֶת־הָעֲבֹדָה הַזֹּאת בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה׃ ו שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצֹּת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חַג לַיהוָה׃ ז מַצּוֹת יֵאָכֵל אֵת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ

יְיָ לַאֲרַע כְּנַעֲנָאֵי וְחִתָּאֵי וֶאֱמוֹרָאֵי וְחִוָּאֵי וִיבוּסָאֵי דִּי קַיֵּים לַאֲבָהָתָךְ לְמִתַּן לָךְ אֲרַע עָבְדָא חֲלַב וּדְבַשׁ וְתִפְלַח יָת פּוּלְחָנָא הָדָא בְּיַרְחָא הָדֵין׃ ו שִׁבְעָא יוֹמִין תֵּיכוּל פַּטִּירָא וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה חַגָּא קֳדָם יְיָ׃ ז פַּטִּירָא יִתְאֲכִיל יָת שִׁבְעַת יוֹמִין וְלָא יִתְחֲזֵי לָךְ חֲמִיעַ וְלָא יִתְחֲזֵי לָךְ

תו"א ועבדת. פסחים לו: שבעת ימים: מנחות טו: ולא יראה לך. פסחים ה:

שפתי חכמים

היום הזה ע"ש: ח ולא שהוא שם כולל כל הנשארים דנשאר מקימות מנה שולן וחשיב כנעני כהדייהו והתם אין צורך לכלול בו משפחות רבות ל"פ ואחת כו' (רא"ם) א"נ דק"ל כיון דכולם בכלל כנענים לל"ל החתי והאמורי וגו' לא הל"ל רק כנעני ומתרץ ואחת ממשפחות כנען וכו' ואי לא כתיב אלא כנעני ה"א שלא מרבה כלום לכך כתיב הכנעני ואח"כ החתי וגו' כדי שיקשה לך למה לא מנה אלא ה' ומוכרח אתה לומר שכולם בכלל כנעני הם: ט וא"ת והלא בפרשת וארא פירש"י לא נודעתי להם אלא באל שדי וי"ל שזה לא היה אלא בשורה בעלמא וא"ת א"כ היכא נשבע וי"ל שכפל דבריו וזו הוא שבועה כדכתיב אשר נשבעתי מעבור מי נח ופירש"י לא מצינו בו שבועה אלא שכפל בו דבריו וזו היא שאמר לא אוסיף ולא אוסיף כ"פ בפסוק א' בפ' ואלה

רש"י

בכושרות חדש שהוא כשר לצאת: (ה) אל ארץ הכנעני וגו'. (תנחומא) אע"פ שלא מנה אלא חמשה עממין כל שבעה גוים במשמע שכולן בכלל כנעני הם ואחת ממשפחת כנען היתה שלא נקרא לה שם רו אלא כנעני: נשבע לאבותיך וגו'. באברהם הוא אומר (בראשית ט) ביום ההוא כרת ה' את אברם וגו' ט ובילחק הוא אומר (שם כ) גור בארץ הזאת וגו' וביעקב הוא אומר (שם כט) הארץ אשר אתה שוכב עליה וגו': זבת חלב ודבש. חלב זב מן העזים והדבש זב מן התמרים ומן התאנים (מגילה ו): את העבודה הזאת. (פסחים לו) של פסח והלא כבר נאמר למעלה והיה כי תבואו אל הארץ וגו' ולמה חזר ושנאה בשביל דבר שנתחדש בה. בפרשה ראשונה נאמר (שמות יב) והיה כי יאמרו עליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם בבן רשע הכתוב מדבר שהוציא

ענין קידוש הבכורות

י"ב. ר"ל אב לי"ב חדשי השנה. או הוא רמז למזל טלה שהוא אב וראשון למזלות שאפודה. ואחרי שזכר החדש שבו יהי' החג זכר הזכרון הראשון והוא אמרו והיה כי יביאך וגו' ועבדת את העבודה הזאת. והעבודה שזכר הוא הקרבן פסח כי אותו קרא

לקוטים על התורה

(ז) מַצּוֹת יֵאָכֵל אֵת שִׁבְעַת הַיָּמִים וגו', דער זוהר שרייבט למשל אַמֶּלֶךְ האט געהאט אַאיינציגען זוהן אונ ער איז קראנק גיווארין, אַמאָהל האט דער זוהן גיוואָלט עסין, האבין דיא דאקטוירים גיזאגט פריער זאל דער זוהן פון מֶלֶךְ עסין דעם מעדיצין, אונ ביז ער וועט האבין אפגיגעסין דעם מעדיצין זאל ניט געפונען ווערין אין שטוב איין אנדער עסינוארג, האט מען אזוי גיטאהן, נאכדעם וויא ער האט אפגיגעסין דעם מעדיצין, האט דער דאקטאר גיזאגט פון איצט אונ ווייטער מעג ער שוין עסין וואס ער וויל אונ עס וועט אים ניט שאדין טאהן, אזוי איז גיוועין ביא דיא יודין, ווען די יודין זענען ארויס געגאנגען פון מִצְרַיִם האבין זייא נאך ניט געוואסט וואס דאס איז אֱמוּנָה [גלויבין אין גאט], האט גאט גיזאגט

פירוש לתורת אלהים

אַז גאט וועט דיך בריינגען אֶל אֶרֶץ צו דעם לאנד וואס וואהנען אצונד דארט דיא אומות וואס ווערין גערופין הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי וואס גאט האט גישווארין צו דיינע עלטערין לָתֶת לָךְ ער זאל דיר געבין אֶרֶץ דאס לאנד זָבַת וואס פון זייערע ציגען טוהט רינען חָלָב מילך וּדְבַשׁ אונ פון די טייטלען אונ פייגין וואס וואקסט דארטין טוהט רינען האניג וְעָבַדְתָּ אונ דו זאלסט דינען צו גאט בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה אין דעם חודש, כלומר דו זאלסט מאכין אקרבן פסח אין חודש ניסן: (ו) שִׁבְעַת יָמִים זיבען טעג תֹּאכַל מַצּוֹת זאלסטו עסין מצות וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חַג לַיְיָ אונ אין דעם זיבעטין טאג זאל זיין פייער טאג צו גאט: (ז) מַצּוֹת יֵאָכֵל אין די זיבען טאג פסח זאל גיגעסין ווערין מצות אונ אויך אנדערע זאכין וואס איז ניט חמץ וְלֹא יֵרָאֶה אונ עס זאל ביי דיר ניט גיזעהן ווערין חָמֵץ וְלֹא אונ עס זאל ניט גיזעהן ווערין צו דיר זאהער

מצות השם

(כ) [לאו יב] שלא יראה חמץ כל שבעה שנאמר ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך:

(ז) וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ וגו'. עס זאל ניט גיזעהן ווערין חמץ אונ ניט זויער טייג אום פסח אין אלע ערטער. וואס געהערין צו אייך. דער זיין געהער צו נָכְרִים אונ הֶקְדֵּשׁ איז אויך אייביג:

שְׂאֹר בְּכָל־גְּבֻלֶךָ׃ ח וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ
בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה
יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם׃ ט וְהָיָה
לְךָ לְאוֹת עַל־יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ
לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ כִּי
בְּיָד חֲזָקָה הוֹצִאֲךָ יְהוָה מִמִּצְרָיִם׃
י וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת

אונקלוס

חֲמִיר בְּכָל תְּחוּמָךְ׃ ח וּתְחַוֵּי לִבְרָךְ בְּיוֹמָא הַהוּא לְמֵימַר בְּדִיל דָּא עֲבַד יְיָ לִי בְּמִפְּקִי מִמִּצְרָיִם׃ ט וִיהֵי לָךְ לְאָת עַל יְדָךְ וּלְדָכְרָנָא בֵּין עֵינָךְ בְּדִיל דִּתְהֵי אוֹרַיְתָא דַּיְיָ בְּפוּמָךְ אֲרֵי בְּיַד תַּקִּיפָא אַפְּקָךְ יְיָ מִמִּצְרָיִם׃ י וְתִטַּר יָת

תו"א והגדת לבנך. פס קט: על ידך. שם לה: ולזכרון בין. מנחות לד: למען תהיה תורת. שבת כח: ושמרת את. עירובין צז:

בעל הטורים

(ט) והיה לך לאות על ידך. (עם התיבות והכולל) בגימטריא זרוע שמאל: תורת ה' בפיך. בגימטריא זה הוא קריאת שמע: הוצאך. חסר יו"ד שמכה עשירית הוציאן:

רשב"ם

(ח) בעבור זה. שעשה לי ניסים במצרים. אני עובד עבודה הזאת. וכן זה היום אשר עשה ה' לי שהייתי לראש פינה. נגילה ונשמחה בו: (ט) לאות על ידך. לפי עומק פשוטו. יהיה לך לזכרון תמיד כאלו כתוב על ידך. בעין שימני כחותם על לבך: בין עיניך. כעין תכשיט ורביד זהב שרגילין ליתן על המצח לנוי: (י) החוקה. חוקת הפסח:

רש"י

את עצמו מן הכלל וכאן והגדת לבנך בבן שאינו יודע לשאול והכתוב מלמדך שתפתח לו אתה בדברי אגדה המושכין את הלב: (ח) בעבור זה. בעבור שאקיים מצותיו כגון י פסח מצה ומרור הללו: עשה ה' לי. רמז תשובה לבן רשע לומר עשה ה' לי ולא לך שאלו היית שם כ לא היית כדאי ליגאל (מכילתא): (ט) והיה לך לאות. יציאת מצרים תהיה לך לאות: על ידך ולזכרון בין עיניך. רוצה לומר שתכתוב פרשיות הללו ותקשרם בראש ובזרוע: על ידך. יד שמאל לפיכך ידכה מלא בפרשה שניה (פסוק טז) לדרוש בה יד שהיא

שפתי חכמים

תולדות נח: י מדכתיב זה משמע שמרמז לו מידי: כ וא"ת למה רמז לו לרשע תשובה כאן בתשובת בן שאינו יודע לשאול וי"ל דגם היא תשובה לו דהקב"ה לא עשה נסים אלא בשביל צדיקים שיודעים את התורה אבל בשביל עמי הארץ לא זכו לעשות להם את הנסים ולא היו כדאי ליגאל בשביל עצמם אלא בשביל זכות הצדיקים. וא"ת ודלמא הכל להכי הוא דאתי ומנ"ל רמז לתשובת הרשע וי"ל מדכתיב לי דמשמע לי ולא לו דמשמע שלא היה נגאל כלל ועל כרחך בבן רשע הכתוב מדבר דאלו בשאינו יודע לשאול קשה למה לא היה נגאל בזכות הצדיק אבל הרשע לא היה נגאל כי גם הוא היה מת בשלשת ימי אפילה

ענין קידוש הבכורות

עבודה כמ"ש למעלה והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת. ואחר זה אמר הזכרון השני שיאכל מצות וישבית החמץ ויבערנו מכל גבולו. ובכדי שתמשך ענין זכר יציאת מצרים לדור דורים ולא תשכח מפי זרעך וזרע זרעך עד עולם ע"כ והגדת לבנך וגו'. שבליל פסח תספר לבניך בפרטות כל ענין גלות מצרים והגאולה ואיך היתה הגאולה. ככתוב בתורה ובדברי חז"ל. ולוה הקב"ה שהפרשה הזו תהא כתובה ומונחת בהתפלין של יד ושל ראש כדי שנזכר תמיד ביציאת מצרים שהיתה בחוזק

פירוש לתורת אלהים

טייג אין אלע דיינע גימארקען: (ח) וְהִגַּדְתָּ אונ דו זאלסט זאגין צו דיין זוהן אין דעם זעלביגען טאג לֵאמֹר אַזוי צו זאגין בַּעֲבוּר זֶה וועגין דעם וואס איך האב אויף מיר גענומען צו האלטין דיא מִצְוֹת פון פֶּסַח מַצָּה וּמָרוֹר עָשָׂה יְיָ לִי האט גאט מיר גיטאהן דאס גם בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם אז איך בין ארויס געגאנגען פון מִצְרַיִם: (ט) וְהָיָה לְךָ אונ עס זאל זיין צו דיר לְאוֹת צו אַצייכין עַל יָדְךָ אויף דיין האנט וּלְזִכָּרוֹן אונ צו אַגידעכעניש בֵּין עֵינֶיךָ צווישען דיינע אויגין, [רש"י שרייבט דאס מיינט מען די פרשה פון יְצִיאַת מִצְרַיִם זאל שטיין אין דיא תְּפִילִין שֶׁל יַד אונ אויך אין שֶׁל ראש] לְמַעַן תִּהְיֶה פון וועגין עס זאל זיין גאטס תורה אין דיין מויל, כְּלוֹמַר דו זאלסט שטענדיג לערנען גאטס תורה כִּי בְּיָד חֲזָקָה ווארום מיט אשטארקין מאכט האט דיך גאט ארויס גיצויגין פון מִצְרָיִם: (י) וְשָׁמַרְתָּ

לקוטים על התורה

פריער זאלין די יודין פארזוכען דעם מעדיצין, דאס מיינט מען פריער זאלין דיא יודין עסין מַצָּה, און איידער זייא וועלין עסין דעם מעדיצין [דאס איז דיא מַצָּה] זאל בייא זייא ניט גיזעהן ווערין חָמֵץ, באלד ווי די יודין האבין שוין אפגיגעסין דעם מעדיצין [דאס איז דיא מַצָּה], האט גאט גיזאגט פון איצט און ווייטער מעגין שוין די יודין עסין חָמֵץ ווארום עס וועט זיי שוין קיין שאדין טאהן:

מצות השם

(כא) [עשה ט] לספר ביציאת מצרים עם הבן ליל ט"ו בניסן שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר. בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים:

(ח) וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ וגו'. עס איז אַמִצְוַת עֲשֵׂה אין; י ע' שטע נאכט פֶּסַח זאל מען דערציילין די נִסִּים פון יְצִיאַת מִצְרַיִם פאר זיך און צו זיין ווייב און קינדער און צו זיינע אלע שטוב מענטשין די מִצְוָה גיהער צו זְכָרִים און צו נְקֵבוֹת:

וכל

למועדה מימים ימימה: פ יא והיה כי־יבאך יהוה אל־ארץ הכנעני כאשר נשבע לך ולאבתיך ונתנה לך: יב והעברת כל־פטר רחם ליהוה וכל־פטר שגר בהמה אשר יהיה לך הזכרים ליהוה: יג וכל־

אונקלוס

קימא הדין בזמניה מזמן לזמן: יא ויהי ארי יעלינך יי לארע כנענאי כמא די קיים לך ולאבהתך ויתנינה לך: יב ותעבר כל פתח ולדא קדם יי וכל פתח ולד בעירא די יהון לך דיכרין תקדיש קדם יי: יג וכל פתח

תו"א מימים ימימה. נזיר ס: והיה כי יביאך. בכורות ד': והעברת כל. זבחים ק: פטר שגר. בכורות כ': יהיה לך. מירובין לו: הזכרים לה'. בכורות ח: אשר יהיה לך. בכורות נז:

רשב"ם

(יב) והעברת. הסירהו מבהמותיך ותנהו לכהן ויקריבו: שגר. ל' שילוח מן הבטן:

בעל הטורים

(י) למועדה. מלא וי"ו לומר לך ששה ימים בשבוע חייב בתפילין ויש ששה ימי מועד שאין בהם תפילין והם פסח עצרת ר"ה ויוה"כ סוכות שמ"ע. פתרך חבוש בגימ' אלו תפילין: מימים ימימה. ה' במסורה הכא ואידך מימים ימימה תלכנה וגו' גבי בת יפתח. חג לה' בשילה מימים ימימה. ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה גבי אלקנה. והעלתה לו מימים ימימה גבי שמואל. וזש"ד מימים ימימה ולא כל ימים למעוטי שבתות וימים טובים והיינו דכתיב ימימה גבי חג ה' וכן גבי אלקנה ושמואל שהיו עולין לרגל וכן מימים ימימה דכתיב גבי בת יפתח דנשים נמי פטורות מן התפילין: (יא) ונתנה לך. ג' תגין על הה"א לומר לך אם תשמור ה' חומשי תורה יתננה לך: (יב) וכל פטר. ב' במסו' דין ואידך וכל פטר חמור כדאיתא בבכורות פרה שילדה כמין חמור וחמור כמין סוס פטורין מן הבכורה שנאמר פטר חמור שגר ב"פ עד שיהא היולד והנולד חמור:

שפתי חכמים

זדו"ק נ"ל: ל פי' ל' חושך שיד ימינו חשובה יותר משמאלו: מ (נח"י) דבפרשה הקודמת כתיב אשר נשבע לאבותיך וכאן כתיב כאשר נשבע לך משמע דב' פעמים נשבע פעם א' לאבותיך ופעם א' לך והיכן נשבע לך והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי וגו' ואותה שבועה היתה לך דהא בראש הפרשה הזכיר שבועת האבות ועלה מסיים לכן אמור לבני ישראל וגו' ופי' הרב לכן ע"פ אותה שבועה וא"כ למה הוצרך שנית לומר אל הארץ אשר נשאתי וכו' עכל"ל דזאת השבועה היתה להם. ומהר"ם פי' נשבע בעבורך ואותה שבועה היתה עם אבותיך ופעם תקרא שבועת הבנים מלד שהיתה בעבורם: נ דק"ל לל"ל ונתנה לך דודאי אם יביאם לארץ כבר תהיה נתונה להם ל"פ תהא בעיניך וכו': ם פי' וא"ת לעולם שגר דהכא היינו שאינו נפל כמו שגר דהתם והא דאמרו הרי כבר כתיב כל פטר רחם דלמא שגר בבכורה לפטור את הבא אחריו ואף שאינו נפל קרוי שגר כמו שגר אלפיך. אבל זה לא בא אלא ללמד על הנפל שהרי כבר כתב כל פטר רחם. ואם תאמר אף בכור בהמה טמאה במשמע ם בא ופירש במקום אחר בבקרך

רש"י

כהה ל (מכילתא מנחות לז): (י) מימים ימימה. משנה לשנה (שם לו): (יא) והיה כי יביאך. יש מרבותינו שלמדו מכאן שלא קדשו בכורות הנולדים במדבר והאומר קדשו מפרש ביאה זו לומר אם תקיימוהו במדבר תזכו ליכנס לארץ ותקיימוהו שם (מכילתא): נשבע לך. והיכן נשבע לך (שמות ו) והבאתי אתכם אל הארץ מ אשר נשאתי וגו': ונתנה לך. (מכילתא) תהא בעיניך כאלו נתנה לך בו ביום נ ואל תהי בעיניך כירושת אבות: (יב) והעברת. אין והעברת אלא ל' הפרשה וכן הוא אומר והעברתם את נחלתו לבתו: שגר בהמה. נפל ששגרתו אמו ושלחתו בלא עתו ולמדך הכתוב שהוא קדוש

ענין קידוש הבכורות

יד. ואחר שזכר משה השתי זכרונות בא אל זכר השלישי מקידוש הבכורות ולפי שהוא היה תלוי בארץ כמו הקרבן פסח כי הקרבת בכורי בהמה טהורה היתה בארץ ישראל ובמקדש ע"כ אמר והיה כי יביאך וגו'. ופדיון בכור אדם ופטר חמור נוהג אף בח"ל כפי קבלת חז"ל. וכדי שלא ישכח טעם המצוה הזאת ועניינה אמר והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת. ר"ל מה

פירוש לתורת אלהים

אונ דו זאלסט היטען דאס געזעץ פון מצות תפילין, אונ די מצוה פון פסח למועדה צו איר צייט. כלומר תפילין זאל מען לייגען אלע טאג, אונ פסח זאל מען מאכין מימים ימימה פון איין יאהר צום אנדערין יאהר. כלומר אלע יאהר אין דעם פערצעהנטין טאג אין ניסן זאלט איר מאכין אקרבן פסח אונ זאלט עסין מצות אזוי וויא פריער שטייט: (יא) והיה אונ עס וועט זיין כי יבאך אז גאט וועט דיך ברייננען אל ארץ צו דעם לאנד וואס זיצט דארט הכנעני אזוי ווי גאט האט געשווארין צו דיר אונ צו דיינע עלטערין ער זאל דיך ברייננען צו דעם לאנד ונתנה לך אונ ער וועט דאס לאנד געבין צו דיר: (יב) והעברת אונ דו זאלסט אפשיידין כל אלע בכורים וואס ווערין צום ערשטין געבארין ליי צו גאט וכל אונ אלע בכורים פון אבהמה אשר וואס וועט זיין צו דיר הזכרים די בכורים וואס זיי וועלין זיין זכרים זאל זיין צו גאט: (יג) וכל אונ אלע בכורים פון

מצות השם

(כב) [עשה י] לפדות פטר חמור וליתן פדיונו לכהן שנאמר וכל פטר חמור תפדה בשה:

(יג) וכל פטר חמור תפדה בשה וגו', עס איז אמצות עשה וואס דער אייזיל האט געבארין, אויב דאס איז אזכר, יעדער יוד וואס האט אאייזיל, דאס ערשטע דארף ער דעם יונגען אייזיל אויסטאהשין אויף אשעפס אונ דעם שעפס געבין צום כהן:

פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא
תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ וְכֹל בְּכוֹר אָדָם
בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה: מפטיר יד וְהָיָה כִּי־
יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת
וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה
מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: טו וַיְהִי כִּי־
הִקְשָׁה פַרְעֹה לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהֲרֹג יְהוָה

אונקלוס

בּוּכְרָא דַחֲמָרָא תִּפְרוֹק
בְּאִמְּרָא וְאִם לָא תִפְרוֹק
וְתִנְקְפִיהּ וְכָל בּוּכְרָא
דֶאֱנָשָׁא בִּבְנָךְ תִּפְרוֹק:
יד וִיהֵי אֲרֵי יִשְׁאֲלִינָךְ בְּרָךְ
מְחַר לְמֵימַר מָא דָא
וְתֵימַר לֵיהּ בִּתְקוֹף יְדָא
אַפְּקָנָא יְיָ מִמִּצְרַיִם מִבֵּית
עַבְדוּתָא: טו וַהֲוָה כַּד
אַקְשִׁי פַרְעֹה לְשַׁלָּחוּתָנָא

תו"א ופטר חמור תפדה בשה. יומא מט: ואם לא תפדה. שם יג: וערפתו. שם י לט:

בעל הטורים

(טו) הקשה. ב' במסו' הכא ואידך מי הקשה אליו וישלם שדורש במדרש זה הפסוק על פרעה:

רשב"ם

(יג) תפדה. לאחר שנתקדשו הלוים תחת כל בכור בשנה שנייה שהוקם המשכן. ולקחת חמשת שקלים לגלגולת וכתיב ופדויו מבן חודש תפדה בערכך וגו': (טו) ויהי כי הקשה. כל זה תאמר לבנך וכן מוכית

רש"י

ובלאנך. לשון אחר יש לפרש והעברת כל פטר רחם בבכור אדם ע הכתוב מדבר: (יג) פטר חמור. ולא פטר שאר בהמה טמאה גזרת הכתוב היא פ לפי שנמשלו בכורי מצרים לחמורים. ועוד שסייעו את ישראל ביציאתן ממצרים (שאין לך אחד מישראל שלא נטל הרבה חמורים) טעונים מכספם ומזהבם של מצרים: תפדה בשה. נותן שה לכהן ופטר חמור מותר בהנאה והשה חולין צ' ביד כהן: וערפתו. עורפו בקופיץ מאחוריו והורגו. הוא הפסיד ממונו של כהן לפיכך יפסיד ממונו (מכילתא): וכל בכור אדם בבניך תפדה. חמש סלעים פדיוני קצוב במקום אחר: (יד) כי ישאלך בנך מחר. יש מחר שהוא עכשיו ויש מחר שהוא לאחר זמן כגון זה וכגון (יהושע כב) מחר יאמרו בניכם לבנינו דבני גד ובני ראובן: מה זאת. זה תנוק טפש שאינו יודע להעמיק שאלתו וסותם ושואל מה זאת ובמקום אחר הוא אומר (דברים

שפתי חכמים

מרבה אף בכור וכו': ע ר"ל ולפי זה שגר היינו שאינו נפל: פ (נח"י) בפ"ק דבכורות והרב הוסיף ביאור מדעתו לפי שנמשלו וכו': צ לא שהשה אסור בהנאה במקום פער חמור רק הוא

ענין קידוש הבכורות

הסבה עריפת החמור והקרבת השה לכהן. תהיה התשובה אליו שבחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים שהיא היתה לנו בית עבדים ומ:כם פרעה הקשה לשלחנו כי לא האמין בה' ויהרוג ה' כל בכורי מצרים מאדם ועד בהמה ע"כ אני זובח לה' כל פטר רחם הזכרים ולא די הבע"ח אבל גם בכור בני אפדה כאילו הוא מחויב להקריבו לגבוה. הרי שבכל שלשת הזכרונות שנתן הקב"ה על עניני מצרים לזה על הלמוד לבנים כדי להמשיך הקבלה מיציאת מצרים ונפלאותיה לכל דור ודור עד עולם:

פירוש לתורת אלהים

אַאֵייזִיל תִּפְדֶּה זָאלְסְטוּ אויסְלֵייזִין מִיט אַלֶעמֶעל, כְּלוֹמַר מֶען זָאל גֶעבִּין דֶעם כֹּהֵן אַלֶעמֶעל אוּנ דֶער בְּכוֹר אִיז שׁוֹין מוּתָּר בַּהֲנָאָה צוּ דֶעם יִשְׂרָאֵל וְאִם אוּנ אַז דוּ וֶועסְט אִים נִיט אויסְלֵייזִין וַעֲרַפְתּוֹ זָאלְסְטוּ אִים אָפּ הַאקִין דֶעם הַאלְדְז אִין אַקִין וְכֹל בְּכוֹר אוּנ אַלֶע בְּכוֹרִים פוּן מֶענְטְשִׁין בְּבָנֶיךָ אִין דַיינֶע זִיהְן תִּפְדֶּה זָאלְסְטוּ אויסְלֵייזִין: (יד) וְהָיָה אוּנ עֶס וֶועט זַיין כִּי אַז דַיין זוּהְן וֶועט דִיךְ פְרֶעגִין מָארְגִין, נרש"י שְׁרַייבְּט מָחָר מֵיינְט מֶען אֲפִילוּ אִין אַלַאנְגֶע צַייט) לֵאמֹר אוּנ וֶועט צוּ דִיר זָאגִין מַה זֹּאת וָואס אִיז דָאס, כְּלוֹמַר וָואס בַּטַייטִין דִיא מִצְוֹת וָואס פְרִיעֶר אִיז גִישְׁטַאנֶען וְאָמַרְתָּ זָאלְסְטוּ צוּ אִים זָאגִין בְּחֹזֶק יָד מִיט אַשְׁטַארְקֶע מַאכְט הָאט אוּנְז גָאט אַרוֹיס גִיצוֹיגִין פוּן מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים פוּן אַהוֹיז וָואס מִיר זֶענֶען גִיוֶועזְן קְנֶעכְט: (טו) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גִיוֶועזְן כִּי אַז פַּרְעֹה הָאט גִיהַארְט זַיין לֵייבּ אוּנ הָאט נִיט גִיוָואלְט לְשַׁלְּחֵנוּ צוּ שִׁיקְן אוּנְז וַיַּהֲרוֹג הָאט גָאט גֶעהַרְגֶּעט אַלֶע

מצות השם

(סג) [עשה יא] לערוף פטר חמור אם לא יפדהו שנאמר ואם לא תפדה וערפתו:

וְאִם לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ. עֶס אִיז אַמִּצְוַת עֲשֵׂה אוֹיבּ עֶר וִויל נִיט אויסְטָאהְשִׁין דֶעם יוּנְגֶען אֵייזִיל אוֹיף אַשֶׂעפְּס אוּנ גֶעבִּין דֶעם שֶׂעפְּס צוּם כֹּהֵן, מוּז עֶר אָפְּהַאקִין דֶעם קָאפּ פוּן דֶעם יוּנְגֶען אֵייזִיל, אוּנ אוֹיבּ דֶער יוּד אִיז אַשׁוּתָּף מִיט אַעכּוּ"ם אִין דֶעם יוּנְגֶען אֵייזִיל אָדֶער אִין דִיא מוּטֶער פוּן דֶעם יוּנְגֶען אֵייזִיל, דַארְף עֶר נִיט אויסְטָאהְשִׁין דֶעם יוּנְגֶען אֵייזִיל אוֹיף אַשֶׂעפְּס אוּנ גֶעבִּין דֶעם שֶׂעפְּס צוּם כֹּהֵן אוּנ דַארְף נִיט אָפְּהַאקִין דֶעם קָאפּ פוּן אֵייזִיל, אוּנ אוֹיבּ אַכֹּהֵן אָדֶער אַלֵוִי הָאט אַבְּכוֹר פוּן קִינְדֶער אָדֶער אַבְּכוֹר פוּן בְּהֵמוֹת אָדֶער אַבְּכוֹר פוּן אַ אֵייזִיל, גִיהֶער דֶער בְּכוֹר צוּ אִים, זַיין קִינְד דֶעם בְּכוֹר דַארְף עֶר נִיט אויסְלֵייזִין פַאר פִינְף רוּבֶּל, אוּנ זַיין אֵייזִיל דֶעם בְּכוֹר דַארְף עֶר נִיט אויסְטָאהְשִׁין אוֹיף אַשֶׂעפְּס צוּ גֶעבִּין דֶעם כֹּהֵן אוּנ דַארְף אִים נִיט אָפְּהַאקִין דֶעם קָאפּ, אוּנ דֶעם בְּכוֹר פוּן כְּשֵׁרָה בְּהֵמוֹת הָאלְט עֶר פַאר זִיךְ:

כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹבֵחַ לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים וְכָל־בְּכוֹר בָּנַי אֶפְדֶּה׃ טז וְהָיָה לְאוֹת עַל־יָדְכָה וּלְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרָיִם׃ ס ס ס

אונקלוס

וּקְטַל יְיָ כָּל בּוּכְרָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם מִבּוּכְרָא דֶאֱנָשָׁא וְעַד בּוּכְרָא דִבְעִירָא עַל כֵּן אֲנָא דָבַח קֳדָם יְיָ כָּל פָּתַח וְלַד דִּכְרַיָּא וְכָל בּוּכְרָא דִבְנַי אֶפְרוֹק׃ טז וִיהֵי לְאָת עַל יְדָךְ וּלְתְפִלִּין בֵּין עֵינָךְ אֲרֵי בִּתְקוֹף יַד אַפְּקָנָא יְיָ מִמִּצְרָיִם ס ס ס

תו"א ולטוטפות . סנהדרין ד :

ק"ה ימנה סימן . ומפטירין הדבר אשר דבר ה' בירמיה סימן מו :

רשב"ם

כדכתיב הוציאנו ה' ממצרים. כי הקדוש ברוך הוא אמר למשה כל פרשה זו. וישראל אומר לבנו הוציאנו ה' וגו' כי משה לא אמר לישראל פסוק זה מעצמו שיאמר משה לישראל והיה לאות על ידכה כי בחוזק יד הוציאנו וגו' אלא האב אומר לבנו כך:

בעל הטורים

(טז) והיה לאות על ידכה. ה' תגין על הה"א כנגד ה' פרקים עד הפרק שמניחין בו תפילין: ולטוטפת בין עיניך. בגימטריא אלו ארבעה בתים:

שפתי חכמים

חולין כרצונו: ק בכתפי שם מקום שקורין לשנים טט. וכן אפריקי שם מקום שקורין לשנים פת [נח"י] ועיין בתוספות דסנהדרין דף ד' ולפי שהוקשה השינוי ל' דכאן כתיב ולטטפת וכפ' קדש כתיב זכרון לכך הביא זה הדרוש. וא"ת לפ"ז הו"ל לעשות י"ב פרשיות דג"פ כתיב טטפת וי"ל דחד איצטריך לגופו וא' משמע בכתפי ב' ובאפריקי ב' ואחד מלמד בכתפי צריך ד' בתים ובאפריקי צריך ד' ואי לא כתיב אלא ב' לא היו אלא ב'. ועי"ל דמה דכתיב ג"פ טטפת לא ליווי הוא אלא כפרש' שנאמרה וחזרה ונשנית וכן הרבה פרשיות וק"ל: חסלת פרשת בא

רש"י

ו) מה העדות והחקים והמשפטים וגו' הרי זאת שאלת בן חכם. דברה תורה כנגד ארבעה בנים תם רשע ושאינו יודע לשאול והשואל דרך חכמה: (טז) ולטוטפות בין עיניך. תפילין ועל שם שהם ארבעה בתים קרויין טוטפות טט בכתפי שתים פת באפריקי שתים (סנהדרין ד) ומנחם חברו עם (יחזקאל כא) והטף אל דרום (מיכה ב) אל תטיפו לשון דבור כמו ולזכרון בין עיניך האמורה בפרשה ראשונה שהרואה אותם קשורים בין העינים יזכור הנס וידבר בו: חסלת פרשת בא

פירוש לתורת אלהים

בְּכוֹרִים אִין מִצְרַיִם מִבְּכֹר פוּן דִיא בְּכוֹרִים פוּן מֶענְטְשִׁין בִּיז דִי בְּכוֹרִים פוּן בְּהֵמוֹת עַל כֵּן דְרוּם אַזוֹי אֲנִי זוֹבֵחַ לַיְיָ טוּה אִיךְ שֶׁעכְטִין אוּנ מַקְרִיב זַיין אַלֶע בְּכוֹרִים פוּן דִי בְּהֵמוֹת וָואס זֶוענֶען זְכָרִים צוּ גָאט וְכָל אוּנ אַלֶע בְּכוֹרִים פוּן מֵיינֶע זִיהְן טוּה אִיךְ אוֹיסְלֵייזְין: (טז) וְהָיָה אוּנ יְצִיאַת מִצְרַיִם זָאל זַיין לְאוֹת צוּ אַצֵייכִין עַל יָדְכָה אוֹיף דַיין הַאנְט, אִין תְּפִילִין שֶׁל יַד זָאל זַיין גֶעשְׁרִיבֶּען דִיא פָּרָשָׁה פוּן יְצִיאַת מִצְרַיִם וּלְטוֹטָפוֹת אוּנ צוּ תְּפִילִין בֵּין עֵינֶיךָ צְווִישֶׁען דַיינֶע אוֹיגֶען, דָאס מֵיינְט מֶען אִין תְּפִילִין שֶׁל רֹאשׁ זָאל אוֹיךְ זַיין גֶעשְׁרִיבֶּען דִיא פָּרָשָׁה כִּי בְּחוֹזֶק יָד וָוארוּם מִיט אַשְׁטַארְקִין מַאכְט הוֹצִיאָנוּ הָאט אוּנְז גָאט אַרוֹיס גִיצוֹיגִין פוּן מִצְרַיִם, דְרוּם זָאל מֶען לֵייגִין תְּפִילִין וָואס אִין זֵייא שְׁטֵייט יְצִיאַת מִצְרַיִם, כְּדֵי מִיר זָאלִין זִיךְ דֶער־מַאנֶען דִי נִסִּים וָואס גָאט ב"ה הָאט אוּנְז גִיטָאהְן אוּנ מֶען זָאל דֶערְצֵיילִין דִיא גְרוֹיסֶע נִסִּים אַלֶע מָאהְל :

הפטרת בא בירמיה סימן מ"ו

א הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לָבוֹא נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל לְהַכּוֹת אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ ב הַגִּידוּ בְמִצְרַיִם וְהַשְׁמִיעוּ בְמִגְדּוֹל

נבואת ירמיה

הַגִּידוּ בְּמִצְרַיִם וְהַשְׁמִיעוּ בְּמִגְדּוֹל וגו', זָאגְט אִין מִצְרַיִם אוּנ מַאכְט הֶערִין אִין דֶער שְׁטָאט מִגְדּוֹל, זָאגְט צוּ מִצְרַיִם זֵייא זָאלִין זִיךְ אָן גְרֵייטִין צוּ זַיין קֶענִין אַמִלְחָמָה, דֶען דָאס

פירוש ע"ט

(א) הַדָּבָר אֲשֶׁר דָאס אִיז דָאס נְבִיאוּת וָואס גָאט הָאט גִירֶעט אֶל צוּ יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לָבֹא אַז נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל וֶועט קוּמֶען לְהַכּוֹת שְׁלָאגִין דָאס לַאנְד מִצְרַיִם: (ב) הַגִּידוּ זָאגְט אִין

מצרים

פירונג פון השי"ת איז ניט וויא דאס
מענטשליכע פירונג, דען אז איינער
וויל טאהן דעם צווייטען שלעכטס
טוהט ער דאס שלעכטס פארבארגין
פון החבר, דען אז דער חבר וועט
וויסען אז ער וויל אים שלעכטס טאהן
וועט ער זיך היטען פאר דעם
שלעכטס, וועט ער אים גאר ניט
קענען טאהן, אבער אז השי"ת וויל
טאהן איינעם שלעכטס טוהט ער אים
צום ערשט מאכין וויסען אז ער וועט
שיקען אויף אים שלעכטס, דען ער
וועט זיך געוויס ניט קענען מציל זיין
פאר השי"ת, אונ איבער צוויי זאכין
טוהט השי"ת צום ערשט מאכין וויסען
דורך די נביאים אז ער וויל ברייגגען
שלעכטס, ערשטונס כדי מען זאל
תשובה טאהן וועט בטל ווערין די
שלעכטע גזירה, דען השי"ת וויל
ניט טאהן דעם מענטש קיין שלעכטס
נאר ער וויל נאר מען זאל תשובה טאהן,
צווייטונס טוהט ער צום ערשט מאכין

וְהַשְׁמִיעוּ בְנֹף וּבְתַחְפַּנְחֵס אִמְרוּ הִתְיַצֵּב וְהָכֵן
לָךְ כִּי־אָכְלָה חֶרֶב סְבִיבֶיךָ׃ ג מַדּוּעַ נִסְחַף
אַבִּירֶיךָ לֹא עָמַד כִּי יְהוָה הֲדָפוֹ׃ ד הִרְבָּה כּוֹשֵׁל
גַּם־נָפַל אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וַיֹּאמְרוּ קוּמָה ׀ וְנָשֻׁבָה
אֶל־עַמֵּנוּ וְאֶל־אֶרֶץ מוֹלַדְתֵּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה׃
ה קָרְאוּ שָׁם פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם שָׁאוֹן הֶעֱבִיר
הַמּוֹעֵד׃ ו חַי־אָנִי נְאֻם־הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת
שְׁמוֹ כִּי כְּתָבוֹר בֶּהָרִים וּכְכַרְמֶל בַּיָּם יָבוֹא׃
ז כְּלֵי גוֹלָה עֲשִׂי לָךְ יוֹשֶׁבֶת בַּת־מִצְרָיִם כִּי־נֹף לְשַׁמָּה
תִהְיֶה וְנִצְּתָה מֵאֵין יוֹשֵׁב׃ ח עֶגְלָה יְפֵה־פִיָּה מִצְרָיִם
קֶרֶץ מִצָּפוֹן בָּא בָא׃ ט גַּם־שְׂכִרֶיהָ בְקִרְבָּהּ כְּעֶגְלֵי
מַרְבֵּק כִּי־גַם־הֵמָּה הִפְנוּ נָסוּ יַחְדָּיו לֹא עָמָדוּ כִּי יוֹם
אֵידָם בָּא עֲלֵיהֶם עֵת פְּקֻדָּתָם׃ י קוֹלָהּ כַּנָּחָשׁ יֵלֵךְ

פירוש ע"ט

מצרים והשמיעו אונ מאכט הערין במגדול אין דער שטאט מגדול והשמיעו אונ מאכט הערין בנוף אין שטאט נוף אונ אין תחפנחס אמרו זאגט צו מצרים התיצב שטעל דיך אונ גרייט דיך אן צו גיין קעגין דער מלחמה כי אכלה חרב ווארום די שווערד פון דעם שונא האט פאר דארבין סביביך ארום דיר: (ג) מדוע ווארום נסחף איז געווארין פאר פלייצט אונ אויס געגלימשט אביריך דייגע שטארקע לא עמד דער שטארקער האט ניט געקאנט בשטיין אקעגין דעם שונא כי ווארום ה' הדפו גאט האט אים פאר שטויסען אונ דער גאט וואס האט דעם שטארקין פאר שטויסין: (ד) הרבה האט ער אים גימערט כושל אשטרויכלונג גם אויך נפל איש אל רעהו איין מענטש איז צו געפאלין צום אנדערין: (ה) ויאמרו אונ זייא האבין גיזאגט קומה שטיי אויף אונ מיר וועלין אנטלויפין פון דער מלחמה אונ מיר וועלין זיך ווידער קערין אל עמנו צו אונזער פאלק ואל אונ צו דעם לאנד פון אונזער געבירט מפני פון וועגין די שווערד פון דעם שונא וואס זיא מאכט שיכור אזוי ווי וויין קראו שרייט אויס שם דארטין אין דער מלחמה אמשל אויף פרעה דער מלך פון מצרים שאון ער פלעגט ברומען אין זין תמיד אין דער מלחמה צו לויבין אונ היינט העביר האט ער גיטאהן איבער פארין דיא צייט מועד זיי האבין אפ גישטעלט מלחמה צו האלטין: (ו) חי אני אזוי ווי איך לעב נאום ה' צבאות גאט ב"ה זאגט איך שווער ביי מיין לעבין כי אזוי ווי דאס איז זיכער אז דער בארג תבור שטייט צווישען די בערג וכברמל בים אונ אזוי וויא דער בארג כרמל שטייט ביא דעם ים אזוי איז דאס געוויס אמת יבא אז דאס נביאות וועט אויך קומען אויף מצרים: (ז) כלי גולה כלים פון גלות עשי לך מאך צו דיר יושבת די זיצערין בת די שטאט מצרים אזוי וויא איינער גייט אין וועג נעמט ער מיט זיך אלאגיל אקריגעל צו טרינקען אזוי אויך איר מצרים איר וועט גיין אין גלות גרייט זיך אויך אן די כלים כי ווארום נוף די שטאט נוף לשמה צו וויסט תהיה וועט זיא זיין ונצתה אונ זיא וועט פאר וויסט ווערין מאין יושב קיינער וועט דרינען ניט זיצען: (ח) עגלה אשיין קיניגרייך איז היינט אין מצרים אבער קרץ אפאר שניידונג מצפון פון צפון זייט דאס מיינט מען פון בבל בא בא וועט קומען אויף די מצריים דער מלך בבל וועט זיי פאר שניידין: (ט) גם אויך שכריה אירע געדונגענע מענטשין וואס זענען צווישען די מצריים כעגלי זענען אזוי וויא די גישטאפטע אונ פעטע קעלבער כי דען זייא אויך הפנו האבין זיך אוועק גיקערט מיט דעם אקין צום שונא נסו זיי זענען אנטלאפין גיווארין פון דער מלחמה לא זייא האבין ניט געקאנט בשטיין כי ווארום דער טאג פון זייער ברעכעניש בא איז גיקומען אויף זיי עת די צייט פקודתם פון זייער בפעלונג פון די זינד: (י) קולה איר קול פון די מצריים וועט זיין כנחש אזוי ווי דאס קול פון דעם נחש ילך וועט עם גיין ווארום ווען גאט ב"ה האט דעם נחש גישאלטין ער זאל גיין אויף דעם ריקען אונ האט אים אפ געהאקט די פיס האט ער געשריגען איז זיין קול גיהערט גווארין פון איין עק וועלט צו דער אנדערער עק וועלט דיא

כי־בחיל ילכו ובקרדמות באו לה כחטבי עצים:
יא כרתו יערה נאם־יהוה כי לא יחקר כי רבו
מארבה ואין להם מספר: יב הבישה בת־מצרים
נתנה ביד עם־צפון: יג אמר יהוה צבאות אלהי
ישראל הנני פוקד אל־אמון מנא ועל־פרעה
ועל־מצרים ועל־אלהיה ועל־מלכיה ועל־פרעה
ועל הבטחים בו: יד ונתתים ביד מבקשי נפשם
וביד נבוכדראצר מלך־בבל וביד עבדיו ואחרי־
כן תשכן כימי־קדם נאם־יהוה: טו ואתה
אל־תירא עבדי יעקב ואל־תחת ישראל
כי הנני מושעך מרחוק ואת־זרעך מארץ
שבים ושב יעקוב ושקט ושאנן ואין מחריד:
טז אתה אל־תירא עבדי יעקב נאם־יהוה כי אתך
אני כי אעשה כלה בכל־הגוים | אשר הדחתיך
שמה ואתך לא־אעשה כלה ויסרתיך למשפט
ונקה לא אנקך:

° יעקוב מלא ו'

וויסען כדי אז עס וועט דער נאך קומען דאס שלעכטס זאל יעדער וויסען אז דאס איז פון גאט, דען ער האט נאך צום ערשט גימאכט וויסען אז דאס שלעכטס וועט קומען, איבער דעם האט השם יתברך גיזאגט הגידו במצרים, זאגט צום ערשט צו מצרים אז איך וועל אויף זייא ברייננגען שלעכטס, זייא זאלין זיך אנגרייטין צו זיין קעגין אמלחמה: כי אעשה כלה בכל הגוים וגו'. למשל עס איז אמאהל גיוועזן אשרפה אין אשטאט און עס זענען פיל הייזער פארברענט גיווארן, דיא נגידים פון די שטאט וואס זענען גיט אפגיברענט גיווארן, האבין אלע צו זאמען גיגעבין אגרויסע נדבה, און דאס געלט האבין זייא גיגעבין צו איינעם ער זאל דאס געלט צו טיילין צו דיא בעלי בתים וואס זענען אפגעברענט גיווארן, צו יעדערין נאך זיין שאדין, איז געקומען אארעם מאן צו דעם גבאי ער זאל אים אויך געבין אנדבה פון דעם געלט, זאגט דער גבאי צו אים מיר האט מען גיגעבין דאס געלט איך זאל צו טיילין צו די מענטשן וואס האבין געהאט הייזער און דיא הייזער זענען אפגעברענט גיווארן, זאלין זייא מיט דעם געלט קענען אויפבאהען נאך אמאהל הייזער, אבער דו האסט קיין מאהל קיין הויז געהאט און דו האסט פון די שרפה קיין שאדין געהאט, פאר וואס זאל איך דיר העלפין פון דעם געלט, די בעלי בתים וואס זענען גיוועזן נגידים דארפין ווייטער בלייבין נגידים, דו ביזט פריער גיוועזן ארעם, דארפסטו איצט ווייטער בלייבין ארעם, מיר ווייסין דיא וועלט איז בשאפין גיווארן נאר וועגין דיא מענטשין וואס גלויבין אין גאט, דריבער זאגט גאט אפילו איך וועל פארלענדין אלע וואס גלויבין נים אין מיר, אבער דיא יודין וועלין נים פארלענדט ווערין:

פירוש ע"ט

מצריים וועלין אויך זייער שרייען כי ווארום בחיל מיט גרויס חיל וועלין די שונאים צו איר גיין מיינט מען צו די מצריים ובקרדומות און מיט העק באו לה וועלין זיי קומען צו איר כחוטבי אזוי ווי די האלץ העקיר: (יא) כרתו זייא זאלין פאר שניידין גאר איר וואלד כלומר גאר איר חיל נאם יי גאט זאגט כי ווארום עס וועט נים זיין קיין פארשט צו דער צאל פון דעם חיל כי ווארום זייא וועלין זיין מער פון דער היישעריק ואין און עס וועט גאר צו זיי קיין צאל נים זיין: (יב) הובישה זיא איז פאר שעמט גיווארין דיא שטאט מצרים נתנה זיא איז גיגעבין גיווארין ביד אין די הענט פון דעם מלך פון צפון: (יג) אמר זאגט יי גאט דער גאט פון ישראל הנני איך וועל גידענקין דיא זינד אל אמון אויף די הארין מנוא פון דער שטאט נוא ועל און אויף פרעה און אויף מצריים ועל און אויף אירע געטער ועל מלכיה און אויף אירע מלכים ועל אלע וואס האבין אבטחון אויף פרעה: (יד) ונתתים און איך וועל זיי געבין אין די הענט ווס בגערין זייערי לייבער וביד אין די הענט פון זיינע קנעכט ואחרי כן און נאך פערציג יאהר תשכון וועט זיא רוען

כימי אזוי ווי די טעג פון פריער כלומר וועלין זיי ארוים גיין פון דעם גלות נאום יי אזוי זאגט גאט: (טו) ואתה זאגט דער נביא און דו אל תירא דו זאלסט דיך נים פארכטין עבדי מיין קנעכט יעקב ואל און זאלסט נים אנגסטין כי ווארום איך גאט וועל דיר העלפין פון נוייטען ואת און דיינע קינדער וועל איך העלפין מארץ פון דעם לאנד פון זייער גיפענ־קעניש ושב וועט זיך ווידער קערין יעקב צו זיין לאנד ושקט און ער וועט זיין גישטילט ואין און וועט נים זיין קיין דער שרעקער: (טז) אתה דיין אל תירא דו זאלסט דיך נים פארכטין עבדי יעקב מיין קנעכט יעקב נאום יי זאגט גאט כי ווארום אתך אני איך גאט בין מיט דיר כי ווארום אעשה איך וועל מאכין אפארלענדונג אין אלע פעלקער אשר וואס איך האב דיך פאר שטויסין דארטין ואותך און דיך יעקב לא וועל איך נים מאכין קיין פאר לענדונג ויסרתיך און איך וועל דיך שטראפין למשפט מיט ביסלעך וויים יסורים אבער ונקה און אום ריינינען און אום קערין צו פאר טילען דיך אין גאנצין לא וועל איך נים אוים קערין און נים פאר טילגען:

אחר קריאת פרשת השבוע שנים מקרא ואחד תרגום והפטרה ומזמור ה' מלך גאות לבש או מזמור שיר ליום השבת וה' מלך יגל"ח דברו משנה והלכה מסדר טהרות שהוא נגד היסוד בחינת היום :

פרק ה א המביא כלי חרס לחטאת. [א] טובל ולן על הכבשן. ר"י אומר אף מן הבית הוא מביא וכשר. שהכל נאמנים על החטאת. ובתרומה פותח את הכבשן ונוטל ר' שמעון אומר מן הסדר השני. רבי יוסי אומר מן הסדר השלישי: ב המטביל כלי לחטאת במים שאינם ראוים לקדש צריך לנגב. במים שהם ראוים לקדש אינו צריך לנגב. ואם (ס"א לאסוף) להוסיף לתוכו מים מקודשין . בין כך ובין כך צריך לנגב :

פרק ה א המביא כלי חרס לחטאת. שהלך אצל היוצר לקנות ממנו כלי חרס להניח אפר חטאת או מי חטאת: טובל ולן על הכבשן. מתחיל לשומרן בטהרה שלא יגע בהן עם הארץ מקודם שילטרפו בכבשן דהוא גמר מלאכתן לקבל טומאה: רי"א אף מן הבית הוא מביא וכשר. דמהמנינן ליה לע"ה אם אומר ששמרו על טהר' חטאת כדאמרי' בפ' חומר בקדש דע"ה נאמנים על טהרת יין לנסכים ושמן למנחו' שלא יהא כל א' וא' בונה במה לעצמו ושורף פרה אדומה לעצמו (א) והלכה כר"י : ובתרומה. אם מביא כלי חרס להניח בו תרומה: פותח את הכבשן ונוטל. אף על פי שנגמר צרופן ולא שמרו דכיון דעדיין לא נפתח וגולא אבק ע"ג (ב) לא חיישינן שמא נגע בו ע"ה דלא החמירו בתרומה : ר' שמעון אומר מסדר השני. אם פתח עם הארץ את הכבשן ונטל ממנו כלים אין נוטל מסדר הראשון דיד הכל ממשמשין בו אבל מסדר השני שתחת הראשון שרי ורבי יוסי מחמיר ואסר אף בסדר השני. ואין הלכה לא כר' שמעון ולא כר' יוסי (ג) אלא אף על פי שמצא הכבשן פתוח הרי הכל בחזקת טהרה ולוקח אף מסדר ראשון: ב המטביל כלי לחטאת. כלי שטף שהטבילו כדי למלאות בו מים ולקדשה באפר אם הטבילו במים שאין ראויין לקדש כגון במי מקוה שאינן מים חיים: צריך לנגב. הכלי שמא יתערבו שאינם ראויין בראויין אבל אם הטבילו במים חיים הראויין לקדש אין צריך לנגב: ואם לאסוף לתוכו מים מקודשים. ואם הטבילו להכניס לתוכו מים שכבר נתן עליהם את האפר אפילו הטבילו במים חיים: צריך לנגב. שלא יתערבו

[א] טובל ולן. וכגן ואח"כ טבל אפי' הגיח שומר כשהלך לטבול פליגי בתוספתא הר"ש : (א) הר"ש וק' דהתחיל ביין ושמן וסיים בשריפת פרה ונאמנות דלחטאת. וי"ל כיון דטהרת ט"מ תליין באפר פרה כשלא נאמינהו על טהרת יין ושמן כשם שיבנה לעצמו במה ויביא עליה יין ושמן כך יעשה פרה לעצמו כדי שתהא הטהרה בידו ושאר טהרות ככר הם בידו בטבילה וה"נ מצורע בלפרים ומ"מ הו"ל להביא מן המשנה ששנינו בהדי' בנו"ה פ"ה דאהלו' שהכל נאמנין על החטאת וכ"כ הר"מ : (ב) כדרך שעושים כשפותחין התנור. מהר"ס : (ג) ואף על גב דת"ק נמי לא תני אלא פותח כו' אלא הואיל ות"ק לאו בהכי מיירי נ"ל דאין הלכה כמותו דהא נ"ל דל"ד פותח קא' דא"נ פתחו בעה"ב נמי שרי ובתוספתא מוכח דה"פ

פרק ה א המביא כלי חרס לחטאת אז איינער גייט צו אטעפער קויפן אערדענע כלי ארייין צו שיטען אין איר די אש פון די פרה אדומה, אדער אן צו שעפין אין איר וואסער ארייין צו שיטען אין איר דיא אש פון די פרה אדומה טובל ולן על הכבשן זאל ער זיך טובל זיין און זאל נעכטיגען ביי דעם קאלך אויבין און זאל היטען אז איין עם הארץ אדער איין אנדערע טומאה זאל ניט אן רירען די כלי פון די צייט וואס זיא וועט פערטיג ווערין רבי יהודה אומר רבי יהודה זאגט אף מן הבית הוא מביא וכשר אפילו דער עם הארץ ברייננט אכלי פון זיין שטוב, און ער זאגט זיא איז טהור צו די אש און די וואסער פון די פרה אדומה גלויבט מען אים, און דיא כלי איז כשר צו די פרה אדומה שהכל נאמנים על החטאת אלע זענען בעגלויבט אויף די כלים וואס געהערין צו די פרה אדומה צו זאגין אז זיי זענען טהור ובתרומה אז מען דארף אכלי מען זאל אין איר אריין לייגין תרומה פותח את הכבשן ונוטל עפינט ער דעם קאלך אויבין פון דעם עם הארץ און נעמט ארויס אכלי רבי שמעון אומר רבי שמעון זאגט אויב דער עם הארץ האט געעפינט דעם קאלך אויבין, זאל מען ניט נעמען דיא כלים פון ערשטין פראנד, ווייל די כלים פון ערשטין פראנד האלט יעדער אין האנט, טאמער האט זיי געהאלטין אטמא האט ער מטמא געווען דיא כלים, נאר מן הסדר השני ער זאל נעמען די כלים פון אנדערין פראנד רבי יוסי אומר רבי יוסי זאגט די כלים פון אנדערין פראנד זאל מען אויך ניט נעמען מן הסדר השלישי ער זאל נאר נעמען דיא כלים פון דריטען פראנד: ב המטביל כלי לחטאת אז איינער וויל אנשעפין וואסער אין אכלי ער זאל אין זיי ארייין שיטען דיא אש פון דיא פרה אדומה און מען דארף די כלי טובל זיין און ער האט זיא טובל געוועזן במים שאינם ראוים לקדש אין אזעלכע וואסער וואס מען טאר זייא ניט ניצען צו דיא פרה אדומה צריך לנגב דארף מען אפ טריקענען די כלי נאך דער טבילה, נאכדעם וועט ער אין איר אנשעפין די וואסער צו די אש פון די פרה אדומה, אבער אז ער האט טובל געוועזן דיא כלי במים שהם ראוים לקדש אין אזעלכע וואסער וואס זענען כשר צו די פרה אדומה אינו צריך לנגב דארף מען ניט אפ טריקענען די כלי נאך דער טבילה ואם און אויב ער איז טובל די כלי לאסוף לתוכו מים מקודשים ער זאל אין איר ארייין גיסען וואסער וואס אין די וואסער איז שוין דא אש פון דיא פרה אדומה בין כך ובין כך סאיי ער איז טובל דיא כלי אין אזעלכע וואסער וואס איז ניט כשר צו די פרה אדומה, און סאיי ער איז טובל די כלי אין אזעלכע וואסער וואס איז כשר צו דיא פרה אדומה צריך לנגב דארף מען אפ טריקענען די כלי נאך דער טבילה, נאכדעם אז די כלי וועט שוין

זיין

שאינם מקודשים במקודשים ותנן לקמן צלוחית של חטאת שנפל לתוכה מים פסול: **ג קרויה.** דלעת יבשה הלולה שמשאבים בה מים: **שהטבילוה.** מעלה בעלמא לחטאת (ד) ולא משום טומאה דהא בהדיא מיירי שלא נטמאת מעולם: **במים שאין ראויין לקדש מקדשין בה.** לאחר שנגבה ולא חיישינן שמא בלעה מים שאין ראוין לקדש ותחזור ותפלט: **נטמאת אין מקדשין בה.** ואע"פ שחזר והטבילה דחיישינן שמא תפלוט משקין טמאין הבלועים בה. דקסברי רבנן דמחמרינן טפי במים טמאים יותר מבמים שאינן ראויין לקדש ורבי יהושע משוה מדותיו דאי חיישינן הכא והכא תיחוש ואי לא חיישית הכא והכא לא תיחוש. אלא (ה): **בין כך ובין כך.** בין בתחלה אם הטבילה במים שאין ראויין לקדש ונגבה. בין בסוף כשנטמאת והטביל אפי' בראויין לקדש ונגבה: **לא יוסיף לתוכה מים מקודשים.** דחיישינן שמא תפליט. ואין הלכה כרבי יהושע: **ד שפופרת של קנה (ו) שחתכה.** תקנה לשום בה מי חטאת או אפר חטאת (ז) אפי' חתכה חבר שאינו חשוד על הטומאה: **רא"א יטביל מיד.** ואיכא היכרא דפרה נעשה בטבול יום משום דכלים הנגמרים בטהרה צריכין טבילה לקודש שמא נשאר בכלי רוק היוצא מפיו של ע"ה ועדיין הוא לא בשעת נגמרו של כלי ומטמא. ואע"ג דטומאה זו אינה צריכה הערב שמש אלא טבילה בלבד מ"מ איכא היכרא משום דלגבי חטאת עשאוה כטמא מת בשביעי שלו ומטמא אדם וכלים ואי איתא דפרה היתה צריכה הערב שמש גם היא היתה צריכה: **ר' יהושע אומר יטמא ויטביל.** דבעינן אחר ליכא היכרא כיון דכלים הנגמרים בטהרה לא בעי הערב שמש לקדש (ח) והלכה כר"י: **הכל כשרים לקדש.** כל הטהורים כשרים להשליך האפר ע"ג המים ואפי' נשים דכתיב גבי אסיפת אפר הפרה ואסף איש טהור את אפר הפרה והניח מחוץ למחנ' ודרשי' איש

ג קרויה שהטבילוה במים שאין ראויין לקדש מקדשין בה עד שתטמא. נטמאת אין מקדשין בה. ר' יהושע אומר אם מקדש הוא בה בתחלה אף בסוף יקדש בה. אם אינו מקדש בה בסוף אף לא בתחלה. בין כך ובין כך לא יוסיף (ס"א יאסוף) לתוכה מים מקודשים: **ד** שפופרת שחתכה לחטאת. ר' אליעזר אומר יטביל מיד. רי"א יטמא ויטביל. **[ג]** הכל כשרים לקדש

פותח הע"ה והחבר נוטל. ועתוי"ט: (ד) ולא מפני הצדוקים היתה כדמוכח כמתני' דלקמן והר"מ פי' בדרך אחר ונראה נמי דלא נקט טבילה אלא משום סיפא דנטמ'. ועתוי"ט: (ה) וא"כ דברי ר"י הן וה"ל למימר בין כך ובין כך לא יקדש דהא את"ק קאי דמיירי בתחלה הקדוש. והר"ש לא כתב אלא ואתאן לת"ק וכ"כ הר"מ וכתב הטעם לכל יתערב בהן המים שילאו ממנה וכלומר משא"כ בתחלת הקדוש אין כאן ערוב שרואין המים הבלועים שנתקדשי' ג"כ ועתוי"ט: (ו) וכשהוליא כל המות שבה: (ז) וא"ל לאפר חטאת כלי אבנים אחר שעבר עשייתה שאין לחוש עוד לשיגלו בה תוי': (ח) פירוש אע"פ שלחטאת עשאוה כט"מ לטמא אדם כיון דגם לקדש אין בו הערב שמש אין הצדוקים מרגישין בכך דהני חומרות מדרבנן הם והרגשתן תהיה במה שאנו מטמאים במק"א עד שיעריב שמשו כו': [ג] הכל בו'. לר"י לאתויי קטן ולרבנן לאתוי אשה

זיין טרוקען וועט ער אין איר אריין גיסען דיא וואסער מיט די אש: **ג** קרויה שהטבילוה במים שאין ראוין לקדש אפלוצער (אקירבעס) וואס מען האט איר אויס געהוילט מען האט אלץ פון אינוויניג ארויס גענומען און מען האט איר שוין אויס געטריקונט און מען שעפט אין איר וואסער, און מען האט איר טובל געווען אין אזעלכע וואסער וואס זענען ניט כשר צו די פרה אדומה, זאל מען איר אויס טריקענען פון דיא וואסער מקדשין בה און מען שעפט אן אין דעם פלוצער וואסער פון אקוואל און מען שיט אריין אין דיא וואסער די אש פון די פרה אדומה עד שתטמא ביז דער פלוצער וועט טמא ווערין נטמאה אויב דער פלוצער איז טמא גיווארין אפילו מען האט אים טובל געווען. פון דעסטוועגין אין מקדשין בה היילגט מען שוין ניט אין איר וואסער מיט דיא אש פון די פרה אדומה רבי יהושע אומר רבי יהושע זאגט אם מקדש הוא בה בתחלה אויב מען מעג היילגען אין דעם פלוצער וואסער מיט אש פון די פרה אדומה. אין אנהייב איידער דער פלוצער איז טמא גיווארין און מען האט אים טובל געווען אין אזעלכע וואסער וואס זענען ניט כשר צו די פרה אדומה אף בסוף יקדש בה דארף זיין דער דין אפילו אין סוף ווען דער פלוצער איז טמא גיווארין און מען האט אים טובל געווען. זאל מען אויך מעגין אין דעם פלוצער היילגען וואסער מיט די אש פון דיא פרה אדומה אם אינו מקדש בה בסוף און אויב דו זאגסט אז נאכדעם וויא דער פלוצער איז טמא גיווארין און מען האט אים טובל געווען טאר מען ניט היילגען אין אים וואסער מיט דיא אש פון דיא פרה אדומה אף לא בתחלה דארף זיין דער דין אפילו אין אנהייב אז דער פלוצער איז ניט טמא געווען און מען האט אים טובל געווען אין אזעלכע וואסער וואס איז ניט כשר צו דיא פרה אדומה און מען האט דיא וואסער אפ געטריקונט זאל מען אויך ניט טארין אין דעם פלוצער היילגען וואסער מיט די אש פון די פרה אדומה בין כך ובין כך סאיי אין אנהייב אז דער פלוצער איז ניט טמא געווען, און סאיי אין סוף אז דער פלוצער איז טמא געווען לא יאסוף לתוכה מים מקודשים זאל מען ניט אריין גיסען אין דעם פלוצער וואסער וואס זענען שוין גיהייליגט גיווארין מיט דיא אש פון די פרה אדומה (עיין תוי"ט): **ד** שפופרת שחתכה לחטאת אראר שמעקין וואס מען האט איר אפ געשניטען פון דיא ערד מען זאל אין איר אריין גיסען וואסער צו די אש פון דיא פרה אדומה אדער מען זאל אין איר אריין שיטען אש פון דיא פרה אדומה רבי אליעזר אומר רבי אליעזר זאגט יטביל מיד מען זאל איר באלד טובל זיין רבי יהושע אומר רבי יהושע זאגט יטמא ויטביל מען זאל מטמא זיין די רער און טובל זיין הכל כשרים לקדש אלע מענטשין מעגין אריין,

חוץ מחרש שוטה וקטן. רבי יהודה מכשיר בקטן ופוסל באשה [ג] ובאנדרוגינוס: ה בכל הכלים מקדשים אפי' בכלי גללים בכלי אבנים. ובכלי אדמה. [ד] ובספינה מקדשין בה. אין מקדשין לא ברפנות הכלים. ולא בשולי המחץ. ולא במגופת החבית. ולא בחפניו. מפני שאין ממלאין ואין מקדשין ואין מזין מי חטאת אלא בכלי. אין מצילין בצמיד פתיל אלא כלים. שאין מצילים מיד כלי חרס [ה] אלא כלים: ו ביצת היוצרים כשרים.

להכשיר את הזר. טהור ואפי' אשה (ט). והניח מי שיש בו דעת להוציא פרט לחרש שוטה וקטן שאין בהם דעת להניח וכתר (אסיפת אפרה) כתיבה הך עבודה דקדוש ואין עבודה מפסקת בנתים למדנו שכל הכשר לאסיפת הפרה כשר לקדוש: ר"י מכשיר בקטן ופוסל באשה. דאם איתא דכל הכשר באסיפ' כשר בקדוש לכתוב ולקח ל' יחיד בקדוש כי היכי דכתיב ואסף ל' יחיד באסיפה מאי ולקחו דאפילו הנך דפסולים התם כשרים הכא כגון קטן (י). אבל אשה לא דכתיב ונתן ולא ונתנה (יא): ה בכל הכלים מקדשים. בין של עץ בין של עצם בין של זכוכית ואפי' בכלי גללים דלא חשיבי כלי לענין טומאה לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים דכתיב מים חיים אל כלי ולא כתיב אל הכלי (יב): מחץ. כלי גדול של חרס שקורין בערבי אל מתגי"ר ובקצה אחד ממנו עשוי כדמות בית יד והוא שולי המחץ. כך פירש הרמב"ם: ואין מזין אלא בכלי. כלומר שצריך שיהיו המים בכלי בשעת ההזאה: אין מצילין. כל מה שבתוכה מטומאת אהל המת על ידי צמיד פתיל אלא כלים: שאין מצילין. מאויר כלי חרס: אלא כלים. שאם יפול שרץ באויר כלי חרס טמא כל מה שבתוכו אף על פי שלא נגע בהן. חוץ מכלים שאין מיטמאין מאויר כלי חרס דכתיב כל אשר בתוכו יטמא מכל האוכל אשר יאכל אוכלים ומשקין מיטמאין מאויר כלי חרס ואין כלים מיטמאין מאויר כלי חרס: שאין מצילין. כמו ואין מצילין ודוגמתו בפ"ק דביצה שאפר כירה מוכן הוא ואמר רבה בגמרא ה"ק ואפר כירה מוכן הוא (יג): ו ביצת היוצרים. כל כלי שמתחיל היוצר חרס לעשות עושה

עיקר תוי"ט

גמרא: (ט) נ"ל איפכא איש ולא אשה טהור ולא קטן דאיתא ביומא דמ"ג דכל הפרשה כלה משמע מקרא זה מוצא מיד משמע ממקרא שלפניו. רש"י ולהכי דרשינן להכשיר הזר להוציא משמ' שלפניו דדוקא כהן ג. (י) אבל חרש ושוטה לא אתו לכלל דעת תוספות וע' תוי"ט: (יא) ואף דכל התורה בלשון זכר נאמרה ואפ"ה לא ממעטינן אשה ש"ה מדשני כדכורי' ולקחו והדר ונתן ל' יחיד ש"מ כו' תוס': [ג] ובאנדרוגינוס. ובטמטום אפי' ת"ק פוסל דספק ערל הוא ושייר נמי ערל וטמא. ועתוי"ט: (יב) שהיה כדין ללמדו במה מצינו מסוטה שאינו אלא בכ"ח ת"ל כו'. ספרי: [ד] ובספינה כו'. קמ"ל אף דאינה כלי לקבל טומאה א"נ אף דקאמר לקמן פ"ט מ"ז מי חטאת כו' לא יעבירם בנהר ובספינה. מהר"מ: (יג) וכאן נ"ל דמסרך סריך מלישנא דפ"ח דכלים מ"ג ע"ש: [ה] אלא כלים. כלומר ולא שברי

שיטען די אש פון די פָּרָה אֲדוּמָה אין די וואסער
חוץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן נאר אטויבער אדער
אמשוגענער אדער אקינד טארין ניט ארויף
שיטען דיא אש פון דיא פָּרָה אֲרוּמָה אויף דיא
וואסער רַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר בְּקָטָן רַבִּי יְהוּדָה זאגט
אקינד מעג-ארויף שיטען די אש פון דיא פָּרָה
אֲדוּמָה אויף דיא וואסער וּפוֹסֵל בְּאִשָּׁה וּבְאַנְדְּרוֹגִינוֹס
נאר א אִשָּׁה אדער אזעלכער וואס עס איז אספק
צו ער איז א אִשָּׁה, טארין ניט ארויף שיטען דיא
אש פון די פָּרָה אֲרוּמָה אויף די וואסער: ה בְּכָל
הַכֵּלִים מְקַדְּשִׁים אין אלע ערליי כֵּלִים מעג מען אריין
גיסען די וואסער מיט די אש פון די פָּרָה אֲרוּמָה
אֲפִילוּ בִּכְלֵי גְלָלִים אֲפִילוּ אין כֵּלִים וואס זענען
גימאכט פון מיסט בִּכְלֵי אֲבָנִים אין שטיינערנע
כֵּלִים וּבִכְלֵי אֲדָמָה אין ערדענע כֵּלִים וואס זענען
ניט געטריקונט גיווארין אין אאויבן וּבִסְפִינָה
מְקַדְּשִׁים בָּהּ אונ אין אשיף מעג מען אריין גיסען
דיא וואסער אונ די אש פון די פָּרָה אֲרוּמָה אֵין
מְקַדְּשִׁין לֹא בִּרְפָנוֹת הַכֵּלִים אבלי וואס איז צו בראכין
גיווארין אונ עס איז געבליבען די וואנט פון די
כלי, אונ דיא וואנט איז אוים גיבויגין מען קען
אין איר אריין גיסען, טאר מען ניט אריין גיסען
די וואסער אונ ארויף שיטען די אש פון די פָּרָה
אֲדוּמָה וְלֹא בְּשׁוּלֵי הַמַּחַץ אבלי וואס דער אונטער-
שטער דעק איז אריין גיבויגין אין דיא כלי אזוי
ווי אונזערע בוטעלקעס אין דעם דעק טאר מען
ניט אריין גיסען דיא וואסער אונ ארויף שיטען
דיא אש פון דיא פָּרָה אֲרוּמָה [עיין בפירוש של
המשניות עם עץ החיים] וְלֹא בִּמְגוּפַת הֶחָבִית אויב
אין די שפונד פון אפאס איז דא אלאך אריין צו
גיסען, טאר מען ניט אין די שפונד אריין גיסען
די וואסער אונ ארויף שיטען די אש פון די פָּרָה
אֲדוּמָה וְלֹא בְּחָפְנָיו מען טאר ניט אריין גיסען
וואסער אין האנט אונ ארויף שיטען די אש פון די
פָּרָה אֲרוּמָה מִפְּנֵי שֶׁאֵין מְמַלְּאִין ווייל מען טאר ניט
אן שעפין די וואסער צו די פָּרָה אֲדוּמָה נאר מיט
אגאנצע כלי וְאֵין מְקַדְּשִׁין אונ מען טאר ניט ארויף
שיטען די אש אויף די וואסער, סיידין די וואסער
איז אין אגאנצע כלי וְאֵין מַזִּין מֵי חַטָּאת אֶלָּא בִּכְלִי מען
טאר ניט שפריצען די וואסער מיט די אש פון די
פָּרָה אֲרוּמָה אויף אטמא, סיידין די וואסער איז
אין אגאנצע כלי אֵין מַצִּילִין בְּצָמִיד פָּתִיל אֶלָּא כֵּלִים אז
אערדענע כלי שטייט אין אשטוב וואס אינוויניג
איז דא אמת, אונ אויף די כלי איז דא אדעק גוט
צו גימאכט, אלץ וואס אין דיא כלי איז טהור,
אבער אאנדער זאך אצוגעמאכטע, ניט אכלי,
אונ זיא שטייט אין אשטוב וואס אין איר איז דא
אמת, אלץ וואס ליגט אין דיא זאך איז טמא
שֶׁאֵין מַצִּילִין מִיַּד כְּלִי חֶרֶס אֶלָּא כֵּלִים דער דין אין
אז אשרץ איז אין אערדענע כלי אינוויניג,
אפילו ער רירט קיין זאך ניט אן, ער איינגט
אין דער לופטין, אלץ וואס עס איז דא אין דיא
כלי אפילו זייא רירען ניט אן דעם שרץ זענען
זייא טמא, זאגט די משנה אויב אין די ערדענע
כלי ליגט כלים אונ זיי רירען ניט אן דעם
שרץ ווערין זייא ניט טמא: ו בֵּיצַת הַיּוֹצְרִים כְּשֵׁרוֹת

תהלה החמר עגול כלורת בילה ועושה לו בית קבול: כשרה. לקדש בו מי חטאת: ור' יוסי פוסל. דלא חשיב ליה כלי. ואין הלכה כרבי יוסי: ביצת התרנגולת. קליפת' החיצונה: וחכמים פוסלים. שאינה חשובה כלי. והלכה כחכמים: ז השוקת שבסלע. שוקת היא אבן חלולה שעל שפת המעין והמים נכנסין לה דרך חור שבדופנה ומשקין בה הבהמות. והכא מיירי בסלע מחובר שחקקו אין נחשב כלי הואיל ולא היה עליו שם כלי בתלוש ואפילו היה תלוש אלא שחברו ולבסוף חקקו: ואינה צריכה צמיד פתיל. אם היתה באהל המת מגלת על מה שבתוכה בכסוי לבד בלא צמיד פתיל לפי שאינה חשובה כלי אלא כבור ודות שמצילין על מה שבתוכן בכסוי בלא צמיד פתיל כדתנן בפרק ה' דאהלות [מ"ו]: ואינה פוסלת את המקוה. אם נפלו מי גשמים מתוכה למקוה אין נחשבים מים שאובים לפסול את המקוה: ופקקה. סתמה: מפני שאינם עגולים כלי. כלו' שאין כלי מסבב את המים דנקב של מטה נתבטלו מתורת כלי דסתימ' של סמרטוט לא משוי ליה כלי. אבל כשהנקב מן הצד יש תורת כלי עליו ומקדשין במים שבתוכה שהרי הכלי מסבבן והיינו עגולים כלי:

רבי יוסי פוסל. ביצת [ו] התרנגולת ר"מ ורבי יהודה מכשירין. וחכמים פוסלין:

ז השוקת שבסלע אין ממלאין בה ואין מקדשין בה ואין מזין ממנה ואינה צריכה צמיד פתיל ואינה פוסלת את המקוה. היתה כלי וחברה בסיד ממלאין בה ומקדשין בה ומזין ממנה וצריכה צמיד פתיל ופוסלת את המקוה. ניקבה מלמטן ופקקה בסמרטוט המים שבתוכה פסולין מפני שאינן עגולים כלי. מן הצד ופקקה בסמרטוט המים שבתוכה כשרים מפני שהם עגולים כלי.

כליס: [ו] התרנגולים. למעוטי בילת נעמית דתני בתוספתא דכשרה ואפי' אינה מליפס וכ"פ

דער טעפער אז ער וויל מאכין אערדענע כלי, קנעט ער אוים די ליים אונ מאכט זיא קיילעכדיג ווי אאיי, אונ מאכט אין איר אלאך, אויב ער האט אין דיא לאך אריין געגאסין וואסער אונ ארויף גישאטין אש פון די פרה אדומה, איז די וואסער כשר מען זאל זיי שפריטצען אויף אטמא אונ ער ווערט טהור רבי יוסי פוסל רבי יוסי זאגט דיא וואסער איז פסול ביצת התרנגולת אז ער האט אריין געגאסין וואסער אין אשאלאכץ פון אאיי אונ אויף די וואסער האט ער ארויף גישאטין די אש פון די פרה אדומה רבי מאיר אונ רבי יהודה מכשירין זאגין עס איז כשר וחכמים פוסלין אונ דיא חכמים זאגין עס איז פסול: ז השוקת שבסלע עס איז גישטאנען אשטיין בוהעפט צו די ערד האט מען אוים געהאקט אלאך אין דעם שטיין עס זאל זיין אקארעטע אין ממלאין בה טאר מען ניט אן שעפין אין איר וואסער צו דיא פרה אדומה ואין מקדשין בה אונ אויב אין איר איז דא אנגעשעפטע וואסער טאר מען ניט ארויף שיטען אש פון דיא פרה אדומה אויף די וואסער וואס איז אין דיא קארעטע ואין מזין ממנה אונ אויב אין די קארעטע איז דא וואסער מיט אש פון די פרה אדומה טאר מען ניט שפריטצען אויף אטמא פון די וואסער מיט די אש וואס אין דער קארעטע ואינה צריכה צמיד פתיל אויב דיא קארעטע שטייט אין אשטוב, אונ אין דער שטוב איז דא אמת. אונ די קארעטע איז צו גידעקט, אפילו דער צודעק איז ניט גוט בהעפט צו דיא קארעטע, פון דעסטוועגין אלץ וואס ליגט אין די קארעטע איז טהור ואינה פוסלת את המקוה אויב אין די קארעטע איז גיוועזן רעגין וואסער. אונ די רעגין וואסער איז אריין גיגאסין גיווארין אין אמקוה, איז די מקוה כשר היתה כלי אויב דער שטיין איז גיוועזן אכלי אונ ער איז ניט גיוועזן בהעפט צו די ערד ווען מען האט פון אים געמאכט אקארעטע וחברה בסיד נאר דער נאך וויא זיא איז שוין גיוועזן אקארעטע האט מען איר בהעפט צו די ערד מיט וואפנע ממלאין בה מען מעג אין איר אנשעפין וואסער צו די פרה אדומה ומקדשין בה אונ מען מעג ארויף שיטען אש פון די פרה אדומה אויף דיא וואסער וואס אין דיא קארעטע ומזין ממנה אונ מען שפריצט אויף אטמא פון די וואסער מיט די אש וואס אין די קארעטע אונ ער ווערט טהור וצריכה צמיד פתיל אויב דיא קארעטע שטייט אין אשטוב וואס אין איר איז דא אמת, אויב אויף די קארעטע איז דא אדעק אונ דער דעק איז גוט צו גימאכט צו די קארעטע, אלץ וואס אין די קארעטע איז טהור, אבער אז דר דעק איז ניט גוט צו גימאכט צו דיא קארעטע. אלץ וואס אין דיא קארעטע איז טמא ופוסלת את המקוה אויב אין די קארעטע איז דא רעגין וואסער אונ די רעגין וואסער איז אריין געגאסין גיווארין פון די קארעטע אין אמקוה, איז די מקוה פסול ניקבה מלמטן אכלי וואס איז גיוועזן כשר אן צו שעפין אין איר וואסער צו די פרה אדומה, אונ אין דעק פון דיא כלי איז גיווארין אלאך ופקקה בסמרטוט אונ מען האט פאר שטאפט די לאך מיט אטוך המים שבתוכה פסולין דיא וואסער וואס אין דיא כלי איז פסול צו די פרה אדומה מפני שאינן עגולים כלי ווייל דיא כלי איז ניט קיילעכדיג ארום דיא וואסער ווארום אויף דעם ארט וואס די טוך איז פארשטאפט איז דאך דארט ניטא דיא כלי איז דאך דיא וואסער ניט דא אין אכלי מן הצד אויב די לאך איז אין דער כלי ביי די זייט ופקקה בסמרטוט אונ מען האט פארשטאפט די לאך מיט אטוך המים שבתוכה כשרים די וואסער וואס אין די כלי איז כשר צו די פרה אדומה מפני שהם עגולים כלי ווייל די כלי איז אונטען קיילעכדיג ארום די וואסער פון דעם ארט וואס איז פארשטאפט בי"ז.

צום:

עשה לה עטרה. שוקת תלושה שחברה בסיד שהיא חשובה כלי ועשה שפה של טיט לפיה סביב ונתמלא השוקת מים עד שנתמלאת גם השפה. המים פסולים לקדש לפי שאין התוספ' נחשבת כלי: ואם היה בריא. כלומר אם השפה הזאת חזקה ומהודקת בשוקת עד שאלו תנטל השוקת תנטל גם השפה עמה כשרים: ח ב' שקתות שבאבן. הכא מיירי באבן המטולטלת (יד) שאינה סלע מחובר וב' שקתות הללו תורת כלי יש להן: קדש אחת מהן. שנתן אפר פרה במים שבאחת מהן: כשפופרת הנוד. כמין קנה שנתון על פי הנוד שבו מריקים היין או המים בתוך הנוד. ושיעורו כדי שיהיו ב' אצבעות הראשונות של פס היד חוזר' בו בריוח לא הגודל אלא האצבעות הסמוכו' לו: או שהיו המים צפין על גביהן. כגון שכותל האמצעי המפסיק בין ב' השקתות נמוך מאשר הכתלים: בקליפת השום. כשנתמלאו שתיהן לפיה המים על המחילה האמצעי' כקליפת השום: ט שהקיפן. סמכן זו אצל זו לשון מקיפין שתי חביות דמס' כילה: המים שביניהן. שבין שתי עריבות ושבין סלק של שוקת. אבל שאר המים מקודשי' אלא דאותן שבסדק לא נכנס בהן הקדוש (טו): גפסים. מין סיד הוא ולבן ביותר וקורין לו בלע"ז ייס"ו:

עשו לה עטרה של טיט והלכו המים לשם פסולין. אם היה בריא כדי שינטל עמה כשרים: ח שתי שקתות שבאבן אחת. קידש אחת מהם המים שבשניה אינן מקודשין. היו נקובות זו לזו כשפופרת הנוד. או שהיו המים צפין על גביהן אפי' בקליפת השום. קידש את אחת מהן. המים שבשניה מקודשין: ט שתי אבנים שהקיפן זו לזו ועשאן שוקת וכן שתי עריבות. וכן השוקת שנחלק' המים שביניהם אינן מקודשין. עשאן בסיד או בגפסים. והן יכולות להנטל כאחת.

ר"מ ועתוי"ט: (יד) זהו ההפרש בין אבן ובין סלע מיהו נראה דהכי נמי אפי' חברה בסיד: (טו) וקשה כיון שנסדקה לא הוי כלי כלל וצריך לומר דהכ"ע שאין מים זוחלים מהסדק מפני שחברה בטיט והו"ל כלי לענין זה אבל לא לענין מה שנסדק:

צום דעק איז דאך די כלי ארום די וואסער עָשׂוּ לָהּ עֲטָרָה שֶׁל טִיט אז מען האט געמאכט ביי אבלי אגעזימס פון ליים אויבין אויף דעם ברעג כלי, איז די כלי טיפער געווארין וְהָלְכוּ הַמַּיִם לְשָׁם פְּסוּלִין און מען האט אן געגאסין די וואסער אין די כלי פיל ביז איבער די ליים, איז דיא וואסער פסול אִם הָיָה בָּרִיא כְּדֵי שֶׁיִּנָּטֵל עִמָּהּ אויב די ליים וואס אויבין איז געזונד, שטארק צו גיקלעבט צו די כלי, אז מען וועט אן נעמען דיא ליים נעמט זיך די כלי מיט כְּשֵׁרִים זענען די וואסער כשר: ח שְׁתֵּי שְׁקָתוֹת שֶׁבְּאֶבֶן אַחַת צוויי קארעטעס אין איין שטיין, און דער שטיין איז ניט בהעפט צו די ערד, און אין ביידע קארעטעס איז דא וואסער וואס זענען כשר צו דיא פרה אדומה קִידֵּשׁ אַחַת מֵהֶן און ער האט ארויף געשאטין אש אויף די וואסער וואס אין איין קארעטע הַמַּיִם שֶׁבַּשְּׁנִיָּה אֵינָן מְקוּדָּשִׁים די וואסער וואס אין דיא אנדערע קארעטע זענען ניט געהייליגט גיווארין הָיוּ נְקוּבוֹת זוֹ לָזוֹ כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד אויב אין די מיטעלסטע וואנט וואס צווישען די צוויי קארעטעס איז דא אלאך, און די וואסער פון ביידע קארעטעס זענען צו זאמען בהעפט ווי איינס דורך די לאך וואס אין דיא מיטעלסטע וואנט און די לאך איז גרויס ווי דיא רעהר וואס מען שטעקט אריין אין אלאגיל אן צו גיסען אים דורך דיא רעהר, דאס איז אז מען קען אריין שטעקין די ערשטע צוויי פינגער פון האנט אין די לאך און זיי אוים דרייען ארום און ארום אוֹ שֶׁהָיוּ הַמַּיִם צָפִין עַל גַּבֵּיהֶן אֲפִילוּ כִּקְלִיפַּת הַשּׁוּם אדער די מיטעלסטע וואנט איז גיוועין אביסול נידעריגער ווי די זייטיגע ווענט, און איבער די מיטעלסטע וואנט בהעפטין זיך די וואסער פון ביידע קארע־טעס צו זאמען, אפילו די וואסער וואס איבער די מיטעלסטע וואנט איז דין ווי אשאלאכץ פון אקנאביל זענען אויך דיא וואסער פון ביידע קארעטעס ווי איינס וְקִידֵּשׁ אֶת אַחַת מֵהֶן אויב דיא וואסער פון איין קארעטע איז גיהייליגט גיווארין, ער האט ארויף גישאטין דיא אש פון דיא פרה אדומה אויף די וואסער פון איין קארעטע הַמַּיִם שֶׁבַּשְּׁנִיָּה מְקוּדָּשִׁין איז דיא וואסער פון די אנדערע קארעטע אויך הייליג: ט שְׁתֵּי אֲבָנִים שֶׁהִקִּיפָן זוֹ לָזוֹ וַעֲשָׂאָן שׁוֹקֶת ער האט גינומען צוויי שטיינער און האט זייא געלייגט איינס ביי דאס אנדערע און האט געמאכט פון זייא אקארעטע וְכֵן שְׁתֵּי עֲרֵיבוֹת אדער ער האט גינומען צווייא מולטערס, און האט זיי גישטעלט איינס ביי דאס אנדערע, און האט געמאכט פון זיי אקארעטע וְכֵן הַשּׁוֹקֶת שֶׁנֶּחְלְקָה אדער אקארעטע איז צו טיילט גיווארין אין צוויי טייל, און מען האט צו זאמען גישטעלט דיא צוויי האלבע קארעטעס איינס ביי דאס אנדערע, און מען האט אריין געגאסין וואסער אין דיא קארעטע פון די שטיינער, אדער מען האט אריין געגאסין וואסער אין די קארעטע פון די מולטערס, אדער מען האט אריין געגאסין וואסער אין דיא צוויי האלבע קארעטעס, און אויף די וואסער האט ער ארויף גישאטין אש פון די פרה אדומה [עיין תוי"ט] הַמַּיִם שֶׁבֵּינֵיהֶם די וואסער וואס צווישען די שטיינער. און וואס צווישען די מולטערס. און וואס צווישען דיא האלבע קארעטעס אֵינָן מְקוּדָּשׁוֹת זענען ניט געהייליגט גיווארין, און דיא וואסער וואס אין די כלים זענען הייליג גיווארין עֲשָׂאָם בְּסִיד אז ער האט די שטיינער אדער דיא מולטערס אדער דיא צווייא האלבע קארעטעס בקלעבט מיט וואפנע אוֹ בִגְפָסִים אדער ער האט זיי בקלעבט מיט גיפס וְהֵן יְכוֹלוֹת לְהִנָּטֵל כְּאַחַת און

זוי

המים שביניהם מקודשין :

זיי ווערין גינומען צו זאמען, אז מען נעמט אן איין שטיין, אדער מען נעמט אן איין מולטער, אדער מען נעמט אן איין האלבע קארעטע, נעמט זיך דאס אנדערע מיט אונ פאלט ניט אוועק המים שביניהן מקודשים דיא וואסער וואס איז צווישען דיא שטיינער אונ צווישען דיא מולטערס אונ צווישען די צוויי האלבע קארעטעס זענען אויך הייליג :

רש"י — גמרא נדה דף י"ז ע"ב — רש"י

מקרקש וכו'. פעמונים התלוים בכילה שסביב מטתו מקשקשן בעת תשמיש לסור בני ביתו

א"ר שמעון בן יוחאי ארבעה דברים הקב"ה שונאן ואני איני אוהבן הנכנס לביתו פתאום ואצ"ל לבית חבירו. והאוחז באמה ומשתין מים. ומשתין מים ערום לפני מטתו והמשמש מטתו בפני כל חי א"ל רב יהודה לשמואל ואפי' לפני עכברים אמר ליה שיננא לא אלא כגון של בית פלוני שמשמשין מטותיהם בפני עבדיהם ואינהו מאי דריש שבו לכם פה עם החמור עם הרומה לחמור רבה ב"ר הונא מקרקש זגי רכילתא אביי כאלי דירבי רבא באלי פרוחי :

מסס : באלי דידבי. מגרש הזבובים שלא לשמש מטתו בפני כל חי : פרוחי. יתושים :

אמר רבי שמעון בן יוחאי ארבעה דברים הקדוש ב"ה שונאן רבי שמעון בן יוחאי זאגט פיר זאכין האט גאט פיינט ואני איני אוהבן אונ איך האב זיי אויך ניט ליב הנכנס לביתו פתאום אז ער גייט אריין פלוצלונג צו זיך אין שטוב ווארי פריער זאל ער אנקלאפין אדער אנקלינגען, אז מען וועט אים עפענען אדער מען וועט אים הייסען אריין גיין וועט ער אריין גיין] ואין צריך לומר לבית חברו צו זיין חבר אין שטוב טאר ער געוויס ניט אריין גיין פלוצלונג, אונ אז ער גייט אריין פלוצלונג צו זיך אין שטוב אדער צו זיין חבר אין שטוב, האט אים גאט פיינט והאוחז באמה ומשתין אז ער האלט דעם גליר אין האנט אונ איז משתין ומשתין מים ערום לפני מטתו אונ אז ער שטייט נאקעט פאר זיין בעט אונ איז משתין והמשמש מטתו בפני כל חי אז ער איז משמש המטה פאר דיא לעבעדיגע זאכין ופאר מענטשין] וואס זענען דא אין שטוב, פאר די אלע פיר זאכין האט גאט פיינט דעם מענטש. אפילו ער טוהט נאר איינס פון די פיר זאכין אמר ליה רב יהודה לשמואל ואפילו לפני עכברים רב יהודה האט גיזאגט צו שמואל אפילו מייז-גייען ארום אין שטוב טאר מען אויך ניט משמש המטה זיין אמר ליה שיננא לא האט שמואל גיזאגט צו רב יהודה, גיין, אז מייז גייען ארום אין שטוב מעג מען משמש המטה זיין אלא כגון של בית פלוני נאר אזוי ווי עס איז ביי יענעם אין שטוב שמשמשים מטותיהם בפני עבדיהם ושפחותיהם וואס זייא זענען משמש המטה ווען זייערע קנעכט אונ זייערע דינסטען זעהן, דאס האט גאט פיינט ואינהו מאי דריש אונ די מענטשין וואס האבין אזוי גיטאהן, פאר וואס האבין זיי אזוי גיטאהן, זאגט די גמרא ווייל עס שטייט אין פסוק שבו לכם פה עם החמור זיצט אייך דא מיט דעם אייזיל עם הדומה לחמור אפאלק וואס זענען גלייך צו א אייזיל, ווייל זייערע קנעכט זענען ביי זייא גלייך גיוועזין ווי די בהמות, דריבער האבין זייא משמש המטה גיוועזין פאר זיי, אבער פאר אנדערע מענטשין פלעגין זייא ניט משמש המטה זיין רבה בר רב הונא מקרקש זגי דכילתא רבה בר רב הונא האט געקלינגען מיט דעם גלעקיל פון זיין בעט, פאר אצייכין אז זיינע שטוב מענטשין זאלין איצט אוועק גיין פון דיא שטוב אין איין אנדער שטוב ווייל ער וויל איצט משמש המטה זיין אביי באלי דידבא אביי אז ער האט גיוואלט משמש המטה זיין פלעגט ער אוועק טרייבין די פליגען פון בעט רבא באלי פרותים רבא אז ער האט גיוואלט משמש המטה זיין פלעגט ער אוועק טרייבין פון בעט אלע לעבעדיגע זאכין וואס קענען נאר פליהען :

זוהר יתרו דף פ"ח ע"ב

אמר רבי אלעזר לאבוי אלין סעודתי היך מתתקנין. אמר ליה לילא דשבתא כתיב והרכבתיך על במתי ארץ ביה בלילא מתברכא מטרוניתא וכלהו חקל תפוחין ומתברכא פתוריה דבר נש ונשמתא אתוספת וההוא ליליא חדוה דמטרוניתא הוי. ובעי בר נש למחדי בחדוותא ולמיכל סעודתא דמטרוניתא. ביומא דשבתא בסעודתא תניינא כתיב אז תתענג על ה'. על ה' ודאי דההיא שעתא אתגליא עתיקא קדישא וכלהו עלמין בחדוותא ושלימו וחדוותא דעתיקא עבדינן וסעודתא דיליה הוא ודאי. בסעודתא תליתאה דשבתא כתיב והאכלתיך נחלת יעקב אביך. דא היא סעודתא דזעיר אנפין דהוי בשלימותא וכלהו שיתא יומין מההוא שלימו מתברכן. ובעי בר נש למחדי בסעודתיה ולאשלמא אלין סעודתי דאינון סעודתי מהימנותא שלימתא דזרעא קדישא דישראל די מהימנותא עלאה דהא דילהון היא ולא דעמין עעכו"ם ובגיני כך אמר ביני ובין בני ישראל :

חלכה פסוקה | יוסף לחק | מוסר

הרמב"ם הלכות שבת פ"ה

(א) כלים הדומים זה לזה ואינן ניכרין אלא בעיון הרבה אסור להקריבן לאור הנר ולהבחין ביניהן שמא ישכח ויטה לפיכך שמש שאינו קבוע אסור לו לבדוק כוסות וקערות לאור הנר מפני שאינו מכירן בין בנר של שמן זית בין בנר של נפט שאורו רב אבל שמש קבוע מותר לו לבדוק לאור הנר כוסות וקערות מפני שא"צ עיון הרבה ואם היה נר של שמן זית אין מורין לו לבדוק אע"פ שהוא כזהר גזרה שמא יסתפק ממנו : (ב) נר שאחורי הדלת אסור לפתוח הדלת ולנעול כדרכו

מלוקט מספרי מוסר

כשם שהחולה זהיר וזריז לבקש רופא מומחה ומבקש ממנו לרפאותו ונודר לו כמה מעות ומכבדו בכבוד גדול כי ירא מאד מחליו ק"ו שצריך לעשות כן על רפואת הנפש שהוא החולי העיקרי והמדוה העצום ויבקש רפואתו מפי סופרים ומפי ספרים יתקן אשר עוות ויתקן אשר קלקל וילקט אשר פיזר ויכנע מאד ויקבל מורים ואחר אשר יתבונן בחולי נפשו מכל הפגמים אשר פגם בנפשו יודיע מכאוביו לרופא הנפש ינחהו במעגלי צדק

(א) כלים הדומין זה לזה ואינן ניכרין אלא בעיון הרבה

כלים וואס זענען גלייך איינע צו דיא אנדערע און מען קען זייא ניט דערקענען אפ צו שיידין איינס פון דאס אנדערע סיידין מען זאל גוט אכטונג געבין און קוקען אויף זייא אסור להקריבן לאור הנר ולהבחין ביניהן טאר מען ניט שבת ביי נאכט צו טראגין די כלים צו די ליכט און ניט צו אלאמפ מען זאל דערקענען איין כלי פון דיא אנדערע (דהיינו איין כלי איז ראובן'ס דיא אנדערע כלי איז שמעון'ס, וויל מען דערקענען וועלכע כלי איז ראובן'ס און וועלכע כלי איז שמעון'ס) שמא ישכח ויטה טאמער וועט ער פארגעסין אז היינט איז שבת וועט ער איינבייגין די ליכט אדער דעם לאמפ עס זאל בעסער ברענען לפיכך שמש שאינו קבוע אסור לו לבדוק כוסות וקערות לאור הנר מפני שאינו מכירן דריבער אויב עס איז דא ביי אסעודה אבעדינער נישט אשטענדיגער, וואס ער איז ניט בקענט אין די כלים פון בעל הבית, און ביי אסעודה זענען דא געבארגטע כלים אויך און זענען אויסגעמישט מיט דיא כלים פון בעל הבית, און איצט שבת ביי נאכט דארף מען דורך זעהן דיא כלים וועלכע געהערין צום בעל הבית און וועלכע זענען געבארגטע, טאר ניט דער בעדינער דורך זעהן דיא כלים גלעזער און שיסלען און טעלער שבת בייא נאכט בייא אליכט אדער אלאמפ, נוייל ער דארף גוט אכטונג געבין אויף דיא כלים ביז ער וועט זייא דערקענען קען זיין אז ער וועט פארגעסין אז היינט איז שבת און וועט צו בייגין דיא ליכט

כשם שהחולה זהיר וזריז לבקש רופא מומחה אזוי ווי דער מענטש וואס איז קראנק איז געהיט און געאיילט צו זוכען אגרויסין דאקטאר ומבקש ממנו לרפאותו און ער בעט ביי אים ער זאל אים היילין ונודר לו כמה מעות און ער זאגט אים-צו פיל געלט צו געבין ומכבדו בכבוד גדול און גיט אים גרויס כבוד כי ירא מאד מחליו ווייל ער האט שטארק מורא פאר זיין קראנקייט קל וחומר שצריך לעשות כן על רפואת הנפש איז דאך געוויס אז ער דארף אזוי טאהן צו היילין די נשמה זיינע שהוא החולי העיקרי והמדוה העצום דאס איז דאך דער עיקר קראנקייט און דאס שטארקסטע שמערצין ויבקש רפואתו מפי סופרים ומפי ספרים און ער זאל זוכען זיינע היילונג פון לומדים און פון ספרים יתקן אשר עוות ער זאל פארריכטען וואס ער האט פארקרימט ויתקן אשר קלקל און ער זאל פארריכטען וואס ער האט קאליע געמאכט וילקט אשר פיזר און ער זאל צו זאמען קלויבין וואס ער האט פארשפרייט ויכנע מאד ער זאל ווערין שטארק אונטערטעניג וישמע לקול מורים ער זאל הערין דיא שטימע פון דיא מענטשין וואס לערנען אים צו גוטען ואחר אשר יתבונן בחולי נפשו מכל הפגמים אשר פגם בנפשו נאכדעם ווי ער וועט שוין פארשטיין די קראנקייט פון זיין נשמה, און ער וועט שוין וויסען אלע פעלערין וואס ער האט געמאכט אין זיין נשמה יודיע מכאוביו לרופא הנפש זאל ער מאכין וויסען זיינע שמערצין צו דעם דאקטאר פון דיא נשמות, ער זאל גיין צו אצדיק ינחהו במעגלי צדק וועט ער אים

אדער ליכטיגער מאכין דעם לאמפ בין בנר של שמן זית בין בנר של נפט שאורו רב סאיי דער לאמפ ברענט מיט בוימאייל און סאיי ער ברענט מיט נפט וואס די ליכטיגקייט איז גרויס, פון דעסט-וועגין טאר מען ניט אבל שמש קבוע מותר לו לבדוק לאור הנר כוסות וקערות מפני שאין צריך עיון הרבה אבער אז דער בעדינער איז אשטענדיגער מעג ער דורך זעהן שבת ביי נאכט דיא גלעזער און שיסלען ביי די ליכטיגקייט פון אלאמפ, ווייל ער דארף ניט לאנג קוקען אויף די כלים, ווארום ער דערקענט זייא באלד ואם היה נר של שמן זית אויב עס איז גיווען אלאמפ מיט בוימאייל אין מורין לו לבדוק פסקנת מען אים ניט ער זאל דורך זעהן די כלים ביי די ליכטיגקייט פון דעם לאמפ אף על פי שהוא מותר אפילו וועגין די ליכטיגקייט מעג מען פון דעסטוועגין טאר ער אויך ניט גזרה שמא יסתפק ממנו ווייל מיר האבין מורא טאמער וועט ער נעמען אביסול בוימאייל פון לאמפ צום ג'ינצען ; (ב) נר שאחורי הדלת די ליכט וואס שטייט אינטער די טיר אסור לפתוח הדלת ולנעול כדרכו טאר

(חק לישראל ע"ט) (שבועות ח"ב)

מען

ויזהר לאחוז בסדרי תשובה ככל אשר ישית עליו וה' הטוב החפץ כתשובת השבים יעזרהו על דבר כבוד שמו רוכב שמים בעזרו בהלו נרו :

מפני שהוא מכבהו אלא יזהר בשעה שפותח ובשעה שנועל ואסור לפתוח את הדלת כנגד המדורה בשבת כדי שתהא הרוח מנשבת בה ואע"פ שאין שם אלא רוח מצויה ומניחין הנר של שבת ע"ג אילן המחובר לקרקע ואינו חושש .

פירען אין די גערעכטיגע וועגין ויזהר לאחוז בסדרי תשובה אונ ער וועט איילין אן צו נעמען דעם סדר ווי אזוי צו טאהן תשובה ככל אשר ישית עליו וויא דער צדיק וועט טאהן אויף אים . ווי דער צדיק וועט אים זאגין וה' הטוב החפץ כתשובת השבים אונ הקדוש ברוך הוא וואס ער איז גוט אונ ער וויל די רשעים זאלין טאהן תשובה יעזרהו על דבר כבוד שמו וועט ער אים העלפין וועגין דעם כבוד פון זיין נאמען רוכב שמים בעזרו בהלו נרו דער וואס רייט [ער וואהנט] אין הימעל וועט זיין אין זיין הילף אונ ער וועט מאכין לייכטין זיין ליכטיגקייט אויף זיין תשובה [אונ ער וועט אים מוחל זיין זיינע עבירות] :

מען ניט עפענען די טיר אונ ניט פארמאכין דיא טיר ווי דער שטייגער איז מפני שהוא מכבהו ווייל די טיר פארלעשט דעם לאמפ אלא יזהר בשעת שפותח ובשעה שנועל נאר ווען ער עפינט די טיר אונ ווען ער פארמאכט די טיר זאל ער זיין געהיט די טיר זאל ניט פארלעשין דעם לאמפ ואסור לפתוח את הדלת כנגד המדורה בשבת מען טאר ניט עפענען אטיר אום שבת געגין אפלאם פייער כדי שתהא הרוח מנשבת בה ווייל דער ווינט פון די טיר וועט אויפבלאזין דעם פלאם ואף על פי שאין שם אלא רוח מצויה אפילו דיא טיר מאכט נאר אגעוויינליכען ווינט פון דעסטוועגין טאר מען ניט ומניחין הנר של שבת על גבי אילן המחובר לקרקע ואינו חושש מען מעג שטעלין פרייטאג פארין נאכט א אנגעצונדענעם לאמפ אויף אבוים וואס וואקסט פון דער ערד אונ דער לאמפ ברענט אום שבת, אונ מען האט ניט מורא טאמער וועט ער גיצען פון די בוימאייל אונ ניט פאר איין אנדער איסור :

עניני אמונה ובטחון

שלמה המלך האט גיזאגט מכל משמר נצור לבך כי ממנו תוצאות חיים. מער פון אלע היטונג וואס דער מענטש היט זיין גוף זאל ער היטען זיין הארץ, ווארום דאס גאנצע לעבין זיינע גייט ארויס פון הארץ, אין דעם מענטש זענען דא דריי הונדערט מיט פינף אונ זעכציג אדערין אונ די בלוט פון אלע אדערין לויפין צום הארץ, אונ דער לופט וואס דער מענטש שעפט אין זיך קומט אריין אין הארצין אונ ער טרייבט די בלוט צוריק אין די אדערין, אונ אזוי גייען די בלוטין טאג אונ נאכט פון דער צייט וואס דער קינד ווערט באשאפין ביז ער שטארבט, דריבער איז דיא הארץ דער עיקר פון אלע גלידער, אונ דאס הארץ גיוועלטיגט אויף אלע גלידער. אונ אלע גלידער זענען אונטער-טעניג אינטער דאס הארץ, די הארץ אין דעם מענטש איז אזוי וויא אמלך אין אמדינה, וואס ער גיט אכטונג אויף אלע מענטשין פון זיין מדינה אונ ער געבוט זיי וואס זייא זאלין טאהן, דאס הארץ געבוט אויך דעם צונג ער זאל ריידין, די הענט זאלין טאהן די פים זאלין גיין, אונ אזוי צו אלע גלידער, אונ דער עיקר פון דיא גאנצע תורה גיהער נאר צו דיא הארץ, דריבער זאגט שלמה המלך אין דעם נאמען פון הקב"ה תנה בני לבך לי. מיין זוהן גיב דיין הארץ צו מיר, ווארום הקב"ה ווייס אלע טראכטונג וואס דער מענטש טראכט אין הארצין, ווי עס שטייט אין פסוק כי אני ה' חוקר לב, ווארום איך גאט פארשט דאס הארץ פון מענטש, נאך שטייט אין פסוק ובוחן לבות ה', הקב"ה פרובט דיא הארצער פון דיא מענטשין, וועלכע הארץ איז פרום מיט אמונה אונ בטחון צו הקב"ה אונ וועלכע הארץ איז ניט פרום, ווארום אז די הארץ איז גוט טוהט ער אלע זאכין גוט אונ אז די הארץ איז שלעכט טוהט ער אלע זאכין שלעכט, אפילו הקב"ה וויים אלע הארצער פון מענטשין, פון דעסטוועגין פרובט ער דעם מענטש, ניט פאר זיך, נאר פאר אלע אנדערע מענטשין, דהיינו הקב"ה האט ליב געהאט אברהם אבינו ווייל ער האט געוואקסט זיין פרומע הארץ, אונ ער האט גיוואלט אברהם אבינו גרויס מאכין אויף דער וועלט, אונ אלע מענטשין זאלין וויסען ווי גרויס עס איז זיין אמונה אין הקב"ה, האט הקב"ה אנגערייצט אויף אים נמרוד, אונ אברהם אבינו איז בעשטאנען מיט זיין גוטען ווילע מען זאל אים פארברענען נאר ניט פארלייקענען דיא אמונה אין הקב"ה, אונ נמרוד האט אזוי גיטאהן מען האט אריין גיווארפין אברהם אבינו אין פייער אונ הקב"ה האט גיבאטין דעם פייער ער זאל ניט ברענען, איז דורך דעם געהיילגט אונ

גרויס

נעתק מספה"ק עבודת הקודש ח"א
למרן החיד"א זללה"ה

אחר תפלה יש‌תדל ללמוד סדר היום בסדר חק לישראל כי הוא סדר נאה דרך קצרה וכשרה וזוכה במעט זמן לקרות תנ"ך ולמנות משנה וגמרא וזהר והאיש הירא ה"ק נתן ולא יעבור כי הוא תועלת עצום לנפשו קרי"ה נאמנה הזאת נעמי וגם ילמוד תנ"ך בתרגום כמ"ש הארי' ז"ל ושם ימצא הכל מוכן אמנם יש בו טעויות הרבה וצריך להבין ולהרגיש הטעות ובנביאים וכתובים ילמוד פעם אחת מקרא ופעם תרגום ולא יכוין בכוונות הכתובים שם כי הם מלאי השגיאה גם לא יאמר התפלות שבראש הסי' (ועתה נדפס חק לישראל בסדר יפה ונחמד):

נעתק מספה"ק שארית ישראל המיוחד שבתלמידי הגה"ק מוהר' ר' מרדכי מטשארנאביל זצוק"ל.

שער השובבים דרוש א

והנה הרואה יראה בספר הקדוש שנקרא חק לישראל שהוא תיקון לפגם הברית. ככה קבלתי מרבותי שתיקון האמיתי הוא ע"י התחברות תורה שבכתב עם תורה שבע"פ ע"י חק לישראל. ורמז לזה וחוק בשתרו שם וכו'. ע"כ בעקבות משיחא אלו יצא לאור ספר "יוסף לחק" מהצדיק הגדול רבי חיד"א תלמידו של ר' חיים אבן עטר בעל האור החיים שיש בו שני אורות תרין משיחין משיח בן דוד ומשיח בן יוסף בסוד צדיק הכולל המתקן פגם של כל ישראל. הרואה יראה כי בימים האלו בימי שובבי"ם ת"ת תיקונים גדולים לפגם ברית המעור והלשון כנ"ל ויש בהם רזין עילאין רזין דרזין כו'.